

การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย
ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544

นางสาวสุพัฒน์ศิริ แพงพันธุ์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-030-879-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CONSTRUCTION AND SIGNIFICATION OF MASS MEDIA POLITICAL COMICS
PRIOR GENERAL ELECTION CAMPAIGNING 2001

Miss Supatanasiri Pangpunt

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Mass Communication

Department of Mass Communication

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2001

ISBN 974-030-879-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544
โดย	นางสาวสุพัฒน์ศิริ แพงพันธุ์
สาขาวิชา	การสื่อสารมวลชน
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริชัย ศิริกายะ

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณะบดีคณะนิติศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติ กั้นภัย)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริชัย ศิริกายะ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โอฟาร์ วงศ์บ้านคู่)

สุพัฒน์ศิริ แพงพันธุ์ : การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544. (THE CONSTRUCTION AND SIGNIFICATION OF MASS MEDIA POLITICAL COMICS PRIOR GENERAL ELECTION CAMPAIGNING 2001) อ. ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ศิริชัย ศิริกายะ, 236 หน้า. ISBN 974-030-879-1.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจถึงวิถีและปัจจัยในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง ตลอดจนการส่งผ่านความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 รวมทั้งเพื่อเข้าใจลักษณะของการ์ตูนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของนักการเมืองไทยที่ปรากฏในการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 โดยใช้นวนคิดเรื่องการ์ตูน ทฤษฎีสัญญาวิทยา นวนคิดเรื่องสารทางการเมืองในช่วงเลือกตั้ง และนวนคิดเรื่องเอกลักษณ์ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า การประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองมี 4 ขั้นตอนคือ 1. การรับข้อมูลข่าวสาร 2. การเลือกประเด็นในการนำเสนอ 3. การประกอบสร้างภาพการ์ตูน และ 4. การนำเสนอภาพการ์ตูนสู่ผู้รับสาร ซึ่งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ ปัจจัยภายในได้แก่ประสบการณ์และทัศนคติของนักเขียนการ์ตูน ปัจจัยภายนอกได้แก่นโยบายของหนังสือพิมพ์ ภาระหน้าที่ของนักเขียนการ์ตูน และผู้รับสาร ทั้งนี้การ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 สื่อความหมายใน 2 ประเด็นคือ ประเด็นเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง นำเสนอถึงความบกพร่องของผู้สมัครคนสำคัญ สำหรับประเด็นภาพรวมกล่าวถึงการทำงานขององค์กรกลางที่ดูแลการเลือกตั้งและพฤติกรรมทุจริตของผู้สมัครรับเลือกตั้ง นอกจากนี้พบว่าการสร้างเอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนให้กับนักการเมือง คือนายชวน หลีกภัย และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ทั้งนี้เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนของนักการเมืองดังกล่าวมีลักษณะไม่ถาวร จะเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ภาควิชาการสื่อสารมวลชน..... ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา 2544 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4385285028 : MAJOR MASS COMMUNICATION

KEY WORD: POLITICAL COMICS / POLITICAL CARTOONS / CONSTRUCTION / SIGNIFICATION / GENERAL ELECTION CAMPAIGNING

SUPATANASIRI PANGPUNT : THE CONSTRUCTION AND SIGNIFICATION OF MASS MEDIA POLITICAL COMICS PRIOR GENERAL ELECTION CAMPAIGNING 2001.

THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SIRICHAIRI SIRIKAYA, Ph. D. , 236 pp. ISBN 974-030-879-1.

The purposes of this qualitative research are to find out methods and factors of political comics construction and the signification of political comics prior general election 2001 include personal identity in comic pictures of key politician. This research used the concepts of cartoon theory , semiology , political message in election period and identity as the conceptual for data analysis.

The research results show that there are 4 stages of political cartoon construction. First is media exposure. The second stage is topic selection. The third is cartoon drawing. And the last stage is broadcasting to audience in channels as internet and print media. Moreover, the political comics construction involved various factors. The internal factors are individual's attitude and experiences. The external factors are newspaper's policy in cartoon frame, cartoonist's responsibility and their audience. There are candidates and issue frames in election campaign coverage. The candidate frame emphasize candidate's dishonest action and the issue frame present power and duty of The Election Commission that control this election as honest and fair manner. Moreover, there are identity appearance in political cartoon of key politician. These identity are not enduring but will be changed according to political events.

Department MASS COMMUNICATION.....Student's signature.....

Field of study MASS COMMUNICATIONAdvisor's signature.....

Academic year 2001.....Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ศิริกายะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำปรึกษาและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งแรงกระตุ้นในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง พร้อมกันนี้ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ กันภัย ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โอปาร์ วงศ์บ้านดู่ กรรมการวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาในการเข้าร่วมเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้ข้อเสนอแนะเป็นอย่างดีจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณอาจารย์กฤษณ์ ทองเลิศ สำหรับคำแนะนำและความช่วยเหลืออย่างดี ขอขอบคุณกำลังใจจากเพื่อนๆ MC 10 ภาพนอกเวลาทุกคน กุ้ง ตู๋ หน้อย บอม ย้อย เอ้อย ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุข เป็นแรงใจ ช่วยประสานงาน ช่วยส่งข่าวคราวด้วยดีเสมอมา และขอขอบคุณพี่ซ ที่ได้ให้กำลังใจและความช่วยเหลือทุกๆ อย่างตลอดมา

เหนือสิ่งอื่นใด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา ผู้ให้ชีวิตและสนับสนุนการศึกษาเล่าเรียน เป็นกำลังใจในยามที่ผู้วิจัยท้อแท้มาโดยตลอด รวมทั้งขอกราบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกที่ให้ความคุ้มครองและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแก่ผู้วิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ

บทที่

1. บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ปัญหานำวิจัย.....	9
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	10
ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น.....	10
ขอบเขตการวิจัย.....	11
นิยามศัพท์.....	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	13
แนวคิดเรื่องการ์ตูนและการ์ตูนการเมือง.....	13
แนวคิดเรื่องสารทางการเมืองในช่วงเลือกตั้ง.....	16
แนวคิดเรื่องสัญลักษณ์วิทยา.....	19
แนวคิดเรื่องเอกลักษณ์.....	27
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	34
แหล่งข้อมูลการวิจัย.....	34
การวิเคราะห์ข้อมูล	42
การนำเสนอข้อมูล.....	43
4. การประกอบสร้างการตีความการเมืองของนักเขียนการ์ตูน.....	45
ขั้นตอนการรับข้อมูลข่าวสาร.....	46
ขั้นตอนในการเลือกประเด็นในการนำเสนอ.....	54
ขั้นตอนการประกอบสร้างภาพการ์ตูน.....	63
ขั้นตอนการนำเสนอภาพการ์ตูนสู่ผู้รับสาร.....	69
5. การสื่อความหมายของการตีความการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544.....	72
การสื่อความหมายในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้ง.....	73
การสื่อความหมายในประเด็นภาพรวมของการเลือกตั้ง.....	115
6. เอกลักษณะของนักการเมืองในการตีความการเมืองช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544.....	136
เอกลักษณะทางภาพการ์ตูนการเมืองของนายชวน หลีกภัย.....	137
เอกลักษณะทางภาพการ์ตูนการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร.....	146
เอกลักษณะทางภาพการ์ตูนของประชาชนไทย.....	154
7. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	157
อภิปรายผล.....	170
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต.....	172
รายการอ้างอิง.....	173
ภาคผนวก	175
ประวัติผู้วิจัย.....	226

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
1 การ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตร.....	65
2 การ์ตูนการเมืองของอรุณ วัชรสวัสดิ์ ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ.....	66
3 การ์ตูนการเมืองของอรุณ วัชรสวัสดิ์ ในหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น.....	66
4 การ์ตูนการเมืองของสุลักษณ์ บุญปาน.....	67
5 การ์ตูนการเมืองของทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิชย์.....	68
6 การ์ตูนการเมืองของยอด พงษ์สกุล.....	69
7 มาลัย...อย่าใจดำ!	74
8 ดาบ ป.ป.ช.....	78
9 ความสง่างาม? ของเจ้าของฟาร์มแพะ!!.....	81
10 ผู้ถือหุ่นแทน.....	84
11 โยนหุ่น ช้างเท้าหลัง!!!.....	88
12 ที่ได้กระป๋องคุณหญิงพจมาน.....	91
13 วีระบุรุษยุคใหม่.....	95
14 ไม่..ผมยังไม่ตาย.....	98
15 ช่างทาสี.....	102
16 โถ ฟอบุญน้อยของพี่.....	106
17 ยังนำอยู่ครับ.....	109
18 ผมคิดว่าผมจะกลับมาเป็นแชมป์อีกหน.....	111
19 ยอมเพื่อชาติ.....	116
20 REDCARD ใบแดง.....	119
21 ก็ปีๆ ก็ไม่ค่อยถึงมือชาวบ้าน.....	122
22 เงินบริจาค 25 ล้าน.....	125
23 เงินสด 25 ล้าน.....	130
24 ไกล่หมดยุคคุณแล้ว.....	138
25 ลีลาไม่ตาย.....	139
26 ชะตาชีวิต คนอื่นลิขิต.....	139

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
27 คนดื้ออย่างพวกผม ผิดไม่ได้.....	140
28 แล้วแต่บุญกรรม.....	140
29 ยิ่ง ยิ่งฉฉิ่งยังไม่ตาย.....	141, 147
30 CLUMSY !.....	143
31 ตกถังสี่.....	144
32 ผมพร้อมเป็นนายก.....	144
33 ฤทธิ์เพลงงู.....	147
34 ผีนโกลไปถึงรีปล่าว?.....	148
35 นายกในดวงใจ.....	148
36 พลัง...แห่งชีวิต.....	150
37 สัญลักษณ์พรรคไทยรักไทย.....	151
38 ผมยังเชื่อมั่น ป.ป.ช.มีไว้สำหรับสอบก๊วย.....	152
39 ป้ายหาเสียง.....	152
40 ผมจะสู้ต่อไป.....	153
41 นัซการเมืองกับประชาชนไทย.....	154
42 MAY I JUST HAVE A LITTLE BIT?.....	155
43 สัจธรรมความจริงแท้.....	155

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2528 : 90) ได้ให้ความหมายคำว่า “การ์ตูน” ไว้ว่า “การ์ตูน (น.) หมายถึงภาพล้อ ภาพตลก หรือบางที่เขียนเป็นภาพบุคคล บางที่เขียนเป็นภาพแสดงเหตุการณ์ที่ผู้เขียนตั้งใจจะล้อเลียน จะให้ผู้รู้สีกขบขัน หรือบางที่เขียนติดต่อกันเป็นเรื่องยืดยาว”

และในหนังสือ A Dictionary of Art Terms and Techniques (1969 : 63) กล่าวถึงความหมายของการ์ตูนไว้ว่า การ์ตูนหมายถึงภาพวาดลายเส้นเชิงล้อเลียน ตลกขบขันที่มักจะวาดเป็นลายเส้นอย่างง่ายๆ โดยมีจุดประสงค์เพื่อความสนุกสนาน แต่บางครั้งก็ใช้เพื่อการสอนตลอดจนแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือสังคม

สำหรับ ชวรัตน์ เชิดชัย (2530 : 684) กล่าวถึงการ์ตูนว่า เป็นรูปแบบการสื่อสารด้วยภาพที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้ประกอบเนื้อหาที่ไม่สามารถจะใช้ภาพถ่ายได้โดยปกติ การ์ตูนเป็นผลผลิตจากการเขียนของนักเขียนการ์ตูน ส่วนมากการ์ตูนเป็นภาพหยาบๆ ที่มีรายละเอียดน้อย เป็นการแสดงออกซึ่งสัญลักษณ์หรือจำลองบุคลิกลักษณะของบุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์ที่รู้อยู่แล้ว ปกติข่าวสารที่แสดงออกทางการ์ตูนมักมีลักษณะกระปรี้กระเปร่าและบางครั้งแม้จะสื่อความหมายได้ไม่ชัดเจนนักก็ตาม แต่ก็ยังเป็นภาพที่จับความสนใจและมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับได้ มากการ์ตูนถูกนำไปใช้ถ่ายทอดเนื้อหา ข้อมูลได้แทบทุกชนิดตลอดมา เช่น การ์ตูนล้อเลียนการเมือง การ์ตูนขำขัน การ์ตูนเล่าเรื่อง และการ์ตูนประกอบเนื้อหาเป็นต้น

จากตัวอย่างความหมายของการ์ตูนดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าการ์ตูนเป็นการสื่อสารด้วยภาพวาดลายเส้นง่ายๆ ที่มีลักษณะล้อเลียนบุคคลหรือเหตุการณ์ เพื่อสร้างความตลกขบขันสนุกสนานให้แก่ผู้รับสาร รูปแบบหนึ่งของการ์ตูนที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ คือการ์ตูนการเมืองที่ปรากฏ

ในหนังสือพิมพ์ไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี หรือการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544

สื่อการ์ตูนการเมืองนั้น เป็นหนึ่งในรูปแบบของการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งการสื่อสารการเมืองในสังคมประชาธิปไตยนั้น สื่อมวลชนมีหน้าที่ทางสังคมตามทฤษฎีสื่อสารมวลชน คือการให้ข่าวสาร (Information) และการประสานสัมพันธ์ (Correlation) แสดงความคิดเห็นในบทความหรือคอลัมน์ต่างๆ ซึ่งการเสนอข่าวของสื่อมีลักษณะทั้งการเสนอข่าวโดยตรง คือการเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมา หรือการทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ข่าวสารโดยตรง ผู้รับสารจะรับรู้เนื้อหาของข่าวที่ตรงกัน อีกรูปแบบหนึ่งคือการเสนอข่าวโดยอ้อม คือการเสนอข่าวผ่านคอลัมน์ต่างๆ เช่นคอลัมน์ซุบซิบ โคลงกลอน การ์ตูน เป็นต้น การเสนอข่าวประเภทนี้ ขึ้นอยู่กับการตีความของผู้รับสาร โดยทั่วไปการเสนอข่าวสารโดยอ้อมนี้ ผู้รับสารจะได้รับความบันเทิงสอดแทรกไปด้วย

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเสนอข่าวประเภทโดยทางอ้อมขึ้นมา เพราะในบางสังคม การเสนอข่าวทางตรงทำได้ลำบาก ดังนั้นการสื่อสารในรูปแบบอื่นที่ทำให้ผู้รับสารได้รับข่าวสารจึงมีความสำคัญขึ้นมา การเสนอข่าวโดยอ้อมรูปแบบหนึ่งที่มีในทุกสังคมและผู้วิจัยได้นำมาศึกษาคือ การ์ตูนการเมือง (Political Cartoon)

ในส่วนของความหมายของการ์ตูนการเมืองนั้น อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2536 : 40) ได้ศึกษาเรื่องอารมณ์ขันในสื่อมวลชน และกล่าวถึงการ์ตูนการเมืองว่าเป็นการเล่นตลกประเภทเสียดสีหรือ Satire ตัวอย่างของ Satire คือการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ต่างๆ ทั้งประเภทช่องเดียวและหลายช่องจบ (Comic strip) การเสียดสีในแนวนี้ อาจเรียกเฉพาะเจาะจงได้ว่าเป็นการล้อเลียนแบบ caricature หมายถึงการเขียนหรือแสดงภาพล้อบุคคลในลักษณะเกินจริง ที่ผู้ล้อต้องการเผยให้เห็นคุณสมบัติที่ตีหรือชั่วร้ายที่เราอาจมองข้ามไป

ต่อความหมายในเรื่องเดียวกันนี้ นฤมล เรืองณรงค์ (2533 : 5) ได้กล่าวถึงการ์ตูนการเมืองในงานวิจัยเรื่องว่าการ์ตูนการเมืองในช่วง 14 ตุลาคม 2516 – 6 ตุลาคม 2519 ว่า “การ์ตูนการเมืองมีหน้าที่สำคัญคือ สะท้อนภาพทางการเมืองออกมาในรูปของความบันเทิง ซึ่งผู้อ่านจะได้รับความขบขัน ความเพลิดเพลิน แต่แฝงไปด้วยการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ประชดประชัน เสียดสีสังคม หรือล้อเลียนบุคคลสำคัญทางการเมือง การ์ตูนการเมืองยังบ่งบอกให้รู้ถึงอารมณ์ของผู้เขียนว่ามีความรู้สึก

อย่างไร สะท้อนให้เห็นปัญหาหรือกระตุ้นปัญหาบางประการให้เป็นประเด็นทางการเมืองขึ้นมา นอกจากนี้ การ์ตูนการเมืองยังแสดงออกถึงความคิดเสรี ความพอใจ ไม่พอใจต่อสภาพสังคมการเมืองภายในประเทศเป็นส่วนใหญ่ โดยทั่วไป การ์ตูนการเมืองที่เป็นภาพการ์ตูนและมีข้อความประกอบมีลักษณะสำคัญคือดึงดูดใจในการอ่านและเป็นการสรุปเหตุการณ์ทางการเมืองด้วยภาพ หรืออีกนัยหนึ่ง การ์ตูนการเมืองเป็นสัญลักษณ์ที่เสนอสภาวะบางอย่างออกมา ซึ่งทำให้ผู้อ่านหรือผู้ดูภาพการ์ตูนเกิดการรับรู้อย่างรวดเร็ว”

ประสพโชค นวพันธ์พิพัฒน์ (2542 : 71) ได้กล่าวถึงธรรมชาติของการ์ตูนไว้ในงานวิจัย เรื่องการใช้รหัสที่ปรากฏในงานเขียนการ์ตูนของนักเขียนการ์ตูนชาวไทยว่า “เป็นสิ่งที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การ์ตูนกับมนุษย์เป็นของคู่กัน ไม่ว่าจะเป็นการ์ตูนในภาพยนตร์ ในโทรทัศน์ และโดยเฉพาะหนังสือการ์ตูน นับตั้งแต่เด็กเล็กที่ยังอ่านหนังสือไม่ออกซึ่งให้ความสนใจกับการ์ตูนไม่จำเป็นต้องทราบเรื่องราวจนกระทั่งมีอิทธิพลถึงวัยผู้ใหญ่ที่อ่านการ์ตูนหลากหลายประเภทแตกต่างกันไป เพราะต้องยอมรับว่า การ์ตูนนั้น เป็นสารที่ง่ายต่อการเข้าใจ (Communication to the Quick) จากความเรียบง่ายและเกินจริงของมัน ถึงแม้จะมีการถกเถียงกันอยู่โดยไม่มีบทสรุป แต่ก็น่าจะเชื่อถือได้ว่า การ์ตูนนั้นเป็นศิลปะอีกแขนงหนึ่ง และศิลปะทุกแขนงต่างก็มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิด และมีอิทธิพลต่อชีวิตไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ธรรมชาติของศิลปะนั้นมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและเกี่ยวข้องกับโลกของวัตถุและสภาพการณ์ของมนุษย์ การ์ตูนนั้นกลั่นออกมาและสร้างให้บิดเบี้ยวซึ่งทำให้การ์ตูนต่างจากคำพูด ภาพถ่ายหรือแม้แต่ลายเส้นที่ลอกแบบจากของจริง การ์ตูนนั้นยังช่วยให้ทางเลือกในการนำเสนอกว้างขวางขึ้น ความเข้าใจในอิทธิพลของการ์ตูนขึ้นอยู่กับความเข้าใจอย่างซาบซึ้งในรหัส (Code) ของมันว่ามี การนำเสนออย่างไรและทำไม”

ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจถึงที่มาที่ไปของการ์ตูนการเมืองไทยก่อนจะนำไปสู่ประเด็นปัญหานำวิจัย ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงประวัติการ์ตูนล้อการเมืองไทย พอสังเขปดังต่อไปนี้

ในประเทศไทย ภาพประกอบข่าวหรือภาพล้อการเมืองเริ่มปรากฏครั้งแรกในหนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 6 นักเขียนภาพล้อการเมืองคนแรกที่มีผลงานได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดภาพล้อการเมืองคือขุนปฏิภาค พิมพ์ลิขิต หรือ เปล่ง ไตรปิ่น (พ.ศ. 2425-2485) และนักเขียนภาพล้ออีกท่านหนึ่งที่สำคัญในสมัยนั้นคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเขียนภาพล้อลงในหนังสือพิมพ์ในดุสิตสมิตเพื่อตักเตือนข้าราชการที่ประพฤติมิชอบ นักเขียนการ์ตูนเรื่องยาวที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในเวลาต่อมาก็คือ ประยูร จรรย์วรงค์ งานของเขาถูกตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ทั้งสยามนิกร สยามรัฐ

และสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ในเวลาต่อมา อีกทั้งเป็นเจ้าของคอลัมน์การ์ตูน “ขบวนการแก้จน” ที่ลงในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐกว่า 15 ปี

วงการการ์ตูนการเมืองไทยมีชีวิตชีวาขึ้นมาโดยตลอดตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และได้ก้าวเข้าสู่ช่วงชบเซาในยุค 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 เมื่อรัฐบาลของนาย ถานินทร์ กรัยวิเชียร ได้เข้าควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวด จนกระทั่งสิ้นสุดสมัยของนายถานินทร์ กรัยวิเชียร นักเขียนการ์ตูนการเมืองก็เริ่มกลับมามีบทบาทวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอีกครั้ง นักเขียนการ์ตูนที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้นจนกระทั่งถึงทุกวันนี้คือ “ชัย ราชวัตร” มีชื่อเสียงในการ์ตูนชุด “ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน” แอ็ด เดลินิวส์ เจ้าของการ์ตูน “ปลัดเกลี้ยงคนเก่ง” และในปัจจุบัน การ์ตูนการเมืองถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารทางการเมืองของไทยมาโดยตลอด และได้แทรกตัวลงไปในช่วงสารทางการเมืองเกือบทุกช่องทาง ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือพิมพ์ มีผู้อ่านจำนวนมากที่เป็นแฟนประจำของนักเขียนการ์ตูนการเมือง จนกล่าวได้ว่าพอเปิดหนังสือพิมพ์ก็อ่านการ์ตูนก่อนด้วยเพราะติดใจอารมณ์ขันและลีลาเขียนประชดประชันการทำงานของรัฐบาล

จากความเป็นมาของการ์ตูนการเมืองไทยดังที่กล่าวมานั้น เป็นที่ตระหนักได้ว่าการ์ตูนการเมืองเป็นองค์ประกอบที่แทบจะไม่ขาดจากสังคมการเมืองของไทยและได้ตอบสนองความต้องการของผู้รับสารมาตลอด สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างการ์ตูนกับการเมืองในสังคมการเมืองต่างประเทศนั้น Ernest G. Bormann, Jolene Koester and Janet Bennett (1978 : 312-317) ได้ศึกษาเรื่อง “Political Cartoons and Salient Rhetorical Fantasies : a Empirical Analysis of the 76 Presidential Campaign” เพื่อศึกษาผลของความสัมพันธ์ในการสร้างภาพพจน์ของการเมืองที่สวยหรูของสื่อมวลชนกับผู้อ่านในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ปี 1976 พบว่าการใช้ภาพการ์ตูนที่มีลักษณะซาบซึ้งจะทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพพจน์ที่ต้องการสื่อได้อย่างชัดเจนมากขึ้น และการใช้ภาพการ์ตูนที่ยากหรือซับซ้อนต่อความเข้าใจมากเกินไปจะทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจภาพที่ต้องการจะสื่อ

จากความสัมพันธ์ระหว่างการ์ตูนกับการเมืองในสังคมการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา นักวิจัยมีความเห็นว่าการเลือกตั้งประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาในปีที่ผ่านมา (Election 2000) การ์ตูนการเมืองของสหรัฐอเมริกาในช่วงนั้นแสดงถึงการแข่งขันระหว่างผู้นำพรรคการเมืองทั้ง 2 ฝ่าย ล้อเลียนเสียดสีพฤติกรรมและนโยบายของพรรคการเมืองรวมทั้งองค์กรที่ทำการสำรวจคะแนนนิยมเป็นต้น โดยใช้ภาพการ์ตูนในการสื่อความหมาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 1

ภาพการ์ตูนการเมืองแสดงถึงการหาเสียงแข่งขันระหว่างผู้นำพรรคทั้งสองคือ จอร์จ บุช (BUSH) จากพรรครีพับลิกัน และ อัล กอร์ (GORE) จากพรรคเดโมแครต โดยเทียบการแข่งขันเหมือน การวิ่งบนลู่วิ่ง มีเดิมพันเป็นอนาคตของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยชายที่สวมหมวกทรงสูงเป็นสัญลักษณ์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ปืนที่จ่อขมับชายผู้นี้สื่อถึงความเป็นความตาย ความเจริญหรือตกต่ำของประเทศ สหรัฐอเมริกา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 2

ภาพการ์ตูนเสียดสีการทำงานของสำนักงานสำรวจความนิยมของที่โด่งดังของสหรัฐอเมริกา (Gallup Poll) ว่าไม่มีความเที่ยงตรง เชื่องช้า ไร้ประสิทธิภาพ ผลการสำรวจออกมาเป็นการสุ่มเดาที่ไม่ถูกต้อง

และอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงลักษณะของการตื่นการเมืองในสังคมการเมืองต่างประเทศคือบทความของ W.Bradford Mello (1999 : 379-381) เขาศึกษาการตื่นการเมืองในมุมมองของวาทกรรมและศิลปะการจูงใจ ผลงานจากบทความเรื่อง Quick Communicators : Editorial Cartoonists in Communication Overdrive (1999) กล่าวถึงการตื่นการเมืองว่า อารมณ์ขันทางการเมือง โดยเฉพาะการตื่นการเมืองเป็นการสื่อสารชนิดหนึ่งที่ตอบสนองต่อเหตุการณ์ทางการเมือง ช่วยสร้างการรับรู้เรื่องเหตุบ้านการเมืองได้ นักวาดการ์ตูนการเมืองเป็นสื่อของการสื่อสารทางสังคมและการเมืองซึ่งได้ถูกนำมาศึกษาในหลายๆ วิธี จากมุมมองของนักการเมืองมองว่าอารมณ์ขันในการตื่นถูกใช้เพื่อช่วยกำหนดแนวคิดทางการเมือง ใช้ผ่อนคลายความเครียด ลดแรงกดดัน ใช้สร้างตำแหน่งทางการเมืองและสร้างเอกลักษณ์ของตน เป็นตัวแทนของความรู้สึกต่อต้านหรือการเผชิญหน้าโดยตรง ส่วนในมุมมองของนักวิจารณ์การเมืองนั้น การตื่นการเมืองใช้เพื่อระบายความขุ่นข้อง แบ่งเบาความรู้สึกอัดอั้นหนักใจหรืออะไรที่ไม่เหมาะสมทั้งปวง หรือในบางโอกาสการตื่นการเมืองสามารถแสดงออกถึงความรักชาติได้ เขาสรุปว่าการตื่นการเมืองเป็นงานวิจารณ์ในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งถูกออกแบบขึ้นและมีอิทธิพลต่อคน

อ่านเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ในวันนั้นๆ ผู้รับสารมักจะต้องการการบอกเล่าเหตุการณ์อย่างง่าย ๆ รวดเร็ว ซึ่งการตูนการเมืองทำบทบาทนี้ได้อย่างสมบูรณ์ รวมถึงการสอดแทรกคำพูดความคิดที่เป็นนัยยะอย่างที สลืออื่น ๆ ทำไม่ได้ นับว่าการตูนการเมืองเป็นรูปแบบสัญลักษณ์ของการสื่อสารทางการเมืองและสังคม อย่างแท้จริง

ทั้งนี้จากประวัติและลักษณะของการตูนการเมืองไทย รวมทั้งทัศนคติในเรื่องการตูนการเมืองในต่างประเทศตามที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าสำหรับในสังคมการเมืองไทยนั้น การตูนการเมืองเป็นสื่อที่อยู่คู่กับการเมืองไทยมาโดยตลอด ทั้งในยามที่บ้านเมืองสงบเรียบร้อยและในคราวที่บ้านเมืองเกิดการปฏิวัติ รัฐประหาร การตูนการเมืองก็เป็นสื่อที่สะท้อนให้เห็นปัญหาของบ้านเมืองหรือแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ผู้มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น โดยจะล้อเลียนแบบหลักเฉียงผ่านภาพการตูน คำบรรยายประกอบและสัญลักษณ์ ทั้งนี้ แม้ว่าการตูนการเมืองจะปรากฏให้เห็นครั้งแรกในสื่อสิ่งพิมพ์ แต่ปัจจุบันนี้การตูนการเมืองไม่ได้ถูกจำกัดเพียงในสื่อสิ่งพิมพ์เท่านั้น แต่ได้ขยายออกไปสู่สื่อในช่องทางอื่น ๆ เช่น สื่อ อิน เต อ ร เน็ ต ใน เ ว บ ไช ต์ เช่น www.thairath.co.th/cartoon/cartoon, www.dalinews.co.th , www.bangkokbiznews.com/2001/12/27/cartoon/index.php แ ล ะ www.toonthailand.com และได้มีการนำการตูนมาทำเป็นภาพเคลื่อนไหวนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ เช่น การตูนผู้ใหญ่มากับทุ้งหมาเมินของชัย ราชวัตร ที่นำเสนอทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าการตูนการเมืองนั้นได้มีบทบาทคู่กับการเมืองไทยมาโดยตลอด และปัจจุบันก็ได้ขยายตัวสู่ช่องทางสื่อสารอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น

สิ่งที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาคือ การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 เหตุที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาการตูนการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว เนื่องจากการสื่อสารทางการเมืองในช่วงเวลาของการหาเสียงเลือกตั้งนั้นเป็นลักษณะของการประชันขันแข่งระหว่างพรรคการเมืองและนักการเมืองผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในอันที่จะได้รับคะแนนเสียงและความไว้นือเชื่อใจจากประชาชน ซึ่งต่างก็ต้องใช้กลยุทธ์ทั้งโดยสุจริตและทุจริต และการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ผ่านมานี้เป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2540 ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และมีองค์อิสระเข้ามากำกับดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมหลายองค์กร และองค์กรที่มีบทบาทในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้คือคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)และบทบาทการดำเนินงานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ยังเป็นประเด็นและส่งผลกระทบต่อ

คะแนนเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งคนสำคัญที่เป็นคู่แข่งกันในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ นั่นคือ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย และนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์

การเลือกตั้งครั้งนี้ มีลักษณะพิเศษที่นำไปสู่การศึกษา 2 ประการ คือประเด็นในเรื่องผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ผ่านมานั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งระดับผู้นำพรรคที่โดดเด่นและได้รับการคาดหมายว่าจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไปคือ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย และนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ สำหรับพรรคประชาธิปัตย์นั้นเป็นพรรคการเมืองเก่าแก่ของไทย มีรากฐานมั่นคงและมีอายุมากกว่า 50 ปี มีหัวหน้าพรรคที่เคยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลายสมัย เป็นที่รู้จักดีโดยทั่วไปในสังคมไทย ในขณะที่คู่แข่งสำคัญคือพรรคไทยรักไทยนั้น เป็นพรรคการเมืองใหม่ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2541 จึงนับเป็นการลงนามเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกของพรรคและ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ในนามของหัวหน้าพรรคไทยรักไทยด้วย ซึ่งจุดเด่นของพรรคไทยรักไทยนั้นแม้จะเป็นพรรคการเมืองใหม่แต่เติบโตเร็วเนื่องจากสามารถขยายพรรคโดยการดึงฐานเสียงมาจากพรรคการเมืองอื่น และมีปัจจัยด้านการเงินดี อีกทั้งเป็นพรรคการเมืองที่มีภาพลักษณ์ของคนรุ่นใหม่เสนอแนวทางการบริหารประเทศแบบมีกลยุทธ์ ใช้หลักการบริการแก้ปัญหาแทนหลักกฎหมาย ถือได้ว่าว่าพรรคไทยรักไทยนั้น แม้เป็นพรรคการเมืองใหม่แต่ก็มีบทบาทอย่างมากในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ การเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้จึงนับว่าเป็นการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองเก่าแก่ของไทยกับพรรคการเมืองใหม่ที่มีศักยภาพสูง

นอกจากประเด็นในเรื่องผู้สมัครรับเลือกตั้งแล้ว ประเด็นการเมืองที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 คือ การที่สื่อมวลชนได้เสนอข่าวการที่ ปปช.ที่ได้ตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินของข้าราชการการเมือง และทราบว่า มีนักการเมือง 3 ท่านที่ปกปิดทรัพย์สินคือ นายชวน หลีกภัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และนายบัญญัติ บรรทัดฐาน ซึ่งหาก ปปช.วินิจฉัยว่ามีความผิดจริงและศาลรัฐธรรมนูญยืนยันคำวินิจฉัยนั้น จะทำให้ผู้มีความผิดต้องงดเว้นการดำรงตำแหน่งทางการเมือง 5 ปี หากถึงหากได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งนี้ ก็ไม่สามารถดำรงตำแหน่งใดๆ ทางการเมืองได้ ซึ่งประเด็นการเมืองเรื่องนี้นั้น เป็นเรื่องที่พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามใช้เป็นประเด็นในการต่อสู้ และสื่อมวลชนได้เสนอข่าวนี้นี้มาโดยตลอด จึงถือได้ว่าในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ที่ผ่านมามีความน่าสนใจทั้งในเรื่องของผู้สมัครรับเลือกตั้งและประเด็นทางการเมือง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคำตอบการเมืองในช่วงเวลานี้

ตามที่กล่าวมาแล้ว การตั้งเมืองในช่วงประเทศไม่มีการเลือกตั้งนั้น ส่วนใหญ่มักจะวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลหรือพรรคฝ่ายค้าน แต่เมื่อสถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในช่วงก่อนการเลือกตั้ง จุดเน้นของการตั้งเมืองได้เปลี่ยนไปเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เช่น พรรคการเมืองผู้สมัครรับเลือกตั้ง นโยบายของพรรคการเมือง พฤติกรรมการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และประเด็นทางการเมืองในขณะนั้นเป็นต้น แต่ถึงแม้ว่าจุดเน้นในประเด็นในการนำเสนอการตั้งเมืองจะต่างกันตามวาระของเหตุการณ์ แต่สิ่งที่เหมือนกันคือภาพการตั้งเมืองที่นำเสนอให้นักเขียนการตั้งเมืองได้มีความหมายให้ผู้รับสารรับรู้ถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งและประเด็นทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง โดยนำเสนอด้วยรูปแบบของภาพการตั้งเมืองและคำบรรยายเพื่อส่งผ่านทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง และเป็นการสร้างเอกลักษณ์ของผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วย ดังนั้น ประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาคือ ในการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการตั้งเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 นั้น นักเขียนการตั้งเมืองประกอบสร้างภาพการตั้งเมืองและส่งผ่านความหมายอย่างไรและในเรื่องใดบ้าง และในการสื่อความหมายของภาพการตั้งเมืองนั้น มีการสร้างเอกลักษณ์ให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างไร ในลักษณะใดบ้าง

ปัญหาคำวิจัย

1. นักเขียนการตั้งเมืองมีวิธีการประกอบสร้างภาพการตั้งเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง พ.ศ.2544 อย่างไร
2. การตั้งเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 สื่อความหมายทั้งความหมายตรงและความหมายแฝงอย่างไร และในประเด็นใดบ้าง
3. การตั้งเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 มีการใช้ภาพการตั้งเมืองเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างไร ในลักษณะใดบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงวิธีและปัจจัยในการประกอบสร้างการตั้งเมืองของนักเขียนการตั้งเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544

2. เพื่อวิเคราะห์ถึงการส่งผ่านความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 ในเรื่องเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง สภาวະทางการเมืองและการเลือกตั้งของไทย
3. เพื่อศึกษาถึงลักษณะของการ์ตูนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของนักการเมืองไทยที่ปรากฏในการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544

ข้อสันนิษฐานการวิจัย

1. นักเขียนการ์ตูนการเมืองประกอบสร้างผลงานการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง จากกระแสข่าวการเมืองในขณะนั้น ประกอบกับทัศนคติ แนวคิดและเทคนิคการนำเสนอส่วนตัว
2. การนำเสนอการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง มีการใช้การ์ตูนในการสื่อความหมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้ง องค์กรทางการเมืองและประเด็นทางการเมืองการเลือกตั้งในช่วงเวลานั้นๆ โดยสื่อความหมายทั้งความหมายตรงและความหมายแฝงผ่านองค์ประกอบของภาพและคำบรรยาย
3. ภาพการ์ตูนการเมืองที่นักเขียนการ์ตูนได้สร้างและส่งผ่านความหมายในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 นั้น มีลักษณะของการสร้างเอกลักษณ์ส่วนตัวให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปแบบต่างๆ

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544นี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาประเภทการ์ตูนช่องเดี่ยว (Single-Panel) และการ์ตูนหลายช่องจบ (Comic Strip) ที่เสนอผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อหนังสือพิมพ์ไทย โดยกำหนดช่วงการศึกษาตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2543 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2543 ซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดในส่วนของระเบียบวิธีวิจัย

นิยามศัพท์

การตูนการเมือง หมายถึง ภาพการ์ตูนที่เกิดจากผลทางการเมือง ทำหน้าที่แสดงความคิดเห็น ให้ข้อสรุป ให้ความรู้ ในรูปของการล้อเลียนตัวบุคคลหรือพรรคการเมือง การเสียดสี ประชดประชัน การเปรียบเทียบ เป็นการบันทึกเหตุการณ์ด้วยภาพ และสร้างให้ผู้รับสารเกิดแง่คิดใหม่ ลักษณะเด่นของการตูนการเมืองเกิดจากความคิดรวบยอด สามารถเข้าถึงส่วนสำคัญของแต่ละประเด็นปัญหา แต่ละเหตุการณ์ได้อย่างตรงจุด

การประกอบสร้าง หมายถึง การสร้างการประดิษฐ์สิ่งหนึ่งขึ้นจากองค์ประกอบหลายอย่าง การประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูนเกิดจากปัจจัยด้านบริบททางการเมือง และปัจจัยส่วนบุคคลของผู้วาดการ์ตูน

การสื่อความหมาย หมายถึง การบอกเล่าหรือแจ้งสถานการณ์ผ่านภาพและตัวอักษร ทั้งการสื่อความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัย

ความหมายตรง หมายถึงความหมายที่มีลักษณะเป็นสากลหรือเป็นความหมายเดียวกันสำหรับทุกคน ทุกคนเข้าใจตรงกันโดยไม่ต้องตีความหรือประเมินค่าอีก

ความหมายแฝง หรือความหมายโดยนัย หมายถึง ความหมายที่ถูกสร้างต่อจากความหมายตรง ซึ่งเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมของผู้ใช้ความหมาย เช่นภาพของมิดเล็มหนึ่งที่เขียนว่า ปปช. มิได้มีความหมายโดยตรงว่าเป็นอาวุธอันตรายชนิดหนึ่งเท่านั้น แต่มีความหมายแฝงถึงองค์กร ปปช.ที่มีอำนาจในการตัดสินนักการเมืองที่ทำผิด ไม่ให้มีโอกาสดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป

เอกลักษณ์ หมายถึงลักษณะที่ระบุว่าเป็นบุคคล องค์กร สถานที่นั้นๆ ที่โดดเด่นแตกต่างจากสิ่งอื่น เมื่อเห็นแล้วสามารถระบุถึงบุคคลนั้นได้ เอกลักษณ์ของบุคคลในภาพการ์ตูนสร้างจากนักเขียนการ์ตูน และเอกลักษณ์ในภาพการ์ตูนการเมืองจะทำให้ผู้รับสารสามารถเชื่อมโยงไปถึงบุคคลหรือสิ่งที่อยู่ในโลกความเป็นจริงได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการใช้สร้าง “ตัวสาร” หรือสื่อการ์ตูนอื่น เพื่อใช้ในการรณรงค์ทางการเมืองการเลือกตั้งในอนาคต
2. เพื่อนำผลงานวิจัยไปเป็นแบบอย่างในการศึกษาเรื่องการสร้างเอกลักษณ์ของบุคคลในงานสื่อสารมวลชนประเภทอื่น
3. ผลงานวิจัยนี้ คาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อการศึกษาเรื่องของสัญลักษณ์ และการสื่อความหมายของการ์ตูนหรือการ์ตูนการเมืองที่กว้างขวางลึกซึ้งต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544” นี้มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง คือแนวคิดเรื่องการ์ตูนและการ์ตูนการเมือง แนวคิดเรื่องสารทางการเมืองในช่วงเลือกตั้ง ทฤษฎีสัญญาวิทยา (Semiology) และแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ (Identity)

ซึ่งผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดของแต่ละแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับงานวิจัยและความสัมพันธ์เชื่อมโยงถึงกันของทุกแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการ์ตูนและการ์ตูนการเมือง

A Dictionary of Art Terms and Techniques (1969:63) ได้ให้ความหมายของการ์ตูนไว้ว่า การ์ตูนหมายถึงภาพวาดลายเส้นเชิงล้อเลียน ตลกขบขันที่มักจะวาดเป็นลายเส้นอย่างง่ายๆ โดยมีจุดประสงค์เพื่อความสนุกสนาน แต่บางครั้งก็ใช้เพื่อการสอนตลอดจนแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือสังคม

และในหนังสือ The World Encyclopedia of Cartoon (1980) Mauric Horn กล่าวว่า การ์ตูนคือการวาดภาพอะไรก็ตามที่มีความคิดที่สมบูรณ์บริบูรณ์” ซึ่งรวมถึงขอบเขตของการสื่อสารด้วยภาพอื่นๆด้วย

Pam Buyasresth (1975, อ้างใน จัวน นุญยศฐาภรณ์, 2519 : 125-139) ได้อธิบายถึงลักษณะของการ์ตูนแบบ Comic strip ว่าเป็นภาพการ์ตูนที่ลงต่อกัน ที่อยู่ในความนิยมของคนทุกวัยและทุกอาชีพและจะขยายต่อไปเรื่อยๆ ลักษณะของการ์ตูนช่อง (comic) ควรแยกออกจากการ์ตูนทั่วไป (cartoon) แม้ว่าทั้งสองจะเป็นลักษณะของภาพกราฟิกเหมือนกัน การ์ตูนช่อง (comic) เป็นส่วนย่อยของการ์ตูนทั่วไปและสามารถเป็นได้หลายรูปแบบ เช่นหนังสือพิมพ์รายวันจะมี Comic strip 3-4 ช่องซึ่ง

จบเป็นรายวัน เสนอมุขใดมุขหนึ่ง เรียกการ์ตูนต่อเนื่องแบบนี้ว่า gag strip เช่นมุกเล่นคำความขบขัน หรือจุดหักมุมจะอยู่ที่การ์ตูนสองช่องสุดท้ายหรือช่องสุดท้าย หรืออีกแบบหนึ่งคือการ์ตูนเรื่องเดียวต่อเนื่องที่จบภายใน 40 ช่อง โดยตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ทุกวันเรียกว่า serial strip มีลักษณะคล้ายกับละครโทรทัศน์

Comic strip มีเทคนิคของตนเอง มีบทสนทนาหรือความคิดของตัวการ์ตูนจะบรรจุอยู่ในบอลูน เรียกว่า “บอลูน สปีช” ซึ่งนักเขียนการ์ตูนจะตัดคำจากประโยคและละคำที่เข้าใจไว้ ให้เหลือเฉพาะคำที่ผู้อ่านจะเข้าใจได้ภายในพื้นที่จำกัด นอกจากคาแรกเตอร์และการเคลื่อนไหว สีหน้าของตัวการ์ตูน ซึ่งเหล่านี้ก็ไม่ยากต่อการตีความสิ่งที่ต้องการเสนอออกมา นอกจากนี้แล้ว Comic strip ยังได้นำเทคนิคทางด้านภาพยนตร์มาใช้ เช่นระยะของภาพให้เห็นความใกล้และไกล คือ ช็อตต่างๆ ลองช็อตโคลสอัพ การเปลี่ยนภาพ เนื้อเรื่องของ Comic strip มักเป็นเรื่องที่สอนศีลธรรมหรือเรื่องการเมืองหรือสังคมที่กำลังเป็นที่พูดถึงในขณะนั้น ซึ่งมันทำหน้าที่ด้านการสื่อสารที่มีคุณค่ามากกว่าคุณค่าพื้นฐานของภาพที่นักศิลปะมอง

เจตนาเบื้องต้นของ Comic strip คือเพื่อความบันเทิง แต่มุมมองในแง่เนื้อหาที่น่าสนใจและให้แง่คิดเช่นกัน ส่วนมากแล้ว Comic strip มีลักษณะไม่แตกต่างไปจากคอลัมน์ขบขันในหนังสือพิมพ์ แต่ทำด้วยมารยาทที่เรียกร้อยกว่า Comic strip เป็นเสมือนกระจกที่เที่ยงตรงและมีชีวิตที่ส่องให้เห็นเหตุการณ์ในขณะที่เรามีชีวิตอยู่ ดังนั้นหากประชากรครึ่งประเทศได้ติดตาม Comic strip ทุกวัน ก็จะสามารถว่าเรื่องใดประเด็นใดกำลังมีผลกระทบต่อสังคมในเวลานั้น ซึ่งพลังของมันก็มีส่วนในการหล่อหลอมความคิดคน แต่เมื่อคิดในอีกด้านหนึ่ง Comic strip จะสื่อสารได้สำเร็จเมื่อคนอ่านสามารถตีความได้ตามความหมายที่การ์ตูนคาดหมายไว้ ซึ่งมันคือข้อจำกัดของ Comic strip นั่นเอง

ในส่วนของการ์ตูนการเมืองประเภทการ์ตูนช่องเดียว (The single Panel) นั้นมีแนวคิดและการสร้างคล้ายกับการ์ตูนประเภท Comic strip แต่การ์ตูนช่องเดียวจะสามารถสรุปแนวคิดและมุขให้ผู้อ่านเข้าใจภายในภาพกรอบเดียวโดยจะมีเพียงภาพอย่างเดียวหรือภาพประกอบคำบรรยายก็ได้ ซึ่งผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงแนวคิดของการ์ตูนการเมืองดังต่อไปนี้

นฤมล เรืองณรงค์ (2533 : 4) ได้ให้ความหมายการ์ตูนการเมืองว่า การ์ตูนการเมือง หมายถึง ภาพการ์ตูนที่เกิดจากผลทางการเมือง ทำหน้าที่แสดงความคิดเห็นในรูปของการล้อเลียนตัว

บุคคล การเสียดสี การประชดประชันสังคม การเปรียบเทียบ เป็นการบันทึกเหตุการณ์ด้วยภาพ สร้างให้ผู้อ่านเกิดแง่คิดใหม่ เกิดอารมณ์ขันหรือเกิดความรู้สึกสะเทือนใจ ฯลฯ ลักษณะของการวาดภาพจะมีลักษณะที่เกินความเป็นจริง หรือเน้นจุดสำคัญบางจุด ซึ่งทำให้อ่านสามารถรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว ลักษณะเด่นของการ์ตูนการเมืองก็คือ เกิดจากความคิดรวบยอด ซึ่งตลกกลั๊กมาอย่างเข้มข้น สามารถจะเข้าสู่ใจกลางของแต่ละปัญหาแต่ละเหตุการณ์ได้อย่างตรงเป้า

สุทธิชัย หยุ่น (2544 : 3) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการ์ตูนการเมืองว่า การ์ตูนการเมืองเป็นหน้าตาของสังคมที่คอยคลายความเครียดและระบายความอัดอั้นของคนในสังคม อะไรที่เข้าทางประตูดใหญ่ไม่ได้ หรือหากมีอะไรวางกั้นการไหลเทอย่างเสรีของอารมณ์ปกติของคนในแต่ละยุค การ์ตูนการเมืองคือช่องทางที่ปล่อยผ่านความรู้สึกหงุดหงิดงุ่นง่านเหล่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องประกาศจังก้าวว่า “ฉันอึดอัดเต็มที่แล้วนะ”

จากงานเสวนาเรื่อง “ถ้านักการเมืองดี จะมีการ์ตูนนิสต์ไว้ทำไม” ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2544 ที่อาคารฐานเศรษฐกิจ ในงานนี้นักเขียนการ์ตูนการเมืองหรือการ์ตูนนิสต์ได้ให้ความเห็นเรื่องการเขียนภาพล้อการเมืองไว้ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชัย ราชวัตร (2544) "ผมเป็นคนหนึ่งที่มีความผูกพันในวิชาชีพการเขียนการ์ตูน ปากกาที่ผมเขียนการ์ตูนไม่ได้มีไว้เพื่อทีมตำนานการเมือง และไม่ได้มีความรู้สึกว่่านักการเมืองทุกคนจะไม่ดีทั้งหมดเพราะฉะนั้นในบางครั้งก็จะมีภาระเว้นบางคนที่เราเห็นว่าดี น่าชื่นชมก็จะไม่เขียนถึงเพราะการ์ตูนเขียนชมไม่ได้มันจะทำให้ผิดทำให้การ์ตูนขาดเสน่ห์ ยกเว้นในกรณีเขียนไว้อาลัยคนที่ทำดีให้กับสังคมจริงๆ ซึ่งก็ไม่บ่อยครั้งนัก"

จุลินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ (2544) “มันไม่จริงที่ว่าทำดีก็ว่า ทำไม่ดีก็ด่า นักเขียนการ์ตูนเพียงแต่ต้องการที่จะวิพากษ์วิจารณ์ หรือสะท้อนทัศนะของนักเขียนที่มีต่อนักการเมือง ตลอดจนสังคมในช่วงนั้นสื่อผ่านออกมาทางการ์ตูนในรูปแบบการล้อเลียนที่แทรกด้วยอารมณ์ขัน”

นิวัติ กองเพียร (2544) “ในระยะแรกๆ จะเขียนเป็นรูปหน้าคนก่อนแล้วเอามาล้อ ในเวลาต่อมาก็นำภาพมาผูกเข้ากับเรื่องราวพร้อมทั้งสอดแทรกอารมณ์ขันควบคู่กันไป และที่สำคัญผู้ที่ถูกล้อเลียนจะโกรธไม่ได้เลย เพราะถ้าโกรธผลที่ออกมาก็คือคนๆ นั้นจะเสีย แต่ต้องคิดเสียว่า เออ ล้อเก่งดี

และให้คิดเสียว่ามันไม่ใช่ความจริง มันเป็นการล้อเลียนเพื่อให้มีอารมณ์ขัน ถ้านักการเมืองคิดอย่างนี้เมื่อไหร่ การเมืองไทยก็คงจะดีขึ้น แต่การล้อก็มีการยกเว้นว่าอย่าด่าพ่อล้อแม่”

ศักดิ์ดา แซ่เอี้ยว (2544) “เอากระดาษข่าวหน้าหนึ่งมาเขียน จับจุดเอาสิ่งที่เราคิดว่าไม่ดีไม่ถูกมาเขียนรวบรวมความคิด อธิบายได้หมดภายใน 1 ช่อง การเอาจุดที่ดีมาเขียนก็ทำได้ แต่ต้องเป็นจุดดีที่เป็นข่าวที่กระทบใจคนมากๆ”

จากแนวคิดเรื่องการ์ตูนการเมืองทั้งในมุมมองของต่างประเทศและของประเทศไทยตามที่กล่าวมาแล้วนั้น การ์ตูนการเมืองเป็นสื่อสะท้อนภาพและประเด็นทางการเมืองและสังคมของประเทศในช่วงเวลานั้นๆ เจกเช่นเดียวกัน การ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง ผู้เขียนการ์ตูนได้สร้างและสื่อความหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ในเรื่องของพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง และประเด็นทางการเมืองที่สำคัญในช่วงเวลานั้น และได้สะท้อนภาพทางการเมืองการเลือกตั้งของประเทศ การ์ตูนการเมืองถึงถือได้ว่าเป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งที่มีบทบาทในการสื่อสารทางการเมืองในช่วงเลือกตั้ง โดยเฉพาะข่าวทางข้อมในเรื่องการเลือกตั้งให้ประชาชนได้รับรู้ เนื่องจากประชาชนพึงรับรู้ข่าวสารในเรื่องการเลือกตั้งในแง่มุมต่างๆ เพื่อเป็นแง่คิดพิจารณาในการสนับสนุนลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครคนใดหรือพรรคการเมืองพรรคหนึ่งพรรคใด ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเรื่องสารทางการเมืองในช่วงเลือกตั้งมาเป็นกรอบในการศึกษาและอภิปรายผลการวิจัยการส่งผ่านความหมายการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การหาเสียงเลือกตั้ง ดังต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องสารทางการเมืองในช่วงเลือกตั้ง

การศึกษาสารทางการเมือง (Political Message) เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) ซึ่งสารทางการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งนั้นเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างโดยสื่อมวลชน ดังนั้นสารที่ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้รับในช่วงรณรงค์นั้น เป็นผลจากการติดตาม คัดเลือก แก้ไข และนำเสนอของสื่อมวลชน ดังนั้นสื่อมวลชนจึงเปรียบเสมือนเป็นแหล่งข้อมูลมากกว่าเป็นผู้ส่งผ่านข้อมูล (transmitters)

การวิเคราะห์เนื้อหาของ การติดตามข่าวสารของสื่อมวลชนต่อการรณรงค์เลือกตั้ง ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาในปี 1996 โดย Patterson (1992 : www.the-election.com) ทำการศึกษาจากสำนักข่าว ABC CBS และ NBC นิตยสารข่าว Time และ Newsweek หนังสือพิมพ์รายวัน 4 ฉบับ การศึกษานี้ใช้เวลาทั้งหมด 10 เดือน งานวิจัยของ Patterson พบว่าสื่อเสนอเน้นในเรื่องของเกมส (game) ซึ่งต้องมีการแพ้การชนะ (การเสนอข่าวเชิงขัดแย้งของนักการเมืองและพรรคการเมือง ข่าวการหาเสียง การแข่งขันอย่างดุเดือด) กลยุทธ์ที่ใช้ การเขียนที่บิดเบือนความจริง และมักจะเสนอสิ่งที่เป็นหัวข้อหลักๆ มากกว่าจะเสนอรายละเอียดทั้งหมดของความเป็นจริงและนโยบาย

Patterson พบว่าสื่อมักจะสร้างความเข้าใจในการเลือกตั้งในแง่ของตัวผู้สมัครมากกว่า รายละเอียดของเนื้อหาส่วนอื่นๆ สื่อให้มุมมองที่จำกัดแก่ผู้ออกเสียงเลือกตั้ง เขากล่าวว่าเปรียบเสมือนการรายงานการแข่งขันม้า "horserace" มากกว่าประเด็นของการรณรงค์

ทั้งนี้ มีการวิจัยการสื่อสารทางการเมืองอีกรูปแบบหนึ่งคือ การวิเคราะห์เนื้อหาของ การโฆษณาทางการเมือง (Political Advertisement) ซึ่งจากการวิจัยของ Joslyn (1980 :56-60) ได้คัดเลือกโฆษณาทางการเมือง 156 ชิ้นจากการรณรงค์ครั้งต่างๆ ที่แตกต่างกัน และนำมาจัดประเภทได้ 4 ประเภทเพื่อใช้ในการตรวจสอบประเภทของเนื้อหาที่สื่อออกมา คือ

1. เนื้อหาแสดงถึงความเป็นพวกเดียวกัน แสดงความมีส่วนร่วม (Partisanship)
2. เนื้อหาแสดงถึงประเด็นเรื่องนโยบายพรรค ผลประโยชน์ต่อสาธารณะ (issue content)
3. เนื้อหาแสดงถึงคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง บุคลิกภาพ และคุณลักษณะ (personal Qualities)
4. เนื้อหาแสดงถึงกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่ให้การสนับสนุนผู้สมัครหรือพรรคการเมือง (specific group referents)

ผลการวิจัยพบว่า ประเภทของเนื้อหาที่มีการนำเสนอมากที่สุด คือประเด็นเรื่องนโยบายของผู้สมัครหรือพรรคการเมือง จุดยืนในการดำเนินงานทางการเมือง แต่เนื้อหาเป็นไปอย่างเบาบางไม่ชัดเจนในรายละเอียด รองลงมาเป็นเรื่องคุณสมบัติของผู้สมัคร กลุ่มบุคคลที่ให้การสนับสนุนผู้สมัครเป็นอันดับที่สาม และเนื้อหาที่เสนอน้อยที่สุดในการเลือกตั้งคือการแสดงความเป็นพวกเดียวกัน

ทั้งนี้ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งนั้น สารทางการเมืองในรูปแบบต่างๆที่สื่อมวลชนนำเสนอ นั้นย่อมมีผลสืบเนื่องถึงพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งด้วย ซึ่งแนวคิดเรื่องพฤติกรรมการเลือกตั้งเป็นแนวคิดในสาขารัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นที่นิยมศึกษากันมากในสหรัฐอเมริกา เป็นแนวคิดที่อธิบายว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนนั้น หรือพรรคการเมืองนั้น เช่น งานวิจัยของ Kathy Dolan ต่อพฤติกรรมของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (Voter) ต่อการเลือกตั้งประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ปี 2000 “Elections, Public Opinion & Voting Behavior” ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรม ว่าประกอบด้วยปัจจัย 2 ประการ ได้แก่ปัจจัยระยะสั้น (Short Term) ได้แก่ การได้รับทราบนโยบายทางการเมืองของพรรค (orientations on specific issues of public policy) การประเมินการจัดตั้งรัฐบาลและคุณสมบัติของรัฐบาล (general assessments of the performance of the government) การประเมินคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัคร (personal qualities of the candidates) และปัจจัยระยะยาว (Long Term) ได้แก่ การยึดถือหรือจงรักภักดี ต่อพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง (basic loyalty to or preference for a particular political party) หรือเป็นสมาชิกของพรรคนั้นๆ (Party ID) ซึ่งมักจะพบในการเลือกตั้งประธานาธิบดี แต่ประเด็นเรื่องความจงรักภักดีต่อพรรคนั้น ก็ไม่ได้เป็นที่ยึดถือมากเหมือนในอดีต

โดยสรุปแล้ว มีหลายเหตุผลที่จะอธิบายว่าเพราะเหตุใดผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจะเลือกผู้สมัครฯ คนใด ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำหนักของปัจจัยแต่ละตัวข้างต้นเป็นสิ่งที่แปรเปลี่ยนไปแล้ว แต่ปัจเจกบุคคล ไม่อาจเฉพาะเจาะจงลงไปว่าปัจจัยใดโดดเด่นหรือสำคัญกว่าปัจจัยอื่นๆ ผู้ออกเสียงบางคนพิจารณาที่ลักษณะส่วนบุคคลเป็นหลักโดยไม่ได้เข้าถึงในเรื่องของนโยบายเลย

นอกจากนี้ การศึกษาของ June Woong Rhee ในเรื่องการสื่อสารทางการเมืองในประเด็นว่ากรอบของการรณรงค์การเลือกตั้งมีผลต่อการตีความของบุคคลอย่างไรโดยระบุงกรอบของข่าวในการรณรงค์ 2 ประเภทคือเนื้อหาและกลยุทธ์ ซึ่งก็คือรูปแบบของการรายงานข่าวของสื่อต่างๆ

กลยุทธ์ (strategy coverage) ในการรณรงค์ทางการเมือง เน้นที่กลยุทธ์ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง รูปการณ์ของการได้รับชัยชนะหรือพ่ายแพ้ ประเด็นในเรื่องส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ลักษณะส่วนตัว บุคลิกภาพ

เนื้อหา (issue coverage) รูปแบบเนื้อหาเน้นไปที่เรื่องนโยบาย การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ให้ข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกในเรื่องนโยบายของแต่ละพรรคการเมือง

และในการศึกษาของ June Woong Rhee ได้ประยุกต์แนวคิดเรื่องรูปแบบของวาทกรรม เพื่อสำรวจว่ากรอบที่ต่างกันทั้งสองของข่าวการรณรงค์ คือเรื่องกลยุทธ์และเนื้อหานั้นนำไปสู่การตีความที่ต่างกันของปัจเจกบุคคลอย่างไร และผลจากการศึกษาของเขาพบว่าปัจเจกบุคคลจะได้รับอิทธิพลทางด้านใดมากหรือจะมีผลต่อการตีความของเขาอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความสนใจ การรับรู้ทางสังคม และข้อมูลพื้นฐานที่คนๆ นั้นมีอยู่ เช่นถ้ามีความรู้ด้านนโยบายหรือมีความสนใจเป็นพิเศษทางด้านนี้มาก (issue frame) ก็จะได้เปิดรับกรอบทางด้านเนื้อหา (issue coverage) ดังนั้นข้อมูลที่เขาได้รับจะมีผลต่อการตีความและเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนั้น เขาได้สรุปในตอนท้ายว่าปัจเจกบุคคลจะไม่ได้รับอิทธิพลจากกรอบของข่าวโดยตรง แต่จะสร้างความหมายของสารทางการเมืองที่ได้รับบนพื้นฐานความรู้ทางสังคมและความเข้าใจของตนเอง

ทั้งนี้ ในการวิจัยเรื่องการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 นั้น ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมืองในแนวทางการวิเคราะห์สารทางการเมือง (Political Messages) จากงานวิจัยในแง่มุมต่างๆ ที่มีผู้ได้ศึกษาไว้ร่วมกับแนวคิดการวิจัยพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และอภิปรายผลที่ได้จากการวิเคราะห์ตัวบทและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองในประเด็นต่างๆ ที่นำเสนอในช่วงรณรงค์ก่อนการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 ที่ผ่านมา ซึ่งในการวิเคราะห์ตัวบทเพื่ออ่านความหมายการ์ตูนการเมืองนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำทฤษฎีสัญญาวิทยามาเป็นกรอบแนวคิดและระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งในส่วนของทฤษฎีสัญญาวิทยา จะได้กล่าวถึงดังนี้

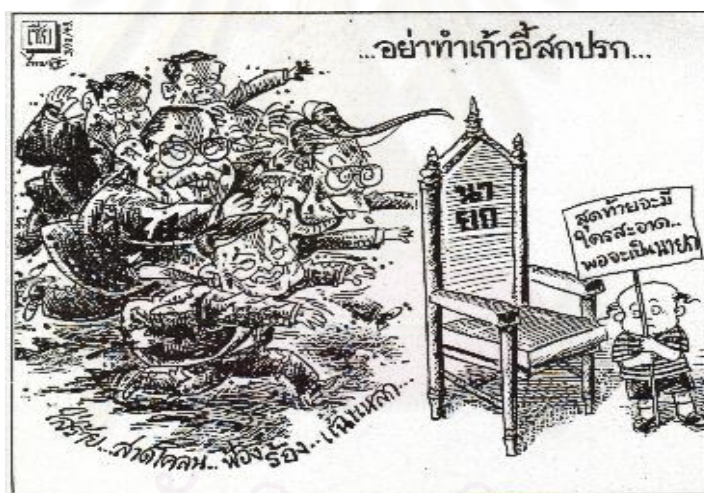
ทฤษฎีสัญญาวิทยา (Semiology)

ผู้วิจัยได้เลือกใช้กรอบแนวคิดของสัญญาวิทยามาใช้ในการศึกษาตัวบทของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 เพื่อให้เข้าใจการสื่อความหมายภาพทางการเมืองในประเด็นต่างๆ ที่การ์ตูนการเมืองได้นำเสนอ โดยมีรายละเอียดของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

สัญญะเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งๆ และเป็นสิ่งที่ทำให้วัฒนธรรมดำรงอยู่ได้ สัญญะมีคุณสมบัติคือต้องมีลักษณะทางกายภาพจับต้องและรับรู้ด้วยอวัยวะรับสัมผัส สัญญะจะต้องมีความหมายถึงบางสิ่งบางอย่าง นอกเหนือไปจากตัวของมันเอง รวมทั้งผู้ใช้สัญญะต้องมีความตั้งใจในการส่งข่าวสารบางอย่างและรับรู้โดยผู้เกี่ยวข้องว่าเป็นสัญญะ

สัญญวิทยา (Semiology) หมายถึง “ศาสตร์แห่งสัญญะ” (Science of Sign) โดยสัญญะ หมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างเพื่อให้ความหมาย (Meaning) แทนของจริง (Object) ในตัวบท (Text) และในบริบทหนึ่ง

สัญญวิทยาเป็นกระบวนการสร้างและถ่ายทอดความหมาย ตามแนวความคิดของ Ferdinand de Saussure อธิบายเรื่องสัญญะว่า Sign นั้นประกอบด้วย 2 ส่วน

ส่วนแรกคือ Signifier (ตัวหมาย) หมายถึงสิ่งที่เราสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส จากตัวอย่างภาพการ์ตูนการเมืองใน ภาพประกอบที่ 3 ตัวหมายคือลายเส้นที่ที่เราเห็นเป็นรูปร่างต่างๆ เป็นคน เป็นเก้าอี้ เป็นตัวอักษร

ส่วนที่สองคือ Signified (ตัวหมายถึง) หมายถึงความคิดที่เกิดขึ้นในสมอง (concept) ซึ่งสร้างความหมายได้ด้วยเหมือน เหตุผลและจารีต และจากตัวอย่างในภาพประกอบที่ 3 เมื่อเราเห็นตัวหมายที่เป็นลายเส้นรูปร่างต่างๆ ทำให้เราโยงความคิดไปยังตัวหมายถึงได้ว่า คือภาพเก้าอี้นายกรัฐมนตรี

มนตรี และลายเส้นรูปนักรบเมืองที่เราคุ้นเคยภาพของเขาจากสื่ออื่นๆ ทำให้เราโยงความคิดไปที่ตัวนักรบเมืองนั้นได้ว่า หมายถึง พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายชวน หลีกภัย เป็นต้น

ในแนวคิดเรื่องสัญวิทยาวิทยานั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะการตีความหมายตรงเท่านั้น Roland Barthes ได้เสนอความคิดว่าการสื่อความหมายเกิดจากการต่อรองในลักษณะ 2 ชั้น คือชั้นตอนของการสื่อความหมายตรง (Denotation) ซึ่งมีลักษณะของการสื่อความหมายตามที่ถูกวิสัยได้กล่าวแล้วข้างต้น ส่วนชั้นตอนของการสื่อความหมายแฝง (Connotation) เป็นการให้ความหมายต่อจากการตีความหมายตรง จะเกิดขึ้นเมื่อสัญญะกระทบกับอารมณ์หรือค่านิยมทางวัฒนธรรม จากภาพการ์ตูนการเมืองในภาพประกอบที่ 3 สามารถอ่านความหมายแฝงได้ว่า แก้วที่เขียนว่านายกันนั้นมีความหมายโดยนัยถึงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่หัวหน้าพรรคการเมืองไทยทุกคนปรารถนา (เพราะทุกคนในภาพการ์ตูนวิ่งเข้าไปหา) คำบรรยายด้านบนที่เขียนว่า "...อย่าทำแก้วนี้สกปรก..." และป้ายที่เขียนว่า "สุดท้ายจะมีใครสะอาดพอจะเป็นนายก" ตีความหมายได้ว่าผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีควรเป็นผู้มีชื่อเสียงสุจริต แต่ขัดกับภาพของนักรบเมืองที่กำลังวิ่งมาที่แก้วนี้ นายกันกลับตัวสกปรกมีคำบรรยายว่า "ใส่ร้าย..สาดโคลน..ฟ้องร้อง.." หมายความว่าในขณะที่ประเทศต้องการนายกรัฐมนตรีที่มีความซื่อสัตย์สุจริตนั้น นักรบเมืองที่กำลังหาเสียงอยู่กับไม่มีใครสุจริต หาเสียงกันด้วยวิธีใส่ร้ายป้ายสี ฟ้องร้องกัน จนเกิดแค้นคิดว่าสุดท้ายเมื่อการเลือกตั้งผ่านพ้นไปแล้วประเทศไทยจะได้นายกรัฐมนตรีที่มีความซื่อสัตย์สุจริตหรือไม่

John Fiske (1982) ได้กล่าวถึงวิธีการศึกษาเชิงสัญวิทยาวิทยาว่าเป็นการศึกษาในส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ

1. เป็นการศึกษาในเรื่องของสัญญะ (Sign) คือต้องมีลักษณะทางกายภาพ มีความหมายถึงบางสิ่งบางอย่างนอกเหนือจากตัวของมันเอง และสัญญะนี้จะต้องถูกนำมาใช้และรับรู้โดยผู้ที่เกี่ยวข้องว่าเป็นสัญญะ (Sign)

Charles Peirce แบ่งสัญญะออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1.1 ภาพเหมือน (Icon) หมายถึงสัญญะที่มีลักษณะเป็นภาพ หรือเป็นวัตถุที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น เครื่องหมายแสดงยศตำแหน่ง ภาพถ่าย อนุสาวรีย์ รูปปั้น เป็นต้น สำหรับในสื่อการ์ตูนการเมืองนั้น Icon คือภาพการ์ตูนที่ระบุได้ชัดเจน เช่นภาพก้อนหิน ธนบัตร พระสงฆ์

- 1.2 ดัชนี (Index) หมายถึงสัญลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นตัวชี้ให้เห็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยอาศัยการคิดหาเหตุผลเช่น คว้นไฟ อาการของโรค หรือภาพที่มวย ทำให้เรารู้ว่ากำลังมีการต่อสู้
 - 1.3 สัญลักษณ์ (Symbol) หมายถึงสัญลักษณ์ที่มีลักษณะเกี่ยวพันกันกับสิ่งที่เป็นกฎหรือระเบียบ หรือสิ่งที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกัน เข้าใจเหมือนกัน ต้องอาศัยการเรียนรู้เช่น คำ ตัวเลข ชวเลข หรือภาพในหลวง ทุกคนก็เข้าใจตรงกันหมดว่าเป็นสิ่งที่ต้องให้ความเคารพ ยกย่อง เทิดทูน ซึ่งในสื่อการตูนการเมืองนั้น สัญลักษณ์เป็นประเภทของสัญลักษณ์ที่ถูกนำมาใช้สร้างและสื่อความหมายมากที่สุด
2. เป็นการศึกษาในเรื่องรหัส (Code) เป็นรหัสพฤติกรรม (Code of behavior) และรหัสการให้ความหมาย (Signifying Code) ซึ่งอยู่ในลักษณะของสัญลักษณ์ต่างๆ ที่พบในสังคมและวัฒนธรรมนั้นโดยรหัสสามารถแบ่งออกได้ดังนี้
 - 2.1 Product codes เป็นรหัสที่เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ ที่บ่งบอกความหมายต่างกัน เช่นจานอาหารที่แต่ละบ้านใส่อาหารก็จะบอกความหมายของบ้านนั้นได้
 - 2.2 Social Code เป็นรหัสที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่นคนไทยไม่ถือว่าการที่ถูกตบหัวหรือตบไหล่เป็นการแสดงความรัก แต่รหัสของสังคมอเมริกันจะหมายความเช่นนั้น
 - 2.3 Cultural Code เป็นรหัสที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เช่นการยิ้มของคนไทยจะมีรหัสกระทำได้หลายวาระโอกาสหลายความหมาย หรือในสังคมไทยเป็นสังคมของพุทธศาสนิกชน ให้ความเคารพวัดและพระสงฆ์ หากผู้ใดไม่ให้ความเคารพจะถือว่าขัดต่อวัฒนธรรม
 3. วัฒนธรรม (Culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีสัญลักษณ์ (Sign) และรหัส (Code) เกี่ยวพันกันอยู่ในแต่ละวัฒนธรรม และจะมีความหมายเฉพาะเมื่ออยู่ในวัฒนธรรมนั้นๆ

Arthur Asa Berger (1991 : 23) กล่าวถึงเรื่องรหัสว่า “รหัสคือระบบที่ซับซ้อนของความสัมพันธ์ที่เราเรียนรู้จากสังคมและวัฒนธรรม รหัสเหล่านี้ (หรือ “โครงสร้างลับๆ” ในจิตสำนึกของเรา) มี

ผลต่อวิธีที่เราใช้อธิบาย “สัญญาะ” และ “สัญลักษณ์” ที่พบในสื่อและวิถีชีวิตของเรา และ Eco (อ้างถึงใน Berger 1991 : 24) กล่าวว่า “การถอดรหัสที่คลาดเคลื่อน เป็นกฎเกณฑ์ของการสื่อสารมวลชน... ทั้งนี้ เพราะมนุษย์ใช้รหัสและการอธิบายความหมายที่แตกต่างกันในการถอดรหัสข่าวสารที่ได้รับ รหัสหลัก และรหัสย่อยประยุกต์เข้ากับตัวสาร ภายใต้กรอบทั่วไปของตัวอ้างอิงทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบกันขึ้น จากความรู้ดั้งเดิม นโนคติ จริยธรรม ศาสนา ทศนคติทางจิตวิทยา รสนิยมและระบบคุณค่าของตัวผู้รับ สาร”

Umberto Eco (1976 : 30-65) ได้กล่าวถึงการสื่อความหมายในการสื่อสารและการสร้างระบบรหัส โดยประยุกต์แนวคิดทางวิศวกรรมแบบจำลองประตูน้ำ (Watergate Model) มาอธิบายการสร้างรหัสและสัญญาะ เนื้อหาและการแสดงออก ความหมายตรงและความหมายแฝง

Eco กล่าวว่ารหัสเป็นส่วนประกอบของระบบการถ่ายทอดและประกอบด้วยสัญญาะต่างๆ บทบาทของสัญญาะเพิ่มขึ้นเมื่อการแสดงออก (expression) สัมพันธ์กับเนื้อหา (content) เช่นเดียวกัน การแสดงออกของการตีความสัมพันธ์กับเนื้อหาคือบริบททางการเมืองโดยตรง ดังนั้นการสื่อความหมายโดยสัญญาะและรหัสจึงมีบทบาทมาก

Eco กล่าวอีกว่ามีความซับซ้อนในการกำหนดสิ่งที่เรียกว่าเป็นรหัส ทั้งนี้จากแนวคิดการสร้างรหัสในแบบจำลองประตูน้ำ กล่าวได้ว่ารหัสปรากฏให้เห็นได้ 4 ประการคือ รหัสเป็นชุดของระเบียบของสัญญาะที่ถูกกำหนดขึ้น โดยการรวมกันการกฎซึ่งสัญญาะเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องเชื่อมต่อกัน และรหัสเป็นชุดของการกำหนดเนื้อหา (content) ซึ่งก็คือระดับของน้ำ เป็นการกำหนดโดยเจตนาและเป็นชุดของการติดต่อสื่อสารที่เป็นไปได้ เช่นระดับน้ำสามารถสื่อสารโดยใช้สัญญาะ (สีของหลอดไฟ) ที่เป็นอิสระต่อกันซึ่งความจริงแล้วเราสามารถใช้อัญญาะใดก็ได้ เช่นธง คำ คิวไฟ ทั้งนี้ รหัสเป็นชุดของการตอบสนองพฤติกรรมที่เป็นไปได้ของตำแหน่งปลายทาง และรูปแบบสุดท้าย รหัสเป็นชุดของการผสมผสานลักษณะทั้ง 3 ประการตามที่กล่าวมา ในการทำงานของรหัสนั้น เมื่อรหัสแบ่งสรรองค์ประกอบของระบบการถ่ายทอดสู่องค์ประกอบของระบบการถ่ายทอดก่อน หมายถึงการแสดงออกของการสื่อความหมายต่อมาเป็นเนื้อหาของการสื่อความหมายก่อนนี้ (the former becomes the expression of the latter and the latter becomes the content of the former) และสัญญาะมักเป็นส่วนประกอบของระนาบการแสดงออก (expression plane) ที่สัมพันธ์กับส่วนประกอบหนึ่งหรือหลายส่วนของระนาบเนื้อหา (content plane)

แนวคิดเรื่องการแสดงออกและเนื้อหา (expression and content) จากการศึกษาของ Eco ในแบบจำลองประตุน้ำนั้น ประยุกต์ใช้กับการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองได้ว่าการแสดงออกของภาพการ์ตูนมาจากเนื้อหาข่าว บริบททางการเมืองผ่านการเข้ารหัสของนักเขียนการ์ตูนเพื่อสื่อความหมายที่ภายในรหัสนั้นประกอบด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ Eco กล่าวว่ารหัสสร้างความสัมพันธ์ของระนาบการแสดงออกกับระนาบของเนื้อหา, หน้าที่ของสัญลักษณ์คือสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่เป็นนามธรรมของการแสดงออกด้วยองค์ประกอบที่เป็นนามธรรมของเนื้อหา

ทฤษฎีรหัส (Theory of Codes) เมื่อประยุกต์ใช้กับการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองแล้ว กล่าวได้ว่าการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์ประกอบกับ content คือบริบททางการเมืองที่นักเขียนการ์ตูนตีความหมายจากข่าวสารข้อมูล นำไปสู่การแสดงออก (expression) คือการผลิตภาพการ์ตูนซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ของรหัสและสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายตรงและความหมายแฝง ซึ่งในประเด็นเรื่องความหมายตรงและความหมายแฝงนี้ Eco พบว่ามีการเพิ่มขึ้นของการสื่อความหมายที่ถูกถ่ายทอดโดยการสื่อความหมายครั้งก่อน (signification conveyed by a previous signification) นำไปสู่การค้นพบในเรื่องรหัส ซึ่ง Hjelmslev ได้นิยามความหมาย ในลักษณะนี้

Expression		Content	ระดับของความหมายแฝง
Expression	Content	ระดับของความหมายตรง	

ในการสื่อสารมีการแสดงความหมายแฝง เมื่อมีสัญลักษณ์หนึ่งซึ่งระนาบการแสดงออก (expression plane) เป็นสัญลักษณ์ของการสื่อความหมายในอีกระดับหนึ่ง (ความหมายในระดับแรกกลายเป็นรูปสัญลักษณ์ของความหมายในระดับที่สอง) จากตัวอย่างเนื้อหาของการ์ตูนการเมืองตรง เป็นการแสดงออกของการสื่อความหมายแฝง ทั้งนี้การสื่อความหมายในการ์ตูนการเมืองนั้น มีลักษณะการสื่อสาร 2 ระนาบนี้เช่นกัน ความหมายแฝงประกอบด้วยรหัสที่สร้างขึ้น รหัสของความหมายแฝงสร้างมาจากพื้นฐานข้อมูล ดังนั้นความแตกต่างระหว่างความหมายตรงและความหมายแฝงเนื่องมาจากแบบแผนของรหัส รหัสความหมายแฝงถูกเรียกว่ารหัสย่อย (subcode) ทั้งนี้ความหมายตรงอาจสื่อถึงความหมายแฝงได้มากกว่า 1 ความหมายได้

Eco ได้กล่าวอีกว่าสัญญาวิทยาเปรียบเหมือนทฤษฎีทางดนตรีที่มีการสอดประสานกัน อย่างลงตัวและคล้องจองของท่วงทำนองและองค์ประกอบต่างๆ เป็นเนื้อเดียว การสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองด้วยรหัสและสัญญาที่สอดคล้องกัน จะทำให้การสื่อความหมายทั้ง 2 ระนาบเป็นไปอย่างกลมกลืนกัน

นอกจากนี้ Eco ได้เสนอแนะให้เห็นถึงการถอดรหัสที่คลาดเคลื่อน โดยชี้ให้เห็นช่องว่างระหว่างผู้สร้างสารผ่านสื่อและผู้รับสารนั้น ผู้รับสารอาจจะรับสารจากมุมมองของตนเอง อันสืบเนื่องมาจากความเข้าใจและความแตกต่างระหว่างผู้ส่งต่อข่าวสารและผู้รับสาร ในความเข้าใจที่มีต่อรหัสไม่ตรงกันเนื่องจากปัจจัยที่แตกต่างทางด้านชนชั้นทางสังคม ระดับการศึกษา ความคิดทางการเมือง ทักษะคติต่อโลก ลักษณะทางชนชาติและอื่นๆในอดีต การสื่อสารยังคงต้องการระดับหนึ่งของ “การรับรู้ร่วมกัน” เพราะฉะนั้นจึงไม่มีการถอดรหัสที่ผิดพลาด มีเพียงการถอดรหัสที่แตกต่างไปจากผู้ส่งสารเท่านั้น

สำหรับประเภทของรหัสนั้น ดังที่กล่าวแล้วว่ากิจกรรมทุกอย่างในชีวิตประจำวันของเราล้วนถูกควบคุมด้วยรหัส ฉะนั้นเมื่อต้องเผชิญกับสิ่งที่ไม่รู้มาก่อน ไม่เคยเข้าใจมาก่อน ก็จะไม่เข้าใจเนื่องด้วยไม่มีรหัส กฎเกณฑ์กำหนดในเรื่องนั้นๆ หรือรหัสที่เราไม่มีอยู่ไม่สามารถถอดรหัสสิ่งที่เผชิญอยู่ได้ ดังนั้นจึงมีรหัสอยู่มากมายหลายประเภท ซึ่งไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์ (2545 : 131-133) ได้ศึกษางานของ Roland Barthes ในเรื่องการวิเคราะห์แนวสัญญาวิทยาได้กล่าวว่าในการวิเคราะห์ด้วยบทนั้น ผู้อ่านสามารถจัดกลุ่มรหัสชุดต่างๆ เพื่อการวิเคราะห์ของตัวเองได้ ซึ่งรหัสเหล่านี้ร่วมกันกำหนด แก๊ไข เปลี่ยนแปลง และสร้างความหมายทุกครั้งที่มีการอ่าน ในที่นี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประเภทของรหัสที่ใช้ในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง จากงานวิจัยของ เพียงฤดี ธีรวิชัยวงศ์ (2542 : 24-25) เรื่องการสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง ดังนี้

Personal Code เป็นรหัสบุคคล เช่นเดียวกับการใช้อัตลักษณ์ในงานโฆษณา เช่นการ์ตูนการเมืองทั่วไป มักใช้ภาพของจอมเผด็จการนาซี ฮิตเลอร์ เป็นรหัสของความเผด็จการ รหัสบุคคล รวมถึงการวาดภาพการ์ตูนล้อเลียนบุคคล ในลักษณะของการเน้นจุดเด่นของใบหน้าเพื่อเชื่อมโยงให้ผู้รับสารเข้าใจว่ากำลังหมายถึงบุคคลนั้นๆ

Product Code เป็นรหัสเกี่ยวกับวัตถุหรือสิ่งของเครื่องใช้ รวมถึงสัตว์ต่างๆ ซึ่งเราสามารถบอกถึงความหมายหรือที่มาได้จากวัตถุนั้น เช่นมีกาใช้รูปแกะ (สัตว์) เพื่อแสดงถึงความซื่อ ไม่ทันคน นกกาในภาพที่เกี่ยวข้องโยงไปถึงภาคิต “สาวใส่ให้กากิน” มีดดาบ เป็นรหัสแสดงถึงการทำร้าย ความตาย เป็นต้น

Social Code เป็นรหัสที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือสังคม นักเขียนการ์ตูนที่ใช้ Social Code เป็นประจำที่เป็นที่รู้จักคือ การ์ตูนชุดผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินของชัย ราชวัตร การ์ตูนดังกล่าวเป็นฉากที่แสดงถึงสังคมชนบท ความสัมพันธ์และคำพูดของตัวการ์ตูนแสดงถึงความคิดทัศนคติ และวิถีชาวบ้าน

Cultural Code เป็นรหัสที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เช่น การไหว้ การทักทาย ด้วยรอยยิ้ม รวมทั้งความเชื่อ มายาคติ ประวัติศาสตร์ สุภาษิต คำพังเพยต่างๆ ซึ่งมักเป็นรหัสแบบหนึ่งที่ใช้ในการ์ตูนการเมืองมักจะนำเสนอ แต่ทั้งนี้รหัสวัฒนธรรม เป็นรหัสหนึ่งที่คนต่างวัฒนธรรมจะไม่เข้าใจหรือเข้าใจได้ไม่ลึกซึ้ง

ในการศึกษาตัวบท (text) โดยวิธีการทางสัญวิทยา เมื่อเราเข้าใจเรื่องของสัญญะรหัสและกระบวนการสร้างความหมาย ซึ่งเป็นตัวเชื่อมโยงทุกอย่างเข้าด้วยกันแล้ว ก็จะสามารถเข้าใจความหมายของตัวบทได้ ดังนั้นผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิด วิธีทางสัญวิทยา และแนวคิดเรื่องระบบรหัสของ Eco และประเภทรหัสในการสร้างสรรค์การ์ตูนการเมือง 4 ประเภทคือรหัสบุคคล รหัสวัตถุ รหัสสังคม และรหัสวัฒนธรรม มาใช้ในการศึกษาการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 นี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงการประกอบสร้างและการสื่อความหมายทางการเมืองทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง ในประเด็นเรื่องผู้สมัครรับเลือกตั้ง และประเด็นทางการเมือง จะเห็นได้ว่าการสื่อความหมายผ่านภาพการ์ตูนหนึ่งๆ นั้น นักเขียนการ์ตูนใช้วิธีการทางสัญวิทยาและรหัสในการสื่อความหมาย ซึ่งความหมายที่ได้นั้นเป็นการสะท้อนถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งและประเด็นการเมืองในช่วงนั้น และจากการสื่อความหมายโดยใช้เทคนิคเชิงสัญวิทยา ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์มาเป็นแนวทางและระเบียบวิจัยในการวิเคราะห์ถึง การสร้างเอกลักษณ์ให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งในภาพการ์ตูนการเมือง โดยจะขอกล่าวถึงแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ ดังนี้

แนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ (Identity)

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์มาประยุกต์ใช้เป็นทั้งแนวคิดในการศึกษาภาพการดูและเป็นระเบียบวิธีวิจัยด้วย ในส่วนของแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์นั้น มีผู้ให้นิยามความหมายและกรอบแนวคิด ดังนี้

Barbara Levitt (1999 : 234) กล่าวถึงความหมายของเอกลักษณ์ในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ว่า เอกลักษณ์เป็นสิ่งสำคัญและเชื่อว่ารากเหง้าของเอกลักษณ์มาจากการได้รับการยอมรับทางสังคมหรือสิ่งที่สังคมได้กล่าวอ้างถึงหรือมอบให้เสมือนตรา (Label) ประจำตัวของบุคคลกระทั่งกลายเป็นสิ่งที่กำหนดบุคลิกของบุคคลนั้นได้

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์, ดร. (2545 :327-329) ได้ศึกษางานของ Stuart Hall (1993) และกล่าวถึงเรื่องเอกลักษณ์ว่าเอกลักษณ์ไม่ใช่คุณสมบัติเฉพาะที่เฉพาะหยุดนิ่ง แน่นนอนตายตัว และจับต้องได้อย่างที่มักนิยมเข้าใจกัน แต่เอกลักษณ์ในตัวเองแล้วคือระบบของการจัดประเภทแยกแยะแบบหนึ่งเท่านั้น เอกลักษณ์จึงเป็นเรื่องของระบบ ระเบียบ รหัสและกฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนด สร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้นทั้งในเชิงสัญลักษณ์และในเชิงรูปธรรม

Kathryn Woodward (1997 :1-23) กล่าวว่าเอกลักษณ์และความแตกต่างเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในทุกระดับ เรามักจะได้ยินคำว่าเอกลักษณ์ในระดับโลก ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและระดับบุคคล เอกลักษณ์ในสมัยปัจจุบันนี้ได้มาจากแหล่งที่มาหลากหลาย เช่น เชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อย ชนชั้นทางสังคม กลุ่มสังคม เพศ ซึ่งทำให้มีการขัดกันในโครงสร้างของตำแหน่งเอกลักษณ์ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ ทำให้บุคคลหรือกลุ่มชนหนึ่งๆ ที่อยู่ในบริบทต่างกันของโลกก็มีเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน อย่างไรก็ตามเอกลักษณ์ก็คือสิ่งเชื่อมโยงเรากับสังคมที่เราอาศัยอยู่ แนวคิดเรื่องเอกลักษณ์นี้เกี่ยวข้องกับสังคมและการเมืองในโลกปัจจุบันและในการศึกษาว่าททกรรม สามารถทำให้เราอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม และแนวคิดเอกลักษณ์จะช่วยแนะว่าเราเป็นใครและแตกต่างหรือเหมือนใครอย่างไร และจะสัมพันธ์กับคนอื่นในโลกที่เราอยู่อย่างไร

Kathryn ได้วางกรอบมิติต่างต่างของเอกลักษณ์และโดยเฉพาะแนวทางของระบบการแบ่งประเภทในการสร้างความแตกต่างนั้น ดังที่กล่าวไปแล้ว เอกลักษณ์มีหลายระดับ เช่นระดับโลก

ระดับชาติ ระดับชนกลุ่มน้อย ระดับของการเคลื่อนไหวของกลุ่มสังคมใหม่เพื่อยืนยันเอกลักษณ์และวัฒนธรรมส่วนตน เช่นเอกลักษณ์ของกลุ่มรักร่วมเพศถือเป็นการท้าทายประเพณีดั้งเดิม ในอดีตนั้นเคยมีความพยายามในการสร้างเอกลักษณ์ของเชื้อชาติในประเทศยูโกสลาเวีย ซึ่งประกอบด้วยคน 2 เชื้อชาติคือเซิร์บ (Serb) และโครแอต (Croats) ทั้ง 2 กลุ่มอาศัยอยู่ในสภาพของการเมืองและเศรษฐกิจในประเทศเดียวกันถึง 50 ปีแม้จะมีชาติกำเนิดต่างกัน ทั้ง 2 อ้างว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยเอกลักษณ์ที่สร้างขึ้นนั้นผ่านภาษาและระบบสัญลักษณ์ เช่นชนิดของบุหรี่ยี่สิบ ต่อคำถามที่ว่าถ้าเอกลักษณ์ถูกสร้างขึ้นจากความแตกต่างแล้ว ความแตกต่างระหว่างบุคคลแสดงออกอย่างไร ที่มาของความแตกต่างคืออะไร และความแตกต่างสัมพันธ์กับเอกลักษณ์อย่างไร สังคมและระบบสัญลักษณ์อะไรที่สร้างความแตกต่างและแยกประเภทปัจเจกบุคคล

Kathryn ได้อธิบายทฤษฎี ซึ่งเป็นจุดเด่นของกรอบแนวคิดทั้งหมดที่จะเข้าใจการสร้างเอกลักษณ์ แม้ว่าการศึกษาของ Kathryn เน้นที่เอกลักษณ์ของเชื้อชาติ แต่ก็แสดงหลักการสำคัญหลายอย่างในเรื่องของเอกลักษณ์และความแตกต่างโดยทั่วไป และแนะนำทางในการศึกษาในเรื่องของเอกลักษณ์ว่าเพื่อให้เข้าใจการทำงานของเอกลักษณ์เราต้องสร้างแนวคิดเพื่อวิเคราะห์มิติของความแตกต่างดังนี้

1. เอกลักษณ์รวมถึงลักษณะจำเป็นที่ขาดไม่ได้ เป็นปัจจัยพื้นฐานในการอ้างถึงเป็นอันดับแรก เอกลักษณ์เป็นสิ่งคงที่และไม่เปลี่ยนแปลง ในบางครั้งการกล่าวอ้างถึงนี้อยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่ป็นธรรมชาติ เช่นเชื้อชาติ วรรณะ ความสัมพันธ์ทางครอบครัว รวมถึงพื้นฐานจากเรื่องเล่าในอดีตของประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น
2. ในความเป็นจริงนั้น เอกลักษณ์คือความสัมพันธ์ หมายถึงความแตกต่างถูกสร้างขึ้นโดยการกำหนดสัญลักษณ์ให้สัมพันธ์กับสิ่งอื่น เพื่อยืนยันเอกลักษณ์ของตนตัวอย่างเช่นระบบที่แสดงความแตกต่างรวมถึงเครื่องแบบ ธงชาติ สัญลักษณ์ของกลุ่ม
3. เอกลักษณ์ถูกรักษาผ่านสังคมและเงื่อนไขที่เป็นส่วนประกอบ เช่นถ้ากลุ่มย่อยๆ ในสังคมถูกกำหนดสัญลักษณ์ให้เป็นศัตรูหรือกลุ่มต้องห้าม ซึ่งจะมีผลทำให้กลุ่มนั้นเป็นกลุ่มแปลกแยกสังคมไม่ยอมรับ

4. การสร้างแนวคิดเอกลักษณ์คือการมองรวมถึงระบบการแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ (Classificatory systems) ซึ่งจะแสดงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกจัดระเบียบ
5. ความแตกต่างบางอย่างถูกกำหนดขึ้น แต่ในทางปฏิบัติความแตกต่างนั้นยังไม่ชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น การยืนยันเอกลักษณ์ของชนชาติอาจจะเลยความแตกต่างของชนชั้นและเพศ
6. ต่อคำถามที่ว่า เพราะเหตุใดปัจเจกบุคคลต้องหาตำแหน่งเอกลักษณ์ของตน การอธิบายระดับจิตใจและจิตวิญญาณถูกหยิบยกมาอธิบาย ในมิตินี้ด้วยกับกับสังคมและระสัณยลักษณ์ ซึ่งถูกต้องการสำหรับแนวคิดที่ซับซ้อนของเรื่องเอกลักษณ์ ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้สร้างเพื่ออธิบายว่าเอกลักษณ์ถูกสร้างและรักษาได้อย่างไร

Kathryn กล่าวว่า การแสดงออกรวมทั้งพฤติกรรมที่เป็นสัญลักษณ์จะผลิตความหมายขึ้น หมายถึงประสบการณ์ในอดีตและพฤติกรรมประจำจะช่วยบอกว่าเราเป็นใคร การแสดงออกเป็นกระบวนการทางสังคมที่สร้างความเป็นตัวตนและสะสมความเป็นเอกลักษณ์และระบบสัญลักษณ์จะจัดหาคำตอบที่เป็นไปได้ จากคำถาม เราเป็นใคร เราควรจะเป็นอะไร เราต้องการเป็นใคร วาทกรรมและระบบการแสดงออกสร้างตำแหน่งจากบุคคลซึ่งหากเราวางตัวของตนเองและจากสิ่งที่เขาพูด ยกตัวอย่างเช่นการแสดงละครหรือภาพยนตร์โฆษณาช่วยสร้างเอกลักษณ์ทางเพศได้ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น งานโฆษณาเป็นงานที่ขายความคิดให้เรา เป็นการชักชวนให้ผู้บริโภคและให้ภาพลักษณ์และสร้างเอกลักษณ์ให้กับบางสิ่ง ดังนั้นการสร้างความหมายและการวางตำแหน่งของเอกลักษณ์โดยระบบการเป็นตัวแทนเป็นสิ่งที่ต้องติดต่อกันและกันอย่างใกล้ชิด

จากคำอธิบายแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า เอกลักษณ์เป็นแนวคิดในมุมมองของผู้สร้างสรรค์งาน ที่เป็นผู้ประกอบสร้างเอกลักษณ์ให้กับบุคคลหรือสิ่งต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจและรับรู้ โดยผู้สร้างสรรค์งานจะหยิบยกความแตกต่างที่โดดเด่นของบุคคลมาเป็นปัจจัยในการสร้างเอกลักษณ์ เอกลักษณ์ของบุคคลนั้นสร้างได้จากสิ่งที่เป็นไปอยู่แล้ว เช่นชาติกำเนิด วงศ์ตระกูล ลักษณะทางกายภาพต่างๆ อารมณ์ รวมทั้งมายาคติและเอกลักษณ์ที่สร้างจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอันได้แก่ อาชีพ พฤติกรรมที่แตกต่าง ผลงานที่เคยทำในอดีต ดังนั้นจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจนั้น นัก

เขียนการตูนการเมืองในฐานะของผู้ส่งสาร เป็นผู้ประกอบสร้างเอกลักษณ์ของของสิ่งต่างๆ เช่น นักการเมือง องค์กร สถานที่ ซึ่งองค์ประกอบของการสร้างเอกลักษณ์นั้นตามหลักการของแนวคิดที่กล่าวมาสำหรับบุคคลแล้วนอกเหนือไปจากหน้าตาและรูปร่าง อาจมาจากพฤติกรรมส่วนตัวที่ปฏิบัติเป็นประจำ เช่นสูบบุหรี่ เล่นกอล์ฟ คำพูดที่ติดปาก หรือผลงานโดดเด่นที่ผ่านมาในอดีตทั้งดีและไม่ดี เป็นต้น ซึ่งในสื่อการตูนการเมืองไทยนั้น มีลักษณะของการสร้างเอกลักษณ์ให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งผ่านภาพการตูนที่บรรจุความหมายทั้งตรงและแฝงในการสื่อความหมายถึงตัวตนของบุคคลนั้น ๆ ด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยทางด้านสื่อการตูนการเมืองในสาขาการสื่อสารโดยตรงในประเทศไทยนับว่ายังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร งานวิจัยด้านการตูนส่วนใหญ่เป็นการวิจัยที่เกี่ยวกับการนำการตูนมาเป็นสื่อการเรียนรู้ในด้านต่างๆแต่ในด้านการตูนการเมืองยังมีไม่มากเมื่อเทียบกับประวัติของการตูนการเมืองที่กำเนิดขึ้นมาในประเทศไทยและส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในสาขารัฐศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่ามีผลวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการตูนการเมือง ดังนี้

นฤมล เรืองณรงค์ (2533) ศึกษาเรื่อง “การตูนการเมืองในช่วง 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519” เป็นการศึกษาในสาขารัฐศาสตร์การปกครอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตูนการเมืองในฐานะที่เป็นสื่อทางการเมืองประเภทหนึ่ง โดยศึกษาถึงความสำคัญ แนวคิดหลัก แนวคิดรอง ที่สะท้อนผ่านการตูนการเมืองออกมาในช่วงเวลาดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า การตูนการเมืองเป็นภาพสะท้อนของเหตุการณ์ทางการเมืองและสังคม โดยเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นปัจจัยกำหนดแนวความคิดและสะท้อนผ่านการตูนการเมือง การตูนประกอบด้วยเนื้อหาข่าวและความคิดของผู้เขียน หน้าที่สำคัญของการตูนการเมืองคือวิพากษ์วิจารณ์การเมือง ให้แง่คิด ให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน ตลอดจนแสดงความคิดเห็นต่อสังคม การรณรงค์แก้ไขปัญหต่างๆ และสรุปว่า การตูนการเมืองจะอยู่คู่สังคมการเมืองต่อไป

เจียมศักดิ์ กอวัฒนสกุล (2535) ทำการศึกษาเรื่อง “การตูนการเมืองยุครัฐบาลเผด็จการ : ศึกษาเฉพาะการตูนการเมืองระหว่าง 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 – 9 ธันวาคม พ.ศ. 2534” เป็นการศึกษาในสาขารัฐศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าการตูนการเมืองพยายามสื่อความหมาย ในลักษณะ

เป็นการวิพากษ์วิจารณ์โจมตีผู้มีอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีอำนาจในคณะ ร.ส.ช. และรัฐบาลที่มาจาก การแต่งตั้งโดยคณะ ร.ส.ช. มากน้อยเพียงใด ผลการศึกษาพบว่า การตื่นตัวของ ประยูร จรรย์วงศ์ ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์โจมตีผู้มีอำนาจทางการเมือง (คณะ ร.ส.ช.) และรัฐบาลที่ ร.ส.ช. แต่งตั้งได้อย่างอิสระและหนักหน่วงเหมือนกับอยู่ภายใต้รัฐบาล ในระบอบประชาธิปไตย

ซึ่งงานวิจัยเกี่ยวกับการตื่นตัวของทั้ง 2 ชั้นนี้ ได้ทำการศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดทาง สัญญาวิทยาในการวิเคราะห์ตัวบท ในบริบททางการเมืองที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นแนว ทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้และผลจากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการขยายขอบเขตมุมมองของ การตื่นตัวของเมืองในบริบททางการเมืองที่แตกต่างกัน

เพียงฤดี ธีระวุฒิชูวงศ์ (2542) ศึกษา “การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่าน การตื่นตัวของเมือง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาของ การตื่นตัวของเมืองในระยะเวลาหกเดือนการใช้วิธีการ สื่อความหมายประเภทต่างๆ ของนักเขียนการตื่นตัวของเมือง รวมทั้งวิธีการสร้างภาพจากการเปรียบเทียบ การเข้ารหัสและमुखของการตื่นเหล่านั้น ผลการศึกษาพบว่าประเด็นการเมืองที่ปรากฏในกรอบการตื่น แสดงออกถึงการโจมตีรัฐบาลในช่วงนั้นเป็นหลัก รองลงมาคือประเด็นวิจารณ์ความประพฤติของนักการเมือง ประเด็นเศรษฐกิจ และประเด็นสังคมอื่นๆ ในส่วนของการสื่อความหมายพบว่า นักเขียนการตื่นของ เมืองนิยมใช้รหัสบุคคลในการเข้ารหัสการตื่นมากที่สุด รองลงมาคือรหัสวัตถุ รหัสสังคม และรหัสวัฒนธรรม ตามลำดับ

แนวคิดและผลงานวิจัยของเพียงฤดี ธีระวุฒิชูวงศ์ ในเรื่องประเภทของรหัสที่ใช้ในการตื่น ของเมือง สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้วิจัยในการวิเคราะห์ตัวบทของการตื่นของเมืองในเรื่องการส่ง ผ่านความหมายของการตื่นของเมือง

ประสพโชค นวพันธุ์พิพัฒน์ (2540) ศึกษา “การใช้รหัสที่ปรากฏในงานของนักเขียน การตื่นของไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นและเข้าใจการเลือกใช้รหัสของนักเขียนการตื่นของไทยในการถ่ายทอดทัศนคติและความคิดของตนมายังผู้อ่าน และเพื่อให้ทราบความแตกต่างของลักษณะการใช้รหัส ตามประเภทการตื่น 3 ประเภทคือการตื่นของเมือง การตื่นเด็กและการตื่นตลก ผลการศึกษาพบว่า การตื่นแต่ละประเภทมีการใช้รหัสที่คล้ายคลึงกัน แต่วางน้ำหนักสำคัญไม่เท่ากัน เช่นรหัสเฉพาะของ

การ์ตูน รหัสภาษา มุขและรหัสเสริมอื่นๆ และมีข้อแตกต่างกันที่เห็นได้ชัดคือ การ์ตูนการเมืองส่วนใหญ่ต้องการการอ้างอิง แต่การ์ตูนเด็กและการ์ตูนตลกไม่ต้องการ นอกจากนี้ยังมีบริบทอื่นเข้ามามีอิทธิพลคือเงื่อนไขเวลาวัฒนธรรมและประสบการณ์เป็นต้นและโลกการ์ตูนเป็นโลกสมมติที่ผู้วาดในฐานะผู้ส่งสารสร้างขึ้นและผู้ดูคือผู้รับสารยอมรับร่วมกัน

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยของประสพโชค นวพันธุ์พิพัฒน ในเรื่องของสัญลักษณ์และรหัสเฉพาะของการ์ตูนการเมือง จะเป็นพื้นฐานต่อผู้วิจัยในการวิเคราะห์ด้วยบทของการ์ตูนการเมืองในเรื่องการสื่อความหมายทั้งหมด

บทสรุปเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 นี้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทนี้อย่างสอดคล้องกัน โดยได้นำแนวคิดเรื่องการ์ตูนและการ์ตูนการเมืองเป็นพื้นฐานให้เกิดความเข้าใจลักษณะของการสื่อสารผ่านการ์ตูนว่าผู้อ่านจะเข้าใจการ์ตูนการเมืองได้จำเป็นต้องมีประสบการณ์ในบริบทของสังคมนั้น รวมถึงเพื่อให้เข้าใจลักษณะธรรมชาติของตัวการ์ตูนและการ์ตูนการเมืองให้ถ่องแท้ยิ่งขึ้น และผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องสารทางการเมืองและการเลือกตั้งมาใช้เพื่อทำให้เข้าใจลักษณะของการสื่อสารและสารทางการเมืองในช่วงเลือกตั้งที่น่าเสนอโดยสื่ออื่น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการอภิปรายผลการวิจัยต่อไป

ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์ด้วยบท (text) การ์ตูนการเมืองในช่วงเลือกตั้งทั้งหมดเพื่อตอบข้อสันนิษฐานข้อแรกนั้น ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีสัญญะวิทยามาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ด้วยบทการ์ตูนการเมืองและอธิบายถึงการวิธีสร้างและส่งผ่านความหมายของภาพการ์ตูนการเมืองทั้งความหมายตรงและความหมายแฝงว่า การ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งนั้น นักเขียนการ์ตูนใช้วิธีการทางสัญลักษณ์และรหัสในการสร้างและส่งผ่านความหมายทั้งความหมายตรงและความหมายแฝงในการแสดงถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งและประเด็นทางการเมืองในช่วงเวลานั้น และสุดท้ายผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ด้วยบทการ์ตูนการเมืองเพื่อรองรับข้อสันนิษฐานข้อที่สอง ในการอธิบายถึงการสร้างและลักษณะของเอกลักษณ์ของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พบในการ์ตูนการเมือง ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ และในบทต่อไป จะเป็นการกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บข้อมูลของการวิจัยเรื่อง

การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.
2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 นี้ ผู้วิจัยได้เลือกวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อความเหมาะสมกับลักษณะงานวิจัยอันเป็นเรื่องที่ต้องการใช้การวิเคราะห์ตีความ การอธิบายรายละเอียด การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาตัวบท (Textual Analysis) ของการ์ตูนการเมืองเพื่อทราบถึงลักษณะการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 ในเรื่องเกี่ยวกับสถานะทางการเมืองการเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และเพื่ออธิบายให้เห็นถึงลักษณะการสร้างและส่งผ่านความหมายของการ์ตูนการเมืองทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง และอธิบายถึงรูปแบบของเอกลักษณ์ของนักการเมืองที่สื่อผ่านภาพการ์ตูน ซึ่งการศึกษาวเคราะห์ทั้งหมดจะวิเคราะห์ที่ตัวบทการ์ตูนการเมือง ซึ่งประกอบด้วยภาพและคำบรรยาย ดังนั้นในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แหล่งข้อมูลหลัก 2 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งข้อมูลประเภทผลงานการ์ตูน

ได้แก่การ์ตูนการเมืองประเภทการ์ตูนกรอบเดียว (Single Panel) และการ์ตูนหลายช่อง (Comic Strip) ที่ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายวันของไทย และนำเสนอผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ในช่วงรณรงค์ก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ 6 มกราคม 2544 ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1-31 ธันวาคม พ.ศ. 2543 โดยผู้วิจัยได้แหล่งข้อมูลดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลจากหนังสือพิมพ์

ได้ภาพการ์ตูนการเมืองจากหนังสือพิมพ์รายวันในประเทศไทยทุกฉบับที่มีการ์ตูนการเมือง ได้ผลงานการ์ตูนจากหนังสือพิมพ์ 12 ฉบับ ดังนี้

การ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ไทยได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ผู้จัดการรายวัน มติชน ข่าวสด กรุงเทพธุรกิจ บ้านเมือง แนวหน้า สยามรัฐ และไทยโพสต์

การ์ตูนการเมืองจากหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ได้แก่ เดอะเนชั่น และบางกอกโพสต์

1.2 แหล่งข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต

ได้ภาพการ์ตูนการเมืองจากเว็บไซต์การ์ตูนและเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ในช่วงเวลา รณรงค์ก่อนการเลือกตั้ง ซึ่งสามารถค้นหาภาพการ์ตูนย้อนหลังได้ จากเว็บไซต์ดังนี้

www.thairath.com

www.bangkokbiznews.com

www.dailynews.com

www.nationmultimedia.com

www.manager.co.th

www.toonthailand.com

www.thaicomic.com

ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำภาพการ์ตูนการเมืองที่นำเสนอในสื่อทั้งสองดังกล่าว เป็นตัวแทนของ การ์ตูนการเมืองทั้งหมดที่นำเสนอในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544

2. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

ได้จากการสัมภาษณ์นักเขียนการ์ตูนการเมืองที่เป็นเจ้าของผลงานการ์ตูนการเมืองที่ผู้ วิจัยรวบรวมข้อมูลมา จำนวน 13 คนได้แก่

2.1 นายสมชัย กตัญญูตานันท์ นามปากกา “ชัย ราชวัตร” แห่งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

คุณสมชัย กตัญญูตานันท์ หรือ “ชัย ราชวัตร” เป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีชื่อเสียง ระดับแนวหน้าของประเทศ มีประสบการณ์ด้านนี้ยาวนานกว่า 30 ปี ผลงานที่เป็นที่รู้จักดีคือการตูนชุดผู้ ใหญ่มากับพุงหมาเมิน ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และ www.thairath.co.th และปัจจุบันการ์ตูนชุดนี้ได้ถูก นำไปสร้างเป็นการ์ตูน animation ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ด้วย จากผลงานและประสบการณ์อันยาว นานของคุณชัย ราชวัตรนี้เอง จะเป็นข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยได้ติดต่อขอสัมภาษณ์คุณสมชัย กตัญญูตานันท์ หรือ “ชัย ราชวัตร” โดยตรงที่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2545 โดยได้โทรศัพท์ไปแจ้งความจำนงและส่งรายละเอียดการสัมภาษณ์ให้ทราบก่อนทางโทรสาร จากนั้น คุณชัย ราชวัตรได้กรุณาให้เข้าสัมภาษณ์ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2545 เวลา 14.00 น.ที่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ซึ่งในวันดังกล่าวผู้วิจัยได้ไปถึงก่อนเวลา 1 ชั่วโมง แต่เนื่องจากคุณชัย ราชวัตร ติดรู่จะจึงมาช้ากว่าเวลานัดประมาณครึ่งชั่วโมง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เข้าสัมภาษณ์เมื่อเวลา 14.30 น.ที่ห้องทำงานของคุณชัย ราชวัตร ทั้งนี้ในการสัมภาษณ์คุณชัย ราชวัตรได้ให้ความเป็นกันเองและให้ความร่วมมือในการตอบคำถามเป็นอย่างดี อีกทั้งยังสนใจงานวิจัยของผู้วิจัยและขอสำเนาวิทยานิพนธ์ฉบับที่สมบูรณ์แล้วด้วย

2.2 นายศักดิ์ แช่เอียว นามปากกา “เซีย” แห่งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

คุณศักดิ์ แช่เอียว เริ่มเขียนการ์ตูนการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ.2521 โดยเริ่มเขียนให้หนังสือพิมพ์สยามนิกรณ์รายสัปดาห์ถึง 15 ปี จากนั้นเขียนที่พิมพ์ไทยรายวัน มาตุภูมิรายวัน สยามรัฐรายสัปดาห์ บ้านเมือง และไทยไฟแนนเชียล ก่อนที่จะมีโอกาสเขียนการ์ตูนการเมืองให้หนังสือพิมพ์ไทยรัฐเมื่อปี พ.ศ.2536 จากการคัดเลือกของผู้บริหารหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คุณสรวิฑู วัชรพล และปัจจุบันดำรงตำแหน่งอุปนายกสมาคมการ์ตูนแห่งประเทศไทยด้วย

ผู้วิจัยได้ติดต่อขอสัมภาษณ์คุณศักดิ์ แช่เอียว ผ่านสมาคมการ์ตูนแห่งประเทศไทย โดยได้ส่งรายละเอียดให้ทราบทางโทรสารก่อน จากนั้นได้มีโอกาสเข้าสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2545 เวลา 9.00 น. ที่สมาคมการ์ตูนแห่งประเทศไทย ซึ่งคุณศักดิ์ ได้สละเวลาและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

2.3 นายสุลักษณ์ บุนปาน นามปากกา “แจ้” แห่งหนังสือพิมพ์ข่าวสด

คุณสุลักษณ์ บุนปาน สำเร็จการศึกษาจากคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีประสบการณ์ในการเขียนการ์ตูนมากกว่า 10 ปี โดยเริ่มจากการเขียนการ์ตูนประกอบในคอลัมน์นอกประเด็นในหนังสือพิมพ์มติชน จากนั้นได้วาดการ์ตูนสี่ประกอบข่าวหน้าหนึ่งให้หนังสือพิมพ์ข่าวสดระยะหนึ่ง จึงได้มาเขียนการ์ตูนการเมืองหรือการ์ตูนบทนำในหนังสือพิมพ์ข่าวสด ซึ่งเขียนมาประมาณ 7 ปีแล้ว ใช้นามปากกาว่า “แจ้” มาโดยตลอด และทำงานที่ฝ่ายศิลป์ของหนังสือศิลปวัฒนธรรมด้วย

ผู้วิจัยได้ติดต่อขอสัมภาษณ์คุณสุลักษณ์ ผ่านทางสำนักพิมพ์ข่าวสดจากนั้นได้ขอเข้าสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2545 ที่สำนักพิมพ์หนังสือพิมพ์ข่าวสด หลังจากผู้เขียนได้สัมภาษณ์คุณชูชาติ หมั่นอินกุล ที่สำนักพิมพ์มติชนแล้ว ซึ่งสำนักพิมพ์ทั้งสองอยู่ในอาคารเดียวกันเนื่องจากเป็นหนังสือพิมพ์ในเครือเดียวกัน

2.4 นายอรุณ วัชรสวัสดิ์ นามปากกา “อรุณ” หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และ “ARUN” ในหนังสือพิมพ์เดอะ เนชั่น

คุณอรุณ วัชรสวัสดิ์ นักเขียนการ์ตูนการเมืองอีกท่านหนึ่งที่มีผลงานการ์ตูนการเมืองทั้งในหนังสือพิมพ์ไทยคือกรุงเทพธุรกิจ และหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษคือเดอะ เนชั่น เริ่มเขียนการ์ตูนมาตั้งแต่ปี 2516 ที่หนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวันและประชาชาติธุรกิจ และหยุดไประยะหนึ่งจึงมาทำภาพประกอบหนังสือเด็กที่สำนักพิมพ์ดวงกมล จากนั้นจึงมาเริ่มเขียนการ์ตูนการเมืองให้หนังสือพิมพ์เดอะ เนชั่น ซึ่งเขียนมากกว่า 20 ปีแล้ว ส่วนการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจก็เริ่มเขียนให้ตั้งแต่หนังสือพิมพ์เปิดตัวจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันนอกจากวาดการ์ตูนการเมืองแล้วก็เปิดบริษัทโฆษณาของตนเองและเป็นอาจารย์พิเศษวิชาการเขียนภาพล้อที่มหาวิทยาลัยศิลปากรด้วย

ผู้วิจัยได้ติดต่อคุณอรุณเพื่อขอสัมภาษณ์และได้ส่งรายละเอียดการขอสัมภาษณ์ให้ทราบก่อนเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2545 จากนั้นคุณอรุณได้นัดให้ไปสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2545 เวลา 14.30 น. ที่ หจก.หยดน้ำ ซึ่งเป็นบริษัทโฆษณาของคุณอรุณเอง ผู้วิจัยได้ไปถึงที่นัดหมายก่อนเวลาเล็กน้อย ซึ่งคุณอรุณให้การต้อนรับและให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

2.5 นายทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช นามปากกา “หมอ” แห่งหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

คุณทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช เป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองรุ่นใหม่ที่มีชื่อเสียง จบการศึกษาจาก คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เริ่มเขียนการ์ตูนการเมืองเมื่อปี 2533 จากการชักชวนของคุณชัย ราชวัตร จากนั้น ปี 2535 เริ่มเขียนการ์ตูนการเมืองเต็มตัวที่หนังสือพิมพ์สยามโพสต์รายวันจนกระทั่งปลายปี 2539 ได้เข้ามาเขียนการ์ตูนการเมืองให้หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจในลักษณะที่เป็น Freelance ไม่ใช่พนักงานประจำจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้ติดต่อคุณทิววัฒน์ เพื่อขอสัมภาษณ์โดยตรง ซึ่งทางอุปนายกสมาคมการ์ตูนแห่งประเทศไทยกรุณาให้หมายเลขโทรศัพท์มือถือของคุณทิววัฒน์ การติดต่อขอสัมภาษณ์จึงเป็นไปได้สะดวก จากนั้นคุณทิววัฒน์ได้ให้โอกาสผู้วิจัยเข้าทำการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2545 ที่บริษัท The Nation Group เวลา 16.00 น. ในระหว่างการสัมภาษณ์คุณทิววัฒน์ ได้ให้ความร่วมมือ มีความเป็นกันเอง และให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยมากมาย

2.6 นายยุทธชัย แก้วดี นามปากกา “ยุทธชัย” แห่งหนังสือพิมพ์บางกอก โพสต์

คุณยุทธชัย แก้วดี จบการศึกษาจากโรงเรียนช่างศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อเรียนจบได้ทำงานเป็น Art Director ที่บริษัทโฆษณาแห่งหนึ่ง จากนั้นได้มาเป็นบรรณาธิการหนังสือรักบ้าน ก่อนที่จะมาวาดการ์ตูนในคอลัมน์เด็กที่หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ จากนั้นเมื่อปี 2525 คุณยุทธชัยได้เริ่มงานเขียนการ์ตูนการเมืองที่หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ต่อจากคุณประยูร จรรย์วงศ์ จนถึงปัจจุบันและเป็นบุคคลหลักของการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เป็นผู้ประกอบสร้างและควบคุมคุณภาพเองผู้เดียวทั้งหมด

ผู้วิจัยได้ติดต่อขอสัมภาษณ์คุณยุทธชัย แก้วดี โดยติดต่อไปที่สำนักพิมพ์บางกอกโพสต์ ซึ่งได้ส่งรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นที่ขอสัมภาษณ์ให้ทราบก่อน จากนั้นเข้าสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2545 เวลา 10.30 น. ที่หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ซึ่งผู้วิจัยได้ไปถึงก่อนเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง จากการสัมภาษณ์คุณยุทธชัยได้ให้ความร่วมมือในการตอบคำถามและให้ความเป็นกันเองแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

2.7 นายชูชาติ หมิ่นอินกุล นามปากกา “หมิ่น” แห่งหนังสือพิมพ์มติชน

คุณชูชาติ หมิ่นอินกุล จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ที่คณะจิตรกรรมประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อเรียนจบได้รับราชการเป็นอาจารย์สอนศิลปะในวิทยาลัยช่างศิลปกรรมศิลปากร เมื่อปี 2516 ขณะนั้นได้วาดการ์ตูนการเมืองใน หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยรายสัปดาห์ด้วยกระทั่งปี พ.ศ.2524 จึงได้ลาออกจากราชการเมื่อ พ.ศ.2524 และเริ่มเขียนการ์ตูนการเมืองหน้าบทนำและการ์ตูนประกอบบทความให้หนังสือพิมพ์มติชน และใช้นามปากกาว่า “หมิ่น” มาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้นอกจากเป็นนักเขียนการ์ตูนแล้ว คุณชูชาติยังเป็นผู้อำนวยการกองพิมพ์ดี บริษัท มติชน จำกัด และเป็นทีปรึกษาฝ่ายศิลปกรรมหนังสือศิลปวัฒนธรรม ในเครือสำนักพิมพ์มติชนด้วย

ผู้วิจัยได้ติดต่อขอสัมภาษณ์คุณชูชาติ ผ่านทางสำนักพิมพ์มติชนโดยได้ส่งรายละเอียดให้ทราบก่อน จากนั้นได้เข้าสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2545 เวลา 14.30 น. ที่สำนักพิมพ์มติชนในหมู่บ้านประชานิเวศน์ 1 ซึ่งในการสัมภาษณ์ คุณชูชาติได้ให้ความร่วมมือในการตอบคำถามเป็นอย่างดี

2.8 นายชูเกียรติ เจริญสุข นามปากกา “คามิน” แห่งหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน

คุณชูเกียรติ เจริญสุข จบการศึกษาจากคณะจิตรกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และได้ไปศึกษาต่อด้าน Graphic Design จากสหรัฐอเมริกา ได้เริ่มเขียนภาพการ์ตูนการเมืองมาตั้งแต่ปี 2519 ที่หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ก่อนที่จะเขียนการ์ตูนการเมืองให้หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันตั้งแต่

หนังสือพิมพ์เปิดตัวจนถึงปัจจุบันกว่า 10 ปีแล้ว ปัจจุบันทำงานที่บริษัทโฆษณาแห่งหนึ่ง ในการติดต่อขอ สัมภาษณ์

ผู้วิจัยจึงได้ติดต่อขอสัมภาษณ์โดยตรงที่สำนักพิมพ์ผู้จัดการเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2545 และได้ส่งรายละเอียดไปให้ทราบก่อน ทั้งนี้คุณชูเกียรติ เจริญสุขและคุณบัญชา แสงตันชัยมีความประสงค์จะให้สัมภาษณ์พร้อมกัน เนื่องจากลักษณะการทำงานเป็นการทำงานร่วมกัน โดยคุณชูเกียรติ เป็นผู้คิด และคุณบัญชาเป็นผู้เขียนภาพ นักเขียนการ์ตูนทั้งสองท่านได้ให้ผู้วิจัยเข้าสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2545 ที่ เวลา 17.45 น.ที่ร้านอาหารบ้านพระอาทิตย์ ซึ่งการสัมภาษณ์เป็นไปด้วยความ เรียบร้อยดี

2.9 นายบัญชา แสงตันชัย นามปากกา “บัญชา” แห่งหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน

คุณบัญชา แสงตันชัย จบการศึกษาด้านศิลปะจากโรงเรียนเพาะช่าง จากนั้นได้ทำงาน ด้านกราฟฟิกมาโดยตลอด และได้เริ่มงานด้านการ์ตูนการเมืองมาตั้งแต่เปิดตัวหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ นับ ว่ามีประสบการณ์การ์ตูนการเมืองกว่า 10 ปีแล้ว เนื่องจากในกระบวนการทำงานประกอบสร้างการ์ตูน การเมืองนั้น เป็นการทำงานประสานกันกับคุณชูเกียรติ หรือ “คามิน” โดยสวนใหญ่แล้ว คุณบัญชาจะ เป็นผู้วาดภาพตามประเด็นที่คุณชูเกียรติคิดไว้ ทั้งนี้ในการขอสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้เข้าสัมภาษณ์คุณบัญชา แสงตันชัย เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2545 ที่ เวลา 17.45 น.ที่ร้านอาหารบ้านพระอาทิตย์ ซึ่งการสัมภาษณ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

2.10 นายยอด พงษ์สกุล นามปากกา “เงา” แห่งหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน

คุณยอด พงษ์สกุล จบการศึกษาระดับปริญญาตรีที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏ สอนดุสิต เมื่อ พ.ศ. 2541 แต่เริ่มวาดการ์ตูนตั้งแต่เรียนอยู่ปีที่ 2 และได้มีโอกาสเข้ามาฝึกงานที่แผนก กราฟฟิก สำนักพิมพ์ผู้จัดการ จากนั้นเมื่อเรียนจบแล้วก็ทำงานที่หนังสือพิมพ์ผู้จัดการต่อ แต่เริ่มวาด การ์ตูนให้หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ระยะหนึ่งก่อน จึงมาวาดให้ผู้จัดการจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นผู้มีประสบ การณ์ในการเขียนการ์ตูนการเมืองมาถึง 5 ปีแล้ว

ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์คุณยอด เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545 ที่ห้องสมุดพุทธสมาคม แห่งประเทศไทย ถนนพระอาทิตย์ เวลา 14.30 น.ในการสัมภาษณ์คุณยอดเป็นผู้มีอัธยาศัยดี ให้ความ เป็นกันเองและร่วมมือในการตอบคำถามเป็นอย่างดี

2.11 นายอนุรุทธ์ ศศิศิลป์ นามปากกา “รุทธ์” แห่งหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์

คุณอนุรุทธ์ ศศิศิลป์ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะมัณฑนศิลป์ ประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ.2531 เริ่มสนใจสื่อการ์ตูนจากการที่เป็นผู้ที่ชอบอ่านการ์ตูนทุกแนว และสนใจในรูปแบบของสื่อการ์ตูนการเมืองเป็นพิเศษ เคยได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดการ์ตูนการเมือง 2 ครั้ง ที่จัดขึ้นโดยหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจและหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น คุณอนุรุทธ์เริ่มเขียนการ์ตูนการเมืองให้หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์เมื่อ วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2542 ใช้นามปากกาว่า “รุทธ์”

ผู้วิจัยได้ติดต่อขอสัมภาษณ์คุณอนุรุทธ์ ผ่านทางสำนักพิมพ์ไทยโพสต์ โดยได้ส่งรายละเอียดเรื่องการสัมภาษณ์ให้ทราบทางโทรสารก่อนและได้เข้าสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2545 ที่ธนาคารกรุงศรีอยุธยา สำนักงานใหญ่ เนื่องจากคุณอนุรุทธ์เป็นพนักงานฝ่ายประชาสัมพันธ์ของธนาคารด้วย ในการสัมภาษณ์ คุณอนุรุทธ์ออกตัวว่ายังถือว่าตนเป็นน้องใหม่ในวงการการ์ตูนการเมืองและไม่เคยถูกสัมภาษณ์มาก่อน แต่ก็ให้ความร่วมมือและให้รายละเอียดต่างๆแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

2.12 นายศุภพจน์ สุภาคง นามปากกา “พจน์” แห่งหนังสือพิมพ์แนวหน้า

คุณศุภพจน์ สุภาคง การศึกษาสูงสุดเรียนจบชั้นมัธยม 3 แล้วไม่ได้ศึกษาต่อเนื่องจากฐานะทางบ้านยากจน เมื่อปี พ.ศ.2522 ได้เริ่มงานเขียนภาพการ์ตูนการเมืองให้หนังสือพิมพ์ดาวสยาม ซึ่งมีบุคคลที่เป็นครูสอนการวาดการคิดประเด็นในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองคือ คุณนายอรรรณพ กิติชัยวรรณ หรือ “แอ๊ด เดลินิวส์” ในขณะนั้น จากนั้นเมื่อปี 2530 จึงได้มาเริ่มงานที่หนังสือพิมพ์แนวหน้า ในหน้าที่ทางด้านกราฟฟิก sub editor และนักเขียนการ์ตูนการเมือง ทั้งนี้แม้การศึกษาจะไม่สูงแต่คุณศุภพจน์ก็เป็นผู้ที่สนใจข่าวสารการเมืองมาก ได้พยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องเกี่ยวกับระบบรัฐสภา รัฐธรรมนูญและการปกครองมาอ่านเพื่อเสริมพื้นฐานความรู้ทางการเมืองและส่งเสริมการเป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองของตน

ผู้วิจัยได้ติดต่อขอสัมภาษณ์คุณศุภพจน์ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2545 โดยได้ส่งรายละเอียดให้ทราบทางโทรสารก่อน จากนั้นคุณศุภพจน์ได้ให้โอกาสเข้าไปสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2545 ที่หนังสือพิมพ์แนวหน้าเวลา 14.00 น. ซึ่งผู้วิจัยได้ไปถึงก่อนเวลานัดประมาณ 1 ชั่วโมง ทั้งนี้คุณศุภพจน์ได้ให้เข้าพบตามเวลาที่นัดไว้และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

2.13 นายศักดิ์เดช พิทักษ์ชาติ นามปากกา “การ์ตูนกระป๋อง” หนังสือพิมพ์สยามรัฐ

คุณศักดิ์เดช พิทักษ์ชาติ เริ่มเขียนการ์ตูนมาตั้งแต่สมัย 14 ตุลาคม 2516 ขณะนั้นยังเรียนอยู่ที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยเริ่มจากการเขียนโปสเตอร์ในมหาวิทยาลัย

ก่อน จากนั้นก็มาเขียนการตูนการเมืองให้หนังสือพิมพ์สยามรัฐฉบับเดียว และเป็นคอลัมนิสต์บทความเกี่ยวกับบ้านที่อยู่อาศัยในหนังสือพิมพ์สยามรัฐด้วย

ผู้วิจัยได้ติดต่อขอสัมภาษณ์ไปที่สำนักพิมพ์สยามรัฐ และได้นัดสัมภาษณ์คุณศักดิ์เดช เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2545 ที่องค์การ FAO ถนนพระอาทิตย์ เวลา 15.30 น. ในการสัมภาษณ์คุณศักดิ์เดชเป็นผู้มีอารมณ์ขัน อธิบายคดี และให้ความร่วมมือในการตอบคำถามเป็นอย่างดี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลประเภทผลงานการตูน

การรวบรวมภาพการตูนนั้น ผู้วิจัยได้เก็บภาพการตูนการเมืองประเภทการตูนกรอบเดียว และการตูนหลายช่องที่ลงตีพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์ช่วงวันที่ 1 – 31 ธันวาคม พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการหาเสียงของพรรคการเมืองก่อนที่จะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544

ผู้วิจัยได้แหล่งข้อมูลภาพการตูนการเมืองจากสื่ออินเทอร์เน็ต โดยเข้าไปที่เว็บไซต์ที่เป็นแหล่งข้อมูลและค้นย้อนหลังไปในช่วงวันที่ทำการเก็บข้อมูล และบันทึกภาพการตูนในรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์ (file) สำหรับภาพการตูนที่อยู่ในหนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากหอสมุดแห่งชาติ ท้าววาศูกรี โดยขอคัดสำเนาภาพการตูนจากหนังสือพิมพ์ที่เป็นแหล่งข้อมูลในช่วงเดือนธันวาคม 2543 ดังนั้นจึงภาพการตูนการเมืองทั้งหมดที่รวบรวมได้จากแหล่งข้อมูลทั้งสองจำนวน 365 ภาพ

2. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Dept Interview) นักเขียนการตูนผู้สร้างสรรค์ผลงานการตูนการเมืองที่มีผลงานเป็นที่รู้จักดีทั้ง 13 คน โดยใช้วิธีการบันทึกเทปและจดบันทึกในการเก็บข้อมูล ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์นั้นจะเกี่ยวกับ

1. กระบวนการ ปัจจัย และหลักเกณฑ์ในการการเลือกประเด็นที่ใช้เขียนการ์ตูนการเมือง ในช่วงเลือกตั้งของนักเขียนการ์ตูน มีความเหมือนหรือแตกต่างจากภาวะที่ไม่มี การเลือกตั้งอย่างไร
2. นักเขียนการ์ตูนมีวิธีการสร้างสรรค์งาน และสื่อความหมายถึงนักการเมือง องค์กร หรือ ประเด็นทางการเมืองต่างๆ ผ่านภาพการ์ตูนอย่างไร มีแนวคิดในการสร้างภาพการ์ตูนที่เป็นเอกลักษณ์แทนบุคคลหรือสิ่งๆ นั้นอย่างไรบ้าง
3. นักเขียนการ์ตูนมีทัศนคติต่อประเด็นทางการเมืองและการเลือกตั้งอย่างไร
4. อุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอผลงานการ์ตูนการเมืองช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของสื่อการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 นี้ ผู้วิจัยจะนำภาพการ์ตูนการเมืองที่รวบรวมได้ทั้งหมดมา วิเคราะห์ถึงลักษณะประจำที่พบในการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง โดยนำแนวคิดเรื่องสัญญ วิทยา (Semiology) และแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ (Identity) มาใช้ในการวิเคราะห์ตีความของการ์ตูนการ เมือง ถึงลักษณะของการสื่อความหมาย การวิเคราะห์ให้เห็นภาพทางการเมืองไทยและภาพของการ เลือกตั้งในเรื่องของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และประเด็นทางการเมืองอื่นๆ ที่การ์ตูนได้สะท้อนออกมา โยงไป ถึงการวิเคราะห์ถึงรูปแบบของเอกลักษณ์ของนักการเมืองผ่านภาพการ์ตูน ว่ามีการให้เอกลักษณ์กับนัก การเมืองคนใดบ้างและในรูปแบบอย่างไร

ซึ่งในการวิเคราะห์ภาพการ์ตูนการเมืองในแต่ละภาพนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งภาพการ์ตูนเป็น ส่วน และวิเคราะห์ถึงรูปและความหมายของสัญลักษณ์ในแต่ละส่วนเพื่อค้นหาความสัมพันธ์

ความหมายแฝง รหัส และमुखที่ใช้ในการสื่อความหมาย และวิเคราะห์หาความหมาย โดยรวมของภาพการ์ตูนเพื่อทราบถึงประเด็นที่ต้องการสื่อความหมาย จากนั้นถึงใช้แนวคิดเรื่องเอกลักษณ์วิเคราะห์ถึงรูปแบบของเอกลักษณ์ของนักการเมืองในภาพการ์ตูนแต่ละชิ้นงาน

จากนั้นจะวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักเขียนการ์ตูนการเมืองเจ้าของผลงานการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ช่วงรณรงค์ก่อนการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 เพื่อทราบแนวคิดหลักในการสร้างและสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองในช่วงเวลานั้นๆ ทั้งในเรื่องของบุคคลและประเด็นทางการเมือง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออันเป็นข้อจำกัดในการสร้างสรรค์ผลงาน รวมถึงการสร้างเอกลักษณ์ให้กับนักการเมืองผ่านภาพการ์ตูน รวมถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจจะเกิดจากงานเขียนการ์ตูนของเขาที่มีต่อการตัดสินใจของผู้รับสารในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไปด้วย

และในขั้นสุดท้ายจะเปรียบเทียบหาความสัมพันธ์ระหว่างผลการวิเคราะห์ตีบทการ์ตูนการเมืองกับบทสัมภาษณ์ซึ่งถือเป็นข้อมูลจากผู้ส่งสาร เพื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ ด้านที่ส่งเสริมหรือด้านที่ขัดแย้งเพื่อนำไปสรุปและอภิปรายผลการวิจัยต่อไป

การนำเสนอข้อมูล

ผลจากการวิจัยเรื่อง การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ในการอธิบายถึงผลการวิจัยอย่างละเอียดจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด โดยนำเสนอ ดังนี้

โดยในขั้นแรกผู้วิจัยจะนำเสนอผลจากการวิเคราะห์วิธีการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองซึ่งได้จากการสัมภาษณ์นักเขียนการ์ตูนการเมือง ในประเด็นต่างๆ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ในอันที่จะทราบถึงทัศนคติทางการเมือง การเลือกประเด็นในการนำเสนอ แนวทางการสร้างสรรค์งาน ปัญหาอุปสรรค และอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอภาพการ์ตูนการเมืองในช่วงเลือกตั้ง

และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ในส่วนต่อมา ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ตัวบทของการ์ตูนการเมืองทั้งหมด ถึงประเด็นหลักและลักษณะประจำที่พบในการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 โดยอธิบายถึงความหมายตรงและความหมายแฝงในภาพการ์ตูนที่เป็นประเด็นหลักนั้นด้วยพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ในส่วนที่สาม จะเป็นการอธิบายถึงการเลือกรูปแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของนักการเมืองแต่ละท่านที่พบในการ์ตูนการเมือง ซึ่งได้จากการวิเคราะห์ตัวบทของการ์ตูนการเมืองโดยใช้แนวคิดเรื่องเอกลักษณ์เพื่อสนองวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ก่อนจะนำไปสู่การอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในขั้นสุดท้าย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

การประกอบสร้างภาพการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูน

การวิจัยเรื่องการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วง
รณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 มีวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อเข้าใจถึงปัจจัยและวิธีในการ
ประกอบสร้างภาพการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูนในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544

ในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง นักเขียนการ์ตูนคือผู้เข้ารหัสนำเสนอสารสู่ผู้รับ
สารเพื่อถอดรหัสความหมายนั้น ซึ่งผู้รับสารจะเข้าใจการ์ตูนการเมืองได้จำเป็นต้องรู้บริบททางการเมือง
และสังคมขณะนั้น ดังที่ Pam Buyasresth (1975, อ้างใน จักรน บุนนยเศรษฐ, 2519 : 135-136) กล่าวว่า
การ์ตูนการเมืองหรือ Comic Strip เป็นเสมือนกระจกที่เที่ยงตรงและมีชีวิตที่ส่องให้เห็นเหตุการณ์และ
ความสนใจในขณะที่เรามีชีวิตอยู่ ดังนั้นหากประชากรครึ่งประเทศได้ติดตาม Comic strip ทุกวัน ก็จ
จะทราบเรื่องราวใดประเด็นใดกำลังมีผลกระทบต่อสังคมในเวลานั้น ซึ่งพลังของมันก็มีส่วนในการหล่อหลอม
ความคิดคน แต่เมื่อคิดในอีกด้านหนึ่ง Comic strip จะสื่อสารได้สำเร็จเมื่อคนอ่านสามารถตีความได้
ตามความหมายที่การ์ตูนคาดหมายไว้ ซึ่งมันคือข้อจำกัดของ Comic strip นั้นเอง

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้บริบทของการเมืองไทยในช่วงรณรงค์ก่อนการเลือกตั้ง จึงเป็นมู
ลฐานสำคัญสำหรับนักเขียนการ์ตูนและผู้อ่านการ์ตูนการเมือง ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอรายละเอียดบริบท
ทางการเมืองในช่วงนั้น เพื่อเข้าใจการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองอย่าง
สมบูรณ์ ดังนี้

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 เริ่มขึ้นจากการที่
รัฐบาลนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีได้ประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2543 ส่งผลให้มีการ
ประกาศพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันเสาร์ที่ 6 มกราคม 2544 ซึ่งถือ
เป็นการเลือกตั้งระบบใหม่ครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 ซึ่งการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้เป็น
การเลือกตั้งระบบใหม่ กำหนดให้มีผู้แทนราษฎร 2 ประเภทคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต
เลือกตั้งและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อรวม 500 คน ในการเลือกตั้งประชาชนต้องเลือกผู้
สมัครทั้ง 2 แบบไปพร้อมกัน ซึ่งต่างจากเดิมที่ลงคะแนนแบบเดี่ยวเท่านั้น

ในการสมัครรับเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดเปิดรับผู้สมัครทั้ง 2 ประเภท ตั้งแต่วันที่ 15-24 พฤศจิกายน 2543 และประกาศผู้มีรายชื่อผู้มีคุณสมบัติรับเลือกตั้งเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2543 ปรากฏว่าจากการรับสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ มีผู้สมัคร 940 คน จาก 37 พรรคการเมืองและผู้สมัครแบบแบ่งเขตทั่วประเทศ 2,782 คน ทั้งนี้พรรคการเมืองที่โดดเด่นและคาดว่าจะได้คะแนนเสียงสูงสุด และหัวหน้าพรรคมีโอกาสเป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยต่อไปคือ

1. นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์และรักษาการตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
2. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย

การรณรงค์เลือกตั้งครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นการแข่งขันระหว่าง 2 พรรคการเมืองคือพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคที่เก่าแก่มีความเป็นสถาบัน บริหารประเทศมาหลายสมัย และนายชวน หลีกภัยก็เป็นนายกรัฐมนตรีมาถึง 2 รัฐบาล กับคู่แข่งคือพรรคไทยรักไทย เป็นพรรคการเมืองใหม่ที่มีฐานเงินดี มีบุคลากรที่มีความสามารถสูง สมาชิกพรรคส่วนหนึ่งมาจากการย้ายมาจากพรรคการเมืองอื่น และเป็น การลงสนามเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกในฐานะหัวหน้าพรรคไทยรักไทยของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

ทั้งนี้ การเลือกตั้งทั่วไป 6 มกราคม 2544 มีองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีบทบาทและผล งานที่เด่นชัดในการจัดการเลือกตั้งและตรวจสอบทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่รัฐคือ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) มีหน้าที่จัดดูแลการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติให้สุจริตเที่ยงธรรม เพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งแก่ผู้รับสมัครที่ทุจริต ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมากกต. ได้มีคำสั่งเพิกถอนสิทธิผู้สมัครรับเลือกตั้ง (ให้ใบแดง) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 3 คนคือ นายบุญมาก ศิริเนาวกุล ผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ นายภัทรารุณ พุกพิบูลย์ และนายสุชน ชาติสุนทรารุณ ผู้สมัครจากพรรคชาติพัฒนา

องค์กรสำคัญอีกแห่งหนึ่ง คือคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มีหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐรั่วรัยผิดปกติ ตรวจสอบความถูกต้องและมีอยู่จริงรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของข้าราชการการเมือง ซึ่งในช่วงเวลาณรงค์ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปนั้น ป.ป.ช.ได้ตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินหนี้สินของนักการเมือง 3 คนคือ นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์, พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย และนายบัญญัติ บรรทัดฐาน สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งผลของการดำเนินงานดังกล่าวอาจกระทบต่อคะแนนเสียงของตนและพรรคการเมืองที่สังกัดได้ และเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2543 ป.ป.ช.ได้วินิจฉัยคดีการจงใจปกปิดทรัพย์สินว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร คนเดียวเท่านั้นที่ถือว่าจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและ

เอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงอันควรแจ้งให้ทราบ และจะเสนอเรื่องให้ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดต่อไป ซึ่งหากศาลรัฐธรรมนูญยืนยันตามคำตัดสินของ ป.ป.ช. ว่าทำผิด ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 295 จริ่ง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต้องถูกห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมือง 5 ปี ซึ่งสื่อมวลชนเสนอว่าหากเป็นเช่นนั้น อนาคตทางการเมืองของเขาจะหมดไป เนื่องจากแม้ว่าจะชนะ การเลือกตั้งได้เป็นนายกรัฐมนตรีแต่ก็ต้องสละตำแหน่งไปตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

ข้อมูลดังกล่าวเป็นบริบททางการเมืองการเลือกตั้งที่เกี่ยวกับพรรคการเมือง นักการเมือง และองค์กรที่มีบทบาทในขณะนั้น เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจในสื่อการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ถึงปัจจัยและกระบวนการในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง ผู้วิจัยได้รวบรวม ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์นักเขียนการ์ตูนการเมืองทั้ง 13 ท่าน โดยมีประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ

- ปัจจัย ในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง การเลือกประเด็นที่ใช้เขียนการ์ตูนการเมือง
- กระบวนการสร้างสรรค์งานการสื่อความหมายถึงนักการเมือง องค์กร หรือประเด็นทางการเมืองต่างๆ ผ่านภาพการ์ตูน
- ทักษะติดต่อประเด็นทางการเมืองและการเลือกตั้ง
- อุปสรรคและข้อจำกัดในการประกอบสร้างและนำเสนอผลงานการ์ตูนการเมือง
- แนวคิดในการสร้างภาพการ์ตูนที่เป็นเอกลักษณ์สื่อความหมายถึงนักการเมือง

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่าการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ของนักเขียนการ์ตูนมีโครงสร้างเช่นเดียวกับแนวคิดเรื่องการชี้แจง แสดงเหตุผลของนักตรรกศาสตร์ชาวอังกฤษ Stephen Toulmin (1964 : 11-15) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างของการแถลงเหตุผลประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่สำคัญ 6 ส่วนคือ ข้อมูล ข้อสรุป ข้อแสดงเหตุผล ข้อสนับสนุน ข้อยกเว้น และข้อแม้ ส่วนประกอบทั้ง 6 นี้อาจไม่ครบในข้อแถลงเหตุผลหนึ่งๆ คืออาจมีเพียง 3 หรือ 4 หรือ 5 ส่วนเท่านั้น แต่ข้อแถลงเหตุผลที่นับได้ว่ามีน้ำหนักพอจะมีอย่างน้อย 3 ส่วนคือ ข้อมูล ข้อสรุป และข้อแสดงเหตุผล

ในการประกอบสร้างการตุณการเมือง นักเขียนการ์ตูนคือผู้แถลงเหตุผลผ่านภาพการ์ตูนการเมือง ดังนั้นผลงานการ์ตูนการเมืองภาพหนึ่งๆ คือข้อสรุป (claim) เป็นข้อบ่งชี้ถึงความเชื่อและข้อเสนอของนักเขียนการ์ตูนต่อผู้รับสาร สิ่งที่น่าไปสู่ข้อสรุปภาพการ์ตูนการเมืองมาจากข้อมูล (data) ข้อแสดงเหตุผล (warrant) และข้อสนับสนุน (backing) ซึ่งทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยในการประกอบสร้างการตุณการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง ซึ่งจะได้นำเสนอโดยละเอียดในลำดับต่อไป

กระบวนการประกอบสร้างการตุณการเมือง

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการในการประกอบสร้างการตุณการเมืองของนักเขียนการ์ตูน จะเริ่มจากการได้รับวัตถุดิบคือข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในแต่ละวันจากสื่อทุกช่องทาง ไม่เฉพาะประเภทข่าวการเมืองเท่านั้นแต่รวมถึงข่าวเศรษฐกิจ สังคม ต่างประเทศ และอื่นๆ ผสานกับข้อมูลพื้นฐานที่มาจากประสบการณ์ ความสนใจ ทักษะคติของนักเขียนการ์ตูนแต่ละท่าน ต่อจากนั้นจะนำไปสู่ขั้นตอนของการคิดประเด็นและมุขในการนำเสนอ ซึ่งจะมีความแตกต่างไปตามข้อมูลที่ได้รับและนโยบายของต้นสังกัด ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดในการนำเสนอ คือเรื่องสถาบันและศาสนา เมื่อคิดประเด็นได้แล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนของการประกอบสร้างเป็นภาพการ์ตูน ซึ่งนักเขียนการ์ตูนต้องเลือกใช้รหัสและมุขของการ์ตูนในการเขียนภาพเพื่อสื่อความหมาย ทั้งนี้การเขียนภาพการ์ตูนเพื่อสื่อความหมายถึงบุคคลทางการเมืองนั้น นักเขียนการ์ตูนในฐานะผู้ส่งสารมีการหยิบยกเอาความแตกต่างทางด้านพฤติกรรมที่โดดเด่นของบุคคลมาเป็นปัจจัยสร้างเอกลักษณ์ทางการตุณให้กับนักการเมืองด้วย และสุดท้ายคือการนำเสนอภาพการ์ตูนสู่ผู้รับสารซึ่งจะต้องผ่านการกลั่นกรองจากบรรณาธิการก่อน

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการศึกษาระบบการในการประกอบสร้างและการสื่อความหมายการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูน รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องในระบบการดังกล่าว ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าขั้นตอนในระบบการประกอบสร้างการตุณการเมือง ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 สามารถแบ่งได้ 4 ขั้นตอนคือ

1. การรับข้อมูลข่าวสาร
2. การเลือกประเด็นในการนำเสนอ
3. การประกอบสร้างภาพการ์ตูน
4. การนำเสนอภาพการ์ตูนสู่ผู้รับสาร

1. การรับข้อมูลข่าวสาร

ในการประกอบสร้างการตื่นการเมืองนั้น ขั้นตอนประการแรกคือการรับข้อมูลข่าวสารที่ต้องใช้เป็นวัตถุดิบในแต่ละวัน เพราะการตื่นการเมืองเป็นสื่อที่สะท้อนภาพและประเด็นทางการเมืองและสังคมของประเทศในช่วงเวลานั้นๆ หากนักเขียนการตื่นไม่เปิดรับข้อมูลข่าวสารก็ย่อมจะทำให้การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการตื่นการเมืองขาดความเป็นปัจจุบัน ทั้งนี้ข้อมูลข่าวสารที่นักเขียนการตื่นเปิดรับนั้น ไม่จำกัดเฉพาะข่าวการเมืองแต่รวมถึงข่าวเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมในประเทศจนถึงระดับโลกทุกๆ ด้าน กล่าวได้ว่านักเขียนการตื่นการเมืองต้องเป็นพหูสูตร มีความรอบรู้เรื่องราวต่างๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์ อีกทั้งการเปิดรับข่าวสารของนักเขียนการตื่นจะมีความเข้มข้นและถูกต้องชัดเจน จึงต้องรับข่าวสารจากสื่อหลายช่องทาง เนื่องจากหากข้อมูลที่ได้รับผิดพลาดจะส่งผลต่อการคิดประเด็นและการประกอบสร้างภาพการตื่นด้วย

จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่านักเขียนการตื่นการเมืองทุกคนต้องรับข้อมูลข่าวและบทวิเคราะห์จากสื่อช่องทางต่างๆ ทุกวัน โดยจะเน้นที่ข่าวการเมืองเป็นหลัก ซึ่งข้อมูลนั้นจะสะสมเป็นฐานความรู้ ทำให้เมื่อมีประสบการณ์ในงานด้านนี้ยาวนาน จะสามารถเลือกเปิดรับข้อมูลข่าวสารทั้งหมดได้อย่างรวดเร็ว

ดังเช่นการทำงานของคุณสมชัย กตัญญูตานันท์ หรือ “ชัย ราชวัตร” ในการประกอบสร้างการตื่นการเมืองในแต่ละวันนั้น ต้องได้ข้อมูลจากสื่อทุกชนิดทั้งโทรทัศน์ (บนโต๊ะทำงานจะมีเครื่องรับโทรทัศน์เล็กๆ ซึ่งคุณชัยจะเปิดดูตลอดเวลา) หนังสือพิมพ์และวิทยุ และจะอ่านหนังสือทุกประเภทที่มีฟังเพลง ดูโฆษณา ข้อมูลทุกอย่างเป็นวัตถุดิบในการเขียนการตื่นได้หมด คุณชัยกล่าวว่า “ในกระบวนการทั้งหมดการอ่านเสียเวลามากที่สุดแต่จำเป็น ทุกวันจะมีคนเอาหนังสือพิมพ์มาให้อ่านก็จะอ่านทุกฉบับดูหัวข้อข่าวสำคัญๆ ที่เป็นข่าวหน้าหนึ่งและคอลัมน์วิจารณ์ ไม่อ่านเฉพาะข่าวการเมืองจะอ่านเรื่องที่น่าสนใจทั้งหมดข่าวบันเทิงก็อ่าน บางข่าวต้องอ่านหลายๆ ฉบับจะได้ข้อมูลที่แท้จริง ทั้งหมดก็อ่านอยู่ 2 ชั่วโมงได้ อ่านทุกข่าวที่น่าสนใจข่าวมโนสารเร่ เพราะเหล่านี้จะเป็นเกร็ดช่วยเสริมการตื่นการเมืองของเราให้มีชีวิตชีวา มีอารมณ์ขัน เข้ามาก็อ่าน ก่อนนอนก็อ่าน แมกกาซีน หนังสือผู้หญิงผมอ่านหมด” (สมชัย กตัญญูตานันท์. สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2545)

การทำงานของคุณชัย ราชวัตร ในขั้นตอนนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นผู้ที่เปิดรับข้อมูลข่าวสารมากที่สุดทำให้เป็นผู้มีความรู้กว้างขวางไม่จำกัดเฉพาะเพียงเรื่องการเมืองเท่านั้น ซึ่งเอื้อประโยชน์ให้ผลงานการตูนของคุณชัย ราชวัตร มีชีวิตชีวาและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ในการเขียนการ์ตูนการเมืองชุด “ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน” ให้ทางหนังสือพิมพ์ไทยรัฐนั้น คุณชัย ราชวัตร กล่าวว่าเขามีหน้าที่ในเรื่องการตูนการเมืองอย่างเดียวและจะเข้ามาที่ไทยรัฐในช่วงบ่ายของทุกวัน ซึ่งจะมีหนังสือพิมพ์วางไว้ให้ที่โต๊ะทำงานแล้วทำให้มีความสะดวกยิ่งขึ้นในการรับข้อมูลข่าว จึงนับว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อในการทำงานอย่างหนึ่งของเขาที่ต่างจากนักเขียนการ์ตูนการเมืองท่านอื่น

ดังกล่าวแล้วว่า ข้อมูลที่นักเขียนการ์ตูนบริโภคนั้นจะเป็นพื้นฐานความรู้ ทำให้เมื่อมีประสบการณ์ในงานด้านนี้ยาวนาน จะสามารถเลือกเปิดรับข้อมูลข่าวสารทั้งหมดได้อย่างรวดเร็ว เช่นการทำงานของ คุณชัย ราชวัตร ดังที่กล่าวมาแล้ว คุณศักดิ์ แซ่เอี้ยว และ คุณทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช เป็นต้น

คุณศักดิ์ แซ่เอี้ยว นามปากกา “เซีย” นักเขียนการ์ตูนที่มีประสบการณ์กว่า 25 ปี และเขียนการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมาแล้ว 10 ปี กล่าวว่า “ผมติดตามข่าวต่อเนื่องนะ ตอนเริ่มเขียนการ์ตูนการเมืองใหม่ๆ ต้องตามละเอียด ต้องอ่านมาก พอเดี๋ยวนี้มันนานแล้วเบื่อด้วย การเมืองก็เหมือนเดิม ก็ปีก็เหมือนกันเปลี่ยนตัวละครลงไปเล่น อย่างที่คนบอกว่าละครน้ำเน่าคือการเมืองก็จริงเรื่องผลประโยชน์ เรื่องต่อรองตำแหน่ง แย่งอำนาจ เรื่องข้าราชการประจำทะเลาะกับข้าราชการการเมือง นโยบายขัดกัน ผมจะดูข่าวโทรทัศน์ตอนเช้าทุกวัน ดูเนชั่น ดูไอทีวี อ่านข่าวไทยรัฐ เล่มอื่นไม่ค่อยอ่านของไทยรัฐจะอ่านละเอียดเพราะข่าวการเมืองวันต่อวันเล่มไหนก็เหมือนกันหมด เราอ่านพอรู้ทิศทางข่าวก็พอหรือบทวิเคราะห์ทางโทรทัศน์ก็พอแล้ว” (ศักดิ์ แซ่เอี้ยว. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2545)

สำหรับ คุณทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช นามปากกา “หมอ” เขียนการ์ตูนการเมืองมากกว่า 20 ปี และเขียนการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจมาแล้ว 8 ปี กล่าวถึงขั้นตอนแรกในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองว่า “อาหารหลักจะเป็นข่าวหนังสือพิมพ์ ข่าวโทรทัศน์ วิทยูของข่าว แต่หลังๆจะเลือกฟัง เลือกอ่าน เลือกดูได้แล้ว ตอนเริ่มต้นเขียนใหม่ๆ เหมือนคนหิวเหมือนเด็กที่กำลังโตที่ต้องกินอาหารเยอะๆ แต่หลังๆรู้แล้วว่าหนังสือพิมพ์เล่มหนึ่งเปิดมาเราจะอ่านอะไร มันจะมีวิธีจัดการของมันเอง หนังสือพิมพ์หลักๆจะอ่านไทยรัฐ มติชน ผู้จัดการ ข่าวสด ส่วนเดอะเนชั่นและบางกอกโพสต์

เปิดผ่านๆ อ่านข่าวกีฬา คอลัมน์ บ้านเมืองกับแนวหน้าก็ดูบ้าง ส่วนกรุงเทพธุรกิจอ่านน้อยมาก” (ทิพวัฒน์ ภัทรกุลวณิช. สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2545)

จะเห็นได้ว่า นักเขียนการ์ตูนที่มีประสบการณ์ยาวนานจะมีความคุ้นเคย กับสื่อและข้อมูลที่ได้รับ ทำให้สามารถเลือกเปิดรับข่าวบทวิเคราะห์ต่างโดยไม่ต้องใช้เวลาเท่าที่นักเขียนการ์ตูนที่ยังมีประสบการณ์ไม่มาก อาทิเช่น คุณอนุรุทธ์ ศศศิลป์ นักเขียนการ์ตูนที่เริ่มเขียนให้หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ เมื่อปี 2542 ซึ่งต้องใช้เวลาในการเปิดรับข่าวสารมากกว่า

คุณอนุรุทธ์ ศศศิลป์ เจ้าของนามปากกา “รุทธ์” นักเขียนการ์ตูนการเมืองหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ เป็นนักเขียนการ์ตูนที่มีประสบการณ์ในการเขียนการ์ตูน 2 ปี นับว่าเป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีประสบการณ์น้อยที่สุด กล่าวว่า “ต้องติดตามข่าวตลอดเวลา อ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ทุกฉบับในวันนั้น เราจะตามข่าว ดูหัวข้อข่าววันนี้แล้วจะอ่านทั้งวันเลยเพื่อหีบประเด็นมาเขียน อ่านมุมมองของคอลัมน์นิสต์หลายๆคนมาวิเคราะห์แทบทุกฉบับเท่าที่มีเวลา วัตถุประสงค์ในการเขียนของผมเป็นวันต่อวันถ้าว่างตอนไหนก็เขียน แล้วก็คิดว่าการ์ตูนการเมืองเล่มอื่นๆ คำพูดเรื่องอะไร ความที่ยังใหม่ผมก็เลยต้องศึกษาเรื่องนี้มาก” (อนุรุทธ์ ศศศิลป์. สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2545)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า คุณศุภพจน์ สุภาคอง หรือ “พจน์” เป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองให้หนังสือพิมพ์แนวหน้ามาตั้งแต่ปี 2530 และมีหน้าที่อื่นๆ ทางด้านกราฟฟิกให้กับสำนักพิมพ์ด้วย ทำให้ไม่มีเวลาในการรับข่าวสารหรือคิดงานการ์ตูนมาก และเนื่องจากคุณศุภพจน์จบการศึกษาสูงสุดชั้นมัธยม 3 เขาจึงต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องเกี่ยวกับระบบรัฐสภารัฐธรรมนูญและการปกครองมาอ่านเพื่อเสริมพื้นฐานความรู้ทางการเมืองของตน

คุณศุภพจน์ สุภาคอง กล่าวว่า “ต้องติดตามข่าวแต่ก็ไม่เยอะมาก อ่านแต่หัวข่าวก็รู้แล้ว ส่วนใหญ่จะอ่านแนวหน้า ไทยโพสต์ แต่ตอนใหม่ๆต้องอ่านมาเพราะผมเรียนน้อย ต้องมาศึกษาะบบรัฐสภาใหม่หมด เรื่องสังคมศึกษา ประวัติศาสตร์ ตอนนี้อยู่ตัวแล้วมันก็ซึมซับไปเองไม่ต้องอ่านมากเพราะผมต้องทำงานอย่างอื่นด้วยไม่มีเวลา” (ศุภพจน์ สุภาคอง. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2545)

ในขั้นตอนของการรับข้อมูลข่าวสารนี้ ผู้วิจัยพบว่านักเขียนการ์ตูนการเมืองได้คำนึงถึงกลุ่มผู้รับสารของตนด้วย หากผู้รับสารเป็นชาวต่างประเทศหรือผู้มีการศึกษาสูงซึ่งจะมีความสนใจใน

ประเด็นเศรษฐกิจหรือการเมืองในภาพรวม นักเขียนการ์ตูนจะเลือกรับข่าวสารในลักษณะเดียวกันคือไม่เน้นข่าวสังคม บันเทิงหรือข่าวการเมืองในประเด็นปลีกย่อย ซึ่งประเด็นในเรื่องของกลุ่มผู้รับสารนี้เป็นปัจจัยที่นักเขียนการ์ตูนต้องนำมาพิจารณาในการคิดประเด็นการนำเสนอด้วย อาทิคุณยุทธชัย แก้วดี นักเขียนการ์ตูนการเมืองหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ซึ่งกลุ่มผู้อ่านจะเป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง ประเด็นที่นำเสนอจะไม่เน้นเรื่องสังคมหรือเรื่องที่เฉพาะเจาะจง ดังนั้นการรับข่าวสารของคุณยุทธชัยจึงเน้นที่ข่าวสารในภาพรวมและเน้นที่เศรษฐกิจเป็นหลัก

คุณยุทธชัย แก้วดี กล่าวว่า “ต้องติดตามข่าวตลอดเวลา การตามข่าวตลอดเวลาจะทำให้เรามีข้อมูลในการคิด รู้กระบวนการของเรื่องราวที่จะเกิด เพราะฉะนั้นปัจจัยข้อแรกต้องติดตามข่าว การติดตามข่าวของทุกแหล่งที่หาได้ ข่าวจากโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เพื่อนฝูงในที่ทำงานเป็นแหล่งข่าวได้หมด ถ้าหนังสือพิมพ์ก็จะอ่านบางกอกโพสต์เป็นหลัก แต่อ่านไม่ครบทุกฉบับอ่านเฉพาะที่เราสนใจข่าวด้วยกัน สักกันข่าวสังคม บันเทิง อย่างนี้ไม่สนใจ เพราะเรารู้ว่ากลุ่มคนอ่านเราเป็นใคร เราต้องรู้เรื่องที่เขาสนใจโดยทั่วไปแล้วก็เน้นเรื่องเศรษฐกิจ” (ยุทธชัย แก้วดี. สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2545)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่าในขั้นตอนการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองของคุณชูชาติ หมั่นอินกุล จากหนังสือพิมพ์มติชน และคุณสุลักษณ์ บุนปาน จากหนังสือพิมพ์ข่าวสด ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ในเครือเดียวกัน ต่างจากนักเขียนการ์ตูนท่านอื่นๆ คือ การ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์มติชนและข่าวสดถือเป็นการ์ตูนบทนำ (editorial cartoon) เรื่องที่เสนอจำเป็นต้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับบทบรรณาธิการเสมอ ดังนั้น นักเขียนการ์ตูนต้องประชุมโต๊ะข่าวหรือได้รับบทบรรณาธิการเป็นปัจจัยในการตั้งประเด็นนำเสนอทุกวัน จึงทำให้คุณชูชาติ และคุณสุลักษณ์ ไม่ต้องเปิดรับข้อมูลข่าวสารมาก อ่านข่าวเพื่อทราบแนวทางของเหตุการณ์เท่านั้น

คุณชูชาติ หมั่นอินกุล หรือ “หมื่น” นักเขียนการ์ตูนการเมืองหนังสือพิมพ์มติชน มีประสบการณ์ในการเขียนการ์ตูนการเมืองมากกว่า 30 ปีกล่าวว่า “ผมเป็นคนเดียวที่คิดว่าตัวเองยังเป็น editorial cartoon เป็นการ์ตูนบทนำต้องอยู่คู่บทนำของหนังสือพิมพ์และอาศัยผลสรุปของบทนำเป็นพื้นฐาน การเมืองของไทยไม่ใช่เรื่องตรงไปตรงมา หมายถึงมันต้องมีข่าวหลอก ข่าวปลอม ข่าวอะไรต่างๆ ฉะนั้นเราต้องรับฟังเหตุผลจากที่ประชุมของกองบรรณาธิการ มติชนเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวของประเทศไทยที่ประชุมข่าวทุกวัน เข้า 11 โมงครึ่งและ 5 โมงเย็น แต่ผมเข้าไม่ถูกรอบ sub editor เขาจะ

พิมพ์ขึ้นมาให้ทุกวันเราต้องอ่านบทนำก่อน ผมอ่านหนังสือทั่วไป บางเล่มไม่อ่านเลย ก็เหมือนดูข่าวโทรทัศน์มันก็ซ้ำๆ กัน” (ชูชาติ หมิ่นอินกุล. สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2545)

ในขณะที่ คุณสุลักษณ์ บุณปาน หรือ “แฉ้” นักเขียนการ์ตูนการเมืองหนังสือพิมพ์ข่าวสด กล่าวว่า “ถ้าโอกาสอำนวยก็พยายามตามทุกเล่มแต่บางที่อ่านไม่ทันก็อาศัยบทบรรณาธิการ ผมไม่ได้ประชุมโต๊ะข่าวแต่จะมีคนส่งบทบรรณาธิการให้อ่านตอนเย็นๆทุกวัน เพื่อเป็นแนวทางในการตั้งประเด็น การ์ตูนการเมืองต้องเป็นแนวทางเดียวกับบทบรรณาธิการว่าไปทางไหน อยากให้เป็นทางเดียวกัน” (สุลักษณ์ บุณปาน. สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2545)

ดังนั้นจะเห็นว่าในการรับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองนั้น ผู้วิจัยพบว่า มีปัจจัยเกี่ยวข้องที่ทำให้การเปิดรับข้อมูลข่าวสารของนักเขียนการ์ตูนต่างกันคือ

ประสบการณ์ในงานด้านการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูน จะเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ช่วยส่งเสริม นักเขียนการ์ตูนที่มีประสบการณ์ยาวนาน เช่นคุณชัย ราชวัตร คุณอรุณ วัชรสวัสดิ์ คุณศักดิ์เดช พิทักษ์ชาติ จะมีข้อมูลเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ประกอบกับมีความคุ้นเคยกับข้อมูลที่ได้รับทุกวันทำให้สามารถจัดการและเลือกรับข่าวได้รวดเร็วและตรวจสอบความถูกต้องของข่าวจากสื่อต่างๆ ได้

ภาระหน้าที่ในงานด้านอื่นๆ ของนักเขียนการ์ตูน เป็นปัจจัยที่ทำให้นักเขียนการ์ตูนการเมืองไม่สามารถใช้เวลาเพื่อรับข้อมูลข่าวสารในแต่ละวันได้อย่างเต็มที่ เช่นคุณศุภพจน์ สุภาคง นักเขียนการ์ตูนการเมืองหนังสือพิมพ์แนวหน้า และคุณสุลักษณ์ บุณปาน นักเขียนการ์ตูนหนังสือพิมพ์ข่าวสด ซึ่งมีหน้าที่หลักคืองานด้านกราฟฟิกของสำนักพิมพ์ งานการ์ตูนการเมืองเป็นงานชิ้นหนึ่งเท่านั้น จึงเกิดข้อจำกัดด้านเวลาทำให้ไม่สามารถรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ จะรับทราบเพียงหัวข้อข่าวสำคัญในแต่ละวันเท่านั้น ในขณะที่นักเขียนการ์ตูนท่านอื่นๆ ที่มีหน้าที่หลักในการเขียนการ์ตูนการเมืองอย่างเดียว เช่นคุณชัย ราชวัตร นักเขียนการ์ตูนหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คุณยุทธชัย แก้วดี นักเขียนการ์ตูนแห่งหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ คุณอรุณ วัชรสวัสดิ์ นักเขียนการ์ตูนการเมืองหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ เป็นต้น จะมีเวลารับข่าวสารและสร้างสรรค์ผลงานการ์ตูนการเมืองมากกว่า ซึ่งจะส่งผลต่อการสื่อความหมาย และมุขที่สอดแทรกลงในการ์ตูนการเมืองด้วย

นโยบายของหนังสือพิมพ์ในเรื่องการตั้งกรรมการเมือง เป็นปัจจัยต่อกระบวนการประกอบสร้างการตั้งด้วย หนังสือพิมพ์ข่าวสดและหนังสือพิมพ์มติชนนั้นถือว่าการตั้งกรรมการเมืองคือการตั้งประกอบบรรณาธิการ ดังนั้นนักเขียนการตั้ง คือคุณชัชชาติ หมิ่นอินกุล และคุณสุลักษณ์ บุญปาน ต้องได้รับผลสรุปจากโต๊ะข่าวก่อนทุกวันเพื่อเป็นข้อมูลและนำไปคิดประเด็น ทำให้อาจจะไม่ต้องรับข่าวสารมากเท่านักเขียนการตั้งคนอื่นๆ

กลุ่มผู้รับสาร ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการรับข่าวสารของนักเขียนการตั้งคือกลุ่มผู้รับสารของหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษเช่นหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น และหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เป็นกลุ่มผู้มีระดับการศึกษาสูง ประเด็นการตั้งที่น่าเสนอจึงเป็นเรื่องหนักส่งผลให้นักเขียนการตั้งเลือกรับข่าวสารในลักษณะเดียวกัน ไม่เน้นข่าวสังคมบันเทิงหรือข่าวการเมืองในประเด็นปลีกย่อย อาทิ การรับข่าวสารของ คุณยุทธชัย แก้วดี นักเขียนการตั้งการเมืองหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เน้นที่ข่าวสารในภาพรวมและเศรษฐกิจเป็นหลัก ในขณะที่นักเขียนการตั้งการเมืองในหนังสือพิมพ์ภาษาไทยทั่วไปไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยนี้

จากขั้นตอนของการรับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญของกระบวนการประกอบสร้างการตั้งกรรมการเมือง ที่ผู้ส่งสาร (นักเขียนการตั้ง) ต้องทำเป็นกิจวัตรแล้ว การที่จะสร้างเป็นภาพการตั้งได้นักเขียนการตั้งการเมืองต้องคิดประเด็นที่จะนำเสนอจากข้อมูลข่าวสารทั้งหมดที่ได้รับมา ซึ่งในขั้นตอนของการเลือกประเด็นนี้เป็นขั้นตอนที่ใช้เวลานานที่สุด และนักเขียนการตั้งก็มีแนวทางในการคิดที่แตกต่างกัน

2. การเลือกประเด็นในการนำเสนอ

เมื่อนักเขียนการตั้งได้วัตถุประสงค์ในการประกอบสร้างการตั้งแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการเลือกประเด็น ซึ่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับในแต่ละวันนั้นนักเขียนการตั้งต้องเลือกมาเพียงประเด็นเดียวที่น่าสนใจที่สุดก่อนจึงคิดภาพเพื่อสื่อความคิดและอธิบายความหมายภายในกรอบการตั้งผ่านรหัสและมุขการตั้ง ดังที่ เพียงฤดี ธีระวุฒิชูวงศ์ (2542 :34) กล่าวว่างานสร้างสรรค์การตั้งการเมือง นับเป็นศิลปะชนิดเร่งด่วน ซึ่งต้องเร่งให้ทัน “การข่าว” และการสื่อสารในหน้าหนังสือพิมพ์ชนิดวันต่อวัน การเลือกประเด็นข่าวได้ถูกต้องรวดเร็วและสามารถประยুক্তิมุข (Gag) ดีๆ เข้ากับข่าว คือหน้าที่ของผู้สร้าง

สรรค์การุณการเมือง ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอวิเคราะห์การเลือกประเด็นเพื่อประกอบสร้างการุณการเมืองในช่วงเวลาทั่วไปและการเลือกประเด็นในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง เพื่อทราบถึงการทำงานและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ในลำดับต่อไป

2.1 การเลือกประเด็นในการนำเสนอการุณการเมืองในช่วงเวลาทั่วไป

การเลือกประเด็นในการนำเสนอการุณการเมืองในช่วงเวลาที่บ้านเมืองอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลหนึ่ง ๆ นั้น จากงานวิจัยของเพียงฤดี ธีระวุฒิชูวงศ์ (2542 :40-45) ได้วิเคราะห์เนื้อหาและการสื่อความหมายที่ปรากฏในการุณการเมืองกล่าวว่า นักเขียนการุณจะเลือกเหตุการณ์ กรณีสถานการณ์ทางการเมืองและเหตุการณ์ที่เป็นหัวข้อข่าวเด่นทางสังคม ทางเศรษฐกิจ ที่มีความเชื่อมโยงกับการเมืองและนักการเมือง ส่วนใหญ่แล้วเป็นการวิจารณ์การทำงานรัฐบาล วิจารณ์นักการเมือง และรองลงมาคือประเด็นเศรษฐกิจและสังคม

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่าในขั้นตอนนี้นักเขียนการุณจะเลือกประเด็นข่าวที่เด่นที่สุดในวันนั้นและต้องเป็นเรื่องที่คนรับรู้โดยทั่วไปแล้ว มีความชัดเจนในเนื้อหาเพราะหากเรื่องราวยังคงคลุมเครือหรือไม่เคยปรากฏในสื่อมาก่อน เมื่อนำเสนอเป็นการุณจะทำให้เกิดความผิดพลาดและผู้อ่านสับสนได้ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าประข่าวเด่นตามที่คุณเขียนการุณเลือกนั้น เป็นประเด็นข่าวเด่นตามความเห็นและทัศนคติของนักเขียนการุณแต่ละท่านเอง ไม่ได้เป็นประเด็นหรือเรื่องราวที่ถูกวิเคราะห์ว่าเป็นข่าวที่น่าสนใจที่สุดในช่วงเวลานั้น ดังนั้น การเลือกประเด็นข่าวดังกล่าวของนักเขียนการุณแต่ละท่านจึงมีความใกล้เคียงหรือแตกต่างกันได้

คุณสมชัย กตัญญุตานันท์ หรือ “ชัย ราชวัตร” กล่าวถึงการเลือกประเด็นว่า “ในการจับประเด็น สิ่งสำคัญคือต้องเขียนสิ่งที่เป็น hot issue ในขณะนั้น แล้วคนดูจะรู้สึกมัน การุณทันเหตุการณ์จะตลก การุณเรื่องเดียวกันนี่เรื่องเดียวกันถ้าเข้าไป 2 อาทิตย์มันจะจืดทันทีแล้วจะมีคนต่อว่าเยอะ มันจะไม่ได้อารมณ์ มีบางครั้งที่มีประเด็นแล้วแต่เขียนไม่ออกเพราะนี่กมขไม่ได้ ถ้าเป็นอย่างนั้นต้องหาประเด็นใหม่แล้วเอาเรื่องที่ค้างไว้ไปคิดต่อ” (สมชัย กตัญญุตานันท์. สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2545)

และคุณศักดิ์เดช พิทักษ์ชาติ การตูนนิสต์หนังสือพิมพ์สยามรัฐ กล่าวถึงการเลือกประเด็นในการนำเสนอว่า “การเขียนการ์ตูนการเมืองได้มันต้องมีข่าวเกิดขึ้นมาก่อน เราต้องการอะไรที่เป็นข่าวที่คนรับรู้ง่ายและรับรู้กันมากแล้วมันจะผ่านไปสู่คอลัมน์วิจารณ์ ถ้าเรื่องไหนมีข่าวดีมีแง่มุมดี เราสามารถเอาประเด็นมาเขียนการ์ตูนการเมืองได้” (ศักดิ์เดช พิทักษ์ชาติ. สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2545)

ในขั้นตอนของการเลือกประเด็นเพื่อนำไปประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองนั้น ผู้วิจัยพบว่าส่วนใหญ่ ในแต่ละวันนักเขียนการ์ตูนจะเลือกประเด็นเด่นเรื่องเดียวเท่านั้น ซึ่งต่างจากการทำงานของคุณอรุณ วัชระสวัสดิ์ นักเขียนการ์ตูนในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และหนังสือพิมพ์เดอะ เนชั่น และคุณชูเกียรติ เจริญสุข หรือ “คามิน” นักเขียนการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ที่ในแต่ละวันต้องคิดประเด็นในการนำเสนอมากกว่าหนึ่งประเด็น เนื่องจากการทำงานของนักเขียนการ์ตูนทั้ง 2 ท่านมีปัจจัยด้านภาระหน้าที่มาเกี่ยวข้อง คือ

คุณอรุณ วัชระสวัสดิ์ หรือ “อรุณ” วาดการ์ตูนการเมืองให้สำนักพิมพ์ในเครือเนชั่น มาแล้วถึง 20 ปี และเนื่องจากมีหน้าที่ต้องประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองให้กับหนังสือพิมพ์ 2 ฉบับในเครือเดียวกัน คือหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ทำให้ในแต่ละวันคุณอรุณ ต้องคิดประเด็นในการนำเสนอ 2 เรื่อง ต่อเรื่องนี้คุณอรุณกล่าวว่าวัตถุประสงค์เป็นตัวเดียวกัน แต่เวลาคิดงานต้องคิด 2 ประเด็น การ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น ประเด็นจะกว้างกว่าเน้นภาพรวมและเรื่องเศรษฐกิจ ส่วนในกรุงเทพธุรกิจประเด็นจะหนักกว่ารายละเอียดลึกมากกว่า แต่การคิดประเด็นในบางวันก็ซ้ำกันบ้าง เพราะบางครั้งไม่มีประเด็นที่น่าสนใจมากกว่า 1 ประเด็น

คุณอรุณ กล่าวถึงการทำงานของเข่าว่า “เวลาคิดเรื่องคิดมุขของทั้ง 2 เล่มจะแตกต่างกัน หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษตลาดก็เป็นคนมีความรู้หน่อยไม่ใช่ชาวบ้าน ปัญหาต่างๆที่เขาจะสนใจไม่เหมือนกัน เศรษฐกิจจะสูงกว่าข่าวการเมือง การเมืองจะเป็นภาพรวมมากกว่าเสนอรายละเอียด ส่วนหนังสือพิมพ์ไทยจะเสนอเรื่องทั่วไป เราเขียนที่ไหนก็ต้องรู้ว่าตลาดกลุ่มเป้าหมายเป็นใคร กรุงเทพธุรกิจแตกต่างจากไทยรัฐผมคิดว่าประเด็นในกรุงเทพธุรกิจจะหนักกว่า อย่างถ้าช่วงเลือกตั้งในเดอะเนชั่น ถ้าพูดถึงผู้สมัครจะแค่ชวกับทักษิณ ไม่พูดถึงคนอื่นเลย” (อรุณ วัชระสวัสดิ์. สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2545)

ทั้งนี้ คุณอรุณ วัชรสวัสดิ์ เล่าว่าเนื่องจากทำมานานแล้วและต้องเขียนต้องคิดทุกวัน วันละ 2 ชิ้น ซึ่งบางทีอยากหยุดก็ทำไม่ได้ถ้าไปไหนต้องเขียนล่วงหน้า เหตุการณ์เป็นอย่างไรต้องพยากรณ์ไป ไม่อยู่ 20 วันก็ต้องเขียน 40 ชิ้น ทำให้ในบางครั้งก็เกิดความเบื่อ

สำหรับการทำงานของคุณชูเกียรติ เจริญสุข หรือ “คามิน” นักเขียนการ์ตูนในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน เป็นอีกท่านหนึ่งที่ต้องคิดประเด็นในการนำเสนอการ์ตูนการเมืองวันละ 2-3 ประเด็น ทั้งนี้เนื่องจากคุณชูเกียรติ เป็นคนเริ่มวางรูปแบบการ์ตูนทั้งหมดถือได้ว่าเป็นบรรณาธิการของการ์ตูนการเมืองและเป็นผู้สร้างทีมงานขึ้นมา การทำงานในช่วงแรกเขาจะเป็นคนคิดงานให้ทั้งหมด แต่ระยะหลังถ้าทีมงานคิดได้เองแล้วจะปล่อยให้ทำเอง ซึ่งการ์ตูนการเมืองมี 4 กรอบ ที่เขาจะต้องเป็นผู้คิดประเด็นและแนะแนวทางในการเขียนให้กับนักวาดการ์ตูน ซึ่งในการทำงานแต่ละวันนั้นคุณคามินเป็นผู้คิดประเด็นและถ่ายทอดความคิดนั้นให้นักเขียนการ์ตูนไปประกอบสร้างเป็นภาพ หรืออาจเกิดจากการคิดประเด็นร่วมกันด้วย ซึ่งนักเขียนการ์ตูนที่ทำงานร่วมกับคุณชูเกียรติ เช่นคุณบัญชา แสงตันชัย ในกรอบการ์ตูนคอลัมน์ “บัญชา / คามิน” ดังนี้ปัจจัยด้านภาระหน้าที่ทำให้คุณชูเกียรติ ต้องคิดประเด็นในการนำเสนอที่ต่างๆ กันหลายเรื่อง

คุณชูเกียรติ เจริญสุข หรือ “คามิน” กล่าวว่า ”ในการคิดประเด็นคิดได้หลายทาง อย่างประเด็นเดียวกันก็ไม่ได้มีทางเดียว ผมพยายามจับประเด็นที่น่าสนใจที่สุดเป็นที่สนใจของคนมากที่สุด แล้วพยายามมองด้วยสายตาที่เป็นอารมณ์ขัน มีการเสียดสี ถากถาง ถ้าวันหนึ่งมีหลายๆประเด็นก็ดี เพราะการ์ตูนการเมืองของผู้จัดการมีหลายกรอบจะได้มาแบ่งไอเดียกัน ” (ชูเกียรติ เจริญสุข . สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2545)

จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่าในขั้นตอนการคิดประเด็นเพื่อนำเสนอการ์ตูนการเมือง นอกจากประสบการณ์และทัศนคติของนักเขียนการ์ตูนจะมีผลทำให้ประเด็นในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองแตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกันในผลงานของแต่ละท่านแล้ว ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องที่ทำให้ขั้นตอนการคิดประเด็นของนักเขียนการ์ตูนแตกต่างกันคือ ภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการทำงาน ดังเช่นการทำงานของ คุณอรุณ วัชรสวัสดิ์ และคุณชูเกียรติ เจริญสุข ที่ต้องคิดประเด็นการนำเสนอการ์ตูนการเมืองมากกว่า 1 กรอบต่อวัน นอกจากนี้ ในการคิดประเด็นสำหรับการ์ตูนการเมืองทั้ง 2 กรอบของคุณอรุณ นั้นปัจจัยอีกประการหนึ่ง คือต้องคิดประเด็นให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร เรื่องที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น จะเน้นเศรษฐกิจมากกว่าการเมือง หากเป็นเรื่องการเมืองจะเสนอในภาพรวม

2.2 การเลือกประเด็นในการนำเสนอการตั้งกรรมการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544

สำหรับการเลือกประเด็นเพื่อประกอบสร้างการตั้งกรรมการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สื่อมวลชนแขนงต่างๆนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งนโยบายพรรคการเมือง ตลอดจนประเด็นต่างๆ อย่างเข้มข้นเพื่อเป็นข้อมูลให้ประชาชนตัดสินใจเลือกผู้แทนนั้น สิ่งที่เหมาะสมในการประกอบสร้างการตั้งกรรมการเมืองคือ นักเขียนการ์ตูนในฐานะผู้ส่งสารจะเลือกประเด็นที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของการเลือกตั้งคือ ผู้สมัครรับเลือกตั้ง นโยบาย พรรคการเมือง องค์การที่กำกับดูแลการเลือกตั้ง พฤติกรรมการหาเสียง โดยจะเน้นที่เรื่องใดหรือบุคคลใดนั้น มีปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องนอกเหนือจากปัจจัยที่ได้กล่าวมาแล้วในการเลือกประเด็นในช่วงเวลาทั่วไปคือ ทศนคติส่วนตัวของนักเขียนการ์ตูนที่มีต่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมือง รวมถึงการเลือกตั้งทั่วไปที่กำลังจะเกิดขึ้น

ดังเช่นการเลือกประเด็นในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไปของนักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีประสบการณ์ด้านนี้ยาวนาน และอยู่ในวงการการ์ตูนการเมืองมาโดยตลอดกว่า 30 ปี อาทิ คุณชัย ราชวัตร แห่งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คุณอรุณ วัชรสวัสดิ์ แห่งหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และคุณยุทธชัย แก้วดี แห่งหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ จะเลือกประเด็นในภาพรวมของการเลือกตั้ง การหาเสียงโดยทุจริต การทำงานขององค์กรที่ดูแลตรวจสอบการเลือกตั้ง และจะเลี่ยงการเสนอประเด็นที่เห็นว่าจะมีผลให้คุณให้โทษกับผู้สมัคร ยกเว้นจะเห็นว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งมีพฤติกรรมที่ผิดจริง

ดังจะเห็นได้จากการประกอบสร้างการตั้งกรรมการเมืองในช่วงเลือกตั้ง คุณสมชัย กตัญญูตานุพันธ์ หรือ"ชัย ราชวัตร" ไม่ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งใหม่เพิ่มเติมเพราะปกติจะซึบซับข้อมูลอยู่ตลอดเวลาแล้วประเด็นที่นำเสนอในช่วงเลือกตั้งจะไม่เน้นที่ตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องทั่วไป เรื่องพฤติกรรมไม่ดีของนักการเมือง และในการนำเสนอจะพยายามบอกให้ประชาชนเลือกคนดี เขากล่าวว่า "ปกติความที่อยู่กับข่าวการเมืองตลอดเวลาเคยลงพื้นที่ไปดูการหาเสียง มันจะมีข้อมูลอยู่แล้วว่าเขาซื้อเสียงกันอย่างไร 90 เปอร์เซ็นต์ ซื้อแน่ๆ แต่ว่าซื้ออย่างไรซื้อแบบเจ้าบุญทุ่มหรือสินน้ำใจตรงนั้นมันเป็นข้อมูลนอกเหนือจากข้อมูลที่เราได้จากข่าว ช่วงเลือกตั้งเขียนค่อนข้างยากเพราะจะเขียนให้คุณให้โทษใครอย่างชัดเจนไม่ได้ สำหรับผมการ์ตูนการเมืองช่วงเลือกตั้งพยายามจะบอกให้เลือกคนดีเลือกคนที่เคยทำงานให้สังคม คนมีคุณธรรม ไม่เลือกคนชั่วคนเลว ช่วงเลือกตั้งส่วนมากจะเสนอเรื่อง

ทั่วไปไม่เน้นตัวผู้สมัคร ถ้ามีข่าวสังคมอื่นๆเข้ามาก็เสนอได้ ส่วนมากช่วงเลือกตั้งจะเน้นเรื่องชื่อเสียงชาย
เสียง กกต.จับเงินที่เตรียมไปแจก” (สมชัย กตัญญูตาทันท์. สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2545)

จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่าข้อแตกต่างประการหนึ่งคือ สำหรับนักเขียนการ์ตูนที่อายุ
การทำงานยังไม่สูงมาก จะเลือกประเด็นในเรื่องตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งคนที่โดดเด่นซึ่งในช่วงรณรงค์การ
เลือกตั้ง พ.ศ.2544 ที่ผ่านมาก็คือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และนายชวน หลีกภัย ตามกระแสข่าวขณะนั้น
และเป็นการชี้ให้เห็นถึงสิ่งผิดพลาด ข้อบกพร่องของผู้สมัครรับเลือกตั้งมากกว่าประเด็นอื่นๆ อาทิเช่น
การทำงานของคุณอนุรุทธ์ ศศศิลป์ และคุณยอด พงษ์สกุล ดังนี้

คุณอนุรุทธ์ ศศศิลป์ นักเขียนการ์ตูนหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ประสบการณ์การทำงาน 2
ปีกล่าวว่า “ในช่วงเลือกตั้งรูปแบบของผมจะพยายามขุดคุ้ยดูที่มาที่ไปของผู้สมัครรับเลือกตั้ง พยายาม
ตามข่าวตรงนี้ให้เยอะ ในเรื่องนโยบายแต่ละพรรคคืออยู่แล้ว เสนอแต่สิ่งดีๆ แต่ทำได้ทำไม่ได้มันอยู่ที่ภูมิ
หลังของคนที่สามารถทำงานตรงนี้ ก็พยายามรู้ตรงนี้ให้มากกว่า แต่ผมมักจะจับวลีเด็ดๆ ของนักการ
เมืองมาตอกย้ำมากกว่าว่าทำตามที่ได้หรือเปล่า” (อนุรุทธ์ ศศศิลป์. สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2545)

สำหรับคุณยอด พงษ์สกุล หรือ”เงา” นักเขียนการ์ตูนที่มีอายุน้อยที่สุด กล่าวว่า “การ
วาดการ์ตูนการเมืองในช่วงเลือกตั้งและในช่วงปกติก็เหมือนกัน อย่างช่วงเลือกตั้งที่ผ่านมา แบ่ง 2 ฝ่าย
ชัดเจนคือไม่พรรคไทยรักไทยก็พรรคประชาธิปัตย์ เป็นการเลือกกระแหว่างของเก่ากับของใหม่ เราจะเสนอ
ว่าลักษณะของแต่ละคนเป็นอย่างไร มีดีหรือไม่จี๊ดไหนบ้าง นำข้อเสียมาตำหนิมากกว่า แต่จะไม่ค่อย
เขียนเรื่องพฤติกรรมกระทำเสีย การซื้อเสียง เพราะมันเป็นธรรมชาติไม่ต้องเขียนแล้ว ไม่ได้อะไรใหม่
ขึ้นมา ประเด็นสังคม เศรษฐกิจก็ไม่ค่อยมี” (ยอด พงษ์สกุล. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

ทั้งนี้การที่นักเขียนการ์ตูนที่มีประสบการณ์มากจะมีการนำเสนอประเด็นในภาพรวมของ
การเลือกตั้งมากกว่าประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในขณะที่นักเขียนการ์ตูนที่มีประสบการณ์น้อยกว่า
จะชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเนื่องจากนักเขียนการ์ตูนที่มีผลงาน
มายาวนาน อาทิ เช่นคุณชัย ราชวัตร คุณอรุณ วัชรสวัสดิ์ และคุณชูชาติ หมั่นอินกุล นั้นได้ผ่านประสพ
การณ์เกี่ยวกับการเมืองการเลือกตั้งของไทยมาหลายครั้ง ทำให้มีทัศนคติว่าการเลือกตั้งทั่วไปของไทยทุก
ครั้งไม่แตกต่างกันคือ ยังมี การซื้อเสียงขายเสียงอยู่มาก การจะลดปัญหานี้ให้น้อยลงได้นั้นประชาชนไม่
ควรเลือกผู้สมัครที่ซื้อเสียง ดังนั้นจึงนำเสนอภาพการ์ตูนในประเด็นภาพรวมการเลือกตั้ง แสดงให้ผู้รับ

สารเห็นพฤติกรรมที่ไม่สุจริตของผู้สมัคร การทำงานของคนกระกรมการการเลือกตั้ง พยายามสื่อให้ผู้รับสารเลือกคนดี อีกประการหนึ่ง เนื่องจากนักเขียนการ์ตูนที่อยู่ในวงการมานานจะมีกลุ่มเพื่อนในหลายสังคม การนำเสนอการ์ตูนการเมืองช่วงเลือกตั้งในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่กลุ่มเพื่อนของตนสนับสนุนอยู่ จะทำให้กระทบความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างตนกับเพื่อนได้ ดังนั้นจึงต้องเลี่ยงการนำเสนอไปในประเด็นของภาพรวมการเลือกตั้งแทน ในขณะที่นักเขียนการ์ตูนที่มีประสบการณ์ไม่มาก ยังไม่มีปัจจัยดังกล่าวมาเกี่ยวข้อง การเลือกประเด็นจึงเน้นไปที่การชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องต่างๆ ของผู้สมัครรับเลือกตั้งระดับหัวหน้าพรรคคนสำคัญให้ผู้รับสารรับทราบ

และเนื่องจากในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง นักเขียนการ์ตูนส่วนใหญ่มีอิสระในการนำเสนอภาพการ์ตูนตามความคิดของตน ดังนั้นทัศนคติและประสบการณ์จึงเป็นปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง อย่างไรก็ตามการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ผ่านมานี้ จากการทำงานของคุณศักดิ์ดา แซ่เอี้ยว นักเขียนการ์ตูนการเมืองกรอบเดียวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พบว่านโยบายของหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวกับการ์ตูนการเมือง เป็นปัจจัยที่กำหนดแนวทางการนำเสนอด้วย คือในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง การ์ตูนการเมืองของคุณศักดิ์ดา ต้องนำเสนอประเด็นภายใต้กรอบของการเลือกตั้งเท่านั้น

คุณศักดิ์ดา แซ่เอี้ยว หรือ “เซีย” อุปนายกสมาคมการ์ตูนแห่งประเทศไทยนักเขียนการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและ www.thairath.com กล่าวว่า“ในช่วงเลือกตั้งจะเป็นกรณีพิเศษเป็นนโยบาย ทางไทยรัฐจะเปิดหน้าเลือกตั้งขึ้นมา การ์ตูนการเมืองของผมจะอยู่ในช่วงนั้นพอดีแล้วก็จะสื่อในเรื่องเลือกตั้งอย่างเดียวไม่เขียนเรื่องอื่น ผมเองก็ตามข่าวเลือกตั้งอย่างเดียว แต่ถ้าวันไหนไม่มีเรื่องสนุกสนานก็เขียนเชิญชวนให้คนไปใช้สิทธิ์ใช้เสียง อาจเขียนปัญหาสังคมได้แต่ต้องโยนให้เข้าเรื่องเลือกตั้ง ไม่ออกนอกทาง เรื่องผู้สมัครในช่วงนั้น ทักซิณกับชวนเป็นตัวเก็ง 2 พรรคนี่แน่นอน พรรคอื่นไม่สำคัญแล้วไม่ต้องพูดถึงแล้วเป็นไม้ประดับเท่านั้นเอง ตามข่าวหนังสือพิมพ์ก็เป็นเช่นนั้น” (ศักดิ์ดา แซ่เอี้ยว. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2545)

นอกจากปัจจัยที่มาจากนโยบายที่ชัดเจนของสำนักพิมพ์ในการกำหนดแนวทางกว้างๆ ของการ์ตูนการเมืองแล้ว ผู้วิจัยพบว่าการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูนหนังสือพิมพ์แนวหน้านั้น เกี่ยวข้องกับความต้องการของนายทุนด้วย เนื่องจากนายทุนเป็นกลุ่มที่สนับสนุนพรรค

ประชาธิปไตย ดังนั้นการนำเสนอการตั้งเมืองจึงหลีกเลี่ยงที่จะเขียนถึงพรรคประชาธิปไตยแต่จะวิพากษ์วิจารณ์พรรคการเมืองคู่แข่งมากกว่า

ดังที่ คุณศุภพจน์ สุภาคง นักเขียนการ์ตูนการเมืองหนังสือพิมพ์แนวหน้ากล่าวว่า “ผมมีความอิสระพอสมควรไม่ได้ประชุมโต๊ะข่าว แต่ก็อ่านบทนำของแนวหน้าเวลาเขียนก็ไม่ต้องตามบทนำ แต่จะตัดตัดกับเรื่องอื่น เพราะหนังสือพิมพ์ก็คือนายทุนชนิดหนึ่งต้องอาศัยโฆษณา การสนับสนุนทางการเมืองพวกนี้ก็มีอิทธิพลกับหนังสือพิมพ์เหมือนกัน บางฉบับดีตรงที่แยกการตลาด ข่าว วิจารณ์ชัดเจนทำงานไม่ก้าวก่ายกันเป็นกลางดี แต่แนวหน้าไม่ใช่แล้วแต่ว่าช่วงไหนใครขึ้นมาเป็นหัวหน้าข่าวการเมือง ถ้าพวกประชาธิปไตยขึ้นมาแล้วบอกสนิทกับประชาธิปไตย เขาก็ดีน้อยหน่อย การตั้งเมืองก็ลำบากเขียนถึงคุณชนวนในทางไม่ดีก็ไม่ได้ โดนด่า บางทีไม่ยอมเขียนเพราะหน้าที่ของเราต้องกัด สะกิดสะเกาะ กระแนะกระแหง เขียนชมไม่ได้ ผมก็เลี่ยงไม่เขียนถึงดีกว่า” (ศุภพจน์ สุภาคง. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2545)

จะเห็นได้ว่าในขั้นตอนของการเลือกประเด็นในการนำเสนอการตั้งเมืองนั้น ในช่วงเวลาทั่วไปที่ไม่มีการเลือกตั้ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อได้แก่ ทศนคติและประสบการณ์ของนักเขียนการ์ตูนนโยบายของหนังสือพิมพ์คือ การตั้งเมืองในหนังสือพิมพ์มติชนและข่าวสดต้องนำเสนอเป็นแนวทางเดียวกับบรรณาธิการ อีกประการหนึ่ง คือหน้าที่เฉพาะตามลักษณะการทำงานของนักเขียนการ์ตูน เช่นคุณอรุณ วัชรสวัสดิ์ แห่งหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และคุณชูเกียรติ เจริญสุข แห่งหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ต้องเลือกประเด็นในการนำเสนอมากกว่า 1 ประเด็นต่อวันซึ่งต่างจากนักเขียนการ์ตูนท่านอื่นที่คิดเพียงประเด็นเดียวเท่านั้น ประการสุดท้ายคือ นักเขียนการ์ตูนต้องเลือกประเด็นในการนำเสนอให้เหมาะสมกับความสนใจของกลุ่มผู้รับสารของตนด้วย

ทั้งนี้ นอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว การเลือกประเด็นในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 นั้น ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการเลือกประเด็นคือนโยบายของหนังสือพิมพ์ในส่วนที่เกี่ยวกับการตั้งเมือง เช่นหนังสือพิมพ์ไทยรัฐกำหนดให้การตั้งเมืองกรอบเดียวนำเสนอเรื่องภายในกรอบการเลือกตั้งเท่านั้น และหนังสือพิมพ์มติชนกำหนดให้การตั้งเมืองรณรงค์ให้คนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งก่อนวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง 2-3 วัน และสุดท้ายคือกลุ่มนายทุนเจ้าของหนังสือพิมพ์ เป็นข้อจำกัดที่ทำให้นักเขียนการ์ตูนต้องเลี่ยงไม่เขียนถึงพรรคการเมืองหรือนักการเมืองที่กลุ่มนายทุนสนับสนุน แต่จะวิพากษ์วิจารณ์พรรคการเมืองคู่แข่งมากกว่า เช่นกลุ่มนายทุนของ

หนังสือพิมพ์แนวหน้าสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ เป็นปัจจัยทำให้คุณศุภพจน์ สุภาคง ถูกขอร้องไม่ให้เขียนการ์ตูนการเมืองถึงพรรคพรรคประชาธิปัตย์ในแง่ลบ นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่านักเขียนการ์ตูนจะไม่เขียนการ์ตูนสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่ตนมีทัศนคติที่ตีอย่างเปิดเผย

จากการศึกษาพบว่าในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองนั้น นักเขียนการ์ตูนมีอิสระในการนำเสนอพอสมควรในระดับที่ยอมรับได้ โดยส่วนมากแล้วจะมีกองบรรณาธิการข่าวกลั่นกรองภาพการ์ตูนการเมืองก่อนนำเสนอผู้รับสาร ซึ่งในขั้นตอนของการคิดประเด็นก่อนนำไปสู่การวาดภาพการ์ตูนนั้น ผู้วิจัยพบว่าสิ่งที่ไม่ควรนำเสนอและนับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของการ์ตูนการเมืองคือ จะไม่เสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ศาสนา ความเชื่อความเคารพส่วนตัว อีกทั้งต้องระวังการนำเสนอประเด็นเรื่องส่วนตัวที่กระทบบุคคลทำให้เสียหาย หรือเป็นการหมิ่นประมาท

คุณยุทธชัย แก้วดี นักเขียนการ์ตูนในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษบางกอกโพสต์ กล่าวว่า“ในการนำเสนอการ์ตูนการเมือง ต้องไม่กระทบต่อเรื่องที่ไม่ควรกระทบ เรื่องที่ต้องละเว้นไม่ควรเขียนถึงโดยเด็ดขาด คือเรื่องเกี่ยวกับเบื้องบน ราชวงศ์ เรื่องผิดประเด็น ไม่ควรเขียนหรือแสดงออกในแนวทางที่คัดค้าน ซึ่งจะขัดกับมติมหาชน อีกเรื่องที่ต้องระวังคือใช้ถ้อยคำหมิ่นเหม่” (ยุทธชัย แก้วดี. สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2545)

ในส่วนของคุณยอด พงษ์สกุล หรือ “เงา” นักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีประสบการณ์กว่า 5 ปี และเป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีอายุน้อยที่สุดกล่าวถึงสิ่งที่ต้องระวังในการนำเสนอว่า “ปกตินักเขียนการ์ตูนการเมืองทุกคนจะรู้อยู่แล้วว่าอะไรไม่ควรแตะ อย่างสถาบัน หรือศาสนาไปแตะไม่ได้ เราได้อิสระเต็มที่แล้ว ก็อย่าล้ำเส้น อิสระก็คือระเบียบวินัยที่พอดี จะอิสระร้อยเปอร์เซ็นต์คงไม่ได้เพราะความอิสระของเราอาจเดือดร้อนคนอื่น” (ยอด พงษ์สกุล. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

สำหรับการทำงานของคุณศักดิ์ แซ่เอี้ยว นามปากกา “เซีย” นักเขียนการ์ตูนการเมืองหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ นอกจากเรื่องศาสนาและสถาบันที่ไม่เขียนถึงแล้ว ต้องระวังการนำเสนอถึงองค์กรที่เป็นพันธมิตรของไทยรัฐในทางเสียหายด้วย ซึ่งคุณศักดิ์กล่าวว่าประสบการณ์จะช่วยบอกได้ว่าขอบเขตของความพอดีอยู่ตรงไหน เขากล่าวว่า “สิ่งที่ต้องระวังคือทหารเขียนถึงได้แต่อย่าเสียหาย แล้วพอนานไปเรารู้ว่าอะไรบ้างเป็นพันธมิตรของไทยรัฐ อย่างเช่น ป.ต.ท. การบินไทย ก็เขียนถึงได้แต่อย่าลึกซึ้ง รุนแรง

หรือเรื่องไหนที่ไม่ชัดเจน ไม่เคยปรากฏในสื่อมาก่อนเราจะไม่เขียน เพราะคนอ่านก็ไม่ว่านี่เรื่อง” (ศักดา แซ่เอียว. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2545)

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดหรือสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการคิดประเด็นเพื่อเสนอการตูนการเมืองก็คือ จะไม่เขียนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และต้องระมัดระวังในการเขียนถึงเรื่องของความเชื่อส่วนบุคคล ศาสนา ตลอดจนตราสัญลักษณ์ต่างๆ เนื่องจากเป็นการลบลู่ความศรัทธาของผู้อื่นได้ ซึ่งนักเขียนการตูนการเมืองที่ประสบการณ์มากจะทราบได้เองว่าในประเด็นใดสามารถนำเสนอได้หรือไม่ได้ ควรหรือไม่ควรในลักษณะที่ยืดหยุ่นเพียงใด

จากขั้นตอนการเลือกประเด็นในการนำเสนอการตูนการเมือง ซึ่งมีปัจจัยและข้อจำกัดดังที่กล่าวมาแล้ว ในลำดับการประกอบสร้างการตูนการเมืองขั้นต่อไปคือ ขั้นตอนของการเข้ารหัสและคิดมุขของการตูนและการวาดภาพการตูน ซึ่งในขั้นตอนนี้ นักเขียนการตูนการเมืองแต่ละท่านจะมีวิธีการรูปแบบเฉพาะ ทั้งด้านลีลา ลายเส้น และเทคนิคต่างๆ เพื่อใช้สื่อความหมายตามแบบฉบับของตนเอง

3. การประกอบสร้างภาพการตูน

การนำประเด็นที่เลือกได้มาประกอบสร้างเป็นภาพการตูนนั้น นักเขียนการตูนได้เลือกใช้วิธีการสื่อความหมาย การเข้ารหัสและมุขของการตูน “Gag” ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยภายในคือ ความคิดอันแหลมคมและแบบยลของผู้สร้างสรรค์งาน มุข”Gag” ถือเป็นหัวใจสำคัญของการตูนการเมือง และการเลือกใช้รหัสที่เหมาะสมและมุขที่เฉียบแหลมของนักเขียนการตูน ทำให้การตูนการเมืองขั้นนั้นสามารถเรียกอารมณ์ขันและสร้างความเข้าใจให้ผู้รับสารได้ ซึ่งนักเขียนการตูนการเมืองแต่ละคนมีวิธีการ เทคนิค และแนวทางในการประกอบสร้างต่างกัน

ทั้งนี้ การเลือกใช้รหัสและมุขของการตูนของนักเขียนการตูนในขั้นตอนการประกอบสร้างนี้ นักเขียนการตูนได้มีระบบรหัสเฉพาะของการตูนอยู่ในระดับของจิตใต้สำนึกซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อประกอบสร้างภาพได้โดยอัตโนมัติ เฉกเช่นเดียวกับการ ฟัง พูด อ่าน เขียนของคนในสังคม ซึ่งนำรหัสภาษาที่อยู่ในจิตใต้สำนึกออกมาใช้โดยไม่รู้ตัว ซึ่งประสพโชค นวพันธุ์พิพัฒน์ (2540 : 58) กล่าวถึงวิธีการสร้างภาพการตูนว่า “นักวาดการตูนทั้งหมดไม่เข้าใจคำว่า “รหัส” ทั้งนี้เนื่องจากนักวาดการตูนทุกคน

สื่อความหมายโดยอาศัยประสบการณ์การฝึกฝนและความชัดเจน จึงจมอยู่ในรหัสที่ตนใช้ โดยไม่ทราบว่าเป็นรหัส เหมือนกับเราหายใจทุกวันโดยไม่สังเกตอากาศที่เราหายใจเข้าไปเลย”

ทั้งนี้ การ์ตูนการเมืองช่องเดียวและหลายช่องมีความต่างกันทั้งลักษณะการประกอบสร้างและการสื่อความหมาย การ์ตูนหลายช่องจบ (The Story Strip) นำเสนอเนื้อหาแต่ละช่องด้วยบทสนทนาของตัวละคร อาจเป็นตัวละครพูดคุยถกปัญหากัน หรือดำเนินภาพเหตุการณ์ไปที่ละช่อง และจะมีมุขหักมุมอยู่ในช่องสุดท้าย การสร้างตัวละครให้ดำเนินเรื่องทำให้ฉากของการ์ตูนเป็นสังคมเล็กๆ เป็นรูปแบบของการใช้รหัสสังคม (Social Code) รูปแบบหนึ่ง ได้แก่การ์ตูนการเมืองชุด “ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน” ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ผลงานของคุณสมชัย กัตัญญุตานันท์ หรือ “ชัย ราชวัตร” และ “การ์ตูนกระป๋อง” ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ผลงานของคุณศักดิ์เดช พิทักษ์ชาติ ซึ่งการ์ตูนในลักษณะของ The Story Strip หรือ Comic Strip นี้ นำเสนอด้วยภาพพร้อมด้วยคำบรรยาย เป็นการเล่าเรื่อง (Narrative) และเน้นไปที่การล้อเลียนเสียดสี มีการนำเข้าเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอก่อนเป็นลำดับแรก แล้วจึงตั้งคำถามโดยนัยต่อเรื่องราวนั้นๆ ในลักษณะที่ให้ผู้รับสารคาดเดาคำตอบ จากนั้นจึงเฉลยในลักษณะการหักมุมให้ผิดจากความคาดหมายของผู้รับสารในตอนจบ ถือเป็นมุขในการนำเสนอเพื่อสร้างความตลกขบขันให้กับการ์ตูน กระบวนการนำเสนอดังกล่าวผ่านการเข้ารหัสที่ผสมผสานและยืดหยุ่น

สำหรับรูปแบบการ์ตูนช่องเดียว (Gag Strip) จะสื่อความหมายสรุปแนวคิดเนื้อหา ภายในกรอบเดียวทั้งภาพและคำบรรยาย ซึ่งนักเขียนการ์ตูนจะเลือกใช้รหัสการ์ตูนและมุขตามความถนัดและสไตล์ของตนเอง การประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองทั้งสองรูปแบบ นอกจากความสามารถในการใช้มุขและรหัสแล้ว นักเขียนการ์ตูนต้องอาศัยประสบการณ์ วัฒนธรรม ซึ่งนักเขียนการ์ตูนได้นำมาใช้ประกอบการส่งผ่านความหมาย เช่นสุภาพชุด คำพังเพย ความเชื่อ มายาคติต่างๆ ผสมผสานกับการใช้รหัสเพื่อสื่อความหมายอย่างลงตัว ซึ่งผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง ดังนี้

คุณสมชัย กัตัญญุตานันท์ หรือ “ชัย ราชวัตร” นักเขียนการ์ตูนชุด “การ์ตูนชุดผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน” ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 มีรูปแบบการ์ตูนที่สื่อความหมายด้วยบทสนทนาของตัวละครเป็นการใช้รหัสสังคม จึงมีการประกอบสร้างภาพบุคคลทางการเมืองไม่มากนัก “ชัย ราชวัตร” เล่าถึงการทำงานของเขาว่า “รูปแบบการ์ตูนของผมเป็นการ์ตูนช่อง ช่องแรกจะปูพื้นให้คนอ่านว่าเราจะพูดเรื่องอะไร ช่องสองเป็นการตั้งให้คนอ่านหลงทางในแง่ว่าจะลงตรงไหน ช่องสุดท้ายก็หักมุมความคิดใส่มุขลงไป การ์ตูนรายวันจะดีตรงที่เราแก้ตัวได้ถ้าวันนี้มุขจืดพุงนี้เราก็แก้ตัวใหม่ บาง

ที่ผมก็ได้มุขได้เรื่องจากคนทางบ้านส่งมาให้ บางทีก็ Fax มา เขียนมาอย่างดีเลยว่าช่องที่หนึ่งใครพูดอะไรกับใคร ช่องที่สองเป็นอย่างไรสามเป็นอย่างไรแบบนี้ ผมก็วาดตามเค้าก็ดีเหมือนกันแล้วก็เขียนมูมว่าใครส่งมาให้” (สมชัย กตัญญูตานันท์. สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2545)

ภาพที่ 1: การ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตร

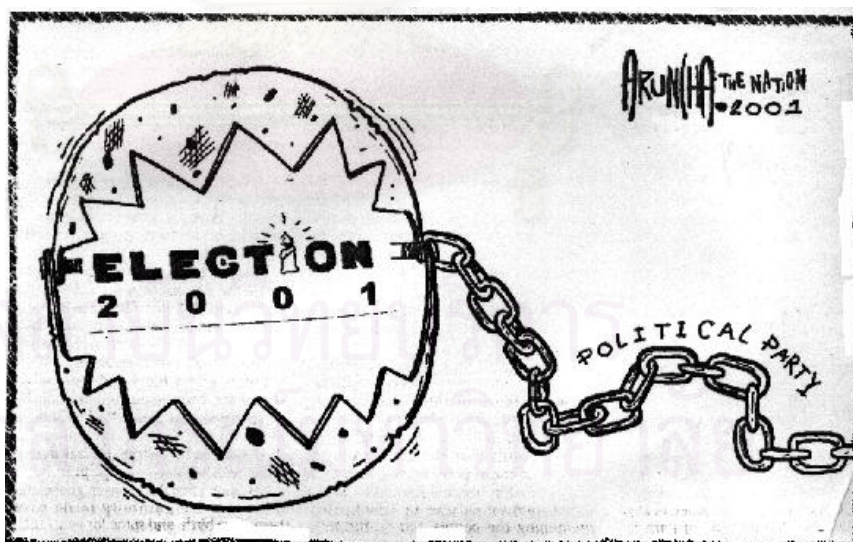
คุณอรุณ วัชรสวัสดิ์ นักเขียนการ์ตูนการเมืองรุ่นเดียวกับคุณชัย ราชวัตร มีผลงานในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และเดอะเนชั่น กล่าวถึงรูปแบบการ์ตูนการเมืองของเขาว่า “รูปแบบการ์ตูนของผมไม่ชอบให้มีคำบรรยายอะไรเลย ชอบให้ภาพมันพูดเอง ยกเว้นดูท่าทางแล้วคนไม่เข้าใจแน่ๆ ก็ใส่คำอธิบายลงไป แต่บางทีดูเหมือนไปจำกัดความคิดของคนอ่านดูถูกคนอ่าน ดังนั้นก็จะพยายามไม่ให้มีคำอธิบายเลย รูปแบบการ์ตูนเป็นการเสนอความผิดของผม แต่ผมไม่ชอบสไตล์ที่คิดมุขไม่ออกแล้วที่มไปตรงๆ ผมชอบให้มีศิลปะในสูตรของการ์ตูนการเมืองมากกว่า การ์ตูนผมจะพยายามแฝงความคิดลึกๆ ไว้ตลอด ถ้าคนไม่อ่านข่าวเลยก็ดูไม่รู้เรื่อง” (อรุณ วัชรสวัสดิ์. สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2545)

นอกจากนี้ คุณอรุณกล่าวว่าเขาพยายามพัฒนาผลงานอยู่ตลอด ทั้งด้านแนวความคิดและศิลปะในการนำเสนอ งานของเขาจะมีการพัฒนารูปแบบลายเส้น มุข และแนวคิดโดยดูรูปแบบจากการ์ตูนการเมืองต่างประเทศหรือค้นคว้าในอินเทอร์เน็ตบ้าง ซึ่งคุณอรุณกล่าวว่าเพื่อต้องการสร้างรสนิยมที่ดีด้านการ์ตูนให้กับคนอ่าน ดังนั้นเขาจึงต้องการให้คนอ่านการ์ตูนใช้เวลาอ่านและพิจารณางานของเขาทั้งในแง่ของงานศิลปะ ภาพ ลี ลายเส้น และความคิดที่แฝงในการ์ตูนการเมือง

ภาพที่ 2 : การ์ตูนการเมืองของอรุณ วัชรสวัสดิ์ ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

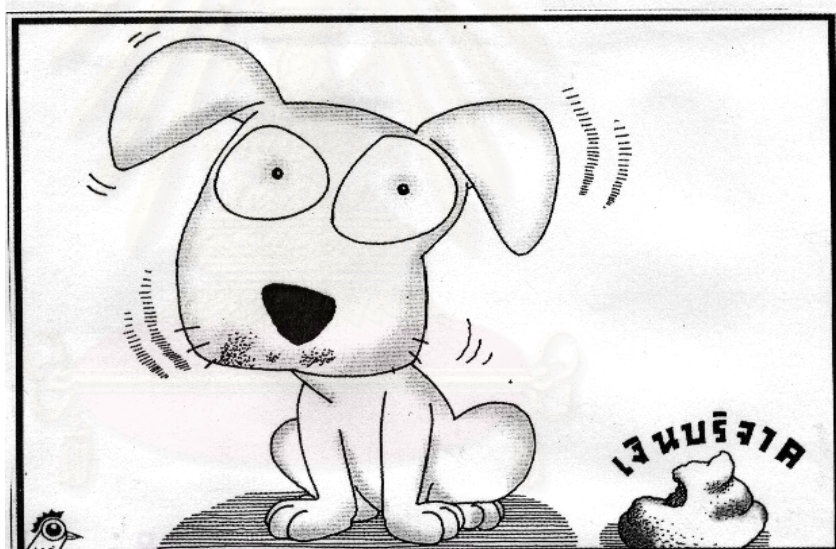

ภาพที่ 3 : การ์ตูนการเมืองของอรุณ วัชรสวัสดิ์ ในหนังสือพิมพ์เดอะ เนชั่น

คุณสุลักษณ์ บุนปาน หรือ “แฉ้” นักเขียนการ์ตูนในหนังสือพิมพ์ข่าวสด นิยมใช้ภาพสัตว์สื่อถึงนักการเมืองเสมอ เขากล่าวรูปแบบในการสร้างสรรค์งานว่า “การ์ตูนการเมืองรูปแบบของผมเป็นการใช้สัญลักษณ์หลายๆอย่าง อย่างผมมักแทนนักการเมืองด้วยสุนัข ซึ่งจริงๆแล้วมันก็มีคุณลักษณะที่ดีหลายอย่าง ซื่อสัตย์ต่อเจ้าของ ใฝ่บ้าน เป็นเพื่อนเจ้าของ แต่ในความหมายที่แฉ้มันก็มี ขึ้นอยู่กับประเด็นว่าเรื่องอะไร ผมว่านักเขียนการ์ตูนทุกคนก็คงจะมีรูปแบบในการสื่อของตัวเอง เช่นนักการเมืองต้องใส่สูท มันเป็นการแทนค่าลงไปให้คนรับสื่อผู้ได้ทันที สำหรับผมเองไม่ค่อยมีการสร้างสัญลักษณ์พิเศษอะไรจะวาดเพื่อสื่อความหมายเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์มากกว่า” (สุลักษณ์ บุนปาน. สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2545)

ภาพที่ 4 : การ์ตูนการเมืองของสุลักษณ์ บุนปาน

คุณทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช หรือ “หมอ” นักเขียนการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และมีผลงานในเวปไซต์ www.bangkokbiznews.com ได้กล่าวถึงรูปแบบการใช้รหัสบุคคลเพื่อสื่อความหมายในภาพการ์ตูนของเขาว่า ภาพการ์ตูนของเขาไม่มีเอกลักษณ์ประจำ จะมีเป็นบางช่วงเท่านั้นเมื่อพ้นช่วงก็ไม่มี ส่วนการสื่อถึงองค์กรจะใช้ตราสัญลักษณ์หรือสมญานามที่กล่าวขานกันแทน

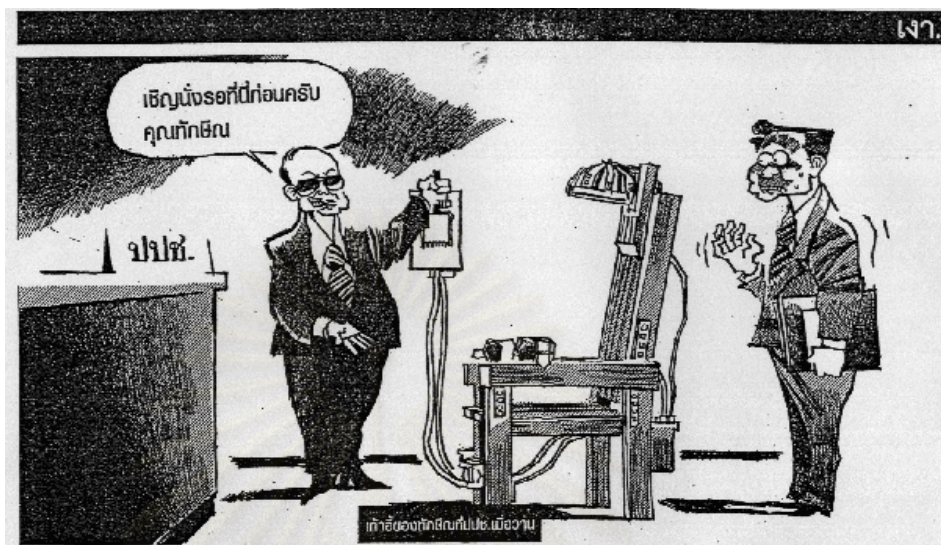
คุณหมอกล่าวว่า “ลักษณะเอกลักษณะติดตัวถาวรไม่มี หรือจะมีเป็นบางช่วงเช่นช่วงปริญญาปลอม คุณบริหารก็ใส่เสื้อครุยลากพื้นตลอดเพราะคุณบริหารดี๊ดี อย่างคุณชวนจะเน้นที่ทรงผมมากกว่า ส่วนคุณทักษิณก็จะวาดหน้าบานๆ แล้วแต่ชุดลิกอยู่พักหนึ่ง เพราะเขาชอบสร้างภาพมีความแพรวพราว ถ้าสื่อถึงองค์กรก็มีหลายอย่างแล้วแต่การดึงสัญลักษณ์ออกมา อย่าง กกต.แรกๆใช้โดโก้ ตัวย่อบ้าง เสื้อกระดาษบ้าง หลังๆนี้ใช้แมวสีเทา คือไม่ดูและไม่ขาวไม่ดำ ส่วน ปปช.ส่วนใหญ่จะแทนด้วยหน้าของคุณกล้าณรงค์ จันทิก หรือบางทีก็เป็นอาวุธอย่างมีด สายฟ้าฟาด เพราะแทนสิ่งที่มีอำนาจตัดสิน คำตัดสินชี้ชะตาทางการเมืองได้” (ทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิชย์. สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2545)

ภาพที่ 5 : การตูนการเมืองของทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิชย์

คุณยอด พงษ์สกุล หรือ “เงา” นักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีอายุน้อยที่สุด มีประสบการณ์ด้านการตูนการเมืองมาแล้ว 5 ปี รูปแบบการสื่อความหมายของเขาเน้นการใช้รหัสบุคคล เขากล่าวว่า “เวลาวาดภาพการ์ตูนเพื่อสื่อถึงบุคคลหรือองค์กรนั้นส่วนใหญ่จะวาดเป็นตัวบุคคลต้องเหมือนต้องคล้าย ไม่ใช่สัญลักษณ์อื่นแทน อย่างองค์กร ป.ป.ช. จะวาดเป็นคุณกล้าณรงค์ จันทิก เลขา ป.ป.ช.เลยจะไม่วาดแทนคำด้วยสัญลักษณ์อื่นๆ สำหรับตัวผมเองไม่มีลักษณะการสร้างเอกลักษณ์ให้กับการเมือง” (ยอด พงษ์สกุล. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

ภาพที่ 6 : การตุ้บการเมืองของยอด พงษ์สกุล

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าขั้นตอนในการวาดภาพการ์ตูนในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง นักเขียนการ์ตูนต้องอาศัยประสบการณ์ความชำนาญทางวิชาชีพในการคิดมุขและเขารหัสเพื่อสื่อความหมายตามประเด็นที่ตั้งไว้ ซึ่งดังที่ได้กล่าวแล้วว่รหัสเป็นสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจสำนึกของนักเขียนการ์ตูน การนำรหัสและมุขการ์ตูนมาใช้จึงเป็นไปโดยอัตโนมัติ ประกอบกับการใช้รหัสวัฒนธรรมได้แก่ สุภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย มาใช้ผสมผสานกันอย่างลงตัว ซึ่งนักเขียนการ์ตูนการเมืองแต่ละคนก็มีรูปแบบการวาดที่เป็นปัจเจกบุคคล นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่านักเขียนการ์ตูนมีการสร้างลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ทางการ์ตูนเพื่อสื่อความหมายถึงนักการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ทั้งในลักษณะชั่วคราวและถาวรซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์โดยละเอียดพร้อมยกตัวอย่างในผลการวิจัยส่วนสุดท้าย ในลำดับต่อไปเมื่อนักเขียนการ์ตูนได้ประกอบสร้างภาพการ์ตูนจากประเด็นที่คิดไว้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการนำเสนอภาพการ์ตูนนั้นสู่ผู้รับสาร

4. การนำเสนอภาพการ์ตูนสู่ผู้รับสาร

เมื่อนักเขียนการ์ตูนประกอบสร้างภาพการ์ตูนการเมืองในแต่ละวันสำเร็จแล้ว ขั้นตอนลำดับสุดท้ายคือการนำเสนอภาพการ์ตูนสู่ผู้รับสารตามช่องทางอินเทอร์เน็ตและสิ่งพิมพ์ โดยภาพการ์ตูน

จะผ่านการกลั่นกรองจากบรรณาธิการข่าวหรือผู้ที่รับผิดชอบก่อนนำเสนอ เพื่อตรวจสอบว่าประเด็นและภาพการ์ตูนนั้นกระทบสถาบัน ศาสนา หรือเป็นการหมิ่นประมาทคนอื่นหรือไม่เพราะหากไม่มีการตรวจสอบและนำเสนอไป ทางสำนักพิมพ์อาจถูกฟ้องร้องจากผู้เสียหายประโยชน์ได้ ดังนั้นหากพบว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรนำเสนอ ทางกองบรรณาธิการต้องจะนโยบายในการแก้ไขต่างกันไป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยพบว่า ผลงานการ์ตูนการเมืองที่นักเขียนการ์ตูนประกอบสร้างนั้น จะผ่านการกลั่นกรองจากกองบรรณาธิการทุกครั้ง สำหรับนักเขียนการ์ตูนที่เขียนการ์ตูนมานานจะรู้ว่าเรื่องใดไม่ควรเขียน และมีความระมัดระวังในการนำเสนอได้ดี เช่นคุณสมชัย กตัญญุตานันท์ “ชัยราชวัตร” กล่าวถึงการทำงานว่า คุณสรวาท วัชรพล บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ จะเป็นผู้ตรวจสอบการ์ตูนของเขาทุกวัน หากขอให้แก้ไขเขาก็ยอมรับและแก้ไขทันที คุณชัย กล่าวว่า “การ์ตูนการเมืองในแต่ละวันเดี๋ยวนี้คุณสรวาทดูเอง ผมเคยถูกระงับไม่ได้ลงประมาณ 2-3 ชิ้นเพราะเป็นเรื่องใกล้สถาบัน สมัยก่อนจะถูกต่อว่าบ่อยแต่ปัจจุบันไม่ค่อยมีปัญหาเพราะทำงานมานานมากพอที่จะรู้ว่าอะไรเขียนได้เขียนไม่ได้ ควรไม่ควร ถ้ากองบรรณาธิการดูแล้วว่าลงไม่ได้ผมต้องเขียนใหม่ทันที” (สมชัย กตัญญุตานันท์. สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2545)

คุณชูชาติ หมิ่นอินกุล หรือ “หมิ่น” นักเขียนการ์ตูนผู้มีประสบการณ์มากกว่า 30 ปี และเป็นผู้ควบคุมฝ่ายศิลป์ของหนังสือพิมพ์มติชน ซึ่งมีรูปแบบการ์ตูนการเมืองที่ตรงไปตรงมา ทำให้ไม่ผ่านการกลั่นกรองบ่อยครั้ง ซึ่งคุณชูชาติก็ยอมรับและปรับให้เบาลง เขากล่าวว่า “การ์ตูนที่วาดไปไม่ได้ลงก็มีมาก บรรณาธิการข่าวประจำวันจะคอยดูให้ ถ้าเขาไม่แน่ใจแล้วเขาจะโทรบอกว่าจะลงได้หรือไม่ได้ติดอะไร อาจให้ลบคำอธิบายบางส่วนออกได้แต่แก้หมดคงไม่ทำ ผมแน่ใจว่าใครก็ฟ้องผมไม่ได้ แต่ผมก็ยอมรับสิ่งที่เขากรองถ้าแก้ไม่ได้วันนั้นก็ไม่มีการ์ตูน พื้นที่ก็กลายเป็นข่าวอื่นไป สิ่งที่ต้องระวังและห้ามเขียนถึงคือ เบื้องบน ศาล และศาสนา ซึ่งผมระวังอยู่แล้ว นักเขียนการ์ตูนทุกวันนี้ก็มีอิสระพอสมควร จะอิสระร้อยเปอร์เซ็นต์คงไม่ได้ สำหรับผมนะเพราะความอิสระของเราอาจเดือดร้อนคนอื่น” (ชูชาติ หมิ่นอินกุล. สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2545)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในขั้นตอนของการนำเสนอภาพการ์ตูนการเมืองสู่ผู้รับสารนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือการกลั่นกรองจากบรรณาธิการข่าวหรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ไม่ให้ภาพการ์ตูนที่นำเสนอออกไปกระทบสถาบัน ศาสนา ความเชื่อ หรือหมิ่นประมาทบุคคลอื่น ซึ่งจะทำให้หนังสือพิมพ์ถูกฟ้องเกิดความเสียหายต่อส่วนรวมได้ แต่ทั้งนี้โดยส่วนมากแล้วนักเขียนการ์ตูนทุกคนจะกรองผลงานของตัวเอง

แล้วคือจะไม่เขียนเรื่องที่เสี่ยงต่อการถูกฟ้อง หากบรรณาธิการพิจารณาแล้วว่าไม่สมควรในการนำเสนอ จะมีแนวทางแก้ไข โดยส่วนมากแล้ว จะให้นักเขียนการ์ตูนแก้ไขภาพ ประกอบสร้างใหม่ หรือกองบรรณาธิการหาภาพการ์ตูนต่างประเทศมาลงแทน

อาทิ คุณอรุณ วัชรสวัสดิ์ กล่าวว่า “กอง บอ.จะดูการ์ตูนของผมอีกที ก็มีเหมือนกันที่ไม่ผ่าน ไม่ผ่านผมก็ไม่เขียน คำอาจจะหากการ์ตูนฝรั่งอะไรมาลงแทนผมไม่สนใจ จะให้ผมแก้ผมไม่แก้ คุณต้องแก้ปัญหาเอาเอง คำคงมีเหตุผลของเขาซึ่งไม่ใช่เหตุผลของผม” (อรุณ วัชรสวัสดิ์.สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2545)

อย่างไรก็ตามในการกลั่นกรองภาพการ์ตูนการเมืองของหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์นั้น นักเขียนการ์ตูนการเมือง คุณยุทธชัย แก้วดี ซึ่งเป็นบรรณาธิการในส่วนนี้จะเป็นผู้กลั่นกรองผลงานของตนเอง จึงระวังในการนำเสนอมากเป็นพิเศษ ประกอบกับรูปแบบการ์ตูนการเมืองของเขา ตั้งใจให้เป็นเรื่องสนุก ไม่ก้าวร้าว ไม่สื่อเสียดว่าร้าย จึงไม่เคยมีปัญหาเรื่องถูกต่อว่าหรือฟ้องร้องจากผู้เสียหาย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในขั้นตอนสุดท้ายของการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง ภาพการ์ตูนนั้นต้องผ่านการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการก่อนนำเสนอสู่ผู้รับสาร ทั้งนี้ นักเขียนการ์ตูนทุกคนมีความระมัดระวังในการประกอบสร้างแล้ว ซึ่งสิ่งที่ไม่ควรนำเสนอและนับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของการ์ตูนการเมืองคือ จะไม่เสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อความเคารพส่วนตัว และสถาบันพระมหากษัตริย์ อีกทั้งต้องระวังการนำเสนอประเด็นเรื่องส่วนตัวที่กระทบบุคคลทำให้เสียหาย หมิ่นประมาท เพราะหากนำเสนอภาพการ์ตูนโดยไม่ได้คำนึงถึงข้อจำกัดดังกล่าว อาจทำให้ถูกฟ้องร้องจากผู้เสียหายประโยชน์ได้ ดังนั้นการกลั่นกรองภาพการ์ตูนการเมืองของต้นสังกัดจึงเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม ป้องกันการเข้าใจผิดหรือถูกต่อว่า มิได้เป็นการจำกัดความคิดหรือการนำเสนอของนักเขียนการ์ตูน ซึ่งนักเขียนการ์ตูนการเมืองทุกคนยอมรับการกลั่นกรองนี้

เมื่อเข้าใจถึงปัจจัยและวิธีการในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองแล้ว ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะนำเสนอผลของการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมืองที่นำเสนอในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 เพื่อวิเคราะห์ถึงการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงเวลานั้น รวมถึงรูปแบบของการใช้ภาพการ์ตูนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของผู้สมัครรับเลือกตั้งในลำดับสุดท้าย

บทที่ 5
การสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย
ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544

ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเข้าใจการส่งผ่านความหมายของการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ในเรื่องเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง สภาวະทางการเมืองและการเลือกตั้งของไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้วิธีวิเคราะห์ข้อความ (Textual Analysis) แนวคิดสัญญาวิทยาและระบบรหัสของ Eco เป็นแนวคิดและวิธีศึกษาการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อทราบถึงประเด็นหลักและลักษณะประจำที่พบในการ์ตูนการเมือง โดยใช้แนวคิดเรื่องกรอบของข่าวที่สื่อมวลชนเสนอในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งของ June Woong Rhee ที่กล่าวถึงรูปแบบกรอบข่าว 2 ประเภท คือ กลยุทธ์ (strategy) และเนื้อหา (issue) กรอบข่าวประเภทกลยุทธ์ในการรณรงค์การเลือกตั้ง เน้นที่ประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้ง รูปแบบของการได้รับชัยชนะหรือพ่ายแพ้ ประเด็นในเรื่องส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ลักษณะส่วนตัว บุคลิกภาพ ส่วนกรอบข่าวประเภทเนื้อหาเน้นไปที่เรื่องนโยบาย การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ให้ข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกในเรื่องนโยบายของแต่ละพรรคการเมือง ประเด็นทางการเมืองการเลือกตั้งอื่นที่ไม่ใช่เรื่องของผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยตรง

จากการวิเคราะห์ภาพการ์ตูนการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่าการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 สื่อความหมายในแนวทางทั้ง 2 กรอบข่าว ดังนั้นในการนำเสนอผู้วิจัยได้จำแนกผลการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนโดยใช้กรอบแนวคิดดังกล่าว เพื่อแสดงให้เห็นถึงประเด็นที่การ์ตูนการเมืองสื่อความหมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้ง และภาพของการเมืองการเลือกตั้งไทย

อย่างไรก็ตาม การ์ตูนการเมืองคือสื่อที่สะท้อนภาพบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รวมถึงเรื่องที่เป็นประเด็นปัญหาที่อยู่ในความสนใจของประชาชนขณะนั้น นำเสนอในรูปแบบของภาพล้อเลียนประกอบคำบรรยายซึ่งผู้รับสารต้องมีความรู้ความเข้าใจบริบททางการเมืองและสังคมพอสมควรจึงจะเข้าใจภาพการ์ตูนการเมืองนั้นได้ ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวถึงบริบททางการเมืองในช่วง

รณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 พอสังเขปแล้วในการศึกษากระบวนการประกอบสร้างการตั้งกรรมการเมืองในบทที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งจะนำไปสู่ผลการวิเคราะห์ตัวบทการตั้งในลำดับต่อไป

บริบททางการเมืองดังกล่าวเป็นสิ่งที่สื่อมวลชนนำเสนอมาตลอดในช่วงเวลาก่อนการเลือกตั้งทั่วไป 6 มกราคม 2544 กรณีที่ ป.ป.ช. ตรวจสอบทรัพย์สินนักการเมืองจึงถือเป็นประเด็นส่วนตัวของนักการเมืองที่ส่งผลสืบเนื่องทางการเมืองด้วย เพราะนักการเมืองที่ถูกตรวจสอบนั้นเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งคนสำคัญในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะนำเสนอการสื่อความหมายของการตั้งกรรมการเมืองในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และในประเด็นเรื่องภาพรวมของการเลือกตั้งและนโยบาย

การสื่อความหมายของการตั้งกรรมการเมืองในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ลักษณะประจำของการตั้งกรรมการเมืองไทยที่นำเสนอในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 ในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น สื่อความหมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งเพียง 2 คน คือ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย และ นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ โดยไม่ได้กล่าวถึงผู้สมัครจากพรรคการเมืองอื่นเลย ซึ่งในการสื่อความหมายดังกล่าวนี้ นักเขียนการตั้งนำเสนอมาจากบริบททางการเมืองมาเข้ารหัสตามประเด็นที่ต้องการแสดงออกผ่านภาพการตั้ง ซึ่งประเด็นที่สื่อความหมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้ง 2 คน มีดังนี้

พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย

การตั้งกรรมการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 ได้สื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในประเด็นหลักเรื่องที่ว่า ป.ป.ช. ได้สอบสวนและตัดสิน พ.ต.ท. ทักษิณ ว่ามีความผิดจริงในคดีปกปิดทรัพย์สิน (ซุกหุ้น) ซึ่งในระหว่างการสอบสวนของ ป.ป.ช. นั้น ได้มีเหตุการณ์ประเด็นย่อยที่การตั้งกรรมการเมืองนำเสนอคือเรื่องที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร โอนหุ้นให้คนใกล้ชิดเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ การให้ภรรยาคือคุณหญิงพจมานไปชี้แจงข้อกล่าวหาต่อ ป.ป.ช. แทนตน ซึ่งในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะได้แสดงตัวอย่างภาพการตั้งในแต่ละประเด็นและวิเคราะห์ให้เห็นถึงการสื่อความหมายของภาพการตั้ง โดยจะแยกให้เห็นชัดเจนถึงสัญลักษณ์ ตัวหมายและตัวหมายถึงสำคัญที่ใช้ในการสื่อความหมาย

การสื่อความหมายตรงและความหมายแฝงของ Eco รวมทั้งรหัสการ์ตูนและมุขของการ์ตูน (Gag) ตามแนวคิดของ Polly Keener (1992) ในแต่ละภาพ ดังนี้

1. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยกำลังถูก ป.ป.ช. สอบสวนคดีปกปิดทรัพย์สิน (ซุกหุ้น)

จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมืองทั้งหมด พบว่ามีการ์ตูนการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 56 ชิ้นงาน เป็นการ์ตูนการเมืองประเภทกรอบเดียว 44 ชิ้นงานและการ์ตูนหลายช่องจำนวน 11 ชิ้นงาน ดังตัวอย่างภาพการ์ตูนในภาคผนวกหน้า 176-180 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการ์ตูนต่อไปนี้

ภาพที่ 7 : มาลัย...อย่าใจดำ!
ผลงานของ “เซี่ย” ศักดา แซ่เอี้ยว

ภาพที่ 7 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(แขนที่มีตัวอักษร ปปช.ยื่นออกมาถือปวงबाट)

ตัวหมายถึง : คือคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)
 ซึ่งนักเขียนการ์ตูนได้เขียนกำกับไว้แล้ว เป็นการใช้คำมากำกับตัวหมายและกำกับจินตนาการของผู้รับ
 สาร ให้เกิดความหมายตรงว่าตัวหมายถึงคือ ป.ป.ช. เท่านั้น

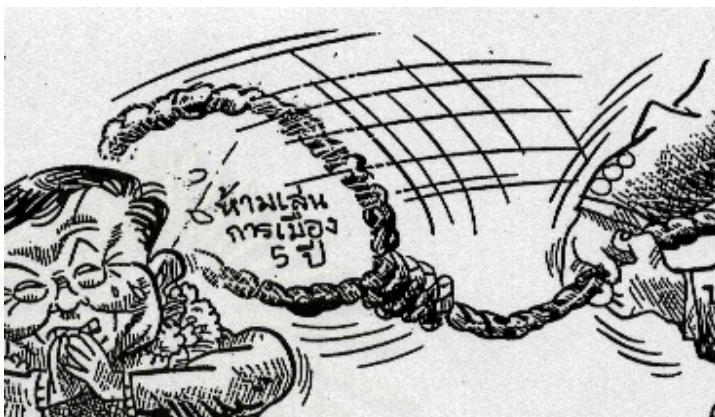
ตัวหมาย :

(พวงมาลัยที่คล้องคอ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร)

ตัวหมายถึง : ความนิยมที่ประชาชนที่ต่อ ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งผลการสำรวจของสวนดุสิตโพลล์ ช่วงก่อนการเลือกตั้งเขาได้รับคะแนนนิยมสูงกว่าหัวหน้าพรรคอื่นๆ

ตัวหมายถึง :

(รูปสัญลักษณ์เชือกบ่วงบาศมีตัวอักษรว่าห้ามเล่นการเมือง 5 ปี)

ตัวหมายถึง : - คำวินิจฉัยคดีปกปิดทรัพย์สิน (ซุกหุ้น) หากบ่วงบาศนี้ค้ำอง พ.ต.ท.ทักษิณได้ เขาอาจจะต้องงดเว้นจากการเมือง 5 ปี บ่วงบาศมีความหมายแฝงถึงสิ่งที่จะดึงเอาตัวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ไปจากการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ นักเขียนการ์ตูนได้เขียนกำกับว่า “ห้ามเล่นการเมือง 5 ปี” เป็นการกำกับความหมายของบ่วงบาศคือโทษที่เขาจะต้องได้รับ

- ลักษณะลายเส้นที่อยู่เหนือและใต้บ่วงบาศ คือเส้นแสดงการเคลื่อนที่ (Action Line) จากตัวหมายดังกล่าว ตัวหมายถึงคือ สื่อความหมายถึงการเคลื่อนที่เร็วของบ่วงบาศมายังตัวการ์ตูน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งจากแนวคิดเรื่องการ์ตูน ประสพโชค (2540 : 38-40) กล่าวว่า การใช้เส้นการเคลื่อนไหวเป็นลักษณะของการเลียนแบบจากสิ่งที่เราไม่เห็นในโลกของความจริง หรือสร้างมายาภาพในโลกที่พยายามให้เหมือนจริง

ภาพที่ 7 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคลที่สื่อความหมายถึง พ.ต.ท.ทักษิณ จากลายเส้นที่วาดล้อเลียนหน้าตาและเน้นจุดเด่นที่เกินจริง และองค์ประกอบของใบหน้าและกิริยาแสดงถึงความหวาดกลัว
- รหัสวัตถุ คือการเปรียบเทียบใช้วัตถุเพื่อสื่อความหมายในภาพ ในที่นี้คือบ่วงบาศที่สื่อถึงคำตัดสินของ ป.ป.ช. ซึ่งนักเขียนการ์ตูนได้เขียนกำกับความหมายไว้แล้ว

มุขการตูนที่ใช้ คือ

- มุขความกลัว (Fears) เป็นการขยายความกลัวจากสีหน้าให้มากเกินไปจนกลายเป็นสิ่งที่น่าหัวเราะ

จากการถอดรหัสสัญลักษณ์การตูนภาพที่ 7 ความหมายตรงจากภาพ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้พวงมาลัยมาก มีความหมายแฝงคือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งกำลังได้รับความนิยมจากประชาชนมาก มีข้อสนับสนุนจากผลการสำรวจคะแนนความนิยมของสวนดุสิตโพลล์ แต่กำลังถูก ป.ป.ช.สอบสวนคดีปกปิดทรัพย์สินขณะดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือคดีปกปิดทรัพย์สิน หรือตามที่สื่อเสนอว่าคดี “ซุกหุ้น” หาก ป.ป.ช. สอบสวนแล้ววินิจฉัยว่าผิดจริง และศาลรัฐธรรมนูญยืนยันคำวินิจฉัยนั้น เขาจะต้องงดดำรงตำแหน่งทางการเมือง 5 ปี ซึ่งในภาพการตูนใช้บ่วงมาลัยเป็นความหมายแฝงแทนคำตัดสินของ ป.ป.ช. และเขียนอธิบายความหมายตรงถึงผลของคำตัดสินนั้น (ห้ามเล่นการเมือง 5 ปี) และคำตัดสินเป็นอุปสรรคทางการเมืองของเขา และจากภาพสื่อว่า พ.ต.ท. ทักษิณ หวาดกลัวไม่ยอมให้ ป.ป.ช. วินิจฉัยว่าตนมีความผิด

ทั้งนี้ การที่นักเขียนการตูนเสนอว่า พ.ต.ท. ทักษิณกลัวคำตัดสินของ ป.ป.ช. นั้น เพราะเขากำลังสร้างอนาคตทางการเมืองให้ตนเองและเป็นທີ່คาดหมายว่าจะประสบความสำเร็จ ดังนั้นการที่ ป.ป.ช. ได้ตรวจสอบเรื่องคดีปกปิดทรัพย์สินตามข่าวที่สื่อมวลชนนำเสนอและพบว่าเขามีความผิดจริงนั้น อาจทำให้เขาถูกตัดสินให้งดงานทางการเมือง 5 ปี ซึ่งสิ่งนี้เท่ากับไปทำลายเป้าหมายทางการเมืองได้ ทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ เกรงกลัวคำตัดสินของ ป.ป.ช. มาก

การสื่อความหมายในประเด็นนี้ นักเขียนการตูนได้ข้อมูลเนื้อหาจากข่าวที่สื่อนำเสนอ นำมาเข้ารหัสแสดงให้เห็นถึงความขลาดกลัวของเขาต่อ ป.ป.ช. และแสดงถึงอุปสรรคทางการเมืองของ พ.ต.ท. ทักษิณ ด้วย โดยใช้รหัสและมุขการตูนสื่อความหมาย ซึ่งนัยหนึ่งนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นคุณสมบัติที่ไม่ดีของผู้สมัครที่ประชาชนกำลังนิยม ซึ่งจะขอยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวอีกภาพหนึ่ง ดังนี้

ภาพที่ 8 : ดาบ ป.ป.ช.
ผลงานของ สุพจน์ สุภาคง

ภาพที่ 8 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย : (ดาบที่มีตัวอักษร ป.ป.ช. และอักขระด้านข้าง)

ตัวหมายถึง : - ป.ป.ช. เป็นองค์กรของราชการที่มีอำนาจ การที่ใช้ดาบแทน ป.ป.ช. นั้นเป็นการใช้มายาคติ (Myth) ในการสื่อความหมายภาพ เนื่องจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทยเช่น สมเด็จพระสุริโยไทยหรือ ขุนช้างขุนแผน การประหารชีวิตของคนไทยในอดีตใช้ดาบเป็นอาวุธการประหารเรียกว่าการลงดาบ การใช้ดาบจึงเพื่อให้เข้ากับธรรมเนียมไทยและดาบก็แฝงถึงอำนาจในการประหารด้วย

- ลายเส้นคล้ายตัวอักขระยันต์ด้านข้างตัวอักษร ป.ป.ช. แฝงความหมายถึงความศักดิ์สิทธิ์ขององค์กร ป.ป.ช. เพราะอักขระลักษณะนี้จะปรากฏในยันต์หรือคาถา ซึ่งตามคติทางศาสนาพุทธถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ตัวหมาย :

(พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหดเข้าไปในเสื้อ)

ตัวหมายถึง : จากลายเส้นแสดงสีหน้าและอารมณ์ของตัวการ์ตูนตามแนวคิดของ Polly Keener (1992 :71) สื่อความหมายถึงอารมณ์ ความรู้สึกของ พ.ต.ท. ทักษิณ ต่อคำตัดสินของ ป.ป.ช. แสดงความหวาดกลัวมาก หรือจากคำสำนวนเปรียบเทียบในภาษาไทยที่เปรียบเทียบความกลัวมากกว่า “กลัวจนหัวหด”

ภาพที่ 8 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคลสื่อความหมายถึง พ.ต.ท.ทักษิณ อากัปกริยาและใบหน้าที่แสดงความกลัว
- รหัสวัตถุ ในภาพคือมีดเล่มยาวสื่อความหมายถึง ป.ป.ช.

มุขการ์ตูนที่ใช้ คือ

- มุขความกลัว (Fears) จากการแสดงสีหน้าให้หวาดกลัวมาก
- มุขการกล่าวเกินจริง (Hyperbole) ในที่นี้คือความกลัวของทักษิณมีมากจนหัวหดเข้าไปในเสื้อ หมายถึงความกลัวคำตัดสินของ ป.ป.ช. เข้ากับสำนวนไทยว่า “กลัวจนหัวหด”

การ์ตูนภาพที่ 8 สื่อความหมายในประเด็นเดียวกัน และเน้นถึงความกลัวของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ต่อคำวินิจฉัยของ ป.ป.ช.มาก ซึ่งในภาพการ์ตูนนักเขียนการ์ตูนไม่ได้ให้รายละเอียดของ ประเด็นดังกล่าวอย่างเด่นชัด ซึ่งเหตุการณ์ที่เป็นข้อมูลแฝงในภาพก็คือการที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร

กำลังรอคำวินิจฉัยตัดสินในคดีชุกหูน และคาดว่าเขาจะมีความผิดจริงและมีโอกาสที่เขาจะหมดอนาคตทางการเมือง ทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณเกรงกลัวมาก

การที่นักเขียนการ์ตูนมักจะสื่อให้เห็นถึงความหวาดกลัวของทักษิณผ่านภาพการ์ตูน โดยใช้มุขความกลัวเน้นให้เห็นนั้น สะท้อนว่า ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ พ.ต.ท. ทักษิณ ต้องการตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาก และมีโอกาสว่าเขาจะทำสำเร็จ แม้ว่าเขาจะมีความบกพร่องในเรื่องดังกล่าว ในขณะที่หลักการของรัฐธรรมนูญคือคำตัดสินของ ป.ป.ช. เป็นอุปสรรคเดียวในเส้นทางการเมืองของเขา หากเขาผิดจริงในคดีชุกหูน

จากการวิเคราะห์การสื่อความหมายของภาพการ์ตูนการเมืองในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่าโดยภาพรวม นักเขียนการ์ตูนการเมืองนำเสนอรหัสที่แสดงความหวาดกลัวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่มีต่อคำตัดสินของ ป.ป.ช. โดยใช้มุขความกลัว ที่แสดงให้เห็นความกลัวมากเกินจริง ในการสื่อความหมายนั้น มีการใช้รหัสวัฒนธรรมคือนำคำพังเพย สุภาษิต สำนวนไทยมาใช้ในการเล่าเรื่องโดยผสมผสานกับรหัสและมุขของการ์ตูน เช่นสำนวนกลัวจนหัวหดดังตัวอย่างภาพการ์ตูนที่กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าการนำคำพังเพย สุภาษิต หรือมายาคติในสังคมไทยมาใช้ในการ์ตูนการเมืองนั้น นักเขียนการ์ตูนมักจะนำมาประกอบกับมุขความกลัวหรือมุขกลัวเกินจริง ซึ่งจะทำให้การสื่อความหมายในภาพการ์ตูนนั้น เข้ากันได้และสื่อความหมายได้ตรงตามประเด็น

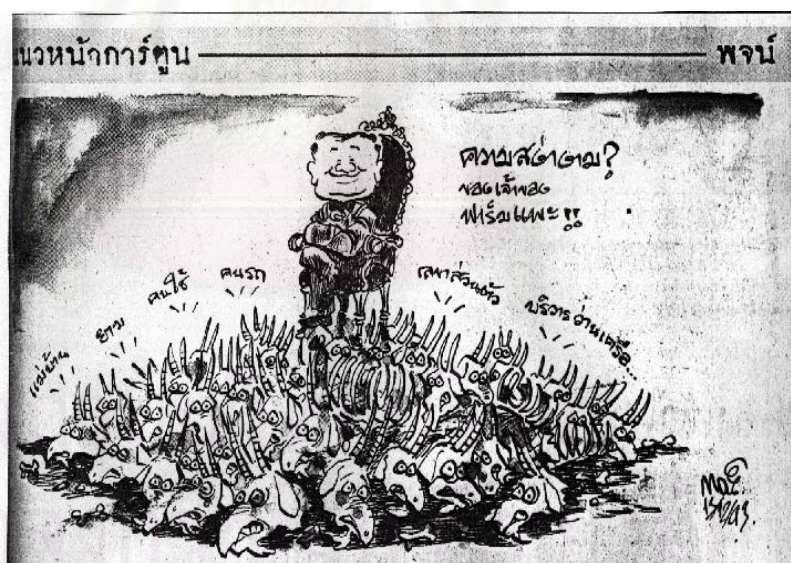
อย่างไรก็ตาม การสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไม่ได้ให้รายละเอียดครบถ้วนในเรื่องดังกล่าว จะเน้นสื่อความหมายถึงอารมณ์และสีหน้าของทักษิณที่หวาดกลัวการตัดสินของ ป.ป.ช. ในระดับที่เกินจริง แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสมของผู้สมัครให้ประชาชนเห็น สัญญาที่สื่อถึงอุปสรรคทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ คืออาวุธหรือสิ่งนำไปสู่ความตายได้เนื่องจากคำตัดสินของ ป.ป.ช. ทำให้ตายในทางการเมือง ดังนั้นการจะเข้าใจความหมายของการ์ตูนการเมืองได้ครบถ้วน ผู้รับสารต้องรู้บริบททางการเมืองในขณะนั้นด้วย นอกจากนี้ ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่สื่อความหมายในคดีชุกหูนของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่การ์ตูนการเมืองได้นำเสนอเป็นลักษณะประจำ ดังจะได้กล่าวต่อไป

2. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย โอนหุ้นให้คนใกล้ชิด ได้แก่ แม่บ้าน คนขับรถ เลขาส่วนตัว เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีมนตรีสมัชชารัฐบาล พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ และไม่ได้แจ้งรายการทรัพย์สินดังกล่าวต่อ ป.ป.ช. การโอนดังกล่าวมีเจตนาในเรื่องผลประโยชน์ทางธุรกิจ และเป็นการทำผิดกฎหมาย ก.ล.ต.

จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมือง พบว่ามีการ์ตูนการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 10 ชิ้นงาน เป็นการ์ตูนการเมืองประเภทกรอบเดียว 6 ชิ้นงานและการ์ตูนหลายช่องจำนวน 4 ชิ้นงาน ดังตัวอย่างภาพการ์ตูนในภาคผนวกหน้า 181-183 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการ์ตูนต่อไปนี้

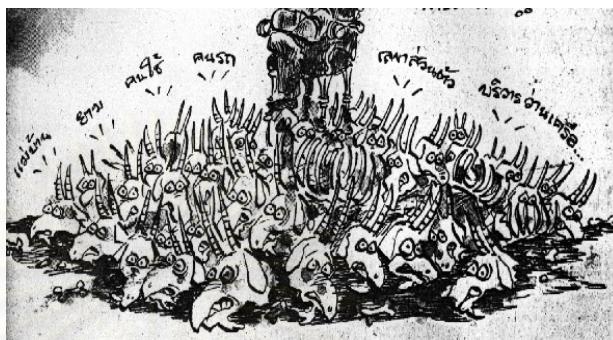
ภาพที่ 9 : ความสง่างาม? ของเจ้าของฟาร์มแพะ!!

ผลงานของ ศุภพจน์ สุภาคง

ภาพที่ 9 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(กองกระดุกหัวแพะ มีตัวอักษร แม่บ้าน ยาม คนใช้ คนรถ)

ตัวหมายถึง : กลุ่มคนใกล้ชิดของ พ.ต.ท. ทักษิณ ได้แก่แม่บ้าน ยาม คนใช้ คนขับรถ บริวาร ที่รับโอนหุ้นไปโดยไม่รู้เรื่อง เพียงแค่ลงนามในเอกสารตามที่มีผู้จัดการให้ เปรียบเหมือนแพะรับบาป ซึ่งคำพังเพยไทย (สง่า กาญจนาคพันธุ์ : 2538) หมายถึงคนที่รับกรรมแทนการกระทำของผู้อื่น ที่เกี่ยวกับผลทำชั่ว

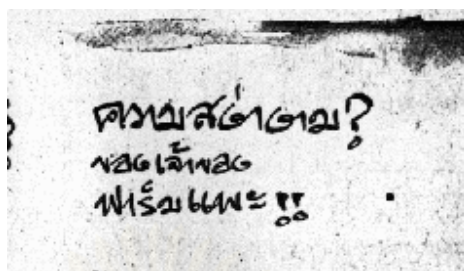
ตัวหมาย :

(พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั่งบนเก้าอี้)

ตัวหมายถึง : พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นผู้มีเกียรติยศชื่อเสียง ฐานะทางสังคม มีคนนับหน้าถือตา และจากลักษณะอากัปกริยาหรือสัญลักษณ์แสดงอารมณ์ (Facial Expression) พ.ต.ท.ทักษิณ อยู่ในอารมณ์แห่งความสุขความสบายใจ

ตัวหมาย :

(ตัวอักษร “ความสง่างาม ของเจ้าของฟาร์มแพะ”)

ตัวหมายถึง : พ.ต.ท.ทักษิณ ที่ยังมีความบริสุทธิ์อยู่ได้ เพราะมีกลุ่มผู้ใกล้ชิดรับความผิดทั้งหมดของตนแล้ว เปรียบเหมือนมีความสุขความสบายอยู่บนความทุกข์ของผู้อื่น ในตัวหมายมีเครื่องหมายปริศนา (?) และอัศเจรีย์ (!) หมายถึงการตั้งข้อสงสัยว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อยู่ในอารมณ์แห่งความสุขได้อย่างไรในประเด็นเหตุการณ์นี้

ภาพที่ 9 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขกัณฑ์ คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคลที่สื่อความหมายถึง พ.ต.ท.ทักษิณ หน้าและอากัปกิริยาแสดงความสบายใจ
- รหัสวัตถุในภาพคือเก้าอี้ที่สวยงาม บ่งบอกถึงฐานะทางสังคม ความเป็นผู้มีเกียรติ
- รหัสวัฒนธรรม คือสำนวนแพะรับบาป หมายถึงผู้ที่ต้องรับความผิดโดยไม่ได้ทำผิด

มุขกัณฑ์ที่ใช้ คือ

- มุขข้อความที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) คือคำกล่าวที่ขัดแย้งกับภาพ ในภาพคือ ทักษิณไม่น่าจะเซ็ดหน้าชูตาในสังคมได้ภายใต้ผู้ที่รับผิดชอบแทนตน
- มุขมนุษย์ปลอมตัวเป็นสัตว์หรือสิ่งของ (Humans masquerading as animals or objects) ในภาพนักเขียนการ์ตูนให้กลุ่มคนใกล้ชิดเป็นกองกระดูกแพะ

จากการถอดรหัสนี้ ญะการ์ตูนภาพที่ 9 สื่อความหมายในประเด็นเรื่องที่ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โอนหุ้นให้คนใกล้ชิดเพื่อผลประโยชน์ทางด้านธุรกิจของเขาในขณะที่ยังมีตำแหน่งทางการเมืองอยู่ด้วย โดยที่คนทีรับโอนหุ้นนั้นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ทางธุรกิจเลย เท่ากับการถูกนำชื่อไปทำประโยชน์เท่านั้น เมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ถูก ป.ป.ช. สอบสวน บุคคลใกล้ชิดกลุ่มนี้

กลายเป็นผู้มีความผิดไปด้วย ในขณะที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ปฏิเสธว่าตนไม่ทราบเรื่องการโอนหุ้นดังกล่าว เพราะภรรยา คือคุณหญิงพจมาน ชินวัตรเป็นผู้จัดการ

การสื่อความหมายในประเด็นนี้ การตูนการเมืองได้แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะที่ไม่ดีอีกประการของ พ.ต.ท.ทักษิณ คือการเอาตัวรอด ให้ผู้อื่นยอมรับผิดแทนเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งลักษณะการสื่อความหมายในประเด็นเดียวกันนี้ มีตัวอย่าง ดังนี้

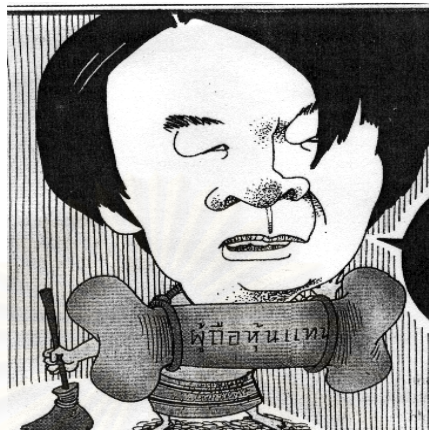
ภาพที่ 10 : ผู้ถือหุ่นแทน
ผลงานของ สุลักษณ์ บุญปาน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 10 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(ตัวการ์ตูนคนถือไม้กวาด)

ตัวหมายถึงถึง : คนรับใช้ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร องค์ประกอบตัวหมายที่ช่วยสื่อความหมายคือไม้กวาดและคำบรรยายประกอบ

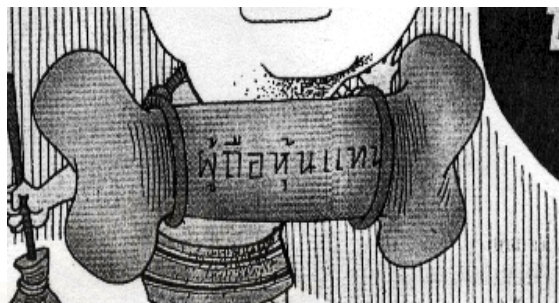
ตัวหมาย :

(“กวาดบ้าน บัดะหนัก เจ้านาย”)

ตัวหมายถึงถึง : คำพูดของคนรับใช้ต้องการบอกเจ้านายคือ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ว่า เพราะหุ่นที่รับภาระอยู่ ทำให้ทำกิจกรรมตามหน้าที่ของคนรับใช้ไม่สะดวก

ตัวหมาย :

(กระดุกที่ห้อยคอเขียนกำกับว่า "ผู้ถือหุ้แทน")

ตัวหมายถึง : ภาวะของคนรับใช้ที่ต้องถือหุ้แทนเป็นภาระที่ใหญ่และไม่มีประโยชน์กับตน ตรงกับคำพังเพยไทยที่ว่า "เนื้อไม่ได้กินหนังไม่ได้รองนั่งเอากระดุกมาแขวนคอ" หมายถึงไม่ได้ประโยชน์จากสิ่งนั้น แต่กลับรับมาเป็นภาระ ในที่นี้คนรับใช้ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ต้องรับภาระเรื่องหุ้แทนเหมือนเอากระดุกชิ้นใหญ่มาแขวนคอ

ภาพที่ 10 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคลที่สื่อความหมายถึงคนรับใช้ของ พ.ต.ท.ทักษิณ จากการแต่งกายและคำพูดในบอลลูน
- รหัสวัตถุในภาพคือกระดุกที่แขวนคอ แทนภาระหุ้แทนที่เป็นตัวแทนอยู่

มุขการ์ตูนที่ใช้ คือ

- มุขความไม่กลมกลืนของสิ่งที่อยู่ใกล้ๆ (Incongruous juxtapositions) ในที่นี้นักเขียนการ์ตูนสื่อถึงฐานะของคนรับใช้ กับภาระผู้ถือหุ้แทนเป็นสิ่งที่เข้ากันไม่ได้จึงสร้างความหนักใจให้คนรับใช้

จากการถอดรหัสดัชนีการ์ตูนภาพที่ 10 สื่อความหมายตามเนื้อหาถึงคนรับใช้ของ พ.ต.ท.ทักษิณ คือนางสาว บุญชู เจริญประดับ ผู้ซึ่งรับโอนหุ้แทนและถือหุ้แทนในบริษัทแทน พ.ต.ท.ทักษิณ ถึง 3 บริษัทนับเป็นหุ้แทนกว่า 6 ล้านหุ้แทน ในขณะที่ยังมีหน้าที่เป็นคนรับใช้ในครอบครัวชินวัตร ซึ่งการรับเป็นตัวแทนหุ้แทนดังกล่าวเป็นภาระหนักของนางสาวบุญชู ที่ต้องไปปรากฏตัวต่อสาธารณชนและต้องไปให้รายละเอียดต่อ ป.ป.ช. ตามคำสั่ง ทั้งที่ไม่ได้ผลประโยชน์ใดๆ เลย

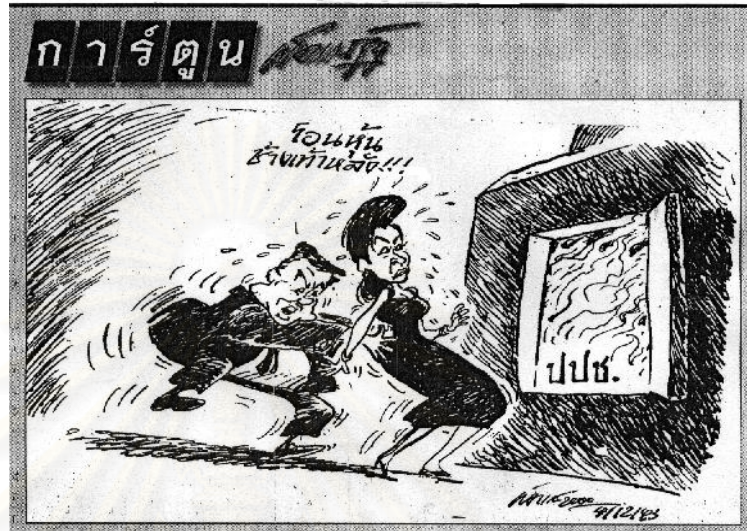
จากประเด็นที่นักเขียนการ์ตูนแสดงความหมายในเรื่องที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ให้คนใกล้ชิดติดมือหุ่นแทนตนเพื่อประโยชน์ในการหลบเลี่ยงภาษีและเพื่อผลประโยชน์ในทางธุรกิจ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น การ์ตูนการเมืองได้เสนอว่าการที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ให้คนใกล้ชิดติดมือมารับความผิดและเข้าชี้แจงต่อ ป.ป.ช. เองโดยปฏิเสธว่าตนไม่รู้เรื่องการโอนหุ้นดังกล่าว เป็นการเอาตัวรอดไม่รับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้น หลีกเลี่ยงความผิดโดยเอาคนอื่นบังหน้า และแฝงว่าทักษิณมีความโลภต้องการได้ผลประโยชน์ทั้ง 2 ทางคือตำแหน่งทางการเมืองและผลประโยชน์ทางธุรกิจ เพราะตามกฎหมายกำหนดให้นักการเมืองต้องแจ้งรายการทรัพย์สินต่อ ป.ป.ช. แต่เขาไม่ได้แจ้ง ซึ่งเขว่าการโอนหุ้นดังกล่าวทำโดยภรรยาและเลขา และให้ภรรยาคือคุณหญิงพจมาน ชินวัตร เป็นผู้ไปชี้แจงเรื่องนี้กับ ป.ป.ช. เอง ซึ่งความพยายามเลี่ยงการชี้แจงต่อ ป.ป.ช. ของ พ.ต.ท.ทักษิณนี้ เป็นประเด็นหนึ่งที่การ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งได้นำเสนอ

3. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ให้คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ภรรยา ไปชี้แจง ป.ป.ช. เรื่องคดีหุ้นแทนตนโดยปฏิเสธว่าไม่รู้เรื่องการโอนหุ้นให้คนใกล้ชิด เนื่องจากภรรยาเป็นผู้จัดการทั้งหมด ตนเป็นเพียงลูกจ้างของภรรยาเท่านั้น

จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมืองทั้งหมด พบว่ามีการ์ตูนการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 15 ชิ้นงาน เป็นการ์ตูนการเมืองประเภทกรอบเดียว 8 ชิ้นงานและการ์ตูนหลายช่องจำนวน 7 ชิ้นงาน ดังตัวอย่างภาพการ์ตูนในภาคผนวกหน้า 184-186 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการ์ตูนต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 11 : โอนหุ้น ช้างเท้าหลัง!!!
ผลงานของ พิจารณ์ ดังคไพศาล

ภาพที่ 11 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

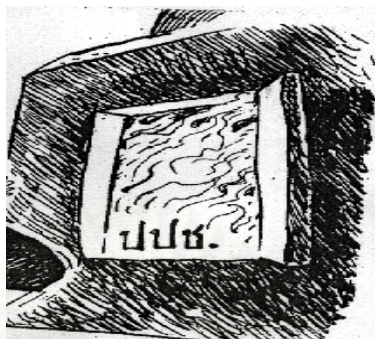
ตัวหมาย :

(ตัวการ์ตูนคน 2 คน)

ตัวหมายถึง : พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ซึ่งหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ กำลังผลักดันคุณหญิงพจมาน ผู้เป็นภรรยาให้ชี้แจงต่อ ป.ป.ช.แทนตน จากตัวหมาย แสดงลายเส้นอากัปกริยาว่า พ.ต.ท. ทักษิณ มีความกลัว และคุณหญิงพจมานไม่เต็มใจ

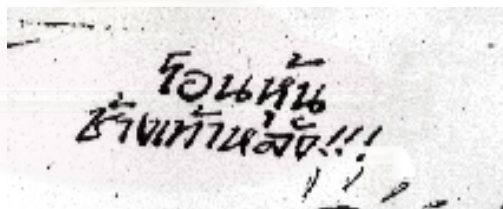
ตัวหมาย :

(เตาเผาที่มีไฟลุกอยู่ด้านใน)

ตัวหมายถึง : ป.ป.ช. ที่กำลังสอบสวน พ.ต.ท. ทักษิณ ในคดีชุกหุ้น เปลวไฟที่ร้อนแรง ในเตาหมายถึงคำตัดสินของ ป.ป.ช. ที่มีพลังเผาผลาญทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หมดอนาคตในทางการเมือง

ตัวหมาย :

(คำบรรยาย โอนหุ้นให้ช้างเท้าหลัง)

ตัวหมายถึง : หมายถึงการชี้แจงต่อ ป.ป.ช. เรื่องการโอนหุ้นให้คนใกล้ชิดของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นั้น เขาให้ภรรยาหรือตามสำนวนไทยภรรยาคือช้างเท้าหลัง เปรียบกับผู้น้องที่ต้องคอยปฏิบัติตามผู้ชายฝ่ายสามี ยกย่องสามีเป็นผู้นำครอบครัว แต่ในประเด็นนี้ พ.ต.ท.ทักษิณกลับให้ภรรยา ซึ่งเป็นผู้ตามออกมารับปัญหาแทนตนเอง ซึ่งนักเขียนการ์ตูนได้เขียนกลุ่มคำนี้เพื่อกำกับความหมายและจินตนาการของผู้รับสารว่ากำลังสื่อความหมายเรื่องการโอนหุ้น และชี้ให้เห็นว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ให้ภรรยา คือช้างเท้าหลังออกมารับแทน

ภาพที่ 11 สื่อความหมายผ่านรหัสและ मुखการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล ที่หมายถึง พ.ต.ท.ทักษิณ และภรรยา จากสีหน้าของทั้ง 2 แสดงความกลัว ป.ป.ช. แต่อากัปกริยา พ.ต.ท. ทักษิณ พยายามผลักดันภรรยาเข้าไปหา ป.ป.ช.ก่อนตน
- รหัสวัตถุ ในภาพคือให้เตาเผาแทน ป.ป.ช.
- รหัสวัฒนธรรม คือคำว่าข้างเท้าหลังหมายถึงภรรยา ซึ่งตามวัฒนธรรมไทยแล้วภรรยา เป็นผู้ตามสามี แต่จากภาพการ์ตูน พ.ต.ท.ทักษิณ กลับผลักดันให้ภรรยาไปก่อนในเรื่อง ที่เดือดร้อน

मुखการ์ตูนที่ใช้ คือ

- มุขความกลัว (Fears) เป็นการขยายความกลัวของ พ.ต.ท. ทักษิณ และภรรยาจากสี หน้าและอากัปกริยาให้มากจนน่าหัวเราะ

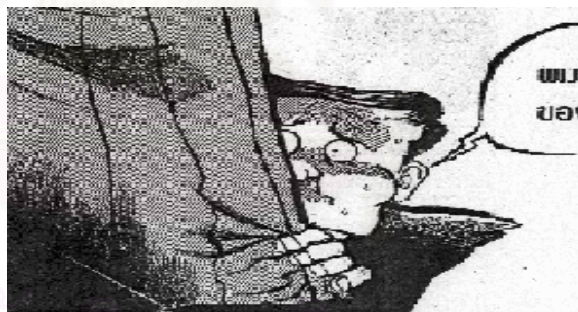
จากการถอดรหัสนี้สัญลักษณ์การ์ตูนภาพที่ 11 สื่อความหมายว่า พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ผลักดันให้คุณหญิงพจมาน ผู้เป็นภรรยาไปชี้แจงเรื่องอำพรางการถือครองหุ้นกับ ป.ป.ช. แทนตน โดยมี คำอธิบายกำกับให้ชัดเจนว่า “โอนหุ้น ให้ข้างเท้าหลัง” หมายถึงเรื่องคดีหุ้นให้ภรรยาไปชี้แจงแทน เนื่องจากเกรงว่าหากตนไปชี้แจงเองจะมีผลเสียกับคะแนนความนิยมได้ และพยายามจะยืดเวลาการตัดสิน ของ ป.ป.ช. ออกไปให้เลยวันเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งนักเขียนการ์ตูนเสนอว่า พ.ต.ท. ทักษิณ มีความขลาดและ เอาเปรียบภรรยา พยายามทำทุกวิถีทางที่ตนจะก้าวเข้าสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุด ทางการเมืองที่นักการเมืองปรารถนา ซึ่งในประเด็นเดียวกันนี้ มีตัวอย่างการสื่อความหมายผ่านภาพ การ์ตูนการเมือง ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 12 : ที่ได้กระป๋องคุณหญิงพจมาน
ผลงานของ ยอด พงษ์สกุล

ภาพที่ 12 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(ตัวการ์ตูนที่เห็นครึ่งหน้า)

ตัวหมายถึง : พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีสัญลักษณ์แสดงอารมณ์แห่งความทุกข์หวาดกลัว

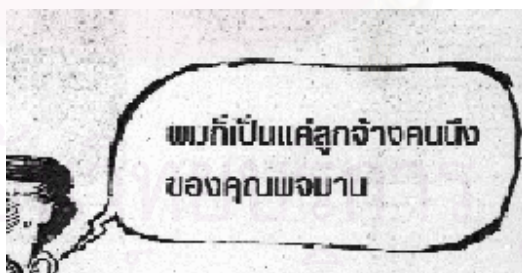
ตัวหมาย :

(คำบรรยายว่า “ที่ได้กระป๋องคุณหญิงพจมาน” และมี พ.ต.ท.ทักษิณ หลบอยู่ด้านหลังภาพที่เป็นกระป๋อง)

ตัวหมายถึง : พฤติกรรมของ พ.ต.ท.ทักษิณ ว่าไม่กล้าเผชิญหน้ากับความผิดของตน กลับให้ภรรยา คือคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ออกรับความผิดแทน และสีหน้าของ พ.ต.ท. ทักษิณในภาพ การ์ตูนแสดงความหวาดกลัวอย่างมาก

ตัวหมาย :

(คำบรรยาย “ผมก็เป็นแค่ลูกจ้างคนหนึ่งของคุณพจมาน”)

ตัวหมายถึง : เป็นข้อมูลคำพูดจริงที่มาจากการสัมภาษณ์ที่สื่อมวลชนนำเสนอที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ยืนยันว่าไม่รู้เรื่องและบอกรับผิดชอบของตนในเรื่องคดีหุ้น

ภาพที่ 12 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล ที่หมายถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีคำพูดในบัลลูนช่วยสื่อความหมาย และสีหน้าแสดงความหวาดกลัว
 - รหัสวัฒนธรรม ในภาพแฝงสำนวนไทยว่า”หลบอยู่ใต้กระโปรงผู้หญิง” มาสื่อถึงถึงพฤติกรรมของ พ.ต.ท.ทักษิณ ว่าไม่กล้าเผชิญหน้ากับความผิดให้ผู้หญิงออกมารับแทนตนเอง
- มุขการ์ตูนที่ใช้ คือ
- มุขความกลัว (Fears) เป็นการขยายความกลัวของ พ.ต.ท. ทักษิณ จากสีหน้าและคำพูดให้มากจนน่าหัวเราะ
 - มุขช่วงเวลาที่น่าอับอาย (Embarrassing moment) เป็นการเสนอถึงพฤติกรรมที่น่าอับอายของ พ.ต.ท. ทักษิณ และทำให้รู้สึกขำขันคนที่ทำตัวน่าอายนั้น

จากการถอดรหัสนัยยะการ์ตูนภาพที่ 12 จากภาพการ์ตูนการเมืองของยอด พงษ์สกุล สื่อความหมายในประเด็นที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อ้างว่าไม่รู้เรื่องการโอนหุ้นให้คนใกล้ชิดเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ เพราะตนได้โอนหุ้นให้ภรรยาเป็นผู้จัดการทั้งหมด และเคยให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนว่าตนเป็นเพียงลูกจ้างของคุณหญิงพจมาน ผู้เป็นภรรยาเท่านั้น ปฏิเสธไม่รับรู้การทำธุรกรรมใดๆ เพื่อพยายามทำให้ตนพ้นผิดในคดีปกปิดทรัพย์สิน จากภาพการ์ตูนได้นำคำให้สัมภาษณ์ของ พ.ต.ท. ทักษิณ มาล้อเลียน ถึงความไม่เป็นสุภาพบุรุษ ไม่กล้ายอมรับเรื่องดังกล่าว และให้ภรรยาออกมารับแทน

ประเด็นเรื่อง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ปฏิเสธเรื่องการโอนหุ้นให้คนใกล้ชิดและให้ภรรยาออกมารับแทนนี้ เป็นประเด็นเรื่องหนึ่งที่นักเขียนการ์ตูนการเมืองนำเสนอในช่วงรณรงค์ก่อนการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ผู้วิจัยพบว่าในการสื่อความหมาย นักเขียนการ์ตูนให้ความหมายว่าเป็นไปไม่ได้ที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะไม่รู้หรือมีส่วนเกี่ยวข้องของเรื่องการโอนหุ้นเพราะตามกฎหมายถือว่าสามีภรรยาเป็นบุคคลคนเดียวกัน จะปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่รู้ ดังนั้นการบอกว่าตนเป็นเพียงลูกจ้างคุณหญิงพจมาน ไม่มีส่วนรู้เห็นเพราะโอนหุ้นให้ภรรยาไปหมดแล้ว เท่ากับเป็นการแสดงความฉลาดให้ภรรยารับความผิดแทนเพื่อตนจะได้หลุดพ้นความผิด

จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนทั้งหมดที่สื่อความหมายในเรื่องผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้วิจัยพบว่ามีการสื่อความหมายถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ในประเด็นเรื่องที่

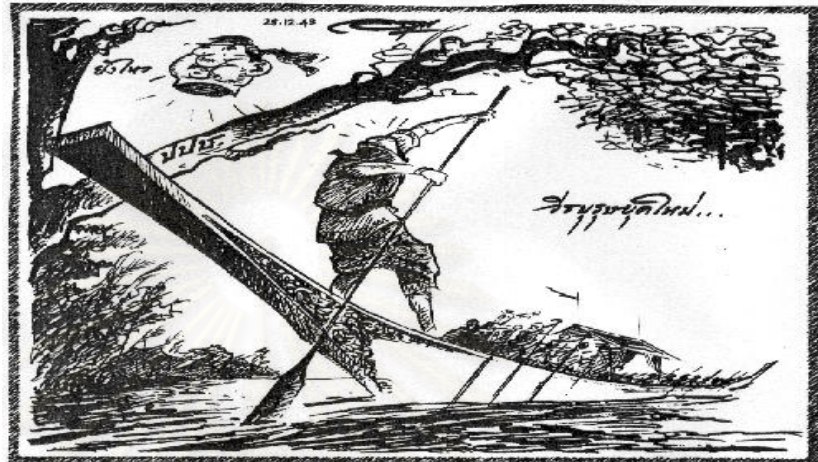
ป.ป.ช.สอบสวนเป็นหลัก ทั้งนี้จากการวิเคราะห์การประกอบสร้างการตั้งกรรมการเมืองทราบว่า ในการนำเสนอให้นักเขียนการตั้งได้ข้อมูลในการประกอบสร้างมาจากข่าวที่สื่อมวลชนเสนอ ดังนั้นเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2543 ป.ป.ช.ได้วินิจฉัยชี้ขาดว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีความผิดจริงตามกฎหมายในการจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ และให้เสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญชี้ขาด

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นที่ ป.ป.ช.ตัดสินว่า พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรมีความผิดนั้น การตั้งกรรมการเมืองได้เสนอว่าคำตัดสินของ ป.ป.ช. จะทำให้เขาเสียคะแนนนิยมในการเลือกตั้ง และคาดว่าศาลรัฐธรรมนูญต้องตัดสินตามมติของ ป.ป.ช. และเขาต้องเว้นวรรคงานการเมือง 5 ปี เพราะเคยมีนักการเมืองท่านหนึ่ง คือ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เคยถูกตัดสินในคดีเช่นเดียวกันนี้มาก่อนและต้องพักงานด้านการเมืองไป ซึ่งในลำดับต่อไปจะกล่าวถึงตัวอย่างลักษณะของการสื่อความหมายในประเด็นนี้

4. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ถูก ป.ป.ช.ได้วินิจฉัยชี้ขาดว่ามีความผิดจริงในคดีจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ

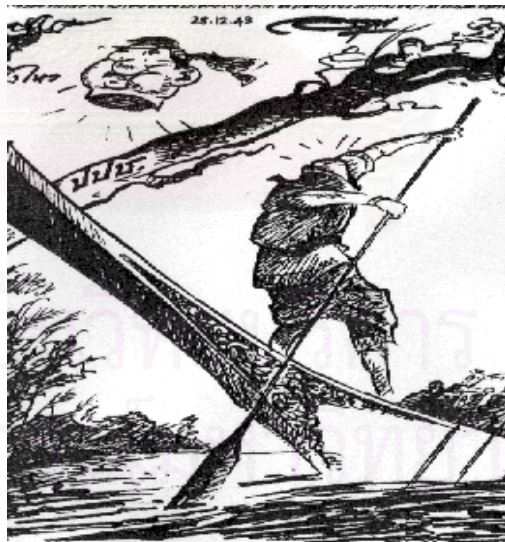
จากการวิเคราะห์ตัวอย่างการตั้งกรรมการเมืองทั้งหมด พบว่ามีกรรมการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 23 ชิ้นงาน เป็นกรรมการเมืองประเภทกรอบเดียว 22 ชิ้นงานและกรรมการเมืองหลายช่องจำนวน 1 ชิ้นงาน ดังตัวอย่างภาพการตั้งในภาคผนวกหน้า 187-192 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการตั้งต่อไปนี้

ภาพที่ 13 : วีระบุรุษยุคใหม่
ผลงานของ อรุณ วัชรสวัสดิ์

ภาพที่ 13 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(การ์ตูนคนค้ำท้ายเรือ ถูกกึ่งไม้ค้ำคองขาด)

ตัวหมายถึง : พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยถูก ป.ป.ช. ที่ตัดสินว่ามีความผิดในคดีจใจปกปิดทรัพย์สินและแจ้งทรัพย์สินด้วยข้อความอันเป็นเท็จ ซึ่งโทษของความผิดนี้มีโอกาสทำให้เขาหมดอนาคตทางการเมืองหรือตายไปจากการเมืองไทย

ตัวหมายถึง :

(เรือ)

ตัวหมายถึง : พรรคไทยรักไทย

ตัวหมายถึง :

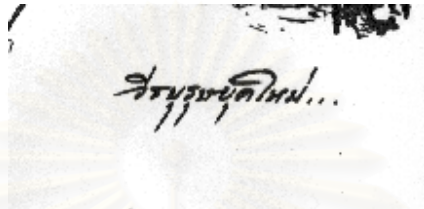

(กึ่งไม้คือคำตัดสินของ ป.ป.ช. และคำบรรยาย “ยังไหว”)

ตัวหมายถึง : - กึ่งไม้คือคำตัดสินของ ป.ป.ช. ที่ตัดสินให้ พ.ต.ท. ทักษิณ มีความผิดในคดีปกปิดทรัพย์สิน เป็นอุปสรรคสำคัญที่มาขวางอนาคตทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณที่กำลังนำพรรคไทยรักไทยแข่งขันในการเลือกตั้งครั้งนี้

- คำบรรยาย “ยังไหว” แสดงความตั้งใจของ พ.ต.ท.ทักษิณ ที่แม้ว่าจะถูก ป.ป.ช.วินิจฉัยว่าผิดแล้วแต่ก็ยังลงแข่งขันในสนามเลือกตั้งต่อไปอย่างไม่ย่อท้อ

ตัวหมาย :

(คำบรรยาย “วีรบุรุษยุคใหม่”)

ตัวหมายถึง : พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นวีรบุรุษในยุคปัจจุบันในทัศนะของนักเขียนการ์ตูน โดยนำวีรบุรุษในประวัติศาสตร์คือพันท้ายนรสิงห์มาเปรียบเทียบ ซึ่งพันท้ายนรสิงห์นั้นบังคับเรือพลัดทำให้กิ่งไม้ชนหัวเรือหัก ตนจึงถูกประหารชีวิต แต่ในกรณีของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในภาพการ์ตูนนั้นบังคับเรือให้พ้นอุปสรรคไปได้ แต่ตนกลับถูกกิ่งไม้ตัดคอเอง ซึ่งมีความหมายแฝงคือถูก ป.ป.ช.ตัดสินความผิด

ภาพที่ 13 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล ที่สื่อถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร
- รหัสวัตถุ คือการให้วัตถุสื่อความหมายถึงคน ในภาพกิ่งไม้แทน ป.ป.ช. เรือแทนพรรคไทยรักไทย
- รหัสวัฒนธรรม ในภาพนักเขียนการ์ตูนได้นำตำนานเรื่องพันท้ายนรสิงห์ วีรบุรุษในอดีตของไทยมาสื่อความหมายถึง “วีรบุรุษยุคใหม่” โดยเปรียบ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย เป็นพันท้ายนรสิงห์ ผู้บังคับเรือพระที่นั่ง

มุขการ์ตูนที่ใช้ คือ

- มุขข้อความที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) คือการใช้คำกล่าวที่ขัดแย้งกับภาพ ในภาพตัวการ์ตูนคอขาดไปสื่อถึงความตาย แต่คำบรรยายกลับบอกว่ายังไหว

จากการถอดรหัสสัญลักษณ์การ์ตูนภาพที่ 13 สื่อความหมายว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย แม้ว่าจะถูก ป.ป.ช.ตัดสินว่ามีความผิดในคดีจใจปกปิดทรัพย์สิน ซึ่งอาจทำให้พรรคไทยรักไทยเสียคะแนนนิยมในการเลือกตั้ง แต่เขาก็ไม่ท้อถอย ยังนำพรรคไทยรักไทยลงสนามเลือกตั้งครั้งนี้ เปรียบได้ว่าเป็นวีระบุรุษยุคใหม่ ในภาพการ์ตูนแสดงความหมายแฝงถึงคำตัดสินของ ป.ป.ช. ที่ตัดสินว่ามีความผิด ซึ่งเปรียบกับตำนานเรื่องพันท่ายนรสิงห์ กิ่งไม้ก็เป็นอุปสรรคทำให้หัวเรือพระที่นั่งหัก สำหรับภาพการ์ตูนที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ถูกกิ่งไม้ตัดคอขาดแฝงว่าคำตัดสินของ ป.ป.ช.เป็นเรื่องคอขาดบาดตายทำให้หมดอนาคตทางการเมืองได้

ภาพที่ 14 : ไม่..ผมยังไม่ตาย

ผลงานของ ชูเกียรติ เจริญสุข และปัญญา แสงตันชัย “ปัญญา / คามิน”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 14 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(ภาพการ์ตูนคนคอขาด มีคำบรรยายว่า ไม่...ไม่...ไม่ ผมยังไม่ตาย)

ตัวหมายถึง : พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ถูก ป.ป.ช.ตัดสินว่ามีความผิดในคดีชุกหุ้ม ตัวหมายในบอลลูนคำพูดหมายความว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ยอมรับความผิดของตนตามที่ ป.ป.ช.ตัดสิน

ตัวหมาย :

(การ์ตูนคนคอขาด ถือแก้วไวน์ ประกอบพูดในบอลลูน “ยอมรับชะตาเถอะซิณ ว่าเราเหมือนกัน ไม่อยู่ในที่ที่เราควรอยู่เถอะ”)

ตัวหมายถึง : พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ ที่กำลังต้องโทษจากคำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญ ต้องงดเว้นงานการเมือง 5 ปี คำพูดในบอลลูนช่วยในการสื่อความหมายถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ชิน

วัตร จากพยางค์ในชื่อ “ชิน” และกรณีที่ถูก ป.ป.ช.ตัดสินความผิดเรื่องปกปิดทรัพย์สินและแจ้งทรัพย์สินอันเป็นเท็จเช่นกัน

ภาพที่ 14 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล ที่สื่อถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ โดยใช้คำบรรยายประกอบคำพูดว่า “ยอมรับซะดีๆ เถอะชิน ว่าเราเหมือนกัน ไปอยู่ในที่ที่เราควรอยู่เถอะ” แฝงความหมายตัวการ์ตูนคนหัวขาดด้านขวาว่าเป็น พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร โดยใช้บางพยางค์ของชื่อมาสื่อความหมาย ส่วนตัวการ์ตูนด้านขวาที่ถือแก้วไวน์ หมายถึง พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เป็นการใช้อักษรบุคคลโดยนำบุคลิกส่วนตัวที่ชอบดื่มไวน์และการแต่งตายในชุดพระราชทานเป็นเอกลักษณ์

มุขการ์ตูนที่ใช้ คือ

- มุขข้อความที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) คือการใช้คำกล่าวที่ขัดแย้งกับภาพ ในภาพการ์ตูน พ.ต.ท.ทักษิณ คอขาดไปแล้ว แต่คำบรรยายบอกว่ายังไม่ตาย

จากการถอดรหัสนักเขียนการ์ตูนภาพที่ 14 สื่อความหมายว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ไม่ยอมรับผลการตัดสินของ ป.ป.ช. เรื่องคดีปกปิดทรัพย์สินและยืนยันว่าตนไม่ผิด นักเขียนการ์ตูนใช้ภาพคนคอขาด เป็นความหมายแฝงถึงความตายหรือหมดอนาคตทางการเมือง รวมถึงการใช้แสงเงาในภาพช่วยสื่อความหมาย แสงเงาดำย่ำดำมืด หมายถึงฝ่ายที่ถูกออกจากการเมืองไปแล้ว ซึ่งต่างจากด้านขวาที่ยังมีแสงสว่างอยู่ แฝงความหมายว่า ยังมีโอกาสหลุดพ้นจากคดีนี้

จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมืองในกรอบของการเสนอประเด็นเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่านักเขียนการ์ตูนนำเสนอประเด็นของผู้สมัครคนสำคัญที่คาดว่าจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไปคือ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยเป็นหลัก ตามที่ได้วิเคราะห์และยกตัวอย่างการสื่อความหมายดังกล่าวนั้น เป็นเรื่องของกรณีที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ถูก ป.ป.ช. สอบสวนในคดีหุ้นเพียงเรื่องเดียว และนักเขียนการ์ตูนการเมืองได้นำเสนอให้เห็นแง่มุมของคดีนี้ในประเด็นย่อย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการ์ตูนการเมืองได้สื่อความหมายให้เห็นถึงข้อบกพร่องต่างๆ ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ตามความเห็นของนักเขียนการ์ตูน และแฝงความหมายถึงบุคลิกส่วนตัวเช่นความ

โลก ความฉลาด อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินการเมืองในช่วงรณรงค์ก่อนการเลือกตั้งไม่ได้สื่อความหมายถึงคุณสมบัติวิสัยทัศน์หรือมุมมองในแง่อื่นๆ ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินการเมืองที่สื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เน้นที่ประเด็นที่ พ.ต.ท. ทักษิณ กำลังถูก ป.ป.ช. สอบสวนในคดีปกปิดทรัพย์สินและแจ้งทรัพย์สินอันเป็นเท็จ (ซุกหุ้น) มากที่สุด รองลงมาคือประเด็นที่ ป.ป.ช. ตัดสินใจให้เขามีความผิดความผิดในคดีดังกล่าว ประเด็นการให้คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ไปชี้แจงต่อ ป.ป.ช. เรื่องการโอนหุ้น และประเด็นการโอนหุ้นให้บุคคลใกล้ชิดตามลำดับ ซึ่งพบว่า การดำเนินการเมืองที่สื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นั้นเป็นการดำเนินการประเภทการรณรงค์รอบเดียวมากกว่าการรณรงค์หลายช่อง (การรณรงค์รอบเดียวจำนวน 80 ชิ้นงาน และการรณรงค์หลายช่อง 23 ชิ้นงาน)

ทั้งนี้ นอกจากการดำเนินการเมืองจะสื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร แล้ว ในส่วนของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี และหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ถือเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งคนสำคัญอีกคนหนึ่ง เป็นคู่แข่งทางการเมืองที่มีคะแนนความนิยมใกล้เคียงกับ พ.ต.ท. ทักษิณ และพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคการเมืองที่เก่าแก่มีความเป็นสถาบัน และมีสมาชิกพรรคมากที่สุด (ข้อมูลจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง 2543) จึงเป็นที่คาดหมายว่าความบกพร่องของผู้นำพรรคไทยรักไทย อาจทำให้นายชวน หลีกภัย ได้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกสมัยหนึ่ง ซึ่งในสื่อการรณรงค์การเมืองช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 นี้ ได้สื่อความหมายถึงชวน หลีกภัย เป็นลักษณะประจำ ดังนี้

นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์

การรณรงค์การเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ได้สื่อความหมายถึงนายชวน หลีกภัย ในประเด็นเรื่องที่เขาออกมาปกป้องลูกพรรคคือ นายบุญมาก ศิริเนาวกุล ผู้สมัครรับเลือกตั้งจังหวัดราชบุรี เขต 1 ที่กำลังถูกคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) กล่าวหาว่าทุจริตการเลือกตั้งด้วยการแจกเงินชาวบ้าน ซึ่งนายชวนไม่ได้ให้ความร่วมมือกับ กกต. แต่กลับออกมาให้สัมภาษณ์การ์นต์ว่า “นายบุญมากเป็นคนดี รู้จักกันมานาน ไม่มีทางซื้อเสียงอย่างแน่นอน” (มติชนสุดสัปดาห์, 2543) แต่เมื่อ กกต. สอบสวนแล้วมีมติให้แจกใบแดง (เพิกถอนสิทธิการสมัครรับเลือกตั้ง 1 ปี) แก่นายบุญมาก

เนื่องจากมีหลักฐานว่าเขามีพฤติกรรมจ่ายเงินให้หวัคະແນจຽງ ดังนั้นการที่นายชวน หลีกภัย ที่ประกาศว่าตนมานานว่าต่อต้านการซื้อเสียง รีบออกมารับประกันนายบุญมาก โดยไม่รอผลการสอบสวนของ กกต. นั้น จึงส่งผลร้ายต่อภาพลักษณ์ที่ชาวสะอาดของพรรคประชาธิปัตย์ และตัวของนายชวน หลีกภัย อย่างมาก

จากการวิเคราะห์หวัคະແນจຽງการเมืองทั้งหมด พบว่ามีการ์ตูนการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 13 ชิ้นงาน เป็นการ์ตูนการเมืองประเภทกรอบเดียว 10 ชิ้นงานและการ์ตูนหลายช่องจำนวน 3 ชิ้นงาน ดังตัวอย่างภาพการ์ตูนในภาคผนวกหน้า 193-195 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการ์ตูนต่อไปนี้

ภาพที่ 15 : ช่างทาสี
ผลงานของ “เซี่ย” ศักดา แซ่เอี้ยว

ภาพที่ 15 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(การ์ตูนคนที่มีงูเห่าพันคอ)

ตัวหมายถึง : นายชวน หลีกภัย

ตัวหมาย :

(กระป๋องสีขาวและแปรงทาสีในมือของนายชวน)

ตัวหมายถึง : สมญานามช่างทาสีของนายชวน เพราะเขาที่พฤติกรรมที่สร้างภาพ
ลักษณะด้านดีให้พรรคพวกตน

ตัวหมาย :

(การ์ตูนที่ถือป้ายเขียนกำกับว่า “บุญมาก ไบแดง”)

ตัวหมายถึง : นายบุญมาก ศิริเนาวกุล ผู้สมัครรับเลือกตั้ง จากพรรคประชาธิปัตย์ ที่ได้ถูก กกต.เพิกถอนสิทธิการสมัครรับเลือกตั้ง (รับไบแดง)

ตัวหมาย :

(รอยนิ้วมือที่หน้านายชวน เขียนว่า กกต.)

ตัวหมายถึง : นายชวนถูก กกต. ทำให้เสียหน้า เพราะการันตีคนผิด

ตัวหมาย :

ข้างทาสี... สีขาวที่ทา... ไหงกลายเป็นแดง

(คำบรรยาย “ข้างทาสี... สีขาวที่ทา... ไหงกลายเป็นแดง”)

ตัวหมายถึง : นายชวน หลีกภัย มีสมญานามว่าช่างทาสี รับประกันลูกพรรคว่าเป็นคนสุจริต แต่กลับได้ใบแดงจาก กกต.

ภาพที่ 15 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล สื่อความหมายถึง นายชวน หลีกภัย จากลักษณะใบหน้าและทรงผม และ นายบุญมาก ศิริเนาวกุล ป้ายที่ถือเขียนว่า บุญมาก ใบแดง ซึ่งนักเขียนการ์ตูนได้กำกับไว้แล้ว
- รหัสวัฒนธรรม คือ ใช้กระป๋องและแปรงทาสีสื่อถึงสำนวน “ป้ายสี” หมายถึงคนที่ชอบพูดถึงคนอื่นในทางที่ไม่เป็นจริง ในที่นี้หมายถึงนายชวน หลีกภัย

มุขการ์ตูนที่ใช้ คือ

- มุขการพูดหรือความเห็นที่นำหัวเราะ (The absurd remark) คือเหตุผลที่นำหัวเราะ เพราะเป็นเรื่องไม่จริงอย่างเห็นได้ชัด ในภาพคือการกระทำของนายชวนที่ออกมารับประกันให้คนผิดเป็นการกระทำที่นำหัวเราะ

จากการถอดรหัสนักศึกษามุขการ์ตูนภาพที่ 15 สื่อความหมายว่านายชวน หลีกภัย ออกมารับประกันว่านายบุญมาก ผู้สมัคร สส.พรรคของตนาหาเสียงสุจริตไม่ซื้อเสียงโดยไม่รอลงการสอบสวนจาก กกต. แต่ในที่สุดนายบุญมากกลับได้ใบแดงจาก กกต. ภาพการ์ตูนของเขี่ยให้รายละเอียดในประเด็นนี้ค่อนข้างครบถ้วน โดยนำสมญานาม “ช่างทาสี” ของนายชวน ซึ่งสื่อมวลชนสายการเมืองตั้งให้จากพฤติกรรม ที่ชอบสร้างภาพให้ตนเองและผู้อื่น มาสื่อความหมายถึงเหตุการณ์นี้

คำบรรยายประกอบ “ช่างทาสี... สีขาวที่ทา... ไหงกลายเป็นแดง” เป็นความหมายแฝงถึงนายชวนหลีกภัย (ช่างทาสี) ที่รับประกันลูกพรรคว่าเป็นคนสุจริต (สีขาวที่ทา) แต่กลับได้ใบแดงจาก กกต. (ไหง กลายเป็นแดง) ที่หน้าของนายชวนในภาพการ์ตูนมีรอยนิ้วมือเขียนว่า กกต. สื่อว่านายชวนถูก กกต. ตบหน้า (ทำให้เสียหน้า) เพราะการรับประกันออกมาการันตีคนของตัวเองว่าไม่ผิดในขณะที่ กกต. กำลัง

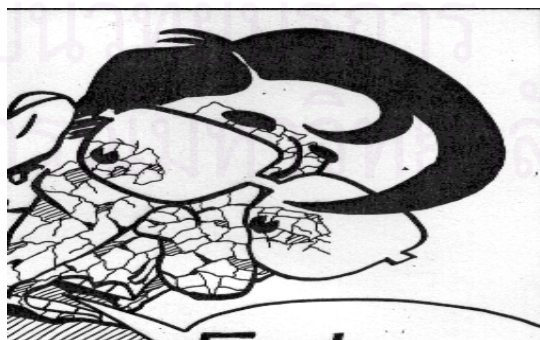
สอบสวนเป็นการพยายามไปลดความน่าเชื่อถือของ กกต. ดังนั้นเมื่อผลการสอบสวนออกมาเป็นไปในทางตรงข้าม ทำให้นายชวน หลีกภัย เสียหน้า

ภาพที่ 16 : โถ พ่อบุญน้อยของพี
ผลงานของ ชูชาติ หมิ่นอินกุล

ภาพที่ 16 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(ตัวการ์ตูนใส่แว่น และรอยแตกบนหน้าตัวการ์ตูน)

ตัวหมายถึง : นายชวน หลีกภัย เสียหน้าจากการออกรับแทนคนผิด

ตัวหมายถึง :

(ตัวการ์ตูนที่มีรอบแผลบนศรีษะ)

ตัวหมายถึง : นายบุญมาก ศิริเนาวกุล ผู้สมัครรับเลือกตั้งพรรคประชาธิปัตย์ที่ได้รับ
ใบแดงจาก กกต.

ภาพที่ 16 สื่อความหมายผ่านรหัสและ मुखการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล สื่อความหมายถึง นายชวน หลีกภัย จากลักษณะใบหน้าและทรงผม
 - รหัสสัตว์ คือ พลาสเตอร์บนศรีษะตัวการ์ตูนสื่อถึงการถูก กกต. ลงโทษ และเป็นลูกพรรคประชาธิปัตย์คนเดียวที่ได้ใบแดง จึงเป็นการสื่อความหมายถึง นายบุญมาก ศิริเนาวกุล โดยใช้รหัสสัตว์
 - รหัสวัฒนธรรม คือ สำนวนหน้าแตก ในภาพหมายถึง นายชวน หลีกภัย
- मुखการ์ตูนที่ใช้ คือ
- मुखการเล่นสำนวน (Puns) คือ การเล่นตลกกับรูปคำที่คล้ายกันแต่ต่างความหมายกัน ในภาพคือคำพูดในบอลลูนว่า โถ่พ่อบุญน้อยของพี่ เป็นการใช้รหัสภาษาเล่นคำกับชื่อของนายบุญมาก ที่กลับต้องถูกออกจากการเลือกตั้ง

จากการถอดรหัสสัญญาบัตรทุนภาพที่ 16 สื่อความหมายว่านายชวน หลีกภัย เสียหน้า (หน้าแตก) ที่มารับประกันว่านายบุญมาก ศิริเนาวกุล ลูกพรรคของตนที่สมัคร สส.เขต 1 จังหวัดราชบุรี เป็นคนดีและไม่มีพฤติกรรมทุจริต แต่ผลการสอบสวนของ กกต.ออกมาในทางตรงข้าม ทำให้นายบุญมากได้ใบแดง ต้องออกจากสนามเลือกตั้ง

จากการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยพบว่าการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งที่ผ่านมา ได้สื่อความหมายเพื่อแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ซ้ำให้เห็นความบกพร่องของผู้สมัครคนสำคัญที่คาดว่าจะป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป โดยไม่ได้กล่าวถึงคุณสมบัติ วิสัยทัศน์ หรือกลยุทธ์ใดๆของผู้สมัคร ทั้งนี้นอกจากการ์ตูนการเมืองจะสื่อความหมายในเรื่องของผู้สมัครรับเลือกตั้งดังกล่าวแล้ว ยังมีการสื่อความหมายอย่างเด่นชัดว่าการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการชิงชัยกันระหว่างผู้นำพรรคการเมือง 2 พรรคเท่านั้น คือพรรคไทยรักไทยและพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

เปรียบเทียบผู้สมัครรับเลือกตั้ง ระหว่าง นายชวน หลีกภัย และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

การ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 นอกจากได้สื่อความหมายถึง 2 หัวหน้าพรรคที่เป็นตัวเก็งในการเลือกตั้งครั้งนี้ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังสื่อความหมายถึงการแข่งขันระหว่างผู้สมัครทั้งสอง คือนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะหัวหน้าพรรคการเมืองที่เก่าแก่มีความเป็นสถาบันและจัดตั้งรัฐบาลมาหลายสมัย กับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย เป็นตัวแทนของนักการเมืองรุ่นใหม่ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเป็นทางเลือกใหม่ของประชาชน แต่กำลังมีปัญหาเรื่องคดีชุกหุน การ์ตูนการเมืองได้สื่อความหมายเปรียบเทียบให้เห็นว่าผลงานของรัฐบาลในชวณในอดีต ทำให้คะแนนนิยมของเขาตกต่ำยากที่จะเอาชนะคู่แข่งได้ แม้ว่า พ.ต.ท. ทักษิณ จะมีปัญหาเรื่องหุนแต่ก็มีโอกาสชนะการเลือกตั้งมากกว่า

จากการวิเคราะห์ด้วยทการ์ตูนการเมืองทั้งหมด พบว่ามีการ์ตูนการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 22 ชิ้นงาน เป็นการ์ตูนการเมืองประเภทกรอบเดียว 19 ชิ้นงานและการ์ตูน

หลายช่องจำนวน 3 ชิ้นงาน ดังตัวอย่างภาพการ์ตูนในภาคผนวกหน้า 196-199 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการ์ตูนต่อไปนี้

ภาพที่ 17 :ยังนำอยู่ครับ
ผลงานของ อรุณ วัชรสวัสดิ์

ภาพที่ 17 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(ตัวการ์ตูนที่ถูกมัดมือมัดเท้า)

ตัวหมายถึง : พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย กำลังประสบปัญหาถูกสอบสวนในคดีหุ้น

ตัวหมาย :

(ตัวการ์ตูนใส่วैन)

ตัวหมายถึง : นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์

ภาพที่ 17 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล สื่อความหมายถึง นายชวน หลีกภัย และ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร จากลักษณะใบหน้าและทรงผม
- รหัสวัตถุ คือ เชือกที่มัดติดมัดเท้าตัวการ์ตูน พ.ต.ท.ทักษิณ แทนคำตัดสินของ ป.ป.ช.ที่วินิจฉัยว่าทักษิณมีความผิดคดีหุ้น เป็นอุปสรรคในการหาเสียงการเลือกตั้ง

มุขการ์ตูนที่ใช้ คือ

- มุขข้อความที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) ในภาพ พ.ต.ท.ทักษิณ ที่มีอุปสรรคถูกมัดมือมัดเท้า ควรจะวิ่งไม่ได้แต่ในภาพกลับนำนายชวน หลีกภัย ที่วิ่งตามอย่างเหน็ดเหนื่อย

จากการถอดรหัสนัยยะการ์ตูนภาพที่ 17 สื่อความหมายว่าการแข่งวิ่งในภาพการ์ตูนสื่อความหมายถึงการแข่งขันในสนามเลือกตั้ง โดยแสดงให้เห็นผู้สมัครเพียง 2 คนซึ่งเป็นตัวเก็งในการเลือก

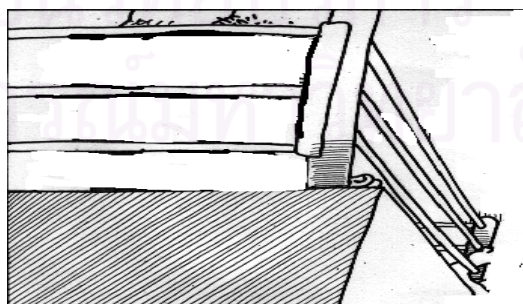
ตั้งครั้งนี้ พ.ต.ท.ทักษิณ ในภาพการ์ตูนถูกมัดมือมัดเท้า แต่ก็ยังกระโดดด้วย 2 เท้าและยังนำนายชวณอยู่
แฝงความหมายว่าแม้ พ.ต.ท.ทักษิณจะมีศักยภาพในการหาเสียงได้ไม่เต็มที่เพราะปัญหาเรื่องหุ้นเป็น
อุปสรรคเปรียบเหมือนถูกมัดมือมัดเท้า แต่ด้วยความมุ่งมั่นทำให้ยังมีคะแนนนิยมเหนือกว่าคู่แข่งคือนาย
ชวณ หลักก๊วย

ภาพที่ 18 :ผมคิดว่าผมจะกลับมาเป็นแชมป์อีกหน
ผลงานของ “หมื่น” ชูชาติ หมื่นอินกุล

ภาพที่ 18 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

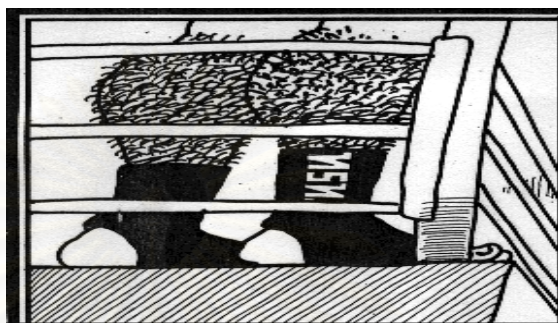
ตัวหมาย :

(เวทีมวย)

ตัวหมายถึง : สนามเลือกตั้ง การแข่งขันหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ตัวหมายถึง :

(การ์ตูนนักมวยบนเวที ที่ล่าแข่งเขียนว่า ทรท.)

ตัวหมายถึง : พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ที่มีความแข็งแกร่งกว่า คือมีความแกร่งทางการเมืองมากกว่า เป็นพรรคการเมืองที่มีฐานะทางการเงินดี (ชนหน้าแข้งเป็นรูปสัญลักษณ์ที่แฝงความหมายถึงฐานะทางการเงินจากสำนวนไทยที่กล่าวถึงผู้มีฐานะดีมากกว่า แม้จะเสียเงินมากเท่าใด ก็ไม่ยากจนลงว่า “ชนหน้าแข้งไม่ร่วง”)

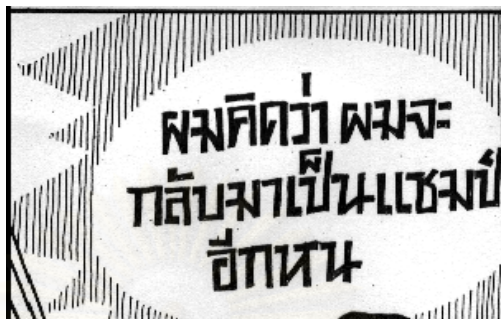
ตัวหมายถึง :

(นักมวยใส่แว่นที่ถูกหามลงจากเวทีมวย)

ตัวหมายถึง : นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ที่ถูกคาดว่าจะเป็นฝ่ายแพ้ การเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ เพราะได้รับคะแนนนิยมจากประชาชนน้อย

ตัวหมาย :

(คำบรรยาย “ผมคิดว่า ผมจะกลับมาเป็นแชมป์อีกหน”)

ตัวหมายถึง : ความตั้งใจของนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ที่แม้ว่าจะแพ้การเลือกตั้งครั้งนี้ แต่ก็หวังว่าจะกลับมาได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

ภาพที่ 18 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขกวีตุน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล สื่อความหมายถึง นายชวน หลีกภัย จากลักษณะใบหน้าและทรงผม และสื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร จากตัวของพรรค ทรท. (พรรคไทยรักไทย)
- รหัสวัตถุ คือเวทีมวยสื่อความหมายเปรียบเทียบเชื่อมโยง (metonymy) ถึงการแข่งขันระหว่างพรรคการเมือง 2 พรรคเท่านั้นคือพรรคประชาธิปัตย์และพรรคไทยรักไทย

มุขกวีตุนที่ใช้ คือ

- มุขข้อความที่ขัดแย้งกับความรู้สึกรหัส (Paradox) ในภาพ นายชวน หลีกภัย พ่ายแพ้และถูกห้ามลงจากเวทีแล้ว แต่ยังยืนยันว่าจะกลับมาเป็นแชมป์อีกหน ซึ่งจากภาพการตีตุ๋นดูแล้วเป็นไปได้

จากการถอดรหัสนี้จะเห็นว่าภาพที่ 18 แสดงความหมายว่าชัดเจนว่าการเลือกตั้งครั้งนี้คือการแข่งขันระหว่างพรรคของพรรค คือประชาธิปัตย์กับไทยรักไทยเท่านั้น แต่ในที่สุดแล้วพรรคไทยรักไทยจะเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ ไม่มีโอกาสที่นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์จะชนะการเลือกตั้งเหมือนครั้งที่ผ่านมา

จากตัวอย่างในการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การตั้งกรรมการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 สื่อความหมายให้เห็นชัดเจนว่าในการเลือกตั้งครั้งนี้ แม้จะมีพรรคการเมืองลงสมัครถึง 37 พรรค แต่ก็มีเพียง 2 พรรคเท่านั้นที่เป็นตัวเก็งในการเลือกตั้ง สนามการเลือกตั้งจึงเป็นการแข่งขันกันระหว่างคนรุ่นใหม่คือพรรคไทยรักไทย กับนักการเมืองรุ่นเก่าคือพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีแนวโน้มแน่ชัดว่าพรรคไทยรักไทยจะเป็นฝ่ายได้ชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งนี้

จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยสรุปได้การสื่อความหมายในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น ส่วนมากแล้วเป็นการสื่อความหมายจากการตั้งกรอบเดี่ยวและเน้นในเรื่องของการเสนอข้อบกพร่องและพฤติกรรมในด้านลบของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร มากกว่า นายชวน หลีกภัย โดยเฉพาะประเด็นที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรถูก ป.ป.ช. สอบสวนและตัดสินในความผิดคดีชุกหุน ทั้งนี้ ในการประกอบสร้างการ์ตูนเพื่อสื่อความหมายดังกล่าว นักเขียนการ์ตูนได้เลือกประเด็นข่าวเด่นในแต่ละวันตามทัศนคติของตน นำมาสู่กระบวนการเข้ารหัสและมุกการ์ตูน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่วนหนึ่งเกิดจากจิตใต้สำนึกในการเลือกใช้รหัสการ์ตูน ประกอบกับมีการนำรหัสวัฒนธรรม เรื่องเล่า มายาคติ ลำนวน สุภาษิต มาเป็นแก่นในการเล่าเรื่องผ่านภาพการ์ตูนเพื่อสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าว ซึ่งเทคนิคการนำเสนอ การใช้เส้น แสดงความเคลื่อนไหว การใช้แสงเงา มีส่วนช่วยในการสื่อความหมายด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าในการสื่อความหมายในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งนี้ มุกการ์ตูนที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดคือมุกความกลัว และมุกกล่าวเกินจริง ซึ่งนักเขียนการ์ตูนได้นำมาใช้ร่วมกับรหัสวัฒนธรรมเพื่อสื่อความหมาย จึงเป็นข้อจำกัดทำให้ผู้รับสารที่ไม่ทราบรหัสวัฒนธรรมนี้จะไม่สามารถเข้าใจภาพการ์ตูนการเมืองได้

อย่างไรก็ตามการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง นอกจากประเด็นที่เกี่ยวกับผู้สมัครแล้วยังมีการนำเสนอประเด็นในเรื่องภาพรวมของการเลือกตั้งและนโยบายของแต่ละพรรคการเมือง ประเด็นทางการเมืองการเลือกตั้งอื่นที่ไม่ใช่เรื่องของผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยตรง ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสื่อความหมายของการตุณการเมืองในประเด็นภาพรวมของการเลือกตั้ง

ลักษณะประจำของการตุณการเมืองไทยที่นำเสนอในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ที่กล่าวถึงประเด็นภาพรวมของการเลือกตั้งและนโยบายของพรรคการเมือง ได้สื่อความหมายถึงการทำงานขององค์กรอิสระทางการเมืองคือ ปปช. ที่กำลังทำหน้าที่ตรวจสอบนักการเมืองที่ทุจริต และ กกต. ที่ต้องดำเนินการจัดและตรวจสอบการเลือกตั้งให้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม และยังแสดงภาพพฤติกรรมของนักการเมืองที่เอาวัดเอาเปรียบประชาชน การหาเสียงเป็นการโกหกเพื่อให้มีตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้น ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอการสื่อความหมายของประเด็นต่างๆ ที่เป็นลักษณะประจำพร้อมยกตัวอย่างการสื่อความหมายนั้น ในลำดับต่อไปก่อนที่จะสรุปผลของการสื่อความหมายทั้งหมดในช่วงสุดท้าย

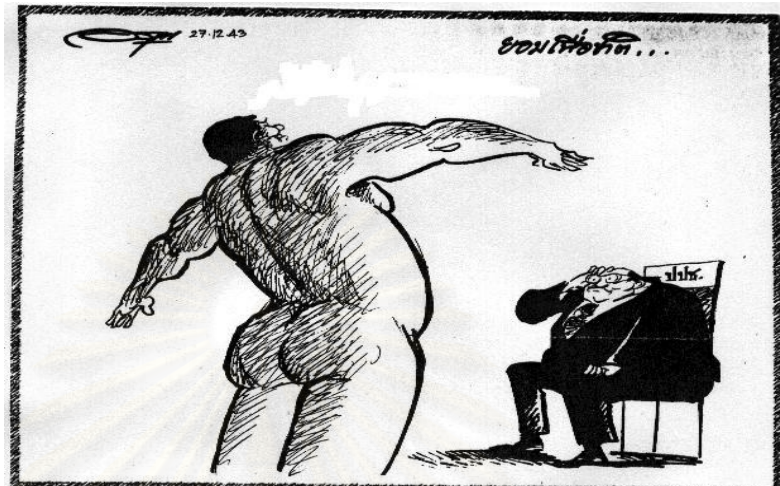
1. การทำงานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

ป.ป.ช. เป็นองค์กรอิสระมีหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐรั่วรอยผิดปกติ และ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งในช่วงเวลารณรงค์ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปนั้น ป.ป.ช. มีบทบาทอย่างมากในการตรวจสอบทรัพย์สินหนี้สินของนักการเมือง 3 คนคือ นายชวน หลีกภัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และนายบัญญัติ บรรทัดฐาน รวมทั้งการรับเงินบริจาคผิดกฎหมายของพรรคชาติไทยด้วย ป.ป.ช. จึงเป็นองค์กรกลางได้รับความเชื่อถือที่ช่วยถ่วงดุลของคุณสมบัติของนักการเมืองไทยให้ดีขึ้น

จากการวิเคราะห์พบว่ามีการ์ตูนการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 22 ชิ้นงาน เป็นการ์ตูนการเมืองประเภทกรอบเดียว 15 ชิ้นงานและการ์ตูนหลายช่องจำนวน 7 ชิ้นงาน ดังตัวอย่างในภาคผนวกหน้า 200-204 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการ์ตูนต่อไปนี้

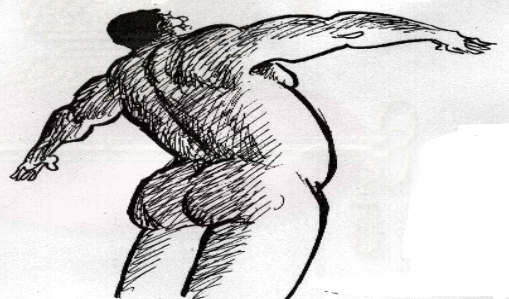
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 19 : ยอมเพื่อชาติ
ผลงานของ อรุณ วัชรสวรรค์

ภาพที่ 19 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(การ์ตูนที่เขียนแก้ผ้ากางแขน)

ตัวหมายถึง : นักการเมืองทุกคนที่ต้องเปิดเผยทรัพย์สินหนี้สินทุกอย่างทั้งหมดที่ตน
และภรรยา มีทั้งก่อน และหลังรับตำแหน่งทางการเมือง

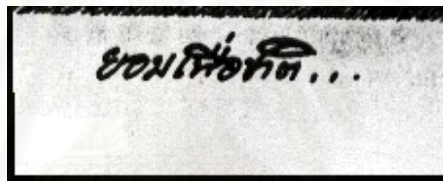
ตัวหมาย :

(ตัวการ์ตูนที่ใส่ชุดสูทสวมแว่น)

ตัวหมายถึง : ปปช. เป็นองค์การที่มีเกียรติ น่าเชื่อถือ ตรวจสอบนักการเมืองโดยละเอียดถี่ถ้วน

ตัวหมาย :

(คำอธิบาย “ยอมเพื่อชาติ”)

ตัวหมายถึง : นักการเมืองทุกคนที่ต้องแสดงทรัพย์สินตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศ จึงเปรียบเหมือนการยอมเพื่อชาติ

ภาพที่ 19 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล สื่อความหมายถึง ป.ป.ช. โดยใช้บุคคลแต่งตัวใส่สูท นั่งบนเก้าอี้ที่เขียนกำกับไว้แล้วว่า ป.ป.ช.

มุขการ์ตูนที่ใช้ คือ

- มุขการกล่าวเกินจริง (Hyperbole) คือการบรรยายภาพเกินจริงในที่นี้การเปรียบเทียบการที่นักการเมืองต้องแจ้งทรัพย์สินที่มีต่อ ป.ป.ช. กับคนแก้ผ้าเป็นการกล่าวเกินจริง

จากการถอดรหัสสัญญาการ์ตูนภาพที่ 19 แสดงความหมายว่า ปปช. เป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่ตรวจสอบทรัพย์สินของข้าราชการการเมืองก่อนและหลังดำรงตำแหน่ง ซึ่งทำให้นักการเมืองทุกคนต้องปฏิบัติตาม แสดงรายการทรัพย์สินหนี้สินทั้งหมดของตนเองและภรรยา ต่อ ป.ป.ช. โดยไม่มีข้อยกเว้นเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ตามกฎหมาย

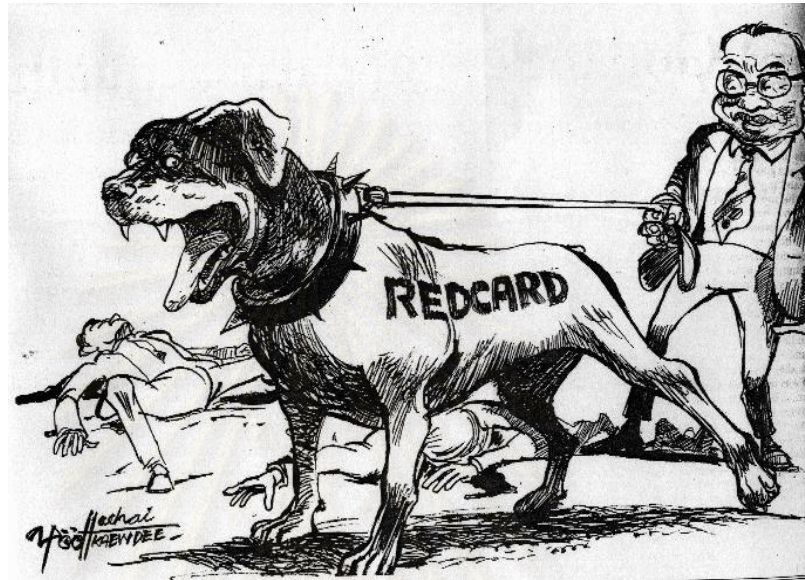
2. การทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ที่ควบคุมดูแลการเลือกตั้ง

กกต. เป็นองค์กรอิสระอีกองค์กรหนึ่งที่มีหน้าที่โดยตรงในการจัดให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้น และต้องดูแลกระบวนการการเลือกตั้งทั้งหมดให้บริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง หากพบว่าผู้สมัครคนใดมีพฤติกรรมทุจริต กกต. มีสิทธิ์ในการเพิกถอนสิทธิ์ในการสมัครรับเลือกตั้ง 1 ปี (แจกใบแดง) แต่ในการหาเสียงเลือกตั้งครั้งนี้ กกต. ก็จับสส. ที่ทำทุจริตได้มากมาย เลขานุการ กกต. ที่มีบทบาทมากในช่วงนี้คือ นายยุวัฒน์ กมลเวช

จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมืองทั้งหมด พบว่ามีการ์ตูนการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 44 ชิ้นงาน เป็นการ์ตูนการเมืองประเภทกรอบเดียว 12 ชิ้นงานและการ์ตูนหลายช่องจำนวน 32 ชิ้นงาน ดังตัวอย่างภาพการ์ตูนในภาคผนวกหน้า 205-212 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการ์ตูนต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 20 : REDCARD ใบแดง
ผลงานของ ยุทธชัย แก้วดี

ภาพที่ 20 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

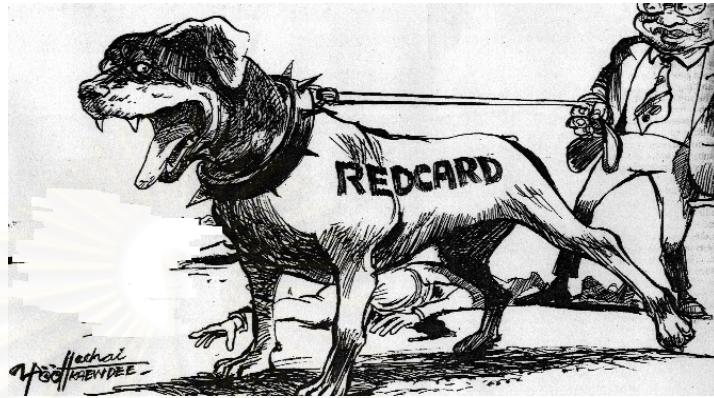
ตัวหมาย :

(การ์ตูนคนถือสายจูงสุนัข)

ตัวหมายถึง : นายยุวรัตน์ กมลเวช เลขาธิการ กกต.

ตัวหมายถึง :

(สุนัขพันธุ์ร็อตไวเลอร์ เขียนว่า REDCARD)

ตัวหมายถึง : ใบแดง เนื่องจากสุนัขพันธุ์นี้ดุมากทำร้ายคนถึงตาย จึงเปรียบได้กับใบแดงที่มีอำนาจไล่ผู้สมัครออกมากการเลือกตั้งได้หากทำผิด

ตัวหมายถึง :

(ตัวการ์ตูนคนนอนตาย)

ตัวหมายถึง : ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ กกต. เพิกถอนสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้ง

ภาพที่ 20 สื่อความหมายผ่านรหัสและ मुखการ์ตูน คือ
รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล สื่อความหมายถึง กกด. โดยใช้บุคคลคือเลขาธิการ กกด. นายยุวรัตน์ กมลเวชแทน
- รหัสวัตถุประสงค์ คือใช้สุนัขพันธุ์ร็อตไวเลอร์ หมายถึงใบแดง
 मुखการ์ตูนที่ใช้ในภาพนี้คือ
- มุขสิ่งที่มีลักษณะเหมือนมนุษย์ (Anthropomorphism) คือการใส่อารมณ์และอุปนิสัยของมนุษย์ลงไปในตัว สิ่งของ ในภาพการ์ตูนนี้คือใส่อำนาจของ กกด. ในการดูแลการเลือกตั้งและแจกใบแดงลงไปในส่วนที่มีนัยสำคัญ แสดงความเด็ดขาดของ กกด.

จากการถอดรหัสสัญลักษณ์การ์ตูนภาพที่ 20 ความหมายว่า กกด. ว่ามีอำนาจเต็มอยู่ในมือ คือการแจกใบแดงผู้สมัครที่ทำผิดกฎหมายเลือกตั้งและมีความเด็ดขาดในการเพิกถอนสิทธิผู้ที่หาเสียงทุจริต

การสื่อความหมายในประเด็นนี้ นักเขียนการ์ตูนเสนอว่า กกด. เป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญใหม่ มีหน้าที่ดูแลการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้เป็นครั้งแรก มีอำนาจในการเพิกถอนสิทธิผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ทำผิดได้ทันทีโดยไม่ขึ้นตรงกับองค์กรใด ความเฉียบขาดและซื่อตรงของ กกด. จึงเป็นความหวังให้การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นไปด้วยความยุติธรรม ขจัดนักการเมืองที่โกงเลือกตั้งออกไปได้

3. พฤติกรรมของนักการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง

การ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา ได้สื่อความหมายถึงพฤติกรรมของนักการเมืองว่าเอาเปรียบประชาชน ไม่แบ่งปันผลประโยชน์ที่ประชาชนควรจะได้ ตกอยู่ใต้อำนาจเงิน และหาเสียงอย่างไม่จริงใจกับประชาชน

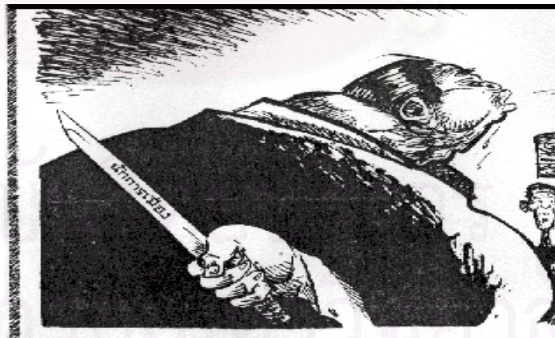
จากการวิเคราะห์หัตถ์บทการ์ตูนการเมืองทั้งหมด พบว่ามีการ์ตูนการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 100 ชิ้นงาน เป็นการ์ตูนการเมืองประเภทกรอบเดียว 65 ชิ้นงานและการ์ตูนหลายช่องจำนวน 35 ชิ้นงาน ดังตัวอย่างภาพการ์ตูนในภาคผนวกหน้า 213-219 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการ์ตูนต่อไปนี้

ภาพที่ 21 : กี่ปีๆ ก็ไม่ค่อยถึงมือชาวบ้าน
ผลงานของ อรุณ วัชรสวัสดิ์

ภาพที่ 21 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

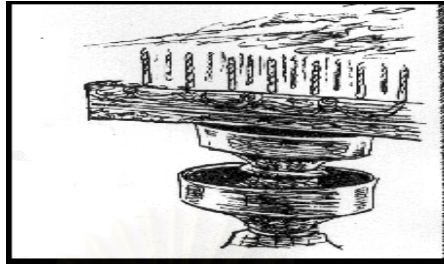
ตัวหมาย :

(ภาพการ์ตูนคนอ้วนที่เป่าเค้ก ถือมิด)

ตัวหมายถึง : นักการเมืองไทยที่มีความเป็นอยู่อุดมสมบูรณ์ มีเกียรติ เป็นผู้ที่มีกินมีใช้

ตัวหมาย :

(เค้กที่อยู่บนพานรัฐธรรมนูญ)

ตัวหมายถึงถึง : ผลประโยชน์ของชาติ เช่นงบประมาณของประเทศ ภาษีอากร

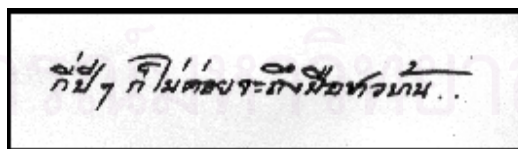
ตัวหมาย :

(การ์ตูนคนถือจานรอก)

ตัวหมายถึงถึง : ประชาชนไทยที่ส่วนใหญ่แล้วยากจน รอดผลประโยชน์ที่นักการเมืองจะนำมาให้ แต่ไม่เคยได้รับ

ตัวหมาย :

(คำบรรยาย“ก็ปีๆ ก็ไม่ค่อยจะถึงมือชาวบ้าน”)

ตัวหมายถึงถึง : นักการเมืองแบ่งผลประโยชน์ของชาติกันเอง โดยไม่เคยเหลือถึงประชาชน ยากจนที่กำลังรออยู่เลย

ภาพที่ 21 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล โดยสื่อความหมายนักการเมืองและประชาชนจากฐานะ การแต่งตัว บุคลิก ลักษณะ นักการเมืองร่ำรวยและประชาชนยากจน
- รหัสวัตถุ คือก้อนขนมเค้กบนพานรัฐธรรมนูญแทนผลประโยชน์ของชาติ ที่นักการเมืองแบ่งกันเอง

มุขการ์ตูนที่ใช้ในภาพนี้คือ

- มุขบุคลิกบางอย่างที่ไม่รู้ตัวซึ่งผู้อ่านสามารถสังเกตเห็น (Character unaware of something the reader can see) ในภาพนี้คือนักเขียนการ์ตูนได้แฝงบุคลิกของนักการเมืองที่ร่ำรวยอยู่แล้ว โกงกินแบ่งปันผลประโยชน์กันเองโดยไม่คิดถึงประชาชน
- มุขช่วงเวลาที่น่าสงสาร (Poor timing) แสดงออกโดยบุคลิกของประชาชนที่ถือจานรอรับผลประโยชน์อย่างไม่เคยเรียกร้องอะไร แต่ก็ไม่เคยได้รับส่วนแบ่งเลย

จากการถอดรหัสนักเขียนการ์ตูนภาพที่ 21 สื่อความหมายถึงพฤติกรรมนักการเมืองไทยที่คิดถึงแต่ผลประโยชน์ใส่ตัวฝ่ายเดียวแบ่งปันผลประโยชน์ของชาติกันเอง ไม่เผื่อแผ่ให้ประชาชนเจ้าของประเทศที่รอรับส่วนแบ่งอยู่ และมีรหัสแสดงถึงความตะกละตะกราม มีความมั่งมีอยู่แล้วยังกอบโกยผลประโยชน์อยู่

ในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะส่วนใหญ่ของนักการเมืองไทยที่เรียกได้ว่าเป็นลักษณะประจำมาทุกสมัยคือ ไม่เสียสละให้ประชาชน เมื่อมีผลประโยชน์ก็จะแบ่งกันเองทั้งๆ ที่มีความเป็นอยู่ที่ดีอยู่แล้ว ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นคนยากจนและไม่มีโอกาสเข้าถึงผลประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีการสื่อความหมายโดยการ์ตูนการเมืองในช่วงเวลาการรณรงค์การเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 มากที่สุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. พรรคชาติไทยรับเงินบริจาคทุจริต

จากประเด็นข่าวที่นายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทย รับเงินบริจาคเข้าพรรค 25 ล้านบาทจากผู้บริจาคให้คือ บริษัท เก้าภิญโญ ซึ่งต่อมาสืบทราบว่ามีที่มาไม่สุจริต อาจมาจากการฟอกเงิน ทั้งนี้เพราะบริษัทเก้าภิญโญ ไม่มีตัวตนและไม่เคยมีผลประกอบการใดๆ เรื่องดังกล่าวเป็นเหตุให้ ปปช.เข้าตรวจสอบพรรคชาติไทย ซึ่งเป็นผลทำให้พรรคเสียชื่อเสียง และอาจจะต้องยุบพรรคได้หากพบว่ามีความผิด

จากการวิเคราะห์ตัวบทการตั้งพรรคการเมืองทั้งหมด พบว่ามีกรรมการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 20 ชื่องาน เป็นกรรมการเมืองประเภทกรอบเดียว 19 ชื่องานและกรรมการเมืองหลายช่องจำนวน 1 ชื่องาน ดังตัวอย่างในภาคผนวกหน้า 220-221 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการ์ตูนต่อไปนี้

ภาพที่ 22 : เงินบริจาค 25 ล้านบาท

ผลงานของ อนรรทุธ ศศศิลป์

ภาพที่ 22 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(ถุงเงินบริจาค 25 ล้านบาท)

ตัวหมายถึง : เงินบริจาคเข้าพรรคชาติไทยที่บริษัท 9 ภูมิภาค บริจาคมา 25 ล้านบาท ไฟที่ลูกใหม่ แสดงถึงความเดือนร้อนของพรรคชาติไทย ที่มาจากเงินบริจาค 25 ล้านบาท

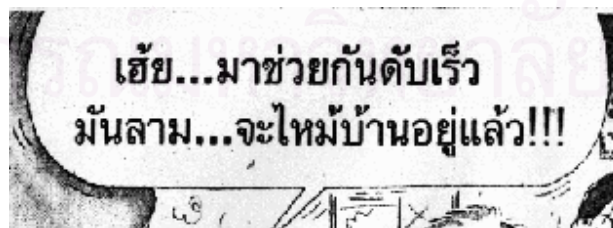
ตัวหมาย :

(ตัวการ์ตูนสาดน้ำดับไฟ)

ตัวหมายถึง : นายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทย

ตัวหมาย :

(คำบรรยาย “เฮ้ย มาช่วยกันดับเร็ว มันลามจะไหม้บ้านอยู่แล้ว”)

ตัวหมายถึง : นายบรรหาร หัวหน้าพรรคชาติไทยขอให้ลูกพรรคมาช่วยกันแก้ปัญหาเรื่องเงินบริจาค 25 ล้านบาท มิฉะนั้นอาจทำให้ต้องยุบพรรคถ้า ป.ป.ช.ตรวจสอบพบว่าทุจริต

ภาพที่ 22 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ

รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสบุคคล คือสื่อถึงนายบรรหาร ศิลปอาชา จากทรงผมและใบหน้า
- รหัสวัตถุ ในภาพการ์ตูนคือไฟกำลังไหม้เงินบริจาค 25 ล้านบาท สื่อถึงเรื่องเงินบริจาค ลูกถามทำให้พรรคเดือดร้อน

มุขการ์ตูนที่ใช้ในภาพนี้คือ

- มุขมนุษย์ปลอมตัวเป็นสัตว์ (Human masquerading as animals) ในภาพนี้คือ ให้นักการเมืองสวมบุคลิกของสัตว์คือหมาป่า และประชาชนสวมบุคลิกของแกะ ตามเรื่องเล่าในนิทาน

จากการถอดรหัสนี้จะเห็นว่าภาพที่ 22 สื่อความหมายถึงภาพที่ 31 สื่อความหมายว่าเงินบริจาคเข้าพรรคชาติไทย 25 ล้านบาทที่ได้จากบริษัท แก้วภิญโญ จำกัด เป็นตัวสร้างปัญหาให้พรรคอาจจะถูกสั่งยุบพรรคได้

การสื่อความหมายตามภาพดังกล่าว ใช้สัญลักษณ์แทนความหมายคือภาพเงินบริจาค 25 ล้านบาท สื่อความหมายถึงเงินบริจาคเข้าพรรคชาติไทยที่บริษัท แก้วภิญโญ บริจาคมา 25 ล้านบาท ไฟที่ลุกไหม้อยู่ แฉงความหมายถึงความเดือดร้อนของพรรคที่มีสาเหตุมาจากเงินบริจาคมานั้น ทำให้พรรคถูกสงสัยว่าทุจริตอาจทำให้ต้องยุบพรรค ทำให้นายบรรหารต้องรีบแก้ปัญหาโดยด่วน

จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมืองทั้งหมด สรุปได้ว่าลักษณะประจำที่การ์ตูนการเมืองไทยในรณรงค์การเลือกตั้งนำเสนอนั้น มีทั้งในกรอบของประเด็นเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง และกรอบในเรื่องของนโยบายและภาพของการเลือกตั้ง สำหรับในกรอบของผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น จากผลของการวิเคราะห์การประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองทราบว่าปัจจัยหลักที่นักเขียนการ์ตูนใช้คือ ประเด็นข่าวเด่นในช่วงเวลานั้นตามทัศนคติของนักเขียนการ์ตูน ประกอบกับแนวคิดที่เป็นปัจเจกและนโยบายของสังกัดร่วมด้วย ทำให้การสื่อความหมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งในภาพการ์ตูนจะพบเพียงผู้สมัคร 2 คน คือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย และนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ โดย

ความหมายที่สื่อเป็นการตั้งข้อบกพร่องของผู้สมัครออกมาแสดงให้เห็นเด่นชัดผ่านการล้อเลียนทางภาพ และส่วนมากแล้วจะเน้นให้เห็นถึงข้อบกพร่องและพฤติกรรมในด้านลบของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในกรณีที่ถูก ป.ป.ช. สอบสวนและตัดสินในคดีชุกหุ้ม แต่ในการเปรียบเทียบผู้สมัครจะชี้ให้เห็นข้อได้เปรียบของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรมากกว่า และชี้ว่าหมดยุคสมัยของนายชวน หลีกภัยแล้ว ทั้งนี้ไม่มีการสื่อความหมายเพื่อสนับสนุนพรรคการเมืองฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยตรง ซึ่งในการสื่อความหมายนั้น นักเขียนการ์ตูนมักนำคำพังเพย สุภาษิต สำนวนไทย หรือมายาคติ มาเป็นแก่นหรือส่วนประกอบในการเล่าเรื่อง และสื่อความหมายด้วย

เมื่อนำผลการวิเคราะห์การประกอบสร้างภาพการ์ตูนการเมืองมาพิจารณาประกอบแล้ว ผู้วิจัยพบว่าหากนักเขียนการ์ตูนมีแนวทางในการสนับสนุนผู้สมัครฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นพิเศษ ซึ่งอาจมีปัจจัยจากนโยบายของต้นสังกัด ที่ประมุขได้เข้าร่วมหรือทัศนคติของตนเอง จะแฝงการแสดงออกโดยการไม่เขียนถึงผู้สมัครท่านนั้น หรือเขียนถึงข้อด้อยของฝ่ายตรงข้ามแต่จะไม่เขียนถึงความดีหรือสนับสนุนตรงๆ อาทิเช่น การประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองของชัย ราชวัตร ที่ต้องเลี่ยงไปเขียนในประเด็นภาพรวมของการเลือกตั้งมากกว่าจะเสนอในเรื่องของตัวผู้สมัคร เพราะข้อจำกัดทางด้านสังคมของตนที่มีเพื่อนในวงการการเมืองมาก การเขียนการ์ตูนในข้อบกพร่องของผู้สมัครจะกระทบต่อความสัมพันธ์ทางด้านสังคมของตนได้ หรืออย่างเช่นการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองของ “พจน์” ศุภพจน์ สุภาคง แห่งหนังสือพิมพ์แนวหน้าที่ได้ชื่อว่าสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์มาโดยตลอด ภาพการ์ตูนในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งจะสื่อความหมายในประเด็นข้อบกพร่องของพรรคไทยรักไทยอย่างเดียวและเลี่ยงที่จะไม่กล่าวถึงนาย ชวน หลีกภัย ในประเด็นที่กำลังเป็นข่าวหรือเปรียบเทียบกับวิสัยทัศน์ของผู้สมัครทั้ง 2 คนอันจะสื่อถึงความด้อยของพรรคประชาธิปัตย์

สำหรับการสื่อความหมายในกรอบทางด้านนโยบายและภาพรวมนั้น ผู้วิจัยพบว่าการ์ตูนการเมืองมีลักษณะประจำคือเสนอถึงพฤติกรรมหาเสียงของนักการเมืองที่ทุจริต เป็นประเด็นที่การ์ตูนการเมืองนำเสนอมากที่สุดในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง รองลงมาคือประเด็นการทำงานของ กกต. และ ป.ป.ช. ที่ตรวจสอบนักการเมืองทุจริต และประเด็นของพรรคชาติไทยรับเงินบริจาค ตามลำดับ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นสภาวะการเลือกตั้งของไทยว่ายังไม่โปร่งใส การซื้อเสียงขายเสียงยังเป็นวัฒนธรรมการเลือกตั้งนักการเมืองเอาเปรียบประชาชน ประเทศไทยยังเป็นสังคมวัตถุนิยมอยู่มาก ซึ่งจากการสัมภาษณ์การประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูนทำให้ทราบว่า ทัศนคติต่อการเมืองการเลือกตั้งไทยของนักเขียนการ์ตูนเป็นไปในทางเดียวกันคือ การเมืองไทยยังไม่ก้าวหน้าเพราะการ

เลือกตั้งยังมีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ความเข้มข้นของการตรวจสอบจากองค์กรอิสระไม่ได้ทำให้การทุจริตมีน้อยลง แต่ทำให้นักหาเสียงหาวิธีหลบเลี่ยงความผิดมากขึ้น ดังนั้นจึงทำให้การสื่อความหมายของการรื้อฟื้นการเมืองให้ภาพนักการเมืองและการเลือกตั้งไทยในแง่ลบ

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า การสื่อความหมายในประเด็นภาพรวมการเลือกตั้งนี้ ไม่พบการใช้รหัสวัฒนธรรม เรื่องเล่า มายาคติ ในการสื่อความหมายมากเท่าการนำเสนอประเด็นในเรื่องของผู้สมัครรับเลือกตั้ง แต่เป็นการสื่อความหมายโดยใช้ความหมายตรง ความหมายแฝง รหัสภาษา การเปรียบเทียบ อุปมาอุปมัยและการเปรียบเทียบเชื่อมโยง เพื่อล้อเลียนเสียดสีพฤติกรรมของนักการเมืองมากกว่า

การสื่อความหมายประเด็นสังคม - ผู้ร้ายข้ามแดนชาวอินเดียนหลบหนีออกจากประเทศไทย

อย่างไรก็ตามการประกอบสร้างการรื้อฟื้นการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง พ.ศ.2544 ที่ผ่านมานั้น นักเขียนการรื้อฟื้นไม่ได้สื่อความหมายในแง่มุมมองเรื่องการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว แต่มีการสื่อความหมายถึงเรื่องอื่นๆ ที่เป็นข่าวดังและเป็นที่น่าสนใจในขณะนั้น ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่นำเสนอคือ คดีข่าวที่มาเฟี้ยแซก นายวิชัย คาคาม หรือโชตะ ราชัน ผู้ร้ายข้ามแดนที่ทางการประเทศอินเดียต้องการตัวให้สินบนสำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมือง (ส.ต.ม.) 25 ล้านบาทเพื่อหลบหนีออกจากโรงพยาบาล สมิติเวช และหนีออกนอกประเทศได้สำเร็จ โดยมีกระแสวิพากษ์ ส.ต.ม.รับสินบนดังกล่าวจริง

จากการวิเคราะห์ตัวบทการรื้อฟื้นการเมืองทั้งหมด พบว่ามีกรรณการรื้อฟื้นการเมืองที่สื่อความหมายถึงประเด็นดังกล่าว 23 ชิ้นงาน เป็นการรื้อฟื้นการเมืองประเภทกรอบเดียว 6 ชิ้นงานและกรรณการหลายช่องจำนวน 17 ชิ้นงาน ดังตัวอย่างในภาคผนวกหน้า 222-223 ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสื่อความหมายในประเด็นดังกล่าวดังภาพการรื้อฟื้นต่อไป

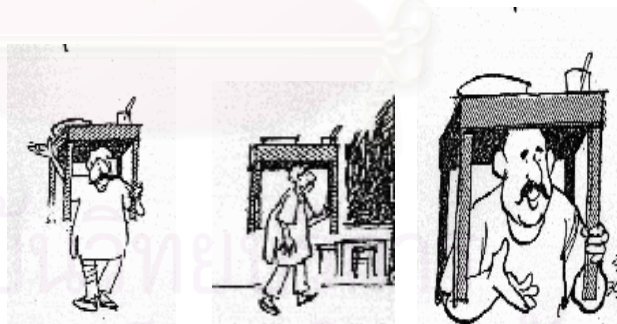
ภาพที่ 23 : เงินสด 25 ล้าน

ผลงานของ ชัย ราชวัตร

ภาพที่ 23 สื่อความโดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ตัวหมาย :

(ตัวการ์ตูนแขก)

ตัวหมายถึง :

ผู้ร้ายข้ามแดนชาวอินเดีย นายวิชัย คาคาม ที่หลบหนีจากโรงพยาบาล

สมมติเวชไปได้

ตัวหมาย :

(ตัวการ์ตูนผู้ใหญ่มากับจ๋อย)

ตัวหมายถึง : ชาวบ้านในสังคมไทย คำพูดของตัวการ์ตูนทั้งสองแทนคำถาม ข้อสงสัยของคนไทย

ภาพที่ 23 สื่อความหมายผ่านรหัสและมุขการ์ตูน คือ
รหัสที่ใช้ คือ

- รหัสสังคม คือรหัสที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในสังคม การสนทนาระหว่างกลุ่มคนในสังคมเล็ก ที่วางสถานะของตัวการ์ตูนไว้แน่นอน ในที่นี้คือการคุยกันถึงประเด็นทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ใหญ่มากับจ๋อย ในลักษณะของชาวบ้านที่สงสัยในเรื่องที่เกิดขึ้น โดยมีแขกชายตัวซึ่งในสังคมไทยมักจะเห็นอยู่เสมอเป็นผู้ตอบคำถาม

มุขการ์ตูนที่ใช้ในภาพนี้คือ

- มุขคำบรรยายที่หักมุมในตอนจบ (Surprise Ending Caption) โดยเริ่มต้นที่คำสนทนาธรรมดา ระหว่างตัวละคร แขกชายตัวและจ๋อยในเรื่องที่ชวนสงสัย เป็นการบอกผู้อ่านว่ากำลังพูดถึงเรื่องอะไร และจะเฉลยหักมุมในช่องสุดท้ายเรื่องเงิน 25 ล้านบาทที่ตำรวจรับสินบนช่วยคนร้ายหลบหนีราวกับล่องหนหายตัว

จากการถอดรหัสนภาพการ์ตูนที่ 23 ผลงานของชัย ราชวัตร สื่อความหมายว่า นายวิจัยคาตาม ผู้ร้ายข้ามอินเดียวหลบหนีออกจาก รพ.สมิติเวช ราวกับล่องหนได้ ได้เพราะจ่ายสินบน ส.ต.ม. เพื่อให้ช่วยพาหลบหนีต่างๆ ที่มีตำรวจเฝ้าโรงพยาบาลอย่างหนาแน่น ซึ่งการ์ตูนของชัยราชวัตรล้อเลียนว่าการล่องหนหายตัวอย่างไร้ร่องรอยได้ต้องใช้เงิน 25 ล้านบาทคือเงินสินบนนั่นเอง แต่ไม่ได้กล่าวพาดพิงถึงสำนัก

งานตำรวจตรวจคนเข้าเมืองที่กำลังเป็นที่สงสัยอยู่ การสื่อความหมายของการปฏิรูปในภาพนี้จึงเป็นการสื่อ เลียนเรื่องเงินสินบนเท่านั้น ไม่ได้พาดพิงว่าใครทำผิดจึงไม่เป็นการหมิ่นประมาทฝ่ายใด

การสื่อความหมายในลักษณะการปฏิรูปของรัช ราชวัตร เป็นการสื่อความหมายผ่าน บทสนทนาของตัวละครในภาพ แฝงความหมายในบทสนทนาคือเงินสด 25 ล้านเป็นอุปกรณ์แสดงการ หมายตัว เป็นความหมายโดยนัยว่าเงินจำนวนถึง 25 ล้านบาท เป็นจำนวนสูงมากที่จูงใจคนให้รับสินบน ทำให้ใครก็หายตัวได้ทุกคน

การสื่อความหมายในประเด็นนี้ นักเขียนการ์ตูนไม่ได้บอกอย่างชัดเจนว่าใครเป็นผู้รับ สินบน 25 ล้านบาทไป แต่เสนอว่าการที่ผู้ร้ายหลบหนีไปได้เพราะติดสินบนเจ้าหน้าที่ของไทยอย่างแน นอน ซึ่งข่าวที่สื่อมวลชนเสนอในช่วงนั้นยังไม่มี การตรวจสอบแน่ชัดว่าใครรับสินบน อย่างไรก็ตามการ์ตูน การเมืองสะท้อนให้เห็นถึงสังคมวัตถุนิยมของไทย ที่ละเลยการปฏิบัติตามหน้าที่ ให้เงินมาครอบงำ

ทั้งนี้การสื่อความหมายของการปฏิรูปการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งนั้น นักเขียน การ์ตูนการเมืองจะสื่อความหมายในเรื่องเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวหรือนำเสนอในประเด็นอื่นๆ ที่เป็น บริบทของสังคมในขณะนั้นมานำเสนอ ขึ้นอยู่กับปัจจัยในการประกอบสร้างคือนโยบายของหนังสือพิมพ์ ต้นสังกัดด้วย อาทิเช่นการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองช่องเดียวของ”เซีย” ศักดา แซ่เอี้ยว ในหนังสือ พิมพ์ไทยรัฐ หน้า 3 มีนโยบายกำหนดให้ต้องนำเสนอภาพการ์ตูนในกรอบของการเลือกตั้งเพียงอย่าง เดียวเท่านั้น ทำให้เป็นข้อจำกัดในการนำเสนอในประเด็นนี้

จากการวิเคราะห์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการสื่อความหมายของการปฏิรูปการเมืองไทยในช่วง รณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 นั้น ส่วนมากแล้วเป็นการสื่อความหมายจากการ์ตูนกรอบเดียวและ เน้นในเรื่องของพฤติกรรมทุจริตของนักการเมืองในการหาเสียงเลือกตั้ง เป็นประเด็นที่เป็นลักษณะประจำ ของการ์ตูนการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว สำหรับประเด็นในเรื่องผู้สมัครรับเลือกตั้ง การ์ตูนการเมืองได้ นำเสนอข้อบกพร่องของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรในคดียุบพรรคมากที่สุด ทั้งนี้ ในการประกอบสร้างการ์ตูน เพื่อสื่อความหมายนั้น นักเขียนการ์ตูนได้เลือกประเด็นข่าวเด่นในแต่ละวันตามทัศนคติของตน นำมาสู่ ประบวนการเข้ารหัสและมุขการ์ตูน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่วนหนึ่งเกิดจากจิตใต้สำนึกในการเลือกเข้ารหัส การ์ตูน ประกอบกับมีการนำรหัสวัฒนธรรม เรื่องเล่า มายาคติ สำนวน สุภาษิต อุปมาอุปมัย การเปรียบเทียบ เชื่อมโยง มาเป็นแก่นหรือส่วนประกอบในการเล่าเรื่องผ่านภาพการ์ตูนเพื่อสื่อความหมายใน

ประเด็นดังกล่าว ซึ่งเทคนิคการนำเสนอ การใช้เส้นแสดงความเคลื่อนไหว การใช้แสงเงา มีส่วนช่วยในการสื่อความหมายด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าในการสื่อความหมายในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งนี้ मुखการ์ตูนที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดคือมุขความกลัว และมุขกล่าวเกินจริง ซึ่งนักเขียนการ์ตูนได้นำมาใช้ร่วมกับรหัสวัฒนธรรมเพื่อสื่อความหมาย จึงเป็นข้อจำกัดทำให้ผู้รับสารที่ไม่ทราบรหัสวัฒนธรรมนี้จะไม่สามารถเข้าใจภาพการ์ตูนการเมืองได้

ในการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองนั้นจากประเด็นต่างๆ ที่การ์ตูนการเมืองได้สื่อความหมายตามที่ได้กล่าวและยกตัวอย่างมาแล้วนั้น สรุปได้ว่าการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 สื่อความหมายในแนวทางทั้ง 2 กรอบข่าว คือ กรอบข่าวประเภทกลยุทธ์ในการรณรงค์การเลือกตั้ง เน้นที่ประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ประเด็นในเรื่องส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และกรอบข่าวประเภทเนื้อหาเน้นไปที่เรื่องนโยบาย การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ให้ข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกในเรื่องนโยบายของแต่ละพรรคการเมือง ประเด็นทางการเมืองการเลือกตั้งอื่นที่ไม่ใช่เรื่องของผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยตรง ในการสื่อความหมาย ในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น สื่อความหมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งเพียง 2 คน คือ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย และ นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ โดยไม่ได้กล่าวถึงผู้สมัครจากพรรคการเมืองอื่น

ผู้วิจัยพบว่าการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งที่ผ่านมา ได้สื่อความหมายเพื่อแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งให้เห็นความบกพร่องของผู้สมัครคนสำคัญที่คาดว่าจะป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป โดยไม่ได้กล่าวถึงคุณสมบัติ วิสัยทัศน์ในการบริหารประเทศ หรือกลยุทธ์ใดๆของผู้สมัคร ทั้งนี้ยังมีการสื่อความหมายอย่างเด่นชัดว่า การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการชิงชัยกันระหว่างผู้นำพรรคการเมือง 2 พรรค คือพรรคไทยรักไทยและพรรคประชาธิปัตย์เท่านั้น สำหรับพรรคอื่นๆเป็นเพียงส่วนประกอบ

นอกจากได้สื่อความหมายถึง 2 หัวหน้าพรรคที่เป็นตัวเก็งในการเลือกตั้งครั้งนี้การ์ตูนการเมืองยังสื่อความหมายถึงการแข่งขันระหว่างผู้สมัครทั้งสอง คือนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะหัวหน้าพรรคการเมืองที่เก่าแก่ กับ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย เป็นตัวแทนของนักการเมืองรุ่นใหม่ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเป็นทางเลือกใหม่ของประชาชน แต่กำลังมีปัญหาเรื่องคดีชุกหุน การ์ตูนการเมืองได้สื่อความหมายเปรียบเทียบให้เห็นว่าผลงานของรัฐบาลในชวนในอดีต ทำให้คะแนนนิยมของเขาตกต่ำยากที่จะเอาชนะคู่แข่งได้ แม้ว่า พ.ต.ท. ทักษิณ จะมีปัญหาเรื่อง

หุ้นแต่ก็มีโอกาสชนะการเลือกตั้งมากกว่า สะท้อนความอ่อนแอ ความล้มเหลวของนายชวน หลีกภัย และ ความแข็งแกร่ง ความมุ่งมั่นของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

ลักษณะการตุ้่นการเมืองไทยที่น่าเสนอในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ที่กล่าวถึงประเด็นภาพรวมของการเลือกตั้งและนโยบายของพรรคการเมือง ได้สื่อความหมายถึงการ ทำงานขององค์กรอิสระทางการเมืองคือ ปปช. ที่กำลังทำหน้าที่ตรวจสอบนักการเมืองที่ทุจริต และ กกต. ที่ต้องดำเนินการจัดและตรวจสอบการเลือกตั้งให้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม และยังแสดงภาพ พฤติกรรมของนักการเมืองที่เอาตัวเอาเปรียบประชาชน การหาเสียงเป็นการโกหกเพื่อให้มีตำแหน่งทาง การเมืองเท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะทางการเมืองและนักการเมืองของไทยที่ขาดวินัยและมักทำ ความผิด จึงต้องมีองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความประพฤติของนักการเมืองและการเลือกตั้งอยู่ ตลอด แต่ถึงอย่างไรก็ตามนักการเมืองก็ยังหาโอกาสทำทุจริต หาเสียงแจกเงินเสมอสื่อให้เห็นถึงสังคม วัตถุนิยมและความยากจนของคนในประเทศ

ทั้งนี้ การตุ้่นการเมืองไม่ได้สื่อความหมายในแง่มุมมองเรื่องการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว แต่ มีการสื่อความหมายถึงเรื่องอื่นๆ ที่เป็นข่าวดังและเป็นที่น่าสนใจในขณะนั้น ประเด็นที่น่าเสนอคือ คดีข่าวที่ นายวิจัย คาคาม หรือโชตะ ราชัน ผู้ร้ายข้ามแดนที่ทางการประเทศอินเดียต้องการตัวให้สืบนสำนักงาน ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง (ส.ต.ม.) 25 ล้านบาทเพื่อหลบหนีออกจากโรงพยาบาล สมิติเวช และหนีออก นอกประเทศได้สำเร็จ โดยมีกระแสวิจารณ์ ส.ต.ม.รับสืบนดังกล่าวจริง

อย่างไรก็ดี การวิเคราะห์ตัวบทการตุ้่นเพื่อศึกษาการส่งผ่านความหมาย โดยการศึกษา รหัสและมุขการตุ้่นนี้ หากนักเขียนการตุ้่นเลือกประเด็นข่าวเด่นตามทัศนคติของตน แต่ข่าวนั้นยังไม่ชัดเจนในความเป็นจริง มีความคลุมเครือยังไม่เป็นที่รับรู้ของผู้รับสาร หรือเป็นข้อมูลที่นักเขียนการตุ้่นรับ ทราบฝ่ายเดียว เมื่อนำมาประกอบสร้างและสื่อความหมายจะทำให้ผู้รับสารไม่สามารถถอดรหัสได้หรือ ทำให้ผู้รับสารเข้าใจผิดในประเด็นดังกล่าว อีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นความบกพร่องในการส่ง ผ่านความหมายของการตุ้่นการเมืองคือ การใช้รหัสภาษาที่ซับซ้อน และมุขความเห็นที่น่าหัวเราะ ซึ่งส่วน มากแล้วจะเกิดจากการเข้ารหัสภาษาหรือทัศนคติส่วนบุคคลของนักเขียนการตุ้่น ซึ่งรหัสดังกล่าว อาจยังไม่เป็นที่รับรู้และเข้าใจของคนทั่วไป ทำให้การถอดรหัสภาพการตุ้่นดังกล่าวผิดเพี้ยนไป หรือไม่สามารถ ถอดรหัสได้ ดังตัวอย่างภาพการตุ้่นในภาคผนวกหน้าที่ 224-225

นอกจากนี้จากการวิเคราะห์ตัวบทของการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 ผู้วิจัยพบว่าการสื่อความหมายถึงนักการเมืองในภาพการ์ตูนนั้น มีการสร้างลักษณะพิเศษให้นักการเมืองกระทั่งเป็นเอกลักษณ์ทางการ์ตูนของนักการเมืองผู้นั้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของนักการเมืองไทยที่ปรากฏในภาพการ์ตูนในลำดับต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6
เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนของนักการเมือง
ในการ์ตูนการเมืองไทย ช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544

งานวิจัยเรื่องการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 นี้ มีจุดประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเข้าใจถึงลักษณะของการ์ตูนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของนักการเมืองไทยที่ปรากฏในการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ (Identity) มาใช้เป็นกรอบในการศึกษาและการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมือง ด้วย จากการวิเคราะห์การสื่อความหมายของการ์ตูนการเมือง ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมืองทั้งหมดในช่วงเวลาดังกล่าว จึงพบว่าการประกอบสร้างการ์ตูนเพื่อสื่อความหมายถึงนักการเมืองนั้น มีการสร้างเอกลักษณ์เป็นลักษณะพิเศษนอกเหนือจากการประกอบสร้างด้วยรหัสเฉพาะของการ์ตูน (Cartoon Codes)

ประสพโชค นวพันธุ์พิพัฒน (2540 : 66-67) กล่าวถึงการสร้างบุคลิกเลียนแบบนักการเมืองว่า เป็นการใช้หลักของ Metonymy ผ่านรหัสเฉพาะของการ์ตูน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ Facial Expression Code ในการจับเอาลักษณะเด่นอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้ถูกวาดมาเน้นอย่างเด่นชัดเกินจริง เพื่อให้ผู้ดูสามารถโยงไปถึงผู้นั้นได้ เช่น จมูกชมพูแทนคุณสมภาร รูปหน้าสี่เหลี่ยมและตัวเตี้ยแทนคุณบรรหาร ศิลปอาชา

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเอกลักษณ์พิเศษทางภาพการ์ตูนนี้ เป็นการศึกษาการประกอบสร้างภาพการ์ตูนเพื่อสื่อความหมายถึงนักการเมืองที่นอกเหนือจากการใช้หลักการของ Facial Expression Code เช่น ลักษณะทรงผมของนายชวน หลีกภัย ที่ปิดปลายเน้นความหยักยาวของเส้นผมหรือรูปหน้าเหลี่ยมของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นการใช้รหัสบุคคลและสื่อความหมายโดยการเปรียบเทียบเชื่อมโยงจากลักษณะเด่นทางกายภาพในภาพการ์ตูนสู่นักการเมืองท่านนั้น ซึ่งนอกจากการสื่อความหมายถึงบุคคลโดยใช้ลักษณะดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยพบว่านักเขียนการ์ตูนการเมืองได้สร้างเอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนให้นักการเมือง ตามหลักแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ของ Kathryn (1977 : 20-23) ที่กล่าวว่าเอกลักษณ์เป็นสิ่งที่อยู่บนพื้นฐานของเชื้อชาติ วรรณะ รวมทั้งพฤติกรรมประจำและการแสดงออกเป็นกระบวนการทางสังคมที่สร้างความเป็นตัวตนและสะสมความเป็นเอกลักษณ์ เอกลักษณ์เป็น

แนวคิดในมุมมองของผู้สร้างสรรค์งาน ที่เป็นผู้ประกอบสร้างเอกลักษณ์ให้กับบุคคลหรือสิ่งต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจและรับรู้ โดยผู้สร้างสรรค์งานจะหยิบยกความแตกต่างที่โดดเด่นของบุคคลมาเป็นปัจจัยในการสร้างเอกลักษณ์ เอกลักษณ์ของบุคคลนั้นสร้างได้จากสิ่งที่เป็นไปอยู่แล้ว เช่นชาติกำเนิด วงศ์ตระกูล ลักษณะทางกายภาพต่างๆ อารมณ์ เอกลักษณ์ที่สร้างจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอันได้แก่ อาชีพ พฤติกรรมที่แตกต่าง ผลงานที่เคยทำในอดีต

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์, ดร. (2545 :327-329) ได้ศึกษางานของ Stuart Hall (1993) และกล่าวถึงเรื่องเอกลักษณ์ว่าเอกลักษณ์ไม่ใช่คุณสมบัติเฉพาะที่เฉพาะหยุดนิ่ง แน่นนอน ตายตัว และจับต้องได้อย่างที่มักนิยมเข้าใจกัน แต่เอกลักษณ์ในตัวเองแล้วคือระบบของการจัดประเภทแยกแยะแบบหนึ่งเท่านั้น เอกลักษณ์จึงเป็นเรื่องของระบบ ระเบียบ รหัสและกฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนด สร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้นทั้งในเชิงสัญลักษณ์และในเชิงรูปธรรม

ทั้งนี้ เช่นเดียวกับในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 นักเขียนการ์ตูนได้มีการนำพฤติกรรมที่เคยทำในอดีต ผลงาน สมญานาม ประสบการณ์มาเป็นปัจจัยในการประกอบสร้างสร้างเอกลักษณ์ทางการ์ตูนให้กับนักการเมือง ซึ่งอาจจะไม่มีเจตนาให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ แต่เป็นรูปแบบการสื่อความหมายถึงนักการเมืองจนเป็นลักษณะประจำในช่วงเวลาหนึ่ง จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมือง ผู้วิจัยพบว่ามีรูปแบบของเอกลักษณ์เด่นชัดที่สื่อความหมายถึงนักการเมือง 2 ท่านคือ นายชวน หลีกภัย และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในลักษณะต่างๆ กัน ดังที่จะนำเสนอตัวอย่าง ดังนี้

เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนการเมืองของนายชวน หลีกภัย

ผู้วิจัยพบว่าเอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนของนายชวน หลีกภัย ที่ปรากฏในการ์ตูนการเมืองช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 มี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกประกอบสร้างโดย “เชียว” หรือ คักดา แซ่เอี้ยว นักเขียนการ์ตูนการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ สร้างเอกลักษณ์ให้ภาพการ์ตูนที่สื่อความหมายถึงนายชวน มีงูเห่าพันคออยู่ตลอด และได้ทราบว่าเป็นความตั้งใจของผู้ส่งสาร ซึ่งนำไปปัจจัยในการสร้างมาจากพฤติกรรมในอดีตและบุคลิกบางอย่างของนายชวนตามทัศนคติของเชียว เอกลักษณ์ลักษณะที่ 2 ที่ผู้วิจัยพบว่าเป็นลักษณะพิเศษที่สื่อความหมายถึงนายชวน หลีกภัย คือภาพของกระโปงสี

ที่ติดตัวอยู่ตลอดซึ่งประกอบสร้างโดยนักเขียนการ์ตูน เช่น “หมิ่น” ชูชาติ หมิ่นอินกุล จากหนังสือพิมพ์มติชน และ “อรุณ” อรุณ วัชรสวัสดิ์ จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และเดอะ เนชั่น

ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะได้นำเสนอตัวอย่างภาพการ์ตูนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของนายชวน หลีกภัย และผลการวิเคราะห์ถึงลักษณะของเอกลักษณ์นั้น

เอกลักษณ์งูเห่าพันคอ

ภาพที่ 24: โกล้หมดยุคคุณแล้ว
ผลงานของ “เชี้ย” ศักดา แซ่เอี้ยว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 25: ลีลาไม่ตาย
ผลงานของ “เชียว” ศักดา แซ่เอียว

ภาพที่ 26: ชะตาชีวิต คนอื่นลิขิต
ผลงานของ “เชียว” ศักดา แซ่เอียว

ภาพที่ 27 : คนดีอย่างพวกผม ผิดไม่ได้
ผลงานของ “เซี่ย” ศักดา แซ่เอี้ยว

ภาพที่ 28: แล้วแต่บุญกรรม
ผลงานของ “เซี่ย” ศักดา แซ่เอี้ยว

ภาพที่ 28: ยัง ยังฉันยังไม่ตาย
ผลงานของ “เชี้ย” ศักดา แซ่เอี้ยว

จากตัวอย่างภาพการ์ตูนของเชี้ยจะเห็นได้ว่า มีลักษณะที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของนายชวน หลีกภัย ที่นอกเหนือจากการใช้รหัสการ์ตูนแบบ Facial Expression Code (ลักษณะของทรงผมปิดปลาย และรูปปากแหลม) ของเชี้ย คือทุกภาพการ์ตูนที่สื่อความหมายถึงนายชวน จะมีงูเห่าพันรอบคอเสมอ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดลักษณะพิเศษดังกล่าวมาจากการที่นักเขียนการ์ตูนหยิบบริบททางการเมือง(context) ประเด็นเรื่องที่น่าชวน หลีกภัย เมื่อครั้งจัดตั้งรัฐบาลสมัยที่ 2 ได้รับเอากลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ออกจากพรรคประชากรไทย 7 คน นำโดยนายวัฒนา อัศวเหม และนายฉลอง เรี่ยวแรง เข้าพรรคของตนเพื่อจะได้มี สส.มากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาล การกระทำดังกล่าวถูกพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามและสื่อมวลชนวิจารณ์ว่าผิดมายุทาทางการเมือง และนายสมักร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย ได้ขนานนาม สส.ทั้ง 7 ที่ย้ายพรรคไปเพื่อจะได้เป็นรัฐบาลว่าเป็นพวก “งูเห่า” (ตามมาคาดติของไทย งูเห่ามาจากนิทานเรื่องชวานากับงูเห่าหมายถึงพวกเลี้ยงไม่เชื่อง ออกตัญญต่อผู้มีพระคุณ) ดังนั้นการที่นายชวน หลีกภัย รับเอา สส.กลุ่มงูเห่าเข้าพรรคประชาธิปัตย์เพื่อให้พรรคตนได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลนั้น เป็นมารยาททางการเมืองที่ไม่สมควรทำ

ประเด็นดังกล่าวเป็นข่าวที่สื่อมวลชนเสนอและเป็นเรื่องที่คนรับรู้กันทั่วไป เชี้ยจึงได้หยิบเอาประเด็นดังกล่าวซึ่งถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นมาสร้างเป็นลักษณะพิเศษทางการ์ตูนให้

นายชวน หลีกภัย ฐูเห่าที่พันคอบนายชวนสื่อความหมายถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มฐูเห่า ที่นายชวน หลีกภัย ฐูเห่าพรรคปะชาธิปัตย์ไปนั้นเอง และการสร้างลักษณะพิเศษนี้มีอยู่ในการฐูเห่าที่สื่อความหมาย ถึงนายชวน หลีกภัยมาตลอดจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางภาพการฐูเห่า

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์คุณศักดา แซ่เอี้ยว หรือ "เซี่ย" ผู้ประกอบสร้างเอกลักษณ์ทางการเมืองให้นายชวน หลีกภัย กล่าวว่า เป็นความตั้งใจของเขาที่จะสร้างลักษณะพิเศษให้เป็นเอกลักษณ์ของนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีฐูเห่าพันคอบมาตั้งแต่เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 แล้ว เมื่อดูภาพการฐูเห่าเมื่อใดจะทำให้คนอ่านจำเรื่องนี้ได้ตลอด ซึ่งนอกจากจะสื่อความหมายถึงความบอบพรวงในอดีตอนรับกลุ่มฐูเห่าเข้าพรรคปะชาธิปัตย์แล้ว ภาพฐูเห่าที่พันคอบนั้น เซี่ยยังหมายถึงพฤติกรรมข้วงไม่พันคอบในสำนวนไทยคือแก้ปัญหาไม่เคยสำเร็จ ปัญหา นั้นจะย้อนกลับมาอีกเสมอ และหมายถึงนายชวนทำตัวเป็นเทวดา ที่ใครก็แตะต้องวิพากษ์วิจารณ์การทำงานไม่ได้จะโต้ตอบกลับทันที (เปรียบได้กับพระศิวะเป็นเทพองค์หนึ่งของศาสนาฮินดูมีฐูเห่าอยู่รอบพระศอบ)

เซี่ย กล่าวว่า "ผมว่าน่าจะหาสัญลักษณ์พิเศษสำหรับตัวนายกณะ เพราะคนอื่นเค้าไม่เขียน เราน่าจะหาลักษณะพิเศษของเราอย่างชวนมีฐูเห่าพันคอบ ผมต้องการให้เป็นเอกลักษณ์ของชวนเลย มีคนเคยบอให้เอาออกนะก็พวกเรานั้นแหละแต่ผมไม่เอาออกหรอก สังเกตดูตอนเป็นรัฐบาล ฐูจะฐูคอบ พอเป็นฝ่ายค้านก็หัวห้อย มันเป็นลักษณะพิเศษที่ไม่อยากทิ้งแล้วมันก็มีเรื่องราวของมัน จริงๆคนทั่วไปรู้ว่าหมายถึงกลุ่มฐูเห่า 7 คนจากปะชากรไทยที่ชวนรับไป ตอนนั้นเหมือนชวนฉีกปะชาธิปัตย์ของไทยเลยนะ ผมवादไว้คนจะรู้ว่าเขาทำอะไรไม่ดีมาบ้าง อีคอบอย่างเขาชอบทำตัวเป็นเทวดาเหมือนพระศิวะ แตะต้องไม่ได้ต้องออกมากรีต แล้วก็ทำอะไรแบบข้วงไม่พันคอบแก้ปัญหาอะไรไม่เคยจบ" (ศักดา แซ่เอี้ยว. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2545)

จะเห็นได้ว่าลักษณะการสร้างเอกลักษณ์ของเซี่ยให้กับภาพการฐูเห่าของนายชวน หลีกภัย นอกจากการสร้างเอกลักษณ์โดยการเน้นลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่น เช่นทรงผมและรูปปากแล้ว พบว่ามีการใช้หลักการสร้างเอกลักษณ์หนีบยกเอาพฤติกรรมเด่นๆ ที่แตกต่างจากคนอื่นและสังคมรับรู้กันทั่วไปมาเป็นปัจจัยในการสร้างเอกลักษณ์พิเศษ ซึ่งการสร้างเอกลักษณ์ดังกล่าวเกิดจากความตั้งใจของเซี่ยที่หนีบเอาพฤติกรรมในแง่ลบของนายชวน หลีกภัย มาเป็นปัจจัยในการประกอบสร้าง ซึ่งนอกเหนือจากพฤติกรรมในอดีตแล้ว ทศนคติมุมมองส่วนตัวของผู้ประกอบสร้างก็มีส่วนร่วมด้วย

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง พ.ศ.2544 มีเอกลักษณ์ที่สื่อถึงนายชวน หลีกภัย ในลักษณะอื่นอีก ดังต่อไปนี้

เอกลักษณ์ช่างทาสี

ภาพที่ 30 : CLUMSY !
ผลงานของ อรุณ วัชรสวัสดิ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 31 : ตกถังสี
ผลงานของ อรุณ วัชรสวัสดิ์

ภาพที่ 32 : ผมพร้อมเป็นนายก
ผลงานของ ชูชาติ หมื่นอินกุล

จากตัวอย่างภาพการ์ตูนที่สื่อความหมายถึงนายชวน หลีกภัย มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งคือภาพของนายชวน เป็นช่างทาสีจะมีแปรงทาสีและกระป๋องสีติดตัว ซึ่งจากภาพการ์ตูนที่ได้นำมาเสนอคือ ผลงานของอรุณ วัชระสวัสดิ์ ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และเดอะเนชั่น และผลงานของชูชาติ หมิ่นอินกุล แห่งหนังสือพิมพ์มติชน

ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าปัจจัยที่นำมาประกอบสร้างลักษณะพิเศษนี้ ปัจจัยเอื้อส่วนหนึ่งมาจากสมญานามของนายชวน หลีกภัย ที่สื่อมวลชนสายการเมืองตั้งให้เมื่อครั้งเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 ว่า “ช่างทาสี” จากพฤติกรรมที่มักจะสร้างภาพด้านดีให้พรรคพวกตน และสร้างภาพลบให้ฝ่ายตรงข้าม แต่ปัจจัยหลักที่เป็นประเด็นที่นักเขียนการ์ตูนหยิบมาสร้างลักษณะพิเศษในการ์ตูนการเมืองช่วงรณรงค์การเลือกตั้งคือ พฤติกรรมของนายชวน หลีกภัย ที่สร้างภาพด้านดีให้กับพรรคของตน ทั้งที่พรรคของตนยังมีผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียงทุจริตอยู่ โดยเฉพาะตามที่สื่อมวลชนเสนอประเด็นข่าวที่เขารับประกันความสุจริตของนายบุญมาก ศิริเนาวกุล ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้ใบแดงจาก กกต. นั้นได้ตอกย้ำพฤติกรรมสร้างภาพ หรือ “ช่างทาสี” ของนายชวน หลีกภัย และเป็นประเด็นที่นักเขียนการ์ตูนการเมืองนำมาประกอบสร้างเป็นเอกลักษณ์ของเขาในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งที่ผ่านมา

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าภาพการ์ตูนนายชวน หลีกภัย ที่ถือแปรงทาสีและกระป๋องสีนั้น เป็นเอกลักษณ์ชั่วคราวในระยะเวลาที่ประเด็นข่าวนี้เป็นที่กล่าวถึงเท่านั้นคือ ช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ที่ผ่านมา เมื่อเวลาผ่านไปลักษณะพิเศษที่สื่อความหมายถึงนายชวน ในลักษณะนี้ก็ไม่พบอีก อย่างไรก็ตามในทัศนะเรื่องการสร้างเอกลักษณ์ทางการ์ตูนให้กับนักการเมืองของผู้ประกอบสร้าง คือคุณอรุณ วัชระสวัสดิ์ และคุณชูชาติ หมิ่นอินกุล นั้น จากการสัมภาษณ์ทราบว่านักเขียนการ์ตูนการเมืองทั้ง 2 ท่านไม่มีเจตนาให้เกิดลักษณะพิเศษดังกล่าว เป็นการตั้งเอาสมญานามที่มีอยู่แล้วมาสื่อถึงพฤติกรรมให้ชัดเจน ว่าช่วงนั้นเขาทำอะไร ไม่ได้เป็นการสร้างเอกลักษณ์ใหม่ๆ เมื่อเวลาผ่านไปลักษณะก็เปลี่ยนไป

“งานของผมไม่สร้างเอกลักษณ์ให้ใคร เพราะเขียมาแล้ว ถ้าใครทำอีกคนคงตลก แต่ถ้าจะวาดนักการเมืองให้มีเอกลักษณ์ก็ทำได้ถ้าคิดว่าเรื่องนั้นเป็นเรื่องสำคัญ แต่ว่าผมไม่อยากทำ. . . ลักษณะของชวนที่เป็นช่างทาสีก็วาดตามข่าวช่วงนั้นระยะเดียว พอเวลาผ่านไปอย่างตอนนี้ก็ไม่มีแล้ว” (อรุณ วัชระสวัสดิ์.สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2545)

สรุปได้ว่า เอกลักษณะพิเศษทางภาพการ์ตูนของนายชวน หลีกภัย ตามที่กล่าวมานั้น นักเขียนการ์ตูนนำปัจจัยมาจากพฤติกรรมที่บกพร่องทางการเมือง โดยนำรหัสวัฒนธรรม (นิทานเรื่องชาวนากับงูเห่า) และสมญานามช่างทาสี มาเป็นองค์ประกอบในการสื่อความหมายถึงบุคคลนอกเหนือไปจากการสื่อความหมายโดยใช้ Facial Expression ซึ่งเป็นการนำลักษณะทางกายภาพมาเน้นให้เด่น ทั้งนี้ การถอดรหัสของผู้รับสารนอกจากใช้การเปรียบเทียบเชื่อมโยงลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่นของตัวการ์ตูน กับบุคคลจริงแล้ว การถอดรหัสลักษณะเอกลักษณะพิเศษ ผู้รับสารต้องรับทราบบริบททางการเมืองที่เป็นที่มาของเอกลักษณะนั้นๆ ด้วย

นอกจากภาพการ์ตูนการเมืองที่แสดงเอกลักษณะของนายชวน หลีกภัย แล้วในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง พ.ศ.2544 ผู้วิจัยพบว่า ยังมีมีลักษณะพิเศษที่สื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณะทางภาพการ์ตูนของ พ.ต.ท. ทักษิณ ในช่วงเวลานั้น ดังนี้

เอกลักษณะทางภาพการ์ตูนการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมือง ผู้วิจัยพบว่าเอกลักษณะทางภาพการ์ตูนของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่ปรากฏในการ์ตูนการเมืองช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 มี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกประกอบสร้างโดย “เขียน” นักเขียนการ์ตูนการเมืองที่ได้สร้างเอกลักษณะทางภาพการ์ตูนให้นายชวน หลีกภัย มีงูเห่าพันคออยู่ตลอดตามที่กล่าวมาแล้ว สำหรับเอกลักษณะทางภาพการ์ตูนที่สื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร จะมีมีดปักสั้นอยู่ที่หลัง 2 เล่ม เขียนว่า ปปช.เล่มหนึ่งและเขียนว่า ปชป. อีกเล่มหนึ่ง ซึ่งมีดทั้งสองสื่อความหมายถึงอุปสรรคของ พ.ต.ท. ทักษิณ ในช่วงเวลาหาเสียงเลือกตั้ง และลักษณะอีกประการหนึ่งคือ ภาพการ์ตูน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร คอขาด ซึ่งเป็นลักษณะอันพิเศษเป็นเอกลักษณะที่นักเขียนการ์ตูนการเมืองหลายๆ ท่านมีลักษณะการประกอบสร้างที่คล้ายกัน เพื่อสื่อความหมายถึงคำตัดสินของ ปปช.ที่ระบุว่า พ.ต.ท.ทักษิณ จงใจปกปิดทรัพย์สิน ทำให้เขามีโอกาสหมดอนาคตทางการเมือง

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะได้นำเสนอลักษณะของเอกลักษณะในการ์ตูนการเมืองที่สื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ผลการวิเคราะห์ถึงลักษณะเอกลักษณะนั้น

เอกลักษณ์มีดปักหลัง

ภาพที่ 14 : ยัง ยังฉันยังไม่ตาย
ผลงานของ “เซี่ย” ศักดา แซ่เอี้ยว

ภาพที่ 33: ฤทธิ์เพลงงู
ผลงานของ “เซี่ย” ศักดา แซ่เอี้ยว

ภาพที่ 34: ฝันไกลไปถึงริปล่าว?

ผลงานของ “เชียว” ศักดา แซ่เอียว

ภาพที่ 35: นายกในดวงใจ

ผลงานของ “เชียว” ศักดา แซ่เอียว

จากภาพการ์ตูนของเซียที่สื่อถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร พบว่ามีลักษณะที่แสดงถึงเอกลักษณ์นอกเหนือจากการใช้รหัสบุคคล คือทุกภาพการ์ตูน พ.ต.ท.ทักษิณ จะมีมิดสั้นปักหลัง 2 เล่ม เขียนกำกับว่า ปปช. และ ปชป. สื่อถึงอุปสรรคที่กำลังทิ่มแทงเขาอยู่ มีด ปปช. แฝงความหมายถึงคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ที่ขณะนั้นกำลังสอบสวนคดีชู้กัญหุนของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับอนาคตทางการเมืองของเขา และเป็นชนกติดหลังของ พ.ต.ท. ทักษิณ เรื่อยมา สำหรับมีด ปชป. สื่อความหมายถึงพรรคประชาธิปัตย์ ที่มีหัวหน้าพรรคคือนายชวน หลีกภัย ถือเป็นคู่แข่งทางการเมืองคนสำคัญ ที่คอยหาโอกาสเวลาเขาเพลี่ยงพล้ำ โจมตีเขาและพรรคไทยรักไทย เปรียบเหมือนอาวุธที่คอยทำร้ายข้างหลัง (แทงข้างหลัง) ตลอดเวลา

เซีย ได้หยิบอุปสรรคและความบกพร่องของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในประเด็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป โดยเฉพาะประเด็นเรื่องคดีชู้กัญหุนที่ ปปช. กำลังตรวจสอบและเป็นประเด็นที่การ์ตูนการเมืองนำเสนอมากที่สุด มาเข้ารหัสและสร้างเป็นเอกลักษณ์ให้ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในภาพการ์ตูนช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง นอกจากนี้การสร้างเอกลักษณ์ในลักษณะดังกล่าวเป็นความตั้งใจของนักเขียนการ์ตูน และเมื่อเวลาผ่านและสถานการณ์เปลี่ยน เอกลักษณ์ดังกล่าวก็เปลี่ยนไปด้วย คือภายหลังการเลือกตั้งพรรคไทยรักไทยได้คะแนนเสียงมากกว่าพรรคประชาธิปัตย์มีด ปปช. ก็หลุดออกจากหลังเป็นเล่มแรก หลังจากนั้นเมื่อศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้ พ.ต.ท.ทักษิณ พ้นผิดในคดีชู้กัญหุน เอกลักษณ์ที่เป็นมีด ปปช. ที่เหลืออยู่ก็หลุดออกจากหลังของเขา ดังภาพตัวอย่าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 36: พลัง...แห่งชีวิต
ผลงานของ “เชียว” ศักดา แซ่เอียว

เชียว กล่าวถึงการสร้างเอกลักษณ์ให้นักการเมืองในภาพการ์ตูนว่า “อย่างทักษิณ ตอนเลือกตั้งจะมีมิดปักอยู่ 2 เล่มเขียนว่า ป.ป.ช. กับ ป.ช.ป. ก็เรื่องหุ้่นที่เขากำลังโดนสอบสวนอยู่กับพรรคฝ่ายตรงข้ามคนละเล่ม ที่ต้องเป็นมิดเพราะเขาให้คำว่าย่างข้างหลังกัน แล้วมิดก็โบโตๆ เขียนคำอธิบายได้ พอเลือกตั้งชนะก็เอามิด ป.ช.ป.ออก พอหลุดคดีก็เอามิด ป.ป.ช. ออก โดยใช้พลังประชาชนดึงออก ตอนนั้นคิดว่าเขาพลาสติกดีหลังไว้ตลอดทั้งปีทั้งชาติก็เกินไป” (ศักดา แซ่เอียว. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2545)

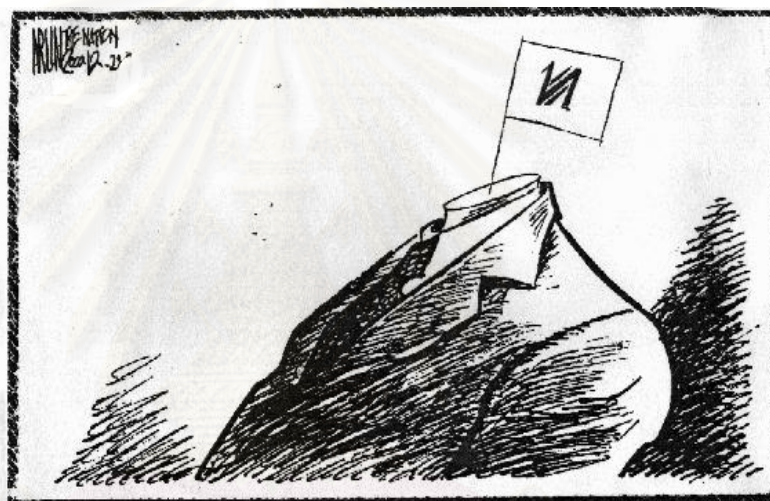
นอกจากนี้เชียวเล่าว่าเขากำลังรวมเล่มผลงานการ์ตูนการเมือง และได้ขอให้คุณทักษิณ ชินวัตร เขียนคำนิยมให้ ซึ่งคุณทักษิณมีความเห็นเรื่องเอกลักษณ์ของเขาในการ์ตูนการเมืองที่มีมิด 2 เล่มปักที่หลังว่าเขาชอบทุกรูปและถือว่าเป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้รู้ว่าจะต้องอดทน เพื่อฟันฝ่าแก้ปัญหาให้มิดมันออกไป

อย่างไรก็ตามประเด็นข่าวเรื่องที่ ปปช. มีมติตัดสินว่า พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร จงใจปกปิดทรัพย์สิน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2543 ก่อนวันเลือกตั้งทั่วไปนั้น เป็นประเด็นสำคัญที่นักเขียนการ์ตูนส่วนมากนำมาประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองในช่วงเวลารณรงค์การเลือกตั้ง และจากตัวบทการ์ตูนการเมือง

เมื่อในชวงนั้น ผู้วิจัยพบว่ามิลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์สื่อความหมายถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งมีลักษณะไปในทางเดียวกัน ดังนี้

เอกลักษณ์ศรีษะขาดจากคำตัดสินของ ป.ป.ช.

ภาพที่ 37 : สัญลักษณ์พรรคไทยรักไทย
ผลงานของ อรุณ วัชรสวัสดิ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 38 : ผมยังเชื่อมั่น ป.ป.ช.มีไว้สำหรับสอบก๊วย
ผลงานของ ศุภพจน์ สุภาคอง

ภาพที่ 39 : ป้ายหาเสียง
ผลงานของ บัญชา/คามิน

ภาพที่ 40 : ผมจะสู้ต่อไป
ผลงานของ “เงา” ยอด พงษ์สกุล

จากภาพการ์ตูนที่สื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่นักเขียนการ์ตูนนำเสนอในช่วงรณรงค์ก่อนการเลือกตั้ง 6 ม.ค.2544 มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์คือ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในภาพการ์ตูนไม่มีศีรษะ และนักเขียนการ์ตูนใช้บริบทอื่นๆ เพื่อช่วยสื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ เช่น ใช้สัญลักษณ์ของพรรคไทยรักไทย คำพูดจากการสัมภาษณ์ ป้ายหาเสียง หรือระบุแฝงอยู่ในบทสนทนาในภาพการ์ตูน ทั้งนี้ปัจจัยหลักที่นักเขียนการ์ตูนนำมาประกอบสร้างเอกลักษณ์นี้ มาจากคำตัดสินของ ป.ป.ช. ที่วินิจฉัยว่า พ.ต.ท. ทักษิณจงใจปกปิดทรัพย์สินในระหว่างดำรงตำแหน่งทางการเมือง และมีคำสั่งให้ส่งเรื่องดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินซ้ำอีกครั้ง หากศาลรัฐธรรมนูญยืนยันตามคำตัดสินของ ป.ป.ช. แล้ว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต้องห้ามยุ่งเกี่ยวงานด้านการเมือง 5 ปี ซึ่งกล่าวได้ว่าคำตัดสินของ ป.ป.ช. ยังไม่เป็นการชี้ขาดในคดีความผิด แต่การนำเสนอของการ์ตูนการเมืองนั้นสื่อความหมายว่า คำตัดสินของ ป.ป.ช. มีผลทำให้ พ.ต.ท. ทักษิณ หมดอนาคตหรือตายในทางการเมืองโดยสื่อเป็นภาพคนคอขาด และกลายเป็นลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในภาพการ์ตูน ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ลักษณะทางภาพการ์ตูนที่ พ.ต.ท.ทักษิณ คอขาดนี้ นักเขียนการ์ตูนสื่อความหมายแบบด่วนสรุปเกินไป ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคำตัดสินของ ป.ป.ช.ยังไม่สามารถสรุปได้ว่า พ.ต.ท. ทักษิณ มีความผิดจริง ต้องรอคำตัดสินจากศาลรัฐธรรมนูญก่อน ดังนั้นการสร้างเอกลักษณ์ดังกล่าวจึงไม่ตรงกับบริบททางการเมือง

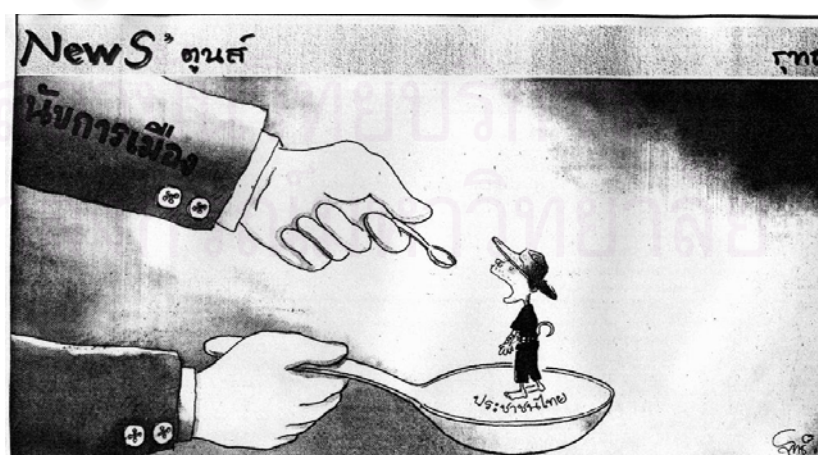
ในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่ากรณีที่นักเขียนการ์ตูนสร้างเอกลักษณ์ให้กับ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นภาพการ์ตูนคนไม่มีศรีษะนั้น ยังไม่ตรงตามบริบททางการเมืองเวลานั้น แต่เป็นการคาดว่าอนาคตของ พ.ต.ท.ทักษิณ จะต้องถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินว่าผิดจริงแน่นอน ดังนั้นปัจจัยในการสร้างเอกลักษณ์ของนักการเมืองในภาพการ์ตูนส่วนหนึ่งมีที่มาจากทัศนคติส่วนตัวและมุมมองของผู้ประกอบสร้างด้วย

เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนการเมืองของ ประชาชนไทย

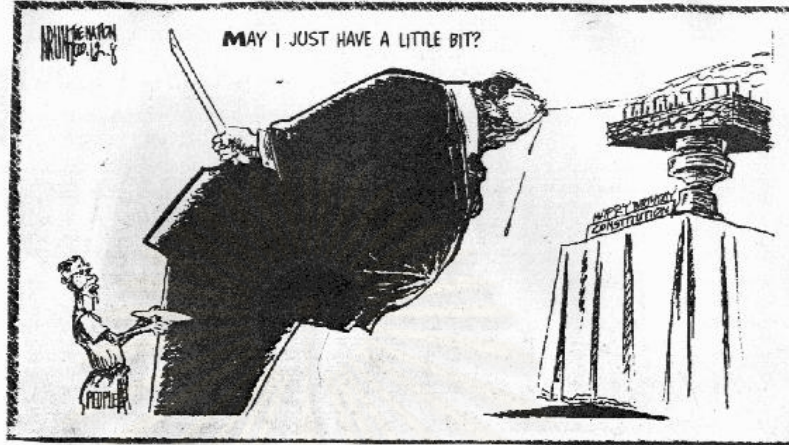
จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนการเมือง นอกจากจะพบลักษณะของการสร้างเอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนให้กับนักการเมืองไทยแล้ว ผู้วิจัยพบว่ายังมีลักษณะพิเศษที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของประชาชนไทยในภาพการ์ตูนการเมือง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่มีความคงที่ยาวนานกว่าเอกลักษณ์ของนักการเมือง เอกลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงประชาชนไทยจะแสดงด้วยภาพตัวการ์ตูนคนรูปร่างผอม ยากจน สวมงอบ เป็นเกษตรกร เป็นลักษณะที่นักเขียนการ์ตูนส่วนมากสื่อความหมายถึงประชาชนไทยมายาวนานจนเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยในภาพการ์ตูน แสดงให้เห็นได้ ดังนี้

ภาพที่ 41 : นักการเมืองกับประชาชนไทย

ผลงานของ อนรรทุทธ์ ศศศิลป์

ภาพที่ 42 : MAY I JUST HAVE A LITTLE BIT?
ผลงานของ อรุณ วัชรสวัสดิ์

ภาพที่ 43 : สัจธรรม ความจริงแท้
ผลงานของ อรรถนพ กิตติชัยวรรณ

จากภาพการ์ตูนจะเห็นได้ว่า การสื่อความหมายถึงประชาชนไทยในการ์ตูนการเมืองนั้น นักเขียนการ์ตูนการเมืองได้นำเอาลักษณะของสิ่งที่เป็นอย่างอยู่แล้วของคนส่วนใหญ่ในประเทศไทย ที่ยังมีฐานะยากจน มีอาชีพเกษตรกรรมและมักถูกนักการเมืองเอาเปรียบมาเป็นปัจจัยในการสร้างเอกลักษณ์ให้กับประชาชนไทย ซึ่งภาพดังกล่าว นอกจากจะสะท้อนถึงเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ยังแฝงความหมายถึงพฤติกรรมความโลภ ของนักการเมืองไว้ด้วย

จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 มีการใช้ภาพการ์ตูนเพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้นักการเมือง 2 คน คือ นายชวน หลีกภัย และ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งในการประกอบสร้างภาพการ์ตูนที่เป็นเอกลักษณ์นั้น พบว่ามีนักเขียนการ์ตูนการเมืองเพียงคนเดียวที่เจตนาจะสร้างเอกลักษณ์ให้กับนักการเมือง คือ “เชียว” หรือคุณศักดา แซ่เจียว นักเขียนการ์ตูนการเมืองหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยที่นักเขียนการ์ตูนนำมาประกอบสร้างภาพการ์ตูนที่สื่อถึงตัวบุคคลนั้น มีการใช้หลักของการสร้างเอกลักษณ์ คือ นำสิ่งที่เป็นอย่างอยู่แล้วเช่นความยากจนของประชาชน พฤติกรรมในอดีต ประสบการณ์ที่เคยกระทำของนักการเมือง แต่จะเน้นการนำเสนอในจุดที่บกพร่อง พฤติกรรมที่เคยผิดพลาดในอดีต ดังนั้นเอกลักษณ์พิเศษในภาพการ์ตูนของนักการเมืองที่นอกเหนือจาก Facial Expression (การนำลักษณะทางกายภาพ เช่นรูปร่าง ทรงผม ใบหน้า มาเน้นให้เด่นเกินจริง) จึงเป็นเอกลักษณ์ในด้านลบมากกว่าในด้านดี นอกจากนี้เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนของนักการเมืองจะคงอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปหรือมีเรื่องใหม่ที่น่าสนใจมากกว่า ลักษณะที่สื่อความหมายถึงนักการเมืองก็จะถูกปรับเปลี่ยนไปด้วย

ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะนำเสนอบทสรุปของการวิจัยเรื่อง การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการวิจัย

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา “การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วง
รณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544” มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจถึงวิธีและปัจจัยในการประกอบสร้าง
การ์ตูนการเมือง ตลอดจนการส่งผ่านความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่ว
ไป พ.ศ. 2544 รวมถึงเพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะของการ์ตูนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของนักการเมืองไทยที่
ปรากฏในการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544

ระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดเรื่องการ์ตูน
และการ์ตูนการเมือง แนวคิดเรื่องสารทางการเมืองในช่วงเลือกตั้ง ทฤษฎีสัญญะวิทยา (Semiology)
และแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ (Identity) เป็นกรอบในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัย ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกแหล่งข้อมูลประเภทบุคคลคือนักเขียนการ์ตูน
การเมืองที่มีผลงานในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ประกอบกับการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการ์ตูน
การเมืองประเภทการ์ตูนกรอบเดียว (Single Panel) และการ์ตูนหลายช่อง (Comic Strip) ที่ลงตีพิมพ์ใน
หนังสือพิมพ์รายวันของไทย และนำเสนอผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ในช่วงรณรงค์ก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 นอกจากนี้ได้ศึกษาแหล่งข้อมูลประเภทสิ่งพิมพ์เพิ่มเติม
เพื่อประกอบการศึกษาและอธิบายผลการวิจัย

การประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักเขียนการ์ตูนการเมืองถึงวิธีและปัจจัย
ในการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง พบว่าขั้นตอนการประกอบสร้างการ์ตูนการเมือง ในช่วงรณรงค์การ
เลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 สามารถแบ่งได้ 4 ขั้นตอนคือ การรับข้อมูลข่าวสาร การเลือกประเด็นในการนำ
เสนอ การประกอบสร้างภาพการ์ตูน และ การนำเสนอภาพการ์ตูนสู่ผู้รับสาร ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีปัจจัย
ที่เกี่ยวข้องแตกต่างกัน

1. การรับข้อมูลข่าวสาร ขั้นตอนแรกคือการรับข้อมูลข่าวสารที่ต้องใช้เป็นวัตถุดิบในแต่ละวัน เพราะการตื่นการเมืองเป็นสื่อที่สะท้อนภาพและประเด็นทางการเมืองและสังคมของประเทศในช่วงเวลานั้นๆ ข้อมูลข่าวสารที่นักเขียนการ์ตูนเปิดรับ คือข่าวการเมืองเป็นหลัก ประกอบกับข่าวเศรษฐกิจ รวมถึงข่าวเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นสังคมในประเทศและระดับโลก การเปิดรับข่าวสารของนักเขียนการ์ตูนจะมีความเข้มข้นและถูกต้องชัดเจน เนื่องจากหากข้อมูลที่ได้รับผิดพลาดจะส่งผลกระทบต่อการประกอบสร้างภาพการ์ตูนการเมือง ซึ่งในขั้นตอนนี้มีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกรรับข้อมูลข่าวสารคือ ประสบการณ์ของนักเขียนการ์ตูน ภาระหน้าที่ในงานด้านอื่นๆ นโยบายของหนังสือพิมพ์ในเรื่องการ์ตูนการเมือง และกลุ่มผู้รับสาร

ประสบการณ์ในงานด้านการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูน จะเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมนักเขียนการ์ตูนที่มีประสบการณ์ยาวนานจะมีข้อมูลเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ประกอบกับมีความคุ้นเคยกับข้อมูลที่ได้รับทุกวันทำให้สามารถจัดการและเลือกรับข่าวได้รวดเร็วและตรวจสอบความถูกต้องของข่าวจากสื่อต่างๆ ได้

ภาระหน้าที่ในงานด้านอื่นๆ ของนักเขียนการ์ตูน เป็นปัจจัยที่ทำให้นักเขียนการ์ตูนการเมืองมีข้อจำกัดด้านเวลา ไม่สามารถใช้เวลาเพื่อรับข้อมูลข่าวสารในแต่ละวันได้อย่างเต็มที่ จะรับทราบเพียงหัวข้อข่าวสำคัญในแต่ละวันเท่านั้น ในขณะที่นักเขียนการ์ตูนท่านอื่นๆ ที่มีหน้าที่หลักในการเขียนการ์ตูนการเมืองอย่างเดียวจะมีเวลารับข่าวสารและสร้างสรรค์ผลงานการ์ตูนการเมืองมากกว่า ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสื่อความหมาย และมุขที่สอดแทรกลงในการ์ตูนการเมืองด้วย

นโยบายของหนังสือพิมพ์ในเรื่องการ์ตูนการเมือง เป็นปัจจัยต่อกระบวนการประกอบสร้างการ์ตูนด้วย หนังสือพิมพ์ที่กำหนดให้การ์ตูนการเมืองคือการ์ตูนประกอบบทบรรณาธิการ นักเขียนการ์ตูนต้องได้รับผลสรุปจากบทบรรณาธิการเพื่อเป็นข้อมูลและนำไปคิดประเด็น

กลุ่มผู้รับสาร ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อกรรับข่าวสารของนักเขียนการ์ตูนคือ นักเขียนการ์ตูนต้องเลือกรับข่าวสารให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสารของตน อาทิเช่นกลุ่มผู้รับสารมีระดับการศึกษาสูง ประเด็นการ์ตูนที่น่าเสนอจึงเป็นเรื่องหนักส่งผลให้นักเขียนการ์ตูนเลือกรับข่าวสารในลักษณะเดียวกัน ไม่นั้นข่าวสังคมบันเทิงหรือข่าวการเมืองในประเด็นปลุกย่อย

2. การเลือกประเด็นในการนำเสนอ เป็นขั้นตอนที่นักเขียนการ์ตูนเลือกประเด็นข่าวที่เด่นที่สุดในวันนั้นและต้องเป็นเรื่องที่คนรับรู้โดยทั่วไปแล้ว มีความชัดเจนในเนื้อหาที่น่าสนใจ สำหรับในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 นักเขียนการ์ตูนการเมืองจะเลือกประเด็นที่เกี่ยวกับองค์

ประกอบของการเลือกตั้ง โดยจะเน้นที่เรื่องหรือบุคคลใดนั้นขึ้นอยู่กับกระแสข่าวในช่วงเวลานั้น รวมถึงทัศนคติของนักเขียนการ์ตูนที่มีต่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมือง และการเลือกตั้งทั่วไปที่กำลังจะเกิดขึ้น

ในกระบวนการเลือกประเด็นในการนำเสนอ มีปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของนักเขียนการ์ตูนการเมือง เป็นปัจจัยที่สืบเนื่องมาจากขั้นตอนการรับข้อมูลข่าวสาร คือทัศนคติและประสบการณ์ของนักเขียนการ์ตูน นโยบายของหนังสือพิมพ์ในเรื่องการ์ตูนการเมือง กลุ่มผู้รับสาร ภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการทำงาน กลุ่มนายทุนเจ้าของหนังสือพิมพ์ รวมถึงประเด็นที่ต้องระมัดระวังในการเขียนการ์ตูนการเมือง

ทัศนคติและประสบการณ์ของนักเขียนการ์ตูน ส่งผลต่อลักษณะประเด็นที่นำเสนอ นักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีประสบการณ์ยาวนาน โดยมากจะเสนอประเด็นในภาพรวมของการเลือกตั้ง การทำงานขององค์กรที่ดูแลตรวจสอบการเลือกตั้งมากกว่าประเด็นเรื่องตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง สำหรับนักเขียนการ์ตูนที่อายุการทำงานยังไม่สูงมาก มักจะเลือกประเด็นในเรื่องตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งมากกว่าประเด็นภาพรวม

ภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการทำงาน นักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีหน้าที่ในการประกอบสร้างหรือควบคุมดูแลคอลัมน์การ์ตูนการเมืองมากกว่า 1 กรอบจะต้องคิดประเด็นเพื่อนำเสนอตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วย

นโยบายของหนังสือพิมพ์ในเรื่องการ์ตูนการเมือง ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง ทางหนังสือพิมพ์ที่กำหนดนโยบายให้การ์ตูนการเมืองนำเสนอประเด็นในขอบเขตของการเลือกตั้ง หรือกำหนดให้การ์ตูนการเมืองเสนอในแนวทางเดียวกับบทบรรณาธิการข่าว ทำให้นักเขียนการ์ตูนต้องคิดประเด็นตามนโยบายของต้นสังกัด

กลุ่มผู้รับสาร เป็นปัจจัยที่สืบเนื่องมาจากขั้นตอนการรับข้อมูลข่าวสาร นักเขียนการ์ตูนการเมืองต้องคิดประเด็นให้เหมาะกับกลุ่มผู้รับสารของตน ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง นักเขียนการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ หรือหนังสือพิมพ์ที่เน้นข่าวหนักจะนำเสนอประเด็นภาพรวมหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งคนสำคัญมากกว่าประเด็นอื่น

กลุ่มนายทุนเจ้าของหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ที่กลุ่มนายทุนเข้ามามีบทบาทในการนำเสนอข่าวและคอลัมน์ ทำให้นักเขียนการ์ตูนการเมืองไม่สามารถนำเสนอประเด็นวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ลบถึงพรรคการเมืองหรือนักการเมืองที่กลุ่มนายทุนสนับสนุนได้

ประเด็นที่ไม่ควรนำเสนอในการ์ตูนการเมือง ในการคิดประเด็นเพื่อเสนอการ์ตูนการเมือง ไม่ควรเขียนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ศาสนา และต้องระมัดระวังในการเขียนถึงเรื่องของความเชื่อส่วนบุคคล ตลอดจนตราสัญลักษณ์ต่างๆ และเรื่องที่เป็นการหมิ่นประมาทบุคคล

3. การประกอบสร้างภาพการ์ตูน คือการนำประเด็นที่เลือกได้มาประกอบสร้างเป็นภาพการ์ตูน รูปแบบของการ์ตูนการเมืองมี 2 รูปแบบคือ การ์ตูนช่องเดียว (Gag Strip / Single Panel) และการ์ตูนหลายช่อง (Comic Strip / The Story Strip)

การ์ตูนหลายช่อง (Comic Strip / The Story Strip) จะสื่อความหมายจากบทสนทนาของตัวละคร และจะมีมุขหักมุมอยู่ในช่องสุดท้าย การสร้างตัวละครให้ดำเนินเรื่องทำให้ฉากของการ์ตูนเป็นสิ่งคมเล็กๆ เป็นรูปแบบของการใช้รหัสสังคม (Social Code) รูปแบบหนึ่ง

การ์ตูนช่องเดียว (Gag Strip) จะสื่อความหมายสรุปแนวคิดเนื้อหาภายในกรอบเดี่ยวทั้งภาพและคำบรรยาย โดยใช้รหัสและมุขของการ์ตูนสื่อความหมายและทำให้รู้สึกขบขันและให้แง่คิดกับผู้รับสาร

ในการประกอบสร้าง นักเขียนการ์ตูนจะเลือกใช้รหัสการ์ตูนและมุขตามความถนัดและรูปแบบของตนเอง ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยภายในคือ ประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ รูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะของตน ซึ่งนักเขียนการ์ตูนการเมืองแต่ละคนมีวิธีการ เทคนิค และแนวทางในการประกอบสร้างต่างกัน นักเขียนการ์ตูนที่มีประสบการณ์มากจะใช้เวลาในการคิดรหัส มุข และวาดเป็นภาพน้อยเนื่องจากมีความชำนาญ

4. การนำเสนอภาพการ์ตูนสู่ผู้รับสาร คือการนำเสนอภาพการ์ตูนสู่ผู้รับสารตามช่องทางอินเทอร์เน็ตและสิ่งพิมพ์ ภาพการ์ตูนจะผ่านการกลั่นกรองจากบรรณาธิการข่าวหรือผู้รับผิดชอบก่อนนำเสนอ ในขั้นตอนนี้มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ บรรณาธิการข่าวหรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ และนักเขียนการ์ตูนการเมือง

บรรณาธิการข่าวหรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ตรวจสอบไม่ให้นำภาพการ์ตูนที่นำเสนอไปกระทบสถาบัน ศาสนา ความเชื่อ หรือหมิ่นประมาทบุคคลอื่น ซึ่งจะทำให้หนังสือพิมพ์ถูกฟ้องเกิดความเสียหายต่อส่วนรวมได้ หากพิจารณาแล้วไม่สมควรในการนำเสนอจะมีแนวทางแก้ไข โดยให้นักเขียนการ์ตูนแก้ไขภาพ ประกอบสร้างใหม่ หรือหาภาพการ์ตูนต่างประเทศมาลงแทน

นักเขียนการ์ตูนการเมืองทุกคนทราบถึงสิ่งที่ไม่ควรนำเสนอในการ์ตูนการเมืองคือ เรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อความเคารพส่วนตัว และสถาบันพระมหากษัตริย์ นักเขียนการ์ตูนที่มีความระมัดระวังในการนำเสนอไม่เขียนในเรื่องที่ไม่สมควร จะได้รับความไว้วางใจจากผู้ตรวจสอบและไม่ถูกตรวจสอบมาก นักเขียนการ์ตูนการเมืองที่ประสบการณ์มากทราบได้เองว่าในประเด็นใดสามารถนำเสนอได้หรือไม่ได้ ในลักษณะที่ยืดหยุ่นเพียงใด

จากการศึกษาการประกอบสร้างภาพการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูน ได้ข้อสรุปตามข้อสันนิษฐานว่า นักเขียนการ์ตูนการเมืองประกอบสร้างผลงานการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง จากกระแสข่าวการเมืองในขณะนั้นประกอบกับทัศนคติ แนวคิดและเทคนิคการนำเสนอส่วนตัว

การสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544

การ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 สื่อความหมายในแนวทางของแนวคิดเรื่องกรอบของข่าวที่สื่อมวลชนเสนอในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งของ June Woong Rhee ทั้ง 2 กรอบข่าว คือ กรอบข่าวประเภทกลยุทธ์ในการรณรงค์การเลือกตั้ง เน้นที่ประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ลักษณะส่วนตัว บุคลิกภาพ และกรอบข่าวประเภทเนื้อหาเน้นไปที่เรื่องนโยบาย ข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกในเรื่องนโยบายของแต่ละพรรคการเมือง ประเด็นทางการเมืองการเลือกตั้งอื่นที่ไม่ใช่เรื่องของผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยตรง

การสื่อความหมายในประเด็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง

การ์ตูนการเมืองไทยที่นำเสนอในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 สื่อความหมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งเพียง 2 คน คือ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย และ นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ โดยไม่ได้กล่าวถึงผู้สมัครจากพรรคการเมืองอื่น มีประเด็นที่นำเสนอเกี่ยวกับผู้สมัครทั้ง 2 คน คือ

พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย

การรื้อฟื้นการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ได้สื่อความหมายถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ใน 4 ประเด็นคือ

1. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยกำลังถูก ป.ป.ช. สอบสวนคดีชุกหุ้ม

นักเขียนการ์ตูนได้สื่อให้เห็นถึงการที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. กำลังสอบสวน พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในคดีจใจปกปิดทรัพย์สินหรือแจ้งทรัพย์สินด้วยหลักฐาน อันเป็นเท็จขณะดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งหาก ป.ป.ช.วินิจฉัยว่ามีความผิดจริงอาจทำให้ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ต้องถูกละเว้นงานการเมือง 5 ปี การรื้อฟื้นการเมืองสื่อให้เห็นถึงความหวาดกลัวของทักษิณต่อคำตัดสินของ ป.ป.ช. ผ่านภาพการ์ตูน สะท้อนให้เห็นว่า พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ต้องการตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาก ในขณะที่อุปสรรคทางการเมืองของเขาคือคำตัดสินของ ป.ป.ช.

2. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โอนหุ้นให้คนใกล้ชิดเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจและเลี้ยงภรรยา รวม

ทั้งไม่ได้แจ้งจำนวนหุ้นดังกล่าวต่อ ป.ป.ช.

ประเด็นที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โอนหุ้นธุรกิจของตนให้ แม่บ้าน คนขับรถ เลขาส่วนตัว เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีสมัยรัฐบาล พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ และไม่ได้แจ้งรายการทรัพย์สินดังกล่าวต่อ ป.ป.ช. การโอนดังกล่าวมีเจตนาในเรื่องผลประโยชน์ทางธุรกิจและหลีกเลี่ยงภาษี การรื้อฟื้นการเมืองได้นำประเด็นดังกล่าวมาสื่อความหมายว่าการที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ให้คนใกล้ชิดออกมารับผิดชอบต่อคดีและชี้แจงต่อ ป.ป.ช. แทนตนโดยปฏิเสธว่าตนไม่รู้เรื่องการโอนหุ้นดังกล่าว เป็นการเอาตัวรอดไม่รับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้น ให้ผู้อื่นรับผิดชอบ และแฝงว่า พ.ต.ท.ทักษิณ มีความโลภต้องการได้ผลประโยชน์ทั้ง 2 ทางคือตำแหน่งทางการเมืองและผลประโยชน์ทางธุรกิจ

3. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ให้ภรรยารับผิดชอบต่อเรื่องการโอนหุ้นให้คนใกล้ชิดแทนตน

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ให้คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ภรรยา ไปชี้แจง ป.ป.ช. เรื่องการโอนหุ้นให้คนใกล้ชิดและการชี้แจงบัญชีทรัพย์สินแทนตน โดยปฏิเสธว่าไม่รู้เรื่องการโอนหุ้นดังกล่าวเนื่องจากภรรยาเป็นผู้จัดการทั้งหมด ตนเป็นเพียงลูกจ้างของภรรยาเท่านั้น นักเขียนการ์ตูนสื่อความหมายในประเด็นนี้ว่า เป็นไปไม่ได้ที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ไม่รู้หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่อง

การโอนหุ้นเพราะตามกฎหมายถือว่าสามีภรรยาเป็นบุคคลคนเดียวกัน ดังนั้นการบอกว่าตนเป็นเพียงลูกจ้างคุณหญิงพจมาน ไม่มีส่วนรู้เห็นเพราะโอนหุ้นให้ภรรยาไปหมดแล้ว เท่ากับเป็นการแสดงความซลาดให้ภรรยารับผิดชอบต่อความผิดแทน ตนจะได้หลุดพ้นความผิดอนาคตทางการเมืองจะได้ไม่มีอุปสรรค

4. ป.ป.ช. ได้วินิจฉัยชี้ขาดว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีความผิดจริงในคดีชุกหุ้น

เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2543 ป.ป.ช.ได้วินิจฉัยชี้ขาดว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีความผิดจริงตามกฎหมายในการจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยความซื่อสัตย์เป็นเท็จ (ชุกหุ้น) และให้เสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญชี้ขาด ในประเด็นนี้ การตุณการเมืองได้เสนอว่าคำตัดสินของ ป.ป.ช. จะทำให้ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เสียคะแนนนิยมในการเลือกตั้งและคาดว่าศาลรัฐธรรมนูญต้องตัดสินตามมติของ ป.ป.ช. และเขาต้องเว้นวรรคงานการเมือง 5 ปี อย่างแน่นอนเพราะเคยมีนักการเมืองท่านหนึ่ง คือ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เคยถูกตัดสินในคดีลักษณะเดียวกันนี้มาก่อนและต้องพักงานด้านการเมืองไป

นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์

การตุณการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 ได้สื่อความหมายถึงนายชวน หลีกภัย เพียงประเด็นเดียว คือเรื่องที่นายชวน หลีกภัย แสดงพฤติกรรมปกป้อง นายบุญมาก ศิริเนาวกุล ผู้สมัครรับเลือกตั้งจังหวัดราชบุรี พรรคประชาธิปัตย์ที่กำลังถูกคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) สอบสวนกรณีทุจริตการเลือกตั้ง ซึ่งนายชวน หลีกภัย ไม่ได้ให้ความร่วมมือกับ กกต. แต่กลับออกมาให้สัมภาษณ์รับรองว่าลูกพรรคของตนไม่ทำความผิดเช่นนั้นแน่นอน แต่เมื่อ กกต.สอบสวนแล้วพบว่า นายบุญมาก ศิริเนาวกุล มีความผิดจริงและถูกตัดสิทธิการเลือกตั้ง ดังนั้นการที่นายชวน หลีกภัย ที่ประกาศว่าตนมานานว่าต่อต้านการซื้อเสียง รีบออกมารับประกันนายบุญมาก โดยไม่รอผลการสอบสวนของ กกต. นั้น จึงส่งผลร้ายต่อภาพลักษณ์ที่ชาวสะอาดของพรรคประชาธิปัตย์ และตัวของเขาเองอย่างมาก ในประเด็นนี้ การตุณการเมืองนำเสนอข้อเสนอด้านพฤติกรรมของนายชวน หลีกภัย ที่มักจะสร้างภาพด้านดีให้พวกของตนและสร้างภาพด้านลบให้ฝ่ายตรงข้าม เหมาะสมกับสมญานามช่างทาสีที่สื่อมวลชนตั้งให้

เปรียบเทียบผู้สมัครรับเลือกตั้ง ระหว่าง นายชวน หลีกภัย และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

การชุมนุมการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 นอกจากได้สื่อความหมายถึง 2 หัวหน้าพรรคที่เป็นตัวเก็งในการเลือกตั้ง ยังสื่อความหมายถึงการแข่งขันระหว่างผู้สมัครทั้งสอง คือ นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะหัวหน้าพรรคการเมืองที่เก่าแก่มีความเป็นสถาบันกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย เป็นตัวแทนของนักการเมืองรุ่นใหม่ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเป็นทางเลือกใหม่ของประชาชน แต่กำลังมีปัญหาเรื่องคดีชุกหุน การชุมนุมการเมืองได้สื่อความหมายเปรียบเทียบให้เห็นว่าผลงานของรัฐบาลในชวนในอดีต ทำให้คะแนนนิยมของเขาตกต่ำยากที่จะเอาชนะคู่แข่งได้ แม้ว่า พ.ต.ท. ทักษิณ จะมีปัญหาเรื่องหุนแต่ก็มีโอกาสชนะการเลือกตั้งมากกว่า

จากการสื่อความหมายของการชุมนุมการเมืองในประเด็นของผู้สมัครรับเลือกตั้ง สื่อความหมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งเพียง 2 คนคือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย และนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ โดยความหมายที่สื่อเป็นการนำข้อบกพร่องของผู้สมัครออกมาแสดงให้เห็นเด่นชัดผ่านการล้อเลียนทางภาพ ซึ่งให้เห็นความบกพร่องของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่คาดว่าจะป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป โดยไม่ได้กล่าวถึงคุณสมบัติ วิสัยทัศน์ หรือกลยุทธ์ใดๆ แต่ในการเปรียบเทียบผู้สมัครจะชี้ให้เห็นข้อได้เปรียบของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรมากกว่า และชี้ว่าหุนคดีของนายชวน หลีกภัยแล้ว ทั้งนี้ไม่มีการสื่อความหมายเพื่อสนับสนุนพรรคการเมืองฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยตรง

การสื่อความหมายในประเด็นภาพรวมของการเลือกตั้ง

การชุมนุมการเมืองไทยที่นำเสนอในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 กล่าวถึงประเด็นภาพรวมของการเลือกตั้งและนโยบายของพรรคการเมือง สื่อความหมายในประเด็น ดังนี้

1. การทำงานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

ป.ป.ช. เป็นองค์กรอิสระมีหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายผิดปกติและ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งในช่วงเวลาณรงค์ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปนั้น ป.ป.ช.มีบทบาทอย่างมากในการตรวจสอบทรัพย์สินหนี้สินของนักการเมือง 3 คนคือ นายชวน หลีกภัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และนายบัญญัติ บรรทัดฐาน รวมทั้งการรับเงินบริจาคผิดกฎหมายของพรรคชาติ

ไทยด้วย สื่อความหมายประเด็นนี้ การรื้อฟื้นการเมืองเสนอว่า ป.ป.ช.เป็นองค์กรกลางที่จะช่วยถ่วงดุล
คุณสมบัตินักการเมืองไทยให้ดีขึ้น จากผลงานในอดีตที่เคยตัดสิน พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ มี
ความผิด ทำให้การทำงานของ ป.ป.ช.น่าเชื่อถือ มีผลงานเป็นรูปธรรม

2. การทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ที่ควบคุมดูแลการเลือกตั้ง

กกต. เป็นองค์กรอิสระอีกองค์กรหนึ่งที่มีหน้าที่โดยตรงในการจัดให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้น
และต้องดูแลกระบวนการเลือกตั้งทั้งหมดให้บริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง หากพบว่าผู้
สมัครคนใดมีพฤติกรรมทุจริต กกต.มีสิทธิ์ในการเพิกถอนสิทธิ์ในการสมัครรับเลือกตั้ง 1 ปี การสื่อความ
หมายของการรื้อฟื้นการเมืองในประเด็นนี้ เสนอว่าให้เห็นว่าในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งครั้งนี้ มีผู้สมัคร
รับเลือกตั้งที่ทุจริตจำนวนมากที่ถูก กกต.ต้องตรวจสอบ และยึดของกลางที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งเตรียมไป
แจกชาวบ้านได้มาก ความเฉียบขาดและซื่อตรงของกกต. จึงเป็นความหวังให้การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นไป
ด้วยความยุติธรรม ขจัดนักการเมืองที่โกงเลือกตั้งออกไปได้

3. พฤติกรรมของนักการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง

การรื้อฟื้นการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา ได้สื่อความหมายถึงพฤติ
กรรมของนักการเมืองว่าเอาเปรียบประชาชน ไม่แบ่งปันผลประโยชน์ที่ประชาชนควรจะได้ ตกอยู่ใต้อำนาจเงิน
และหาเสียงอย่างไม่จริงใจกับประชาชน ในประเด็นนี้การรื้อฟื้นการเมือง สะท้อนให้เห็นถึงคุณ
ลักษณะส่วนใหญ่ของนักการเมืองไทยที่เรียกได้ว่าเป็นลักษณะประจำมาทุกสมัยคือ ไม่เสียสละให้
ประชาชน เมื่อมีผลประโยชน์ก็จะแบ่งกันเองต่างๆ ที่มีความเป็นอยู่ที่ดีอยู่แล้ว ในขณะที่ประชาชนส่วน
ใหญ่ของประเทศเป็นคนยากจนและไม่มีโอกาสเข้าถึงผลประโยชน์ได้

4. พรรคชาติไทยรับเงินบริจาคทุจริต

จากประเด็นข่าวที่นายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทย รับเงินบริจาคเข้าพรรค
25 ล้านบาทจากผู้บริจาคให้คือ บริษัท แก้วกัญญา จำกัด ซึ่งต่อมา ป.ป.ช. สืบทราบว่าเงินดังกล่าวมีที่มา
ไม่สุจริต อาจมาจากการฟอกเงิน ทั้งนี้เพราะบริษัทดังกล่าว ไม่มีตัวตนและไม่เคยมีผลประกอบการใดๆ
เรื่องดังกล่าวเป็นเหตุให้ ป.ป.ช. เข้าตรวจสอบพรรคชาติไทย ซึ่งเป็นผลทำให้พรรคเสียชื่อเสียง และอาจจะ
ต้องยุบพรรคได้หากพบว่ามีผิด การรื้อฟื้นการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งได้สื่อความหมายใน

ประเด็นดังกล่าว ว่าเงินบริจาค 25 ล้านบาท จะนำความเดือดร้อนมาสู่พรรคชาติไทย เพราะเมื่อ ป.ป.ช. ตรวจสอบทำให้พรรคถูกสงสัยว่าทุจริตอาจทำให้ต้องยุบพรรค ทำให้นายบรรหารต้องรีบแก้ปัญหาโดยด่วน

สำหรับการสื่อความหมายในกรอบทางด้านนโยบายและภาพรวมนั้น ผู้วิจัยพบว่าการ์ตูนการเมืองมีลักษณะประจำคือเสนอถึงการทำงานของ ป.ป.ช. และ กกต. ที่ตรวจสอบนักการเมืองทุจริต พฤติกรรมการหาเสียงของนักการเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นสภาวะการเลือกตั้งของไทยว่า ยังมีความไม่โปร่งใส การซื้อเสียงขายเสียงยังเป็นวัฒนธรรมการเลือกตั้งนักการเมืองเอาเปรียบประชาชน ประเทศไทยยังเป็นสังคมวัตถุนิยมอยู่มาก ซึ่งจากการสัมภาษณ์การประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูนทำให้ทราบว่า ทักษะคติต่อการเมืองการเลือกตั้งไทยของนักเขียนการ์ตูนเป็นไปในทางเดียวกันคือ การเมืองไทยยังไม่ก้าวหน้าเพราะการเลือกตั้งยังมีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ความเข้มข้นของการตรวจสอบจากองค์กรอิสระไม่ได้ทำให้การทุจริตมีน้อยลง ดังนั้นจึงทำให้การสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองให้ภาพนักการเมืองและการเลือกตั้งไทยในแง่ลบ

การสื่อความหมายในประเด็นอื่นๆ นอกเหนือจากเรื่องการรณรงค์การเลือกตั้ง

ประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง พ.ศ.2544 ที่ผ่านมานั้น นักเขียนการ์ตูนไม่ได้สื่อความหมายในแง่ลบเรื่องการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว แต่มีการสื่อความหมายถึงเรื่องอื่นๆ ที่เป็นข่าวดังและเป็นที่น่าสนใจในขณะนั้น ประเด็นที่น่าเสนอคือ คดีข่าวนายวิชัย คาคาม หรือไอ้ตะ ราจัน ผู้ร้ายข้ามแดนที่ทางการประเทศอินเดียต้องการตัวให้สินบนสำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมือง (ส.ต.ม.) 25 ล้านบาทเพื่อหลบหนีออกจากโรงพยาบาล สมิติเวช และหนีออกนอกประเทศได้สำเร็จแม้ว่าจะมีเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมพื้นที่อย่างดี โดยมีกระแสข่าวว่า ส.ต.ม.รับสินบนดังกล่าวจริงและกำลังถูกสอบสวน ในประเด็นดังกล่าวการ์ตูนการเมืองได้เลือกมานำเสนอด้วย

จากการศึกษาสื่อความหมายประเด็นต่างๆ ในการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 นั้นสรุปผลได้ตามข้อสันนิษฐานว่าการนำเสนอการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง มีการใช้การ์ตูนในการสื่อความหมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้ง องค์กรทางการเมืองและประเด็นทางการเมืองการเลือกตั้งในช่วงเวลานั้นๆ โดยสื่อความหมายทั้งความหมายตรงและความหมายแฝงผ่านองค์ประกอบของภาพและคำบรรยาย

เอกลักษณ์ของนักการเมืองไทยในการ์ตูนการเมืองไทยช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544

ในการประกอบสร้างการ์ตูนเพื่อสื่อความหมายถึงนักการเมืองนั้น ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 มีการสร้างเอกลักษณ์เป็นลักษณะพิเศษนอกเหนือจากการประกอบสร้างด้วยรหัสเฉพาะของการ์ตูน (Cartoon Codes) ตามหลักแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ของ Kathryn (1977) ที่ว่าเอกลักษณ์เป็นแนวคิดในมุมมองของผู้สร้างสรรค์งาน เป็นผู้ประกอบสร้างเอกลักษณ์ให้กับบุคคล เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจและรับรู้ โดยผู้สร้างสรรค์งานจะหยิบยกความแตกต่างที่โดดเด่นของบุคคลมาเป็นปัจจัยในการสร้างเอกลักษณ์ เอกลักษณ์ของบุคคลนั้นสร้างได้จากสิ่งที่เขาเป็นไปอยู่แล้ว

การประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 นักเขียนการ์ตูนได้มีการนำพฤติกรรมที่เคยทำในอดีต ผลงาน สมญานาม ประสบการณ์มาเป็นปัจจัยในการประกอบสร้างสร้างเอกลักษณ์ทางการ์ตูนให้กับนักการเมือง พบว่ามีรูปแบบของเอกลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงนักการเมือง 2 ท่านคือ นายชวน หลีกภัย และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และสื่อความหมายถึงประชาชนไทย ในลักษณะต่างๆ กัน คือ

เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนการเมืองของนายชวน หลีกภัย

เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนของนายชวน หลีกภัย ที่ปรากฏในการ์ตูนการเมืองช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 มี 2 ลักษณะ คือ เอกลักษณ์มุ้งเฝ้าพันคอ และเอกลักษณ์ช่างทาสี

1.เอกลักษณ์มุ้งเฝ้าพันคอ ประกอบสร้างโดย “เสี้ย” หรือคักดา แซ่เสี้ยว ตั้งใจสร้างเอกลักษณ์ให้ภาพการ์ตูนที่สื่อความหมายถึงนายชวน หลีกภัย มุ้งเฝ้าพันคออยู่ตลอด โดยนำพฤติกรรมในอดีตเรื่องที่นายชวน หลีกภัย เมื่อครั้งจัดตั้งรัฐบาลสมัยที่ 2 ได้รับเอากลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ออกจากพรรคประชาธิปัตย์ 7 คน หรือกลุ่มมุ้งเฝ้า นำโดยนายวัฒนา อัศวเหม และนายฉลอง เรียวแรง เข้าพรรคของตนเพื่อจะได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาล การกระทำดังกล่าวเป็นมารยาททางการเมืองที่ไม่สมควรทำ และเอกลักษณ์นี้หมายถึงพฤติกรรมและบุคลิกบางอย่างของนายชวน หลีกภัย ตามทัศนคติของนักเขียนการ์ตูนคือขี้ขลาดไม่พันคอ และทำตัวเป็นทวดา ไม่ชอบถูกวิพากษ์วิจารณ์

2. เอกลักษณ์ช่างทาสี ภาพของกระป๋องสีที่ติดตัวนายชวน หลีกภัย อยู่ตลอดประกอบสร้างโดยนักเขียนการ์ตูน คือ “หมื่น” ชูชาติ หมื่นอินกุล และ “อรุณ” อรุณ วัชรสวัสดิ์ มีที่มาจากสมญานามของนายชวน หลีกภัย ที่สื่อมวลชนสายการเมืองตั้งให้เมื่อครั้งเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 ว่า “ช่างทาสี” จากพฤติกรรมที่มักจะสร้างภาพด้านดีให้พรรคพวกตน และสร้างภาพลบให้ฝ่ายตรงข้าม หรือ “ป้ายสี” แต่ปัจจัยที่เป็นประเด็นที่นักเขียนการ์ตูนนำมาสร้างลักษณะพิเศษในการ์ตูนการเมืองช่วงรณรงค์การเลือกตั้งคือ พฤติกรรมของนายชวน หลีกภัย ที่สร้างภาพด้านดีให้กับพรรคของตน ทั้งที่พรรคของตนยังมีผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียงทุจริต

เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในการ์ตูนการเมืองไทย

เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่ปรากฏในการ์ตูนการเมืองช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 มี 2 ลักษณะ คือ เอกลักษณ์มีดปักหลัง และเอกลักษณ์ศรีษะขาดจากคำตัดสินของ ป.ป.ช.

1. เอกลักษณ์มีดปักหลัง ประกอบสร้างโดย “เซีย” หรือศักดาแซ่เจียว สื่อความหมายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ทุกภาพการ์ตูน มีมีดสั้นปักหลัง 2 เล่ม เขียนกำกับว่า ปปช. และ ปชป. สื่อถึงอุปสรรคที่กำลังทีมแทงเขาอยู่ มีด ปปช. แฝงความหมายถึงคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ที่ขณะนั้นกำลังสอบสวนคดีชุกหุนของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงเป็นอุปสรรคสำคัญและเป็นชนกิตติหลังของเขา สำหรับมีด ปชป. สื่อความหมายถึงพรรคประชาธิปัตย์ คู่แข่งทางการเมืองที่คอยหาโอกาสโจมตีเขาและพรรคไทยรักไทย เปรียบเหมือนอาวุธที่คอยทำร้ายข้างหลังตลอดเวลา

2. เอกลักษณ์ศรีษะขาดจากคำตัดสินของ ป.ป.ช. ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์คือ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในภาพการ์ตูนไม่มีศรีษะ ปัจจัยที่นำมาประกอบสร้างเอกลักษณ์นี้ มาจากคำตัดสินของ ป.ป.ช. ที่วินิจฉัยว่า พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร จงใจปกปิดทรัพย์สินในระหว่างดำรงตำแหน่งทางการเมือง และมีคำสั่งให้ส่งเรื่องดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินชี้ขาดอีกครั้ง หากศาลรัฐธรรมนูญยืนยันตามคำตัดสินของ ป.ป.ช. แล้ว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต้องห้ามยุ่งเกี่ยวงานด้านการเมือง 5 ปี ซึ่งกล่าวได้ว่าคำตัดสินของ ป.ป.ช. ยังไม่เป็นการชี้ขาดในคดีความผิด แต่การนำเสนอของการ์ตูนการเมือง

นั่นสื่อความหมายว่า คำตัดสินของ ป.ป.ช. มีผลทำให้ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หมดอนาคตหรือตายในทางการเมืองโดยสื่อเป็นภาพคนคอขาด และกลายเป็นลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ของ พ.ต.ท. ทักษิณ ในภาพการ์ตูน ซึ่งการที่นักเขียนการ์ตูนสร้างเอกลักษณ์ให้กับ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นภาพการ์ตูนคนไม่มีศรีษะนั้น เป็นการคาดว่าอนาคตของ พ.ต.ท. ทักษิณ จะต้องถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินว่าผิดจริงแน่นอน

เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนการเมืองของประชาชนไทย

การ์ตูนการเมืองมีการสื่อความหมายถึงประชาชนไทยอย่างเป็นทางการเป็นเอกลักษณ์ที่ค่อนข้างถาวร เอกลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงประชาชนไทยจะแสดงด้วยภาพตัวการ์ตูนคนรูปร่างผอม ยากจน มีอาชีพเกษตรกร ซึ่งนักเขียนการ์ตูนการเมืองได้นำเอาลักษณะของสิ่งที่เป็นอยู่แล้วของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ที่ยากจน มีอาชีพเกษตรกรและมักถูกนักการเมืองเอาเปรียบมาเป็นปัจจัยในการสร้างเอกลักษณ์ให้กับประชาชนไทย ซึ่งภาพดังกล่าวนอกจากจะสะท้อนถึงเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ยังแฝงความหมายถึงพฤติกรรมของนักการเมืองที่เอาเปรียบประชาชนด้วยไว้วางใจ

ปัจจัยที่นักเขียนการ์ตูนนำมาประกอบสร้างภาพการ์ตูนที่สื่อถึงตัวบุคคลนั้น คือนำสิ่งที่เป็นไปอยู่แล้วเช่นความยากจนของประชาชน พฤติกรรมในอดีต ประสบการณ์ที่เคยกระทำของนักการเมือง แต่จะเน้นการนำเสนอในจุดที่บ่งพร่อง พฤติกรรมที่เคยผิดพลาด ดังนั้นเอกลักษณ์ในภาพการ์ตูนของนักการเมืองจึงเป็นเอกลักษณ์ในด้านลบ และเอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนของนักการเมืองจะคงอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปหรือมีเรื่องใหม่ที่น่าสนใจมากกว่า ลักษณะที่สื่อความหมายถึงนักการเมืองก็จะถูกปรับเปลี่ยนไปด้วย

จากการศึกษาลักษณะของการ์ตูนการเมืองที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของนักการเมือง ในการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 นั้นสรุปผลได้ตามข้อสันนิษฐานว่าภาพการ์ตูนการเมืองที่นักเขียนการ์ตูนได้สร้างและส่งผ่านความหมายในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544 นั้น มีลักษณะของการสร้างเอกลักษณ์ส่วนตัวให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปแบบต่างๆ

อภิปรายผล

จากการศึกษา “การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทยในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2544” พบว่าในส่วนของ การประกอบสร้างการ์ตูนการเมืองนั้น นักเขียนการ์ตูนการเมืองประกอบสร้างผลงานการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้ง จากกระแสข่าวการเมืองในขณะนั้น ประกอบกับทัศนคติ แนวคิดและเทคนิคการนำเสนอส่วนตัว ทัศนคติประสบการณ์ และอัตลักษณ์ของนักเขียนการ์ตูนส่งผลต่อการประกอบสร้างในทุกขั้นตอน ทั้งนี้ นักเขียนการ์ตูนการเมืองค่อนข้างมีเสรีในการนำเสนอภาพการ์ตูนตามความคิดของตน แต่ก็ไม่มีอิสระโดยสมบูรณ์ เพราะผลงานทุกชิ้นต้องผ่านการตรวจสอบจากบรรณาธิการข่าวก่อน เพราะแม้ว่าภาพการ์ตูนเป็นภาพล้อเลียน แต่หากผ่านออกสู่ผู้รับสารแล้วไปกระทบผลประโยชน์หรือไปหมิ่นประมาทบุคคลใดอาจถูกฟ้องร้องซึ่งทำให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมได้ อีกประการหนึ่งกลุ่มนายทุน พันธมิตรของหนังสือพิมพ์ ความสัมพันธ์ส่วนตัวของนักเขียนการ์ตูน เป็นสาเหตุที่นักเขียนการ์ตูนไม่สามารถเลือกประเด็นในการสร้างภาพการ์ตูนได้อย่างมีอิสระ เพราะต้องระวังไม่ให้กระทบความสัมพันธ์กับบุคคลเหล่านั้น ประกอบกับปัจจุบันนี้ มีนักเขียนการ์ตูนการเมืองคนใหม่ๆ เกิดขึ้นในวงการการ์ตูนการเมืองน้อยมาก ผลงานที่นำเสนอผู้รับสารในปัจจุบันส่วนใหญ่จึงเป็นของนักเขียนการ์ตูนในยุคบุกเบิกคือปี พ.ศ.2516 ทั้งสิ้น ทำให้ทัศนคติมุมมองทางการเมืองและการเลือกตั้งของไทยเป็นไปในทางเดียวกัน ส่งผลให้การ์ตูนการเมืองไทยมีรูปแบบที่ไม่แตกต่างกันมากนัก

สำหรับ การสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 มีการใช้การ์ตูนในการสื่อความหมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้ง องค์กรทางการเมืองและประเด็นทางการเมืองการเลือกตั้งในช่วงเวลานั้นๆ โดยสื่อความหมายทั้งความหมายตรงและความหมายแฝงผ่านองค์ประกอบของภาพและคำบรรยาย ทั้งนี้การ์ตูนการเมืองเน้นการนำเสนอในแง่มุมของความบกพร่องของผู้สมัครรับเลือกตั้ง พฤติกรรมที่ไม่ดีไม่งาม เรื่องส่วนตัวของบุคคล ของผู้สมัครรับเลือกตั้งเฉพาะผู้ที่คาดว่าจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยต่อไปเท่านั้น โดยไม่ได้กล่าวถึงผู้สมัครคนอื่นๆเลย และการสื่อความหมายได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะการเลือกตั้งไทยในแนวทางเดียวกันคือ การเมืองการเลือกตั้งยังไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม นักการเมืองที่มีพฤติกรรมทุจริต โดยไม่ได้กล่าวถึงหรือให้ความรู้เรื่องการเลือกตั้งในระบบใหม่ หรือนโยบายที่พรรคการเมืองต่างๆ ให้ประชาชนได้รับทราบซึ่งเป็นศักยภาพที่การ์ตูนการเมืองสามารถทำได้ เนื่องจากสื่อการ์ตูนเรียกร้องความสนใจได้ดี และเข้าถึงผู้รับสารได้ง่าย

ในการสร้างเอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนให้กับนักการเมืองนั้น เป็นการหยิบยกพฤติกรรม ความบกพร่องของนักการเมืองคนสำคัญๆ มาสร้างเป็นลักษณะพิเศษนอกเหนือจากการเน้นจุดเด่นทางด้านกายภาพ ซึ่งอาจจะเกิดจากความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจของนักเขียนการ์ตูนก็ได้ ทั้งนี้เอกลักษณ์ของนักการเมืองในภาพการ์ตูนมีลักษณะไม่ถาวร เมื่อเวลาผ่านไปมีประเด็นหรือพฤติกรรมใหม่เกิดขึ้น เอกลักษณ์ทางภาพการ์ตูนของนักการเมืองคนนั้นก็เปลี่ยนไป อย่างไรก็ตามการสร้างลักษณะพิเศษเช่นนี้อาจสร้างภาพลักษณ์ในแง่ลบและทำให้นักการเมืองผู้เป็นเจ้าของเอกลักษณ์นั้นไม่พอใจได้ ซึ่งนักเขียนการ์ตูนต้องระมัดระวังในการนำเสนอ

ข้อจำกัดในการวิจัย

การศึกษาการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทยในช่วง ๖๐ ปี การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. ๒๕๔๔ นี้ ส่วนหนึ่งเป็นการศึกษาจากนักเขียนการ์ตูนการเมือง ถึงกระบวนการประกอบสร้างในช่วงก่อนการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. ๒๕๔๔ คือประมาณปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งทำให้นักเขียนการ์ตูนการเมืองบางท่านไม่สามารถให้ข้อมูลที่ลึกซึ้งได้อย่างสมบูรณ์ เพราะช่วงเวลาได้ผ่านไปพอสมควรแล้ว อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้นำตัวอย่างผลงานการ์ตูนในช่วงเวลาดังกล่าวให้นักเขียนการ์ตูนเจ้าของผลงานดูประกอบ เพื่อจะได้สามารถอธิบายความคิดและองค์ประกอบในการประกอบสร้าง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ครบถ้วนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากสิ่งพิมพ์ต่างๆ ถึงบริบททางการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อประกอบการอธิบายการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองได้อย่างสมบูรณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

เนื่องจากในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาผู้ส่งสารคือนักเขียนการ์ตูน และตัวบทของการ์ตูนการเมือง เพื่อทราบถึงการประกอบสร้างและการสื่อความหมายของภาพการ์ตูนการเมือง ดังนั้นเพื่อความสมบูรณ์ในการวิจัยด้านการสื่อสารมวลชน ในการวิจัยครั้งต่อไป จึงน่าจะมีการวิจัยถึงกลุ่มผู้รับสารการ์ตูนการเมืองในเชิงลึก เพื่อศึกษาถึงทัศนคติ การรับรู้ และผลกระทบที่เกิดขึ้น อันจะทำให้สามารถนำผลนั้นกลับมาผลิตสารทางสื่อมวลชนประเภทการ์ตูนการเมืองให้ได้ผลสัมฤทธิ์และเหมาะสมกับผู้รับสารต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ชูเกียรติ เจริญสุข. สัมภาษณ์. 12 กุมภาพันธ์ 2545.

ชูชาติ หมิ่นอินกุล. สัมภาษณ์. 7 กุมภาพันธ์ 2545.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร,ดร., วาทกรรมการพัฒนา, กรุงเทพฯ, 2545.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร,ดร., สัณนิทัศน์, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2545.

นฤมล เรืองณรงค์. การปฏิรูปการเมืองในช่วง 14 ตุลาคม 2516 – 6 ตุลาคม 2519. ปรินทิพ
มหาบัณฑิต ภาควิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
,2533.

บัญชา แสงตันชัย. สัมภาษณ์. 12 กุมภาพันธ์ 2545.

ประสพโชค นวพันธุ์พิพัฒน์. การใช้รหัสที่ปรากฏในงานเขียนการ์ตูนของนักเขียนการ์ตูน
ไทย. ปรินทิพมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2540.

พรรณพิมล นาคนาวา. สื่อมวลชนกับสันติภาพ. หนังสือชุดความรู้ “โลกของสื่อ” ลำดับ 4,2544
:103-116.

ธีระ ธิญไพบูลย์. วิเคราะห์กระบวนการประตู่ข่าวสารการปฏิรูปการเมืองในหนังสือพิมพ์รายวัน.
ปรินทิพมหาบัณฑิต ภาควิชาวารสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิชย์. สัมภาษณ์. 13 กุมภาพันธ์ 2545.

ยอด พงษ์สกุล. สัมภาษณ์. 8 กุมภาพันธ์ 2545.

ยุทธชัย แก้วดี. สัมภาษณ์. 11 กุมภาพันธ์ 2545.

ศักดิ์ดา แซ่เอี้ยว. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์ 2545.

ศักดิ์เดช พิทักษ์ชาติ. สัมภาษณ์. 5 กุมภาพันธ์ 2545.

ศิริชัย ศิริกายะ, รศ. ดร., เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ,2543.

ศุภพจน์ สุภาคง. สัมภาษณ์. 12 กุมภาพันธ์ 2545.

สมชัย กตัญญูตานนท์. สัมภาษณ์. 11 กุมภาพันธ์ 2545.

สุลักษณ์ บุญปาน. สัมภาษณ์. 7 กุมภาพันธ์ 2545.

สุดรัก จรรยาวงษ์. กลยุทธ์การสื่อสารของการปฏิรูป “ขบวนการแก้จน”. ปรินทิพมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

สุทธิชัย หยุ่น. ขอบคุณที่ไม่ทรมายศอารมณ์ขัน, เนชั่นสุดสัปดาห์, 10(476)

อนุรุทธิ์ ศศศิศิลป์. สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2545.

อรุณ วัชรสวัสดิ์. สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2545.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, วจ.ดร., อารมณ์ขันในสื่อมวลชน, กรุงเทพฯ, 2536.

ภาษาอังกฤษ

Boulding, K. E. THE IMAGE. Michigan : The University of Michigan, 1975.

Bunyasresth P. Comic Strip. USA: Vac assignment, 1975.

Charles, P. and Carmine, S. VOTING BEHAVIOR : THE 1984 ELECTION. USA : The American Political Science Association, 1986.

Eco, U. A Theory of Semiotics. Bloomington : Indiana University Press, 1976.

Fiske, J. Introduction to Communication. London : Methuen, 1993.

Harrison, R. P. The Cartoon Communication to the Quick. California : Sage, 1981.

Kathryn W. Identity and Difference. London: Sage Publications, 1997.

Keener P. Cartooning. USA: New Jersey, 1992.

Kevin H. Expressions of Identity. London: Sage , 1998.

Louis, J. L., Michelle, C. C. and Sally Caudill. Contemporary Rhetorical Theory. New York: Guilford Press, 1999.

McQuail, D. Mass Communication Theory : An Introduction (4 ed) . London: Sage Publications, 2000.

Mitchell W.J.T. Iconology Image, Text, Ideology. Chicago: The University of Chicago Press, 1987.

Taylor David and Malcolm Yapp. Political Identity in South Asia. London: Curzon Press, 1978.

Theo V. and Carey J. Handbook of visual analysis. London : Sage Publications, 2001.

Roy P. Cartooning. Chicago: Contemporary Book, Inc, 1975.

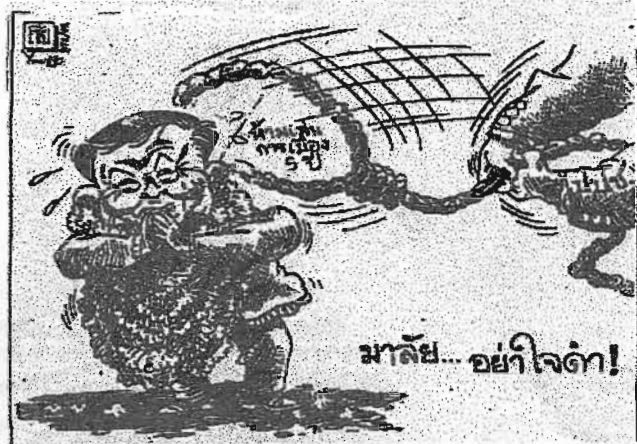
Stephen T. The uses of Argument. USA: Cambridge University Press, 1964.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ตัวอย่างภาพการ์ตูนการเมือง ประเด็น พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กำลังถูก ป.ป.ช. สอบสวน

แนวหน้าการ์ตูน

พจน

ที่ร้อย ที่พัน
 ที่หมื่น ที่แสน
 ที่ล้าน...
 ที่สิบล้าน...
 ที่สิบล้าน...

แนวหน้าการ์ตูน

พจน

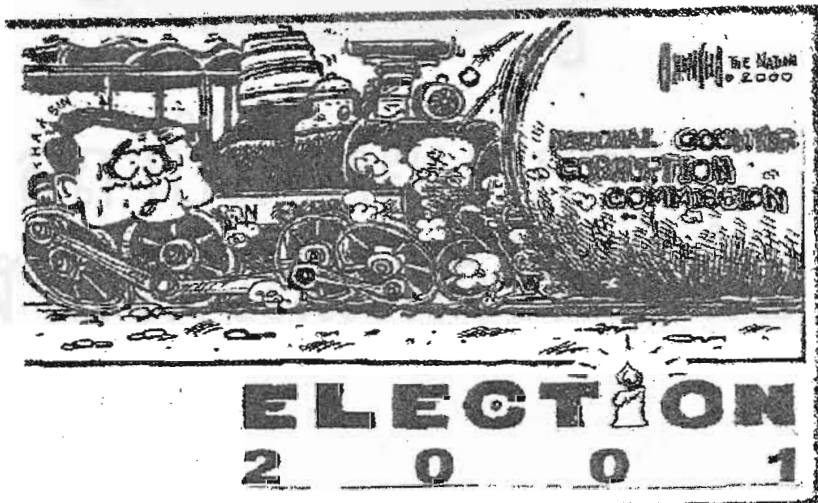
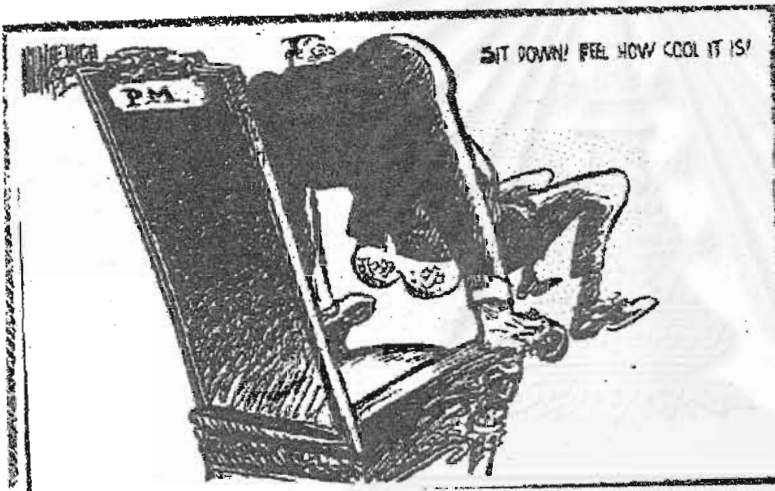
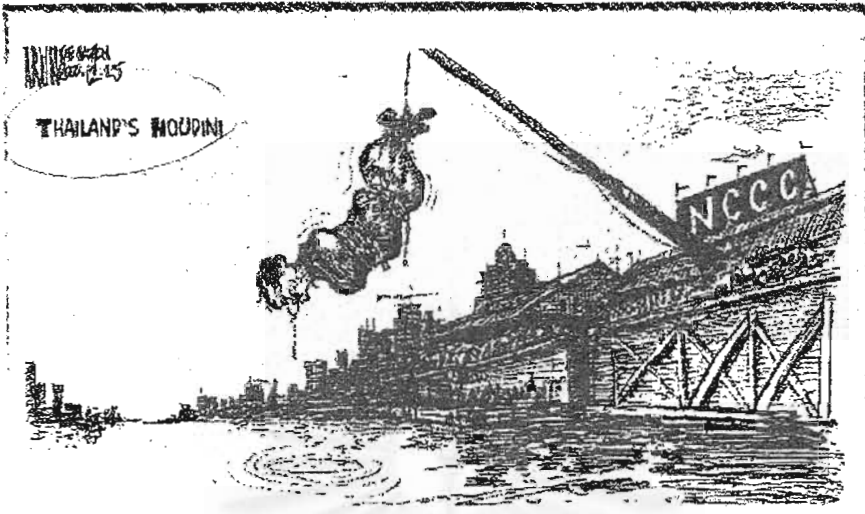

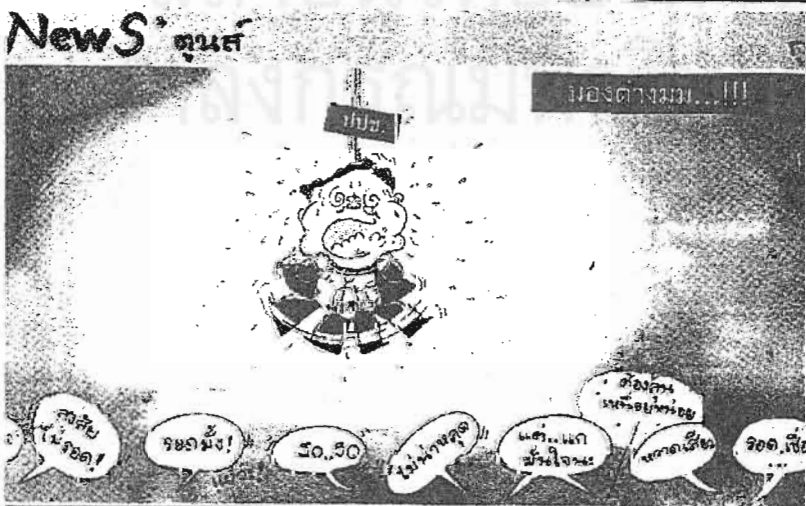
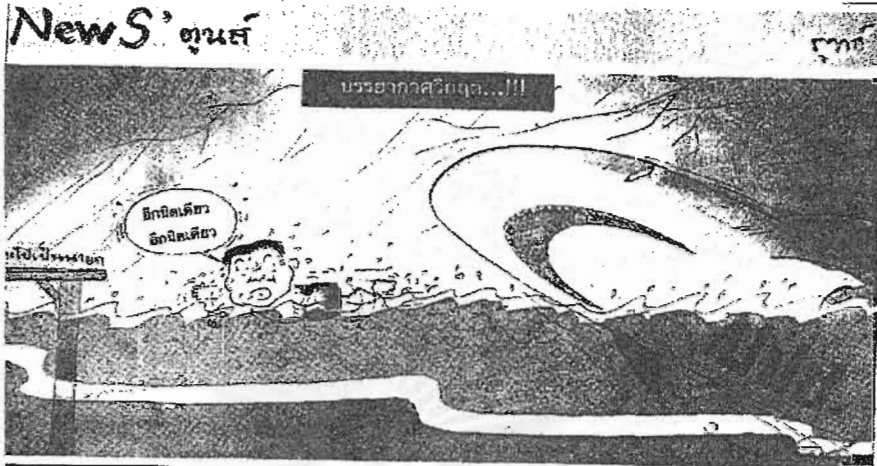
ไฟล้นหน้าพรรคฯ
 ที่สี่ร้อยห้าพัน
 ที่สี่ร้อย...

แนวหน้าการ์ตูน

พจน

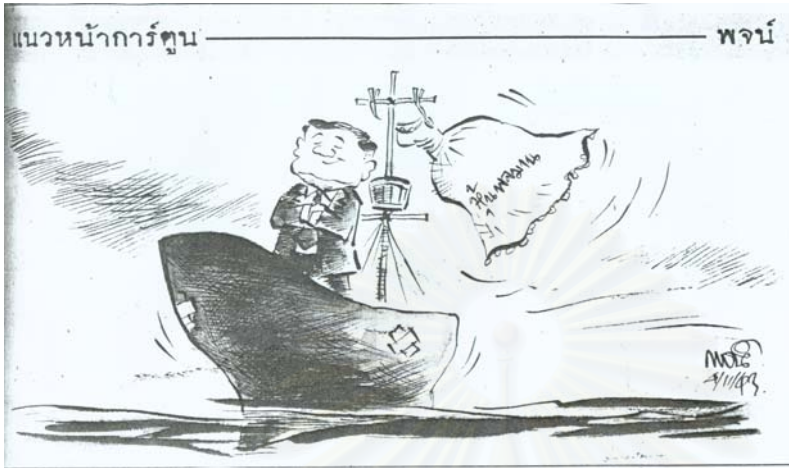
2. ตัวอย่างภาพการ์ตูนการเมือง ประเด็น พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โอนหุ้นให้คนใกล้ชิด

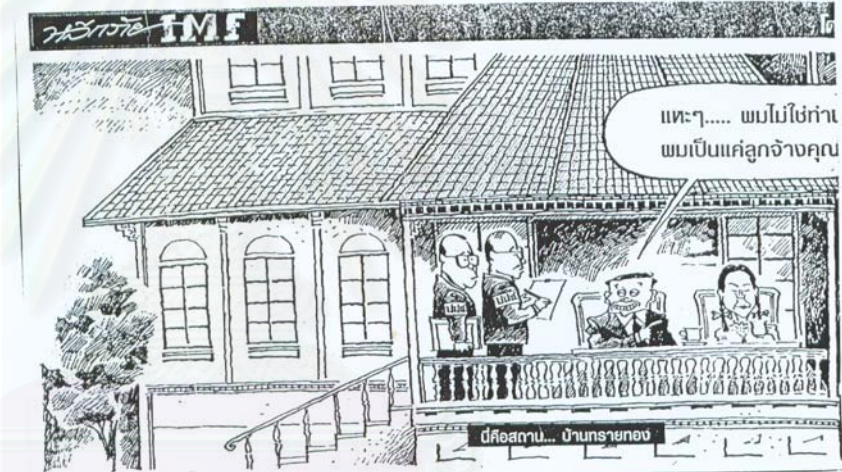

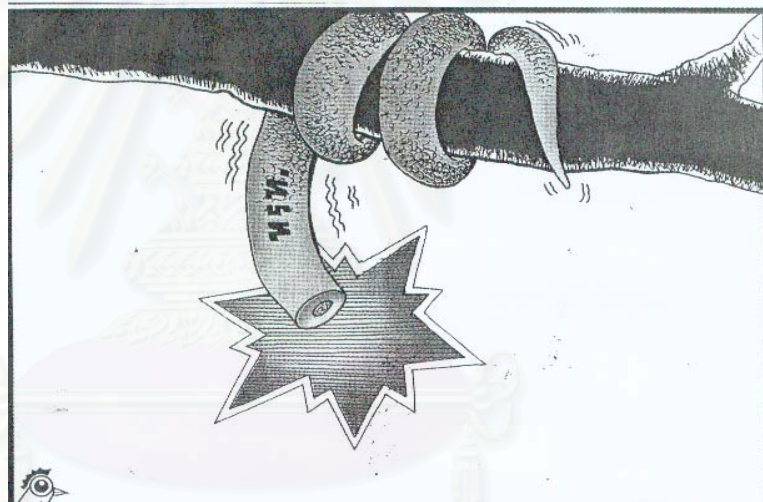
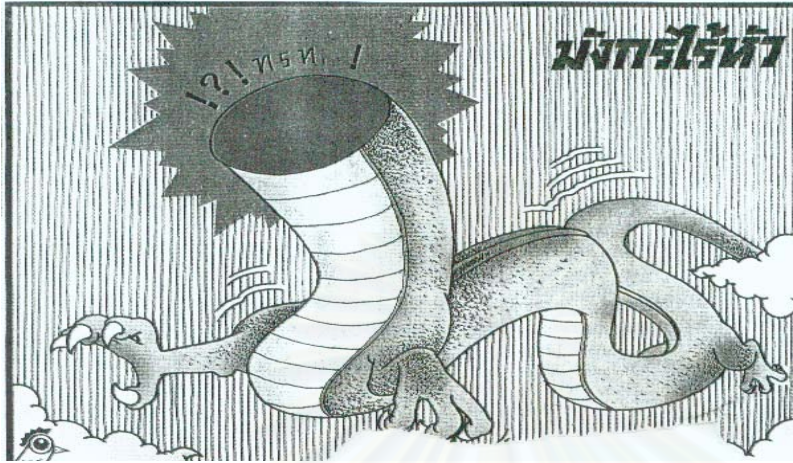
3. ตัวอย่างภาพการ์ตูน ประเด็น พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ให้ภรรยาชี้แจงเรื่องหุ้นต่อ ป.ป.ช. แทนตน

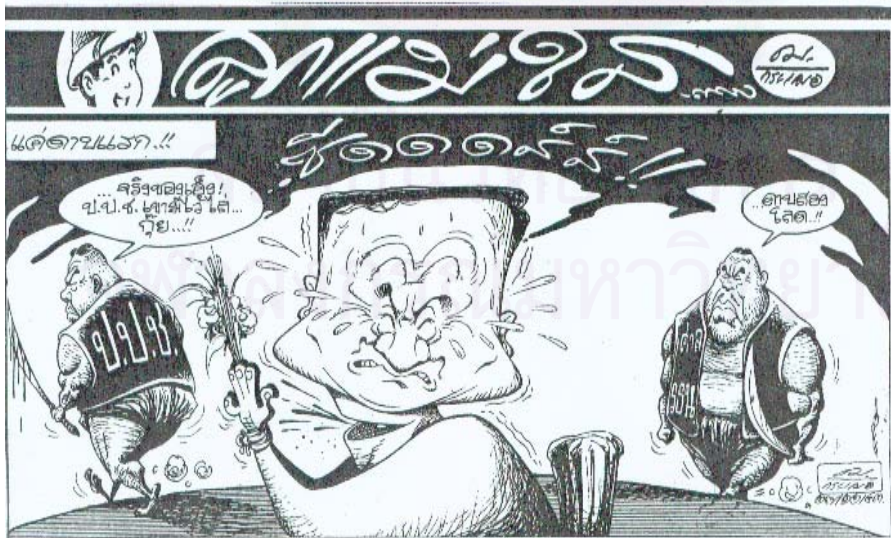

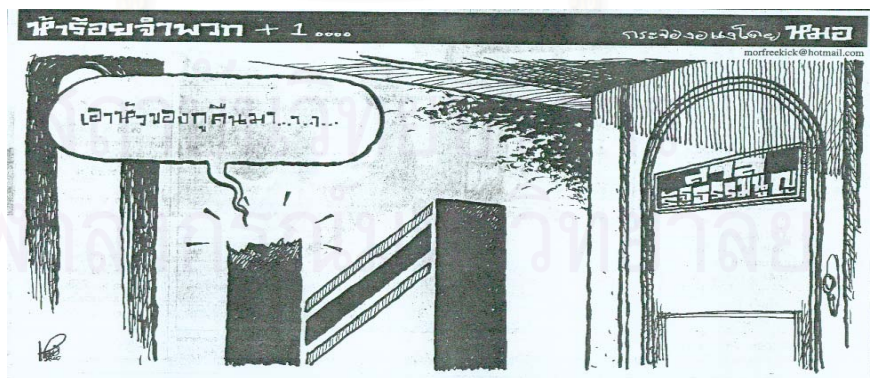
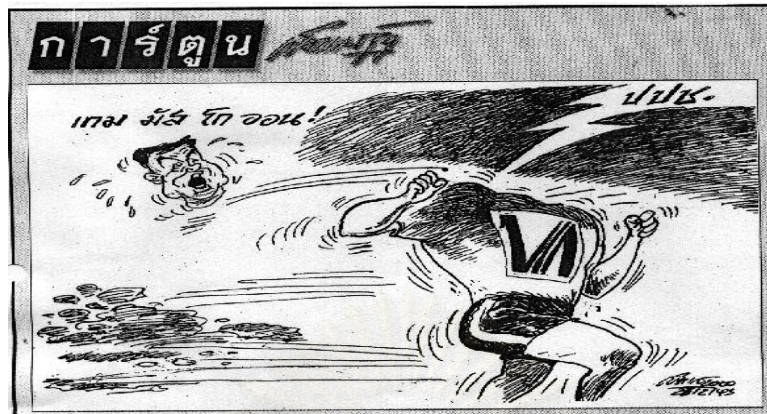

4. ตัวอย่างภาพการ์ตูน ประเด็น พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถูก ป.ช.วินิจฉัยชี้ขาดว่ามีความผิดจริงในคดีชุก
หุ้น

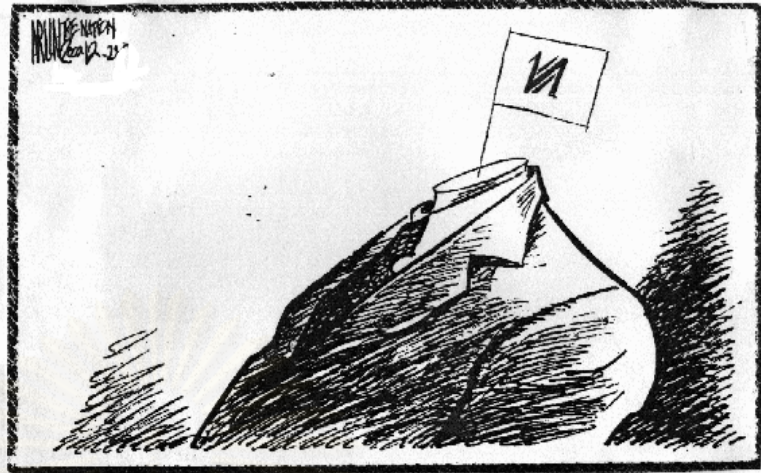

5. ตัวอย่างภาพการ์ตูน ประเด็น นายชวน หลีกภัย รับประกันผู้สมัครรับเลือกตั้งพรรคตนว่าสุจริต โดยไม่รอการสอบสวนจาก กกต.

เงา.

แล้วหลวงพ่อก็ตบคยลัง

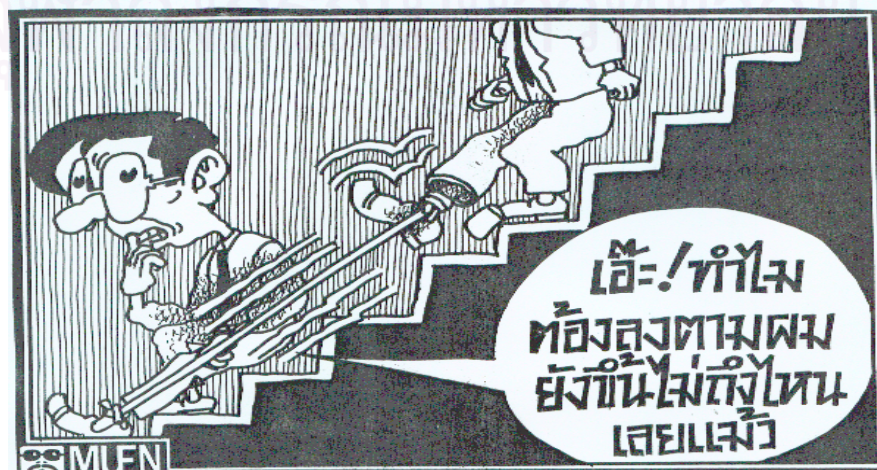
เงา.

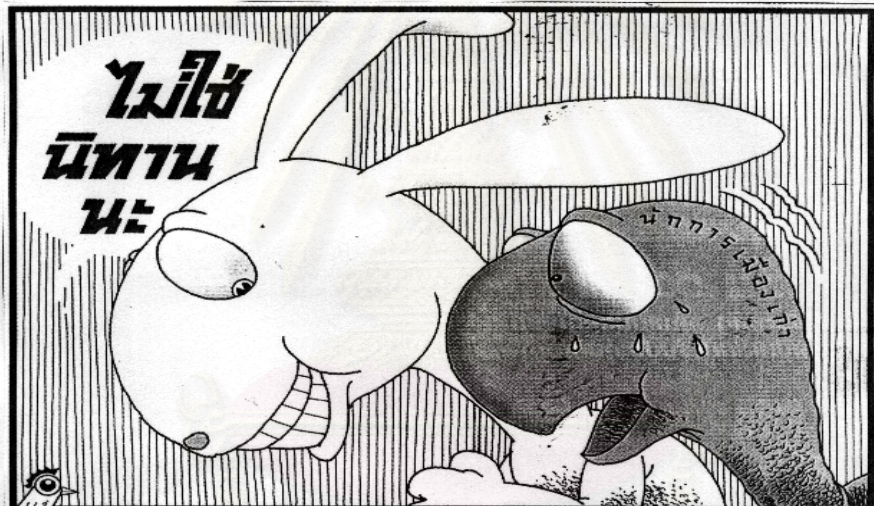
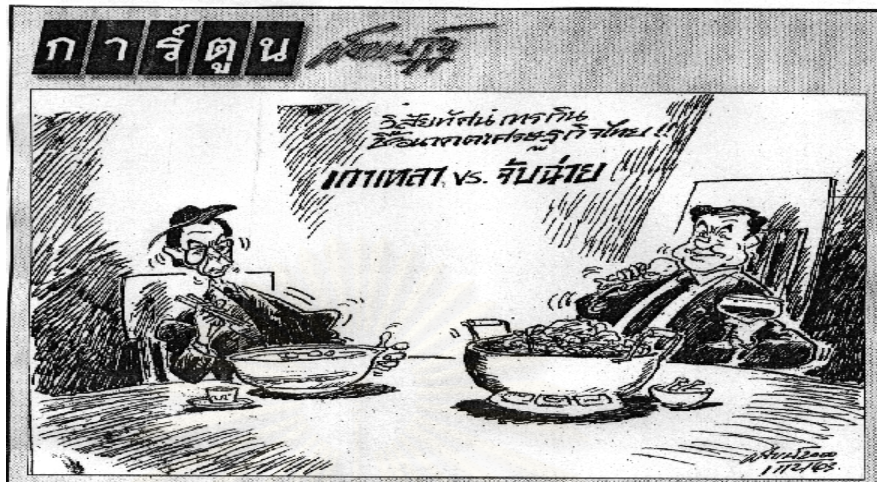

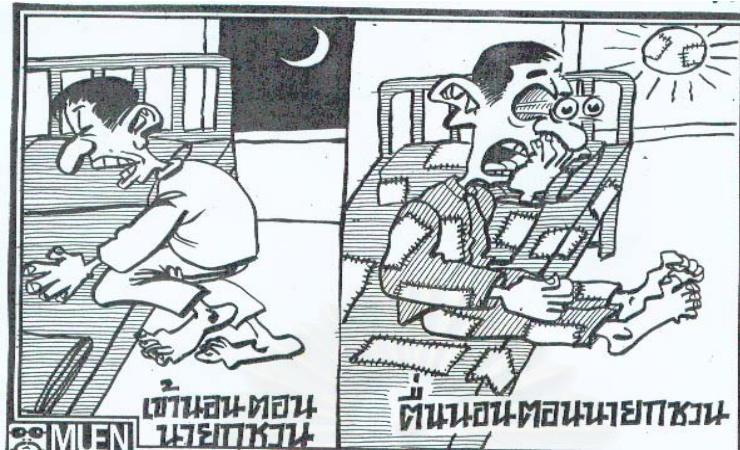
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. ตัวอย่างภาพการ์ตูน ประเด็น เปรียบเทียบผู้สมัครรับเลือกตั้ง ระหว่าง นายชวน หลีกภัย และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

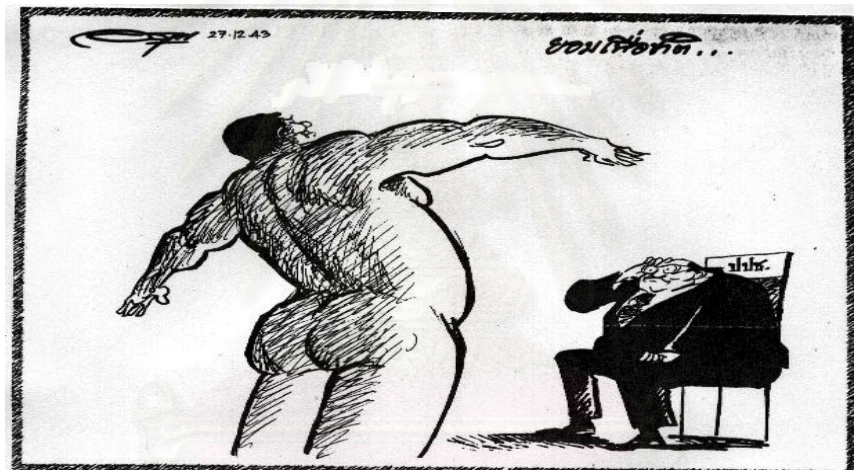
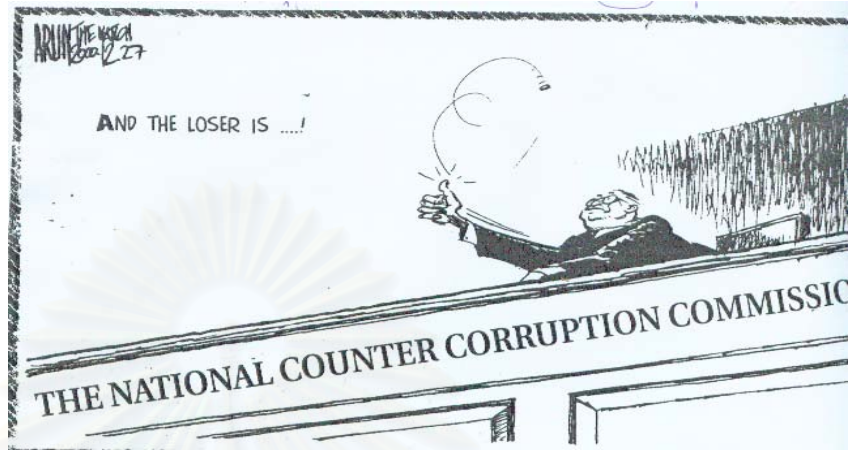

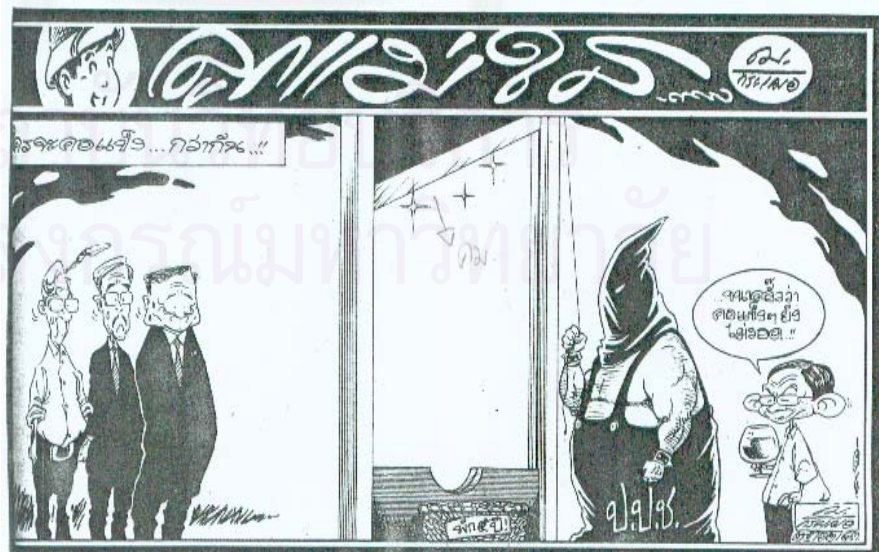
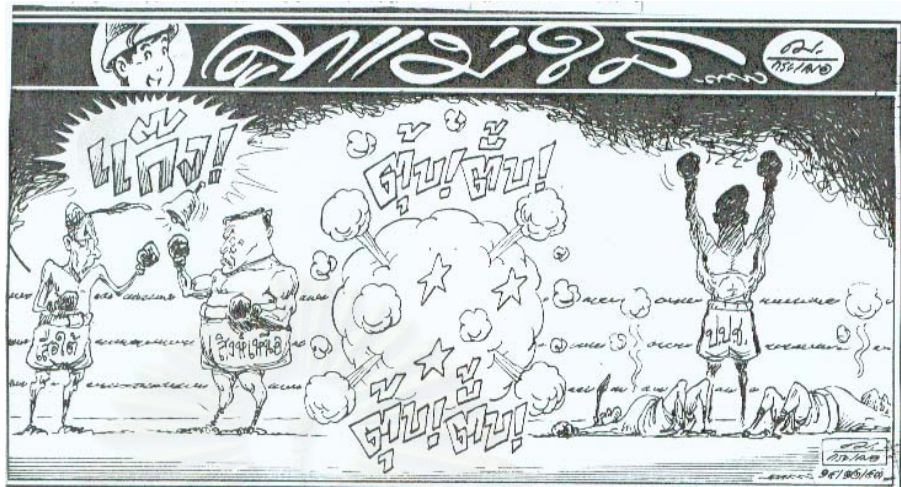

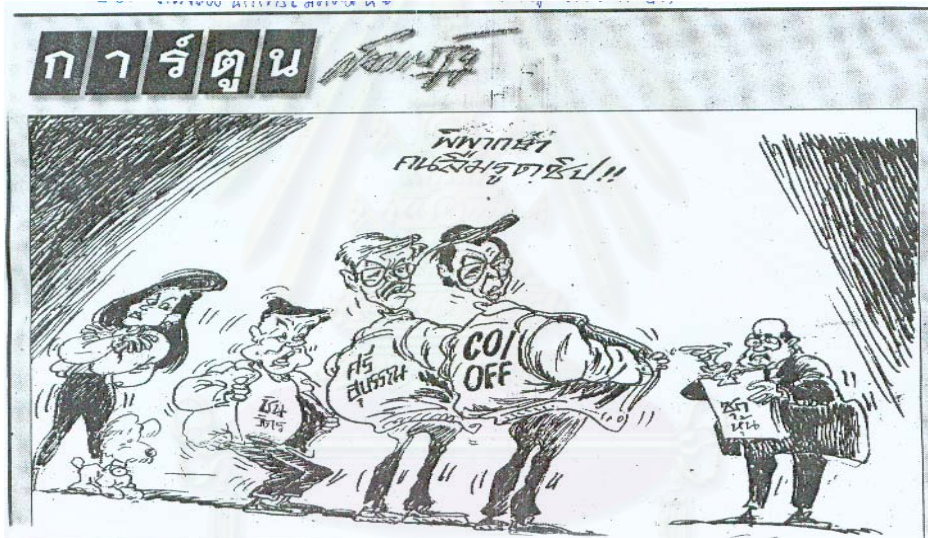

7. ตัวอย่างภาพการ์ตูน ประเด็น การทำงานของ ป.ป.ช. ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป

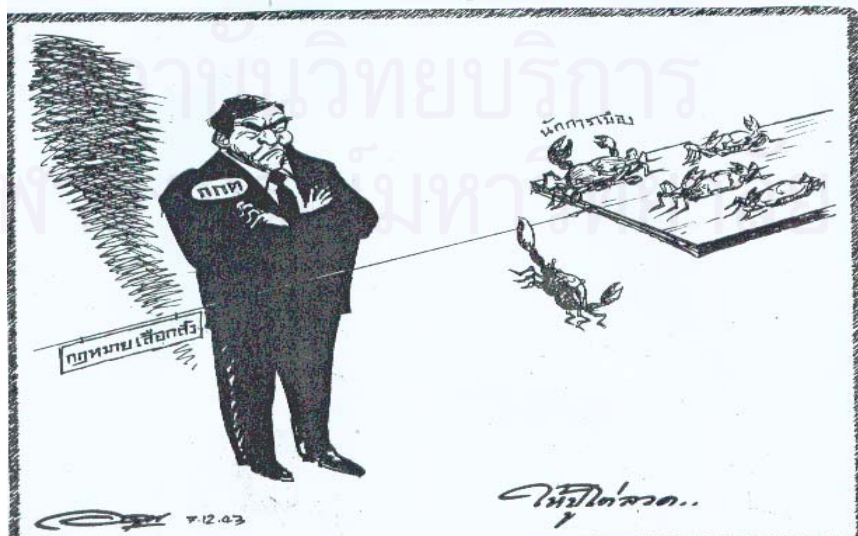
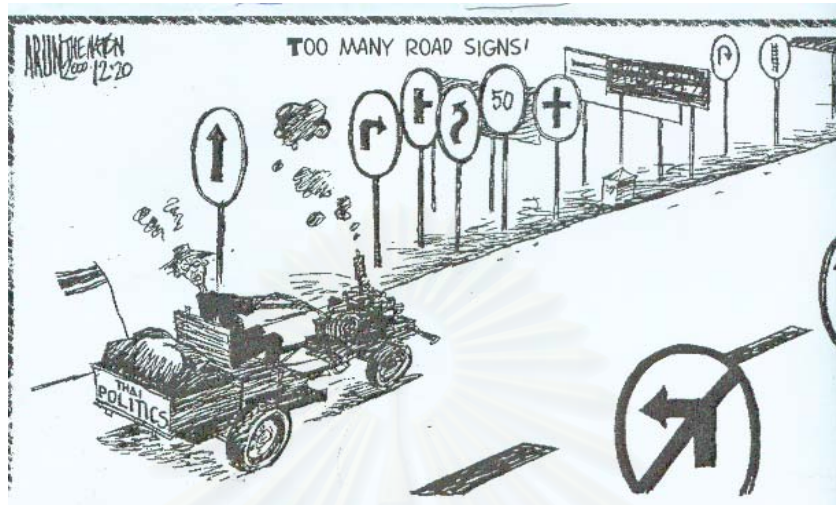

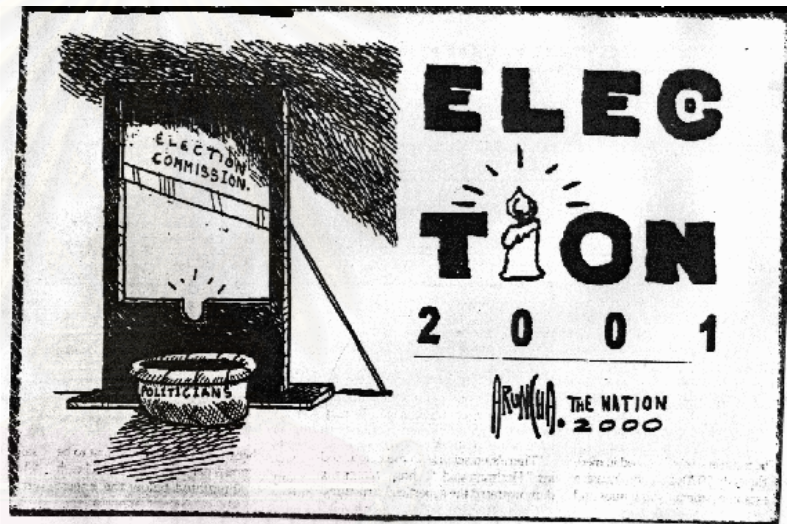
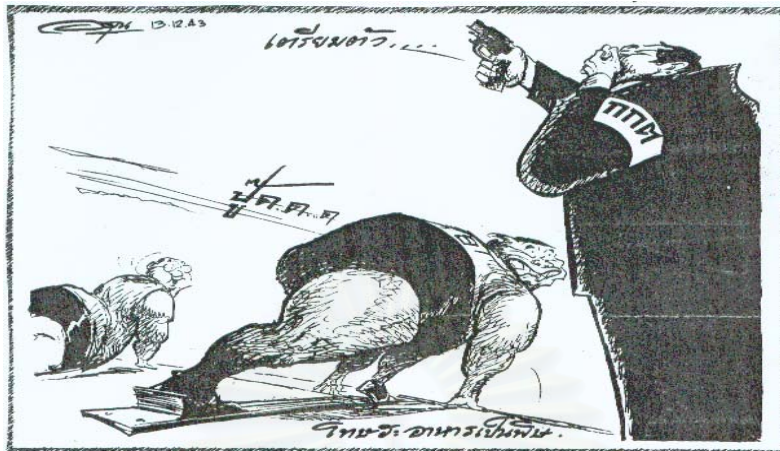

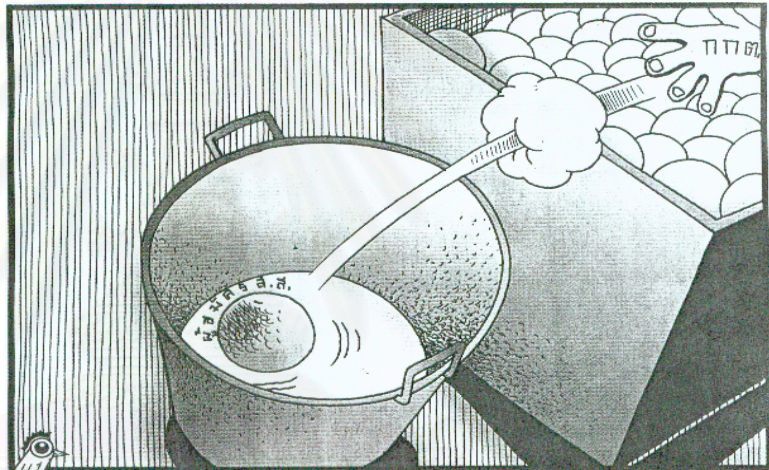

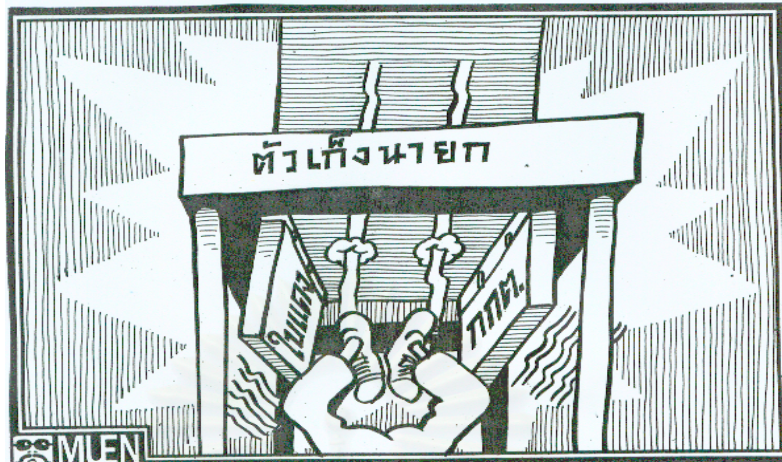

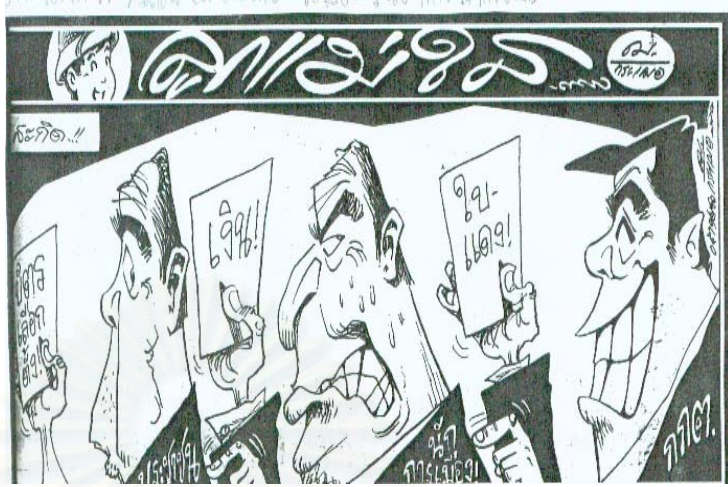
8. ตัวอย่างภาพการ์ตูน ประเด็น การทำงานของ กกต. ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป

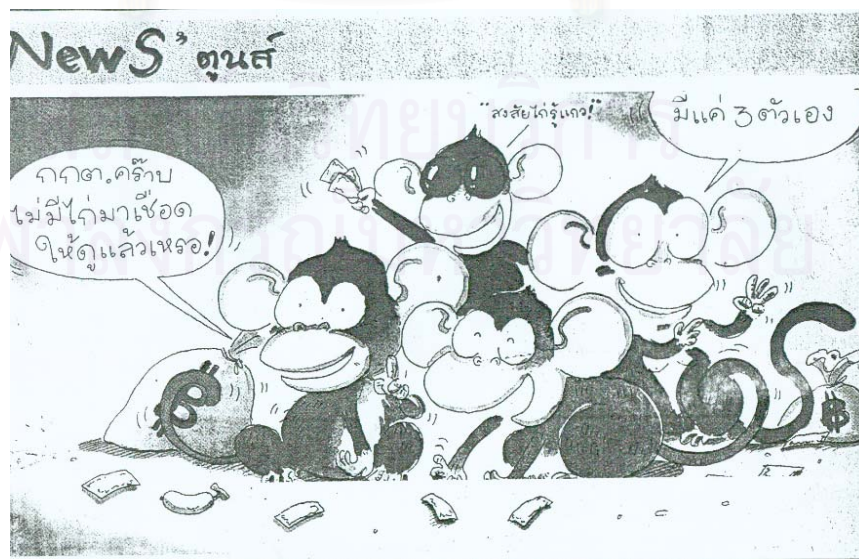
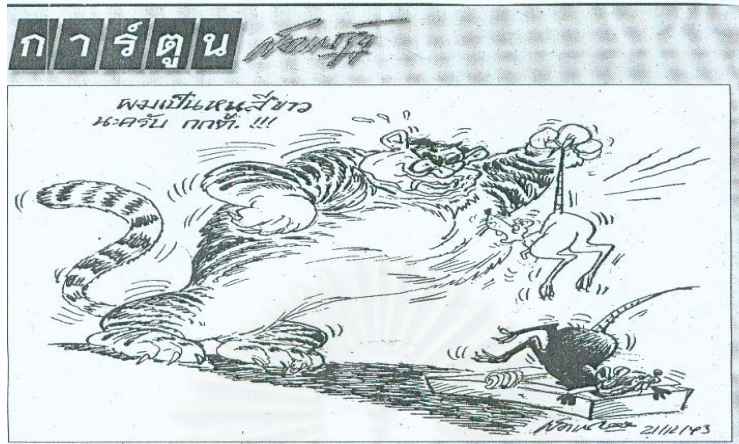

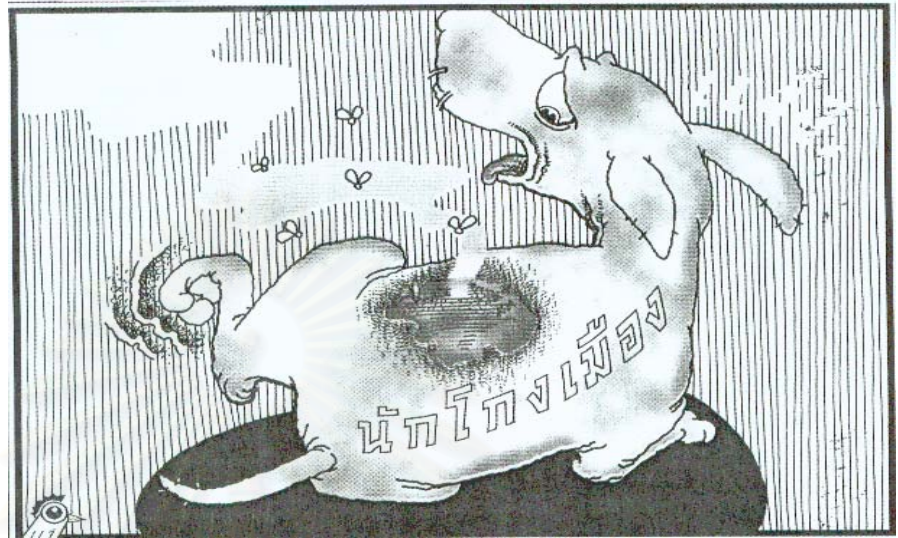

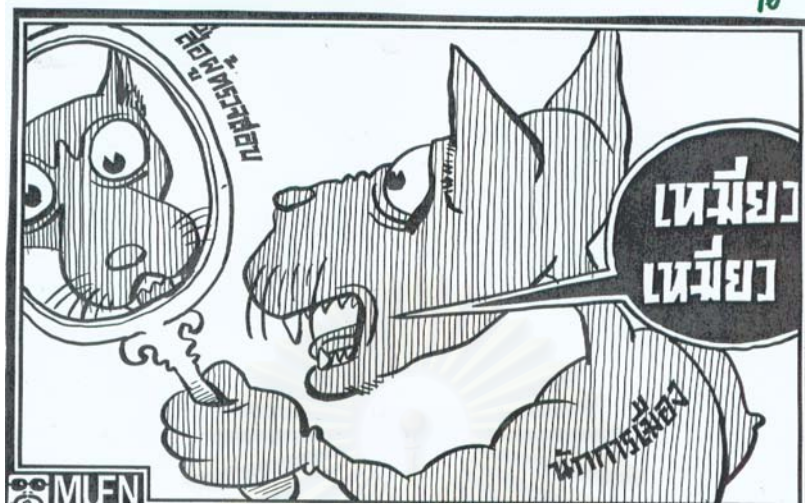

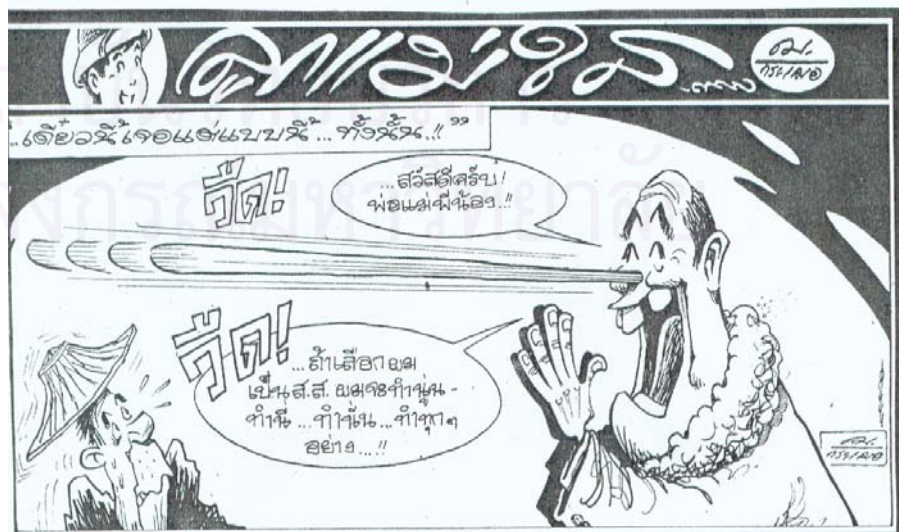
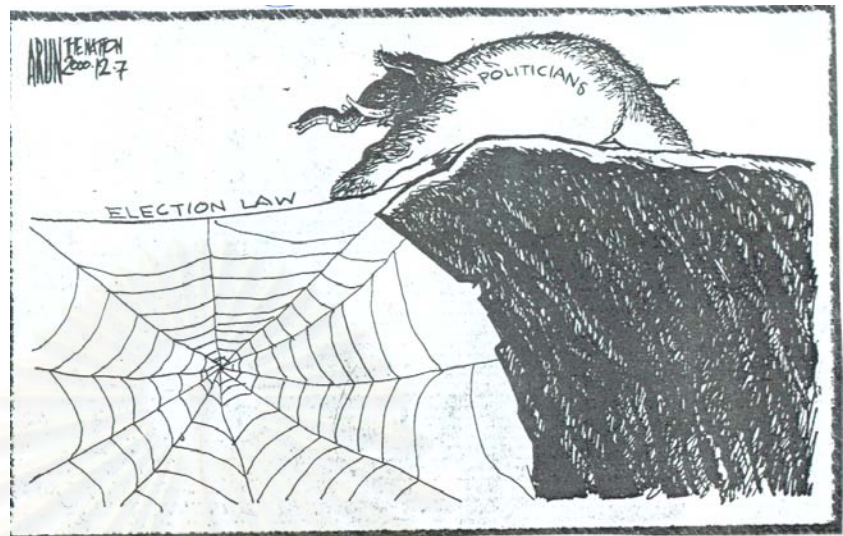

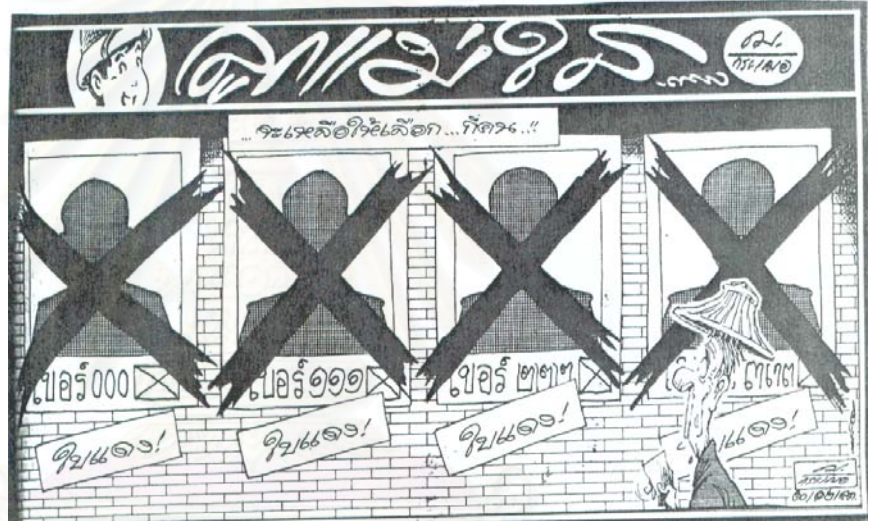

9. ตัวอย่างภาพการ์ตูน ประเด็น พฤติกรรมของนักการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง

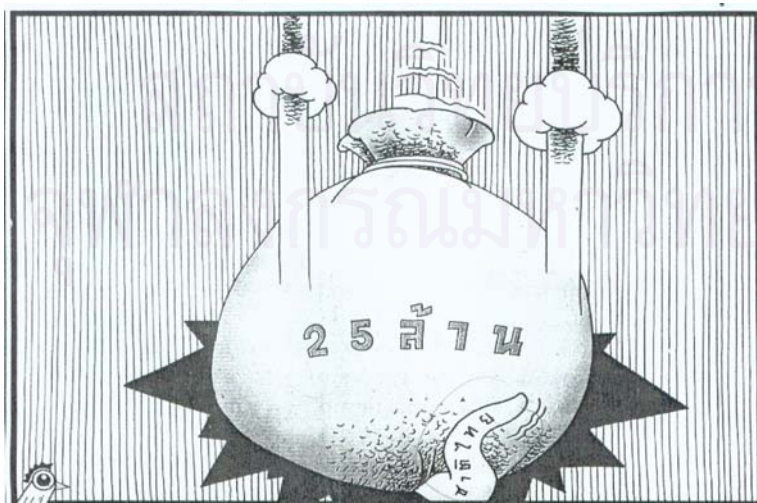
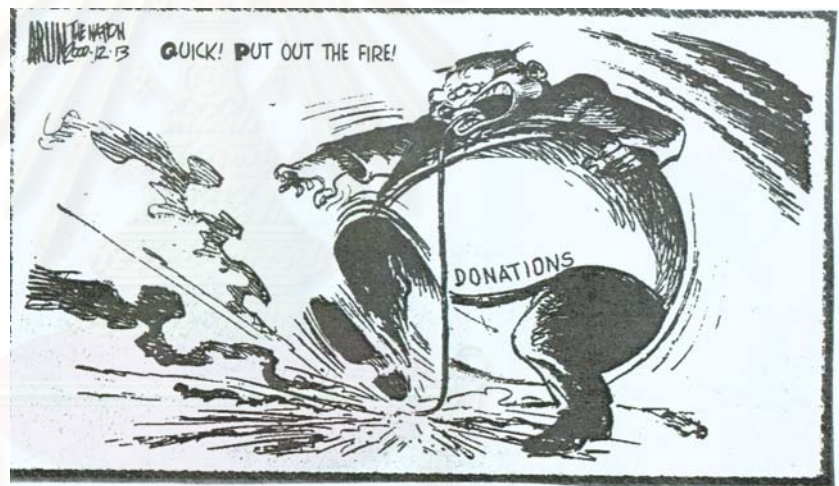

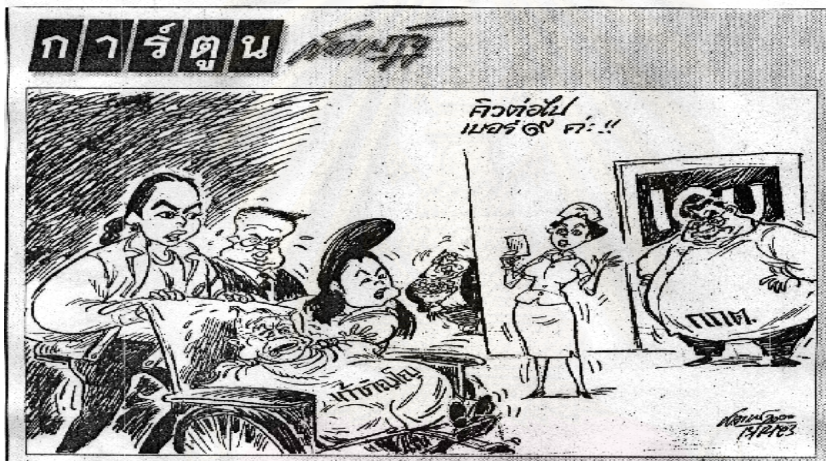

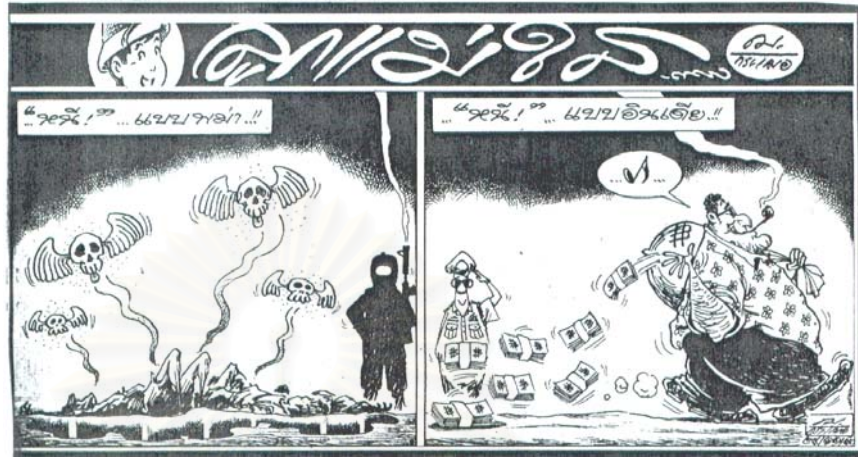

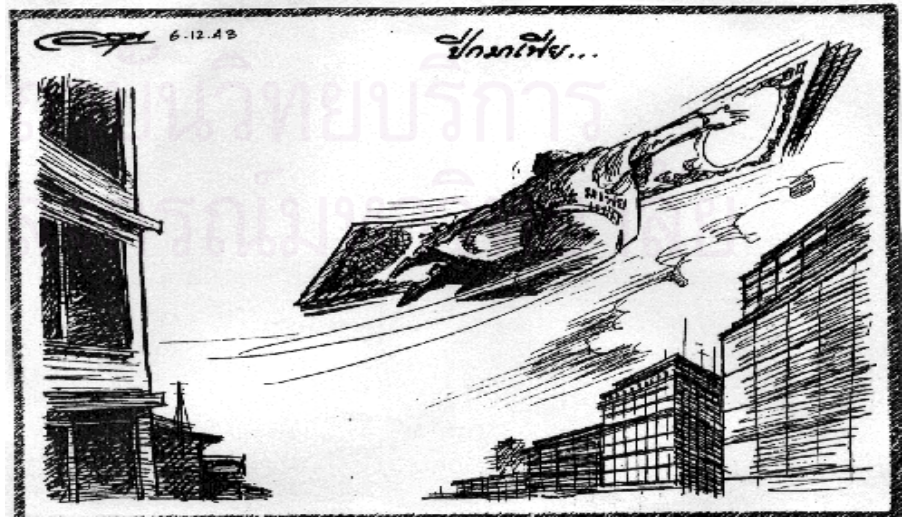
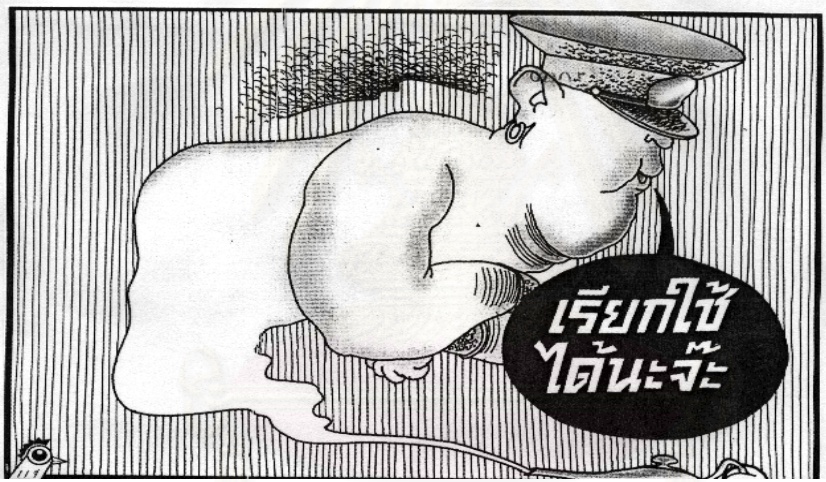
10 ตัวอย่างภาพการ์ตูน ประเด็น พรรคชาติไทยรับเงินบริจาคทุจริต

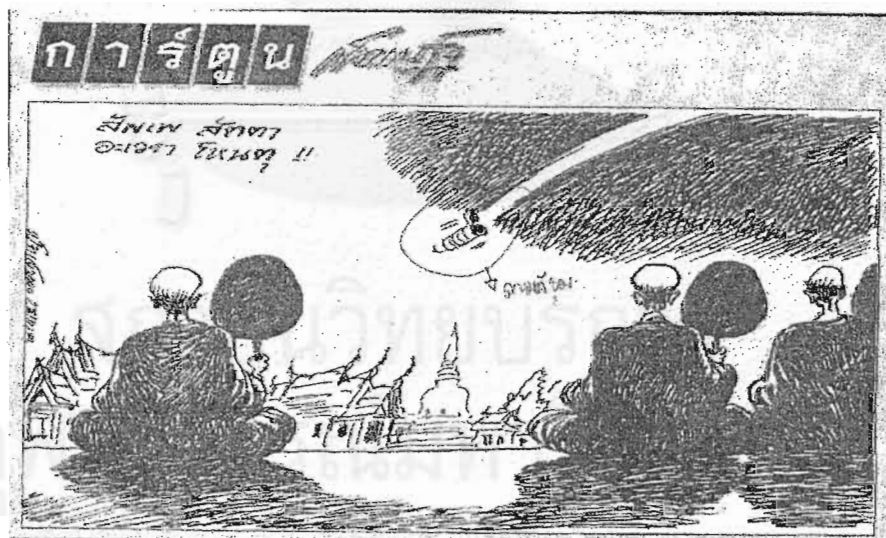

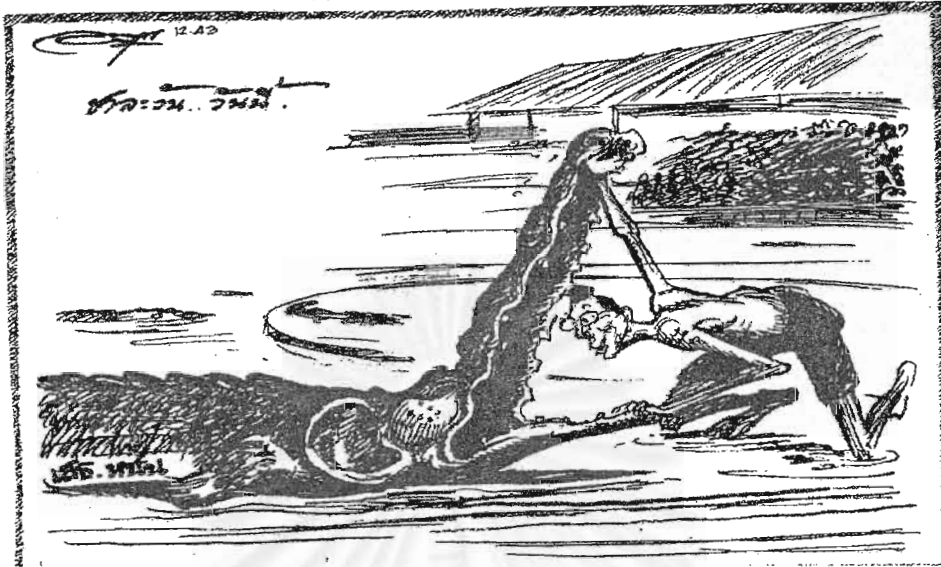
11. ตัวอย่างภาพการ์ตูน ประเด็นผู้ร้ายข้ามแดนชาวอินเดียน หลบหนีออกจากโรงพยาบาล

11. ตัวอย่างภาพการ์ตูน ที่ยากในการถอดรหัสและตีความหมาย เนื่องจากการใช้รหัส และมุขที่ไม่สอดคล้องกัน

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสุพัฒน์ศิริ แพงพันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2515 ที่จังหวัด กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรสาวของนายอร่าม และนางสายสมร แพงพันธุ์ สำเร็จการศึกษารัฐศาสตรบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เกียรตินิยมอันดับ 2 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2538 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2543

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย